

Régis Debray

Eldprovet – Kritik av vapnen 2

Franskt original 1975, svensk utgåva 1977

Översättning: Erik Nyblom

Se även [Kritik av vapnen 1](#) av Debray och [Régis Debray och den latinamerikanska gerillan. Om Debrays Kritik av vapnen](#) av Martin Fahlgren.

Innehåll

Förord	1
I. Venezuela.....	4
Inledning.....	4
Periodindelningen.....	8
Den första perioden (1962-1963)	10
Den andra perioden (1964-1965)	22
Den tredje perioden: förnyelsen som misslyckades (1966-1968)	30
1. Diagnos och förslag till terapi	30
2. Landstigningen i juli 1966.....	32
3. Gerillan under tiden fram till slutet av 1967	34
4. Arriärgardet i staden.....	38
5. MIR och Bachiller-fronten	41
6. Splittringsfaktorer inom västgerillan: dubbelsidig eller tvetydig strategi?	44
7. En gerilla sårad till döds och dess sista aktioner (1968-1969).....	52
Sammanfattning utan slutsats.....	56
II. Apropå Tupamaros	62
Inledning.....	62
1. Realiteterna (september 1971—september 1972: det avgörande året).	66
I. Förberedelserna: september 1971—mars 1972	67
II Aktionens inledning och förlusten av initiativet.....	83
2. Frågeställningarna	101
I. ”Orden söndrar, handlingen förenar”	103
II. Vad slags ideologi? Vilken politisk linje?.....	112
Sammanfattning	141
III. Guatemala i samarbete med Ricardo Ramírez	143
Inledning: Arbenz' störtande och dess innebörd	143
1. Uppbyggnaden av ett kampmedel	146
1. ”13 november-rörelsen”	146
2. Försöken 1962	148
3. De första Rebellarméerna (FAR)	150
4. Gerillafronten Edgar Ibarra	152
5. De andra FAR.....	153
2. Försumpningen.....	156
1. Valkonjunkturen och den inre krisen (1966).....	156
2. Styrkeförhållandena	163
3. Den militära offensiven	165
4. Den misslyckade motoffensiven	172
5. Längst ner i utförsbacken: 1968-1969.....	180
3. Återuppbyggnaden	187

Förord

”Men jag vet att ni, om ni vill förändra världen, inte kommer att kunna göra det utan den mäktiga hjälpen från dem som inte gjort det till sin levnadsregel att hänge sig åt den självvalda förblindelsen. Jag tror på smärtans, de blödande sårens och förtvivlans makt. Överlåt, överlåt åt välståndets pedagoger denna filosofi som vederläggs av allting i det praktiska livet. Tro mig, där finns mer styrka för framtiden i nederlagen än i många av dessa segrar som oftast inte betyder annat än enfaldiga trumpetanden. Det är ur människornas olycka som deras framtid kan blomstra, och inte ur denna självgodhet som vi oupphörligt bedövas av.”

Louis Aragon, *La Valse des adieux*

Här följer alltså, upptecknade eller skisserade, tre ”historier”, sorgliga eller eldande som det revolutionära arbetets utveckling överallt framstår för dem som ser det på avstånd: sorgliga för dem som i den bara ser ett virrvarr av lik och gåtfulla schismer, eldande för dem som bara minns de högstämde orden och sviterna av äventyr fyllda av förhoppningar. Vid närmare påseende kommer man måhända mera enkelt att se *hur* den väpnade revolutionen i ett visst land under en viss tid plöjt sin fåra då den famlande trängt in i militanternas kroppar och själar.

Man kommer emellertid inte att i dessa historiska undersökningar finna vare sig minnen eller porträtt, och man kommer säkerligen att beklaga att konturerna av de män som skapat denna historia förlorar sig i en dimmig anonymitet av egennamn, täcknamn, initialer och förkortningar som framträder som prickar och streck i den politiska verksamhetens morsealfabet. Dessa tre bokslut utger sig inte för att vara annat än handlingar som bland många andra kan ingå i aktsamlingen över en epok av lika oupphörliga som skoningslösa strider, som nästan ständigt försiggick underjordiskt men som någon gång bröt upp i dagen i den stora internationella pressen under de senaste femton åren, en tid under vilken Latinamerika utan att bringas till det Ragnarök man hoppats på ändå genomlevde någonting annat än blott och bart regeringskriser. Detta försök till sammanfattning eller analys vill endast införliva gårdagens offer med dagens; att påvisa sammanhangen och kontinuiteten i dagens kamp; att genom att systematisera minnet eller vidarebefordra ett gemensamt arv bidra till ett grundväsentligt, oupphörligt och kollektivt arbete, nämligen att rädda ur absurditeten, ur glömskan eller, än värre, ur okunnigheten, individuella liv och dödar som under inga omständigheter får *bli* förgäves. Därav sakligheten. Varje kamp tvingar sin förtursordning på den som gör anspråk på att tjäna den: först och främst faktas korrekthet — praktisk, oförsonlig, anonym — åtminstone så långt den är möjlig att fastställa utan hjälp av den kritiska distansen, med händelserna inpå livet; allas gemensamma erfarenhet, tolkad och återgiven för alla, framför vad den ene eller den andre upplevt; bidraget till den gemensamma byggnaden framför de personliga minnenas litanior. De som bara är *på genomresa*, turister för en dag eller för en månad, har rätt att fordra reportagegens briljans eller skvallerhistoriernas behag. Eftersom denna bok är tillägnad alla dem — personifierade i en kamrat som är fången och lever i ständig fara — som på det ena eller det andra sättet *stannar kvar*, är det dess skyldighet att glömma personerna, med deras ansikten, deras röster, deras dopnamn, för att i stället framhäva den objektiva betydelsen av deras handlingar. Därigenom förblir vi dem trogna, eftersom det är så dessa militanter, som aldrig framhävt sig själva, har valt sitt liv och sin tillvaro.

Varför ställer vi sida vid sida dessa tre länder som inte har några samband med varandra, och som på intet sätt kan jämföras med länder som Brasilien eller Argentina, vilka genom själva sina dimensioner dominerar kontinenten? De revolutionära rörelserna är inte alltid av samma betydelse som de länder där de verkar, och det är historien, inte geografin eller statistiken, som skall bedöma dem. De krig som nyligen utkämpats i Venezuela, i Uruguay och i Guatemala har alla det gemensamt att de varit *exemplariska* genom klarheten i och omfattningen av sitt förlopp. I intet annat land har en underjordisk revolutionär rörelse nått så

nära sitt mål: störtandet av den borgerliga staten, ”maktövertagandet”. Endast där har man, vid olika tidpunkter i de olika fallen, genom konstaterade fakta och inte bara på grund av tillkännagivna uppsåt, kunnat anse *möjligt, förestående* eller *troligt* ett utlösande, under trycket av landsbygds- eller stadsgerillan eller på dess initiativ, av *den slutgiltiga krisen*: den som skulle göra slut på den etablerade makten.

Detta var uppfattningen, åtminstone bland de militanta revolutionärerna, i Venezuela 1963, i Guatemala 1966 och i Uruguay 1972 (då Tupamaros förberedde ”Dagen D”). Det är därför vi gjort dessa länder till föremål för analysen: demonstrationen eller lärospånen syns tydligare och är mer lättlästa uppifrån, från de starkaste punkterna av kontinentens väpnade kamp. Det är från dem de andra länderna kan *dra de flesta lärdomarna*.

Genom tillfälligheternas spel har vi då det gäller utvecklingen i dessa tre länder fått möjlighet att få direkt tillgång till dokumenten, liksom också att lära känna många av händelserna och huvudpersonerna, antingen därför att vi själva befunnit oss på platsen vid en vändpunkt under kampen (Venezuela 1963 och 1964) eller därför att vi känt männen och vissa av deras förberedelser (Guatemala, Uruguay). Vi vill tacka alla dessa kamrater, tack vare vilka vi inte pratar i vädret — många venezolanska vänner, vilka det vore antingen alltför långgrandigt eller också alltför oartigt att nämna, och alldeles särskilt de militanter och ansvariga inom Tupamaros som under mycket olika omständigheter haft vänligheten att öppna dörrarna till sin historia för oss. Då det gäller Guatemala har huvuddelen av den undersökning som framläggs här genomförts i samarbete med en guatemalteck, en driven revolutionär ledare som stått i första ledet under denna hårdnackade, smärtsamma kamp — Ricardo Ramírez. Han var väl ägnad att skildra dess förlopp. Låt oss tillägga att den kubanska revolutionen med den outtröttliga internationalism som utmärker den framför alla andra även den i stor utsträckning hjälpt oss i sökandet efter den historiska sanningen. Men resultatet av detta sökande, sammanställningen av fakta och värderingen av dem faller uteslutande på vårt eget ansvar: de som vill protestera eller säga emot ombeds att inte vända sig till någon annan än författaren.

Utan att på minsta sätt göra anspråk på att utföra det omöjliga, att skriva det närvarandes historia och inte heller på att ersätta Richard Gotts oersättliga verk¹, har vi dock sökt nå längre än till det enkla uppräknandet av fakta och av de olika deklARATIONER som offentliggjorts av gerillarörelser, partier eller organisationer. Detta utsätter oss för risken att stöta en del bekväma myter i kanten eller att slå sönder vissa förutfattade uppfattningar. Denna strävan att gå tillbaka till verkligheten är inte så mycket ett uttryck för naiv oppositionslusta som ett försök till ”framkallning”, försåvitt det är sant att ”i ideologin framträder människorna och deras redogörelser inverterade, som negativ i ett mörkrum”. Revolutionens bedrägliga sken, återspeglad i färgfotografier och propagandabroschyrer, utgör den uppsnyggade avigsidan av det verkliga förloppet. I trohet mot den marxistiska förbehållsamheten har vi därför föredragit att utgå från dessa mäns verkliga handlingar och från de faktiska villkor under vilka de arbetat, snarare än från vad dessa män sagt eller föreställt sig, trots eller sökt göra trovärdigt. Lika litet som en människa eller en epok kan en gerillarörelse eller en revolutionär organisation bedömas utifrån den föreställning de bildat sig om sig själva, den som de sprider till sina samtida i form av proklamationer och programförklaringar. Därför har vi inskränkt till ett strikt minimum alla hänvisningar till olika dokument, offentliggjorda eller sådana som varit avsedda att offentliggöras, som utfärdats av dessa rörelser under kampens gång, och vi har i stället försökt spåra deras bakomliggande, inre mekanismer. Om revolutionen kunde genomföras bara genom manifest, kongresser och presskommunikéer vore det svårt att förklara hur det kommer sig att dess genombrott fortfarande inte står för dörren; så överflödande är de. För att rätt bedöma avsikten bakom och räckvidden av en intervju som den eller den gerillaledaren beviljar en journalist måste man först och främst veta under vilka förutsättningar han arbetar,

¹ *Guerrilla Movements in Latin America*, Nelson 1970. Att den ännu inte översatts tillhör de mysterier som omger vår provinsialism.

vilka materiella tillgångar han förfogar över, hur stor militär styrka han företräder. Gå annorlunda tillväga vore att se fyrbåkar där det bara finns irrbloss, att göra ideologin till historia, att se skenet i stället för handlingen.

Om revolutionen är något att ta på allvar, något som väger tungt av blod och tårar, bör vi i varje fall visa den så mycken aktning att vi inte behandlar den i egenskap av ”reporter”, som en som irrar från det ena landet till det andra, ridande på några få krigiska fraser; och låt oss också visa den något av den eftertanke, den känsla för detaljerna, för nyanserna och för sammansattheten — med ett ord, för verkligheten — som är till hjälp för alla dem som, var och en i sitt land, otröttligt strävar uppför den oändligt långa branten upp mot Revolutionen.

I. Venezuela

Venezuela

912 050 km²

10 400 000 inv. (1970). Årlig befolkningstillväxt 3,5 procent.

Större städer: Caracas, ca 2 milj. inv., Maracaibo 650 000, Barquisimeto 270 000, Valencia 200 000.

Årlig *medelinkomst* per capita 962 dollar (1970), den högsta i Latinamerika.

Olja 193 milj. ton (1970). Järnmalm 21,4 milj. ton. Diamanter, guld, kol. Jordbruk: kaffe, bomull, ris.

Myntenhet: 1 bolívar=Skr 1:35.

1970 gick 35 procent av Venezuelas export till Förenta staterna, vilka också svarade för 48,8 procent av dess import.

Valutareserv vid slutet av 1971 1 300 milj. dollar.

Bruttonationalprodukten har från 34 573 milj. bolívar 1960 växt till 53 040 milj. 1969.

Venezuela är en federativ republik med presidentstyre, bestående av ett "federalt distrikt" (Caracas) och 20 delstater. Presidenten utses i allmänna val en gång vart femte år, samtidigt med senatorer och deputerade, vilka tillsammans bildar Nationalkongressen. Den nu gällande författningen utfärdades den 23 juni 1961.

Inledning

Om man dömer efter deras respektive födelsedatum var den venezolanska "revolutionen" ett år äldre än den kubanska revolutionen. Att den ena inte kunde överleva en lång serie barnsjukdomar utan avled i början av tonåren, medan den andra med framgång har uppnått mogen ålder, bör inte låta oss glömma detta historiska faktum. Det var folkresningen den 23 januari 1958 som, genom att kasta Pérez Jiménez' diktatur ur sadeln, gav upphovet till två sinsemellan konkurrerande händelseförlopp: å ena sidan installerandet av den borgerliga demokratins representativa organ och å den andra grundandet av en revolutionär och socialistisk upprorsrörelse. Vid den tiden bestod den kubanska rebellarmén ännu bara av en handfull gerillasoldater inklämda i Sierra Maestra, och av upprorsmännen i Caracas betraktades de som sympatiska lärjungar. Den unga venezolanska revolutionen erbjöd generöst kubanerna sin skyddande hand, och i slutet av 1958 skickade den genom den av Wolfgang Larrazábal ledda militärjuntan en flygplanslast med vapen till Oriente-provinsen, vapen som rebellarmén vid den tiden för övrigt inte längre behövde. Venezuela var den främsta tillflyktsorten för de landsförvisade medlemmarna av "26 juli-rörelsen", och den offentliga solidaritetsinsamlingen till förmån för rebellerna uppgick vid den tiden till en miljon bolívar om dagen (1 bolívar ung. = 1 Skr). Varje natt vid midnatt lyssnade man i Caracas till "Radio Rebelde"

Denna förmåga till "symbios" mellan de båda länderna (egendomligt nog är detsamma inte fallet med Colombia) går långt tillbaka i historien, måhända ända till den avlägsna tid då Bolívar utformade sin plan för att befria Cuba från det spanska oket. Likheten i kultur, i

nationalkaraktär, i rassammansättning, i temperament och till och med i temperatur medförde att en venezolan på Cuba i alla tider kunnat tas för kuban och att en kuban i Venezuela kunde tas för venezolan. Om man vill ta till ryktbara exempel så medverkade bröderna Machado i Havanna till bildandet av det kubanska kommunistpartiet, Partido Socialista Popular, och Alejo Carpentier har skrivit de främsta av sina arbeten i Caracas. Denna gamla släktskap, som gick så långt att Batistas och Pérez Jiménez' systerdiktaturer gjorde ett intryck av siamesiska tvillingar, gjorde det följaktligen helt naturligt att Fidel skulle besöka Caracas bara några veckor efter sitt inträde i Havanna, att venezolaner och kubaner gemensamt skulle delta i landstigningen den 14 juni 1959 i Santo Domingo med avsikten att befria systemationen från Trujillos diktatur, och att oupphörliga brevväxlingar och besök skulle äga rum mellan de venezolanska folkledarna — till att börja med Fabricio Ojeda, den f d presidenten i 1958 års Patriotiska Junta, och därefter otaliga andra i hans spår — och ledningen för den kubanska revolutionen.

Men dessa båda så att säga parallella historiska förlopp skulle snart komma att löpa isär och därmed lägga i öppen dag den klyfta som i själva verket skilde de utvecklingslinjer som hade lett till störtandet av de båda diktaturerna. Genom att det kubanska folket hade genomfört en verklig revolution tog det snart igen det venezolanska ”försprånget”, och mer än så. I Venezuela, där en folkresning i sista minuten förvandlades till en statskupp, tog den repressiva utvecklingen hän emot installerandet av en ”representativ” statsmakt under 1959 omärkligt överhanden över den konkurrerande utvecklingslinjen mot ett frigörande av de folkliga krafterna i antiimperialistisk anda — båda hade inlett samtidigt, liksom överlappande varandra; från 1960 tvingar den ena den andra på defensiven, till en alltmer hårdnande kamp för att överleva, och inom kort till en enbart underjordisk verksamhet. På Cuba gick utvecklingen i motsatt riktning, vi vet redan hur och varför: vid samma tid överflyglar revolutionärerna, stödda av ett folk i vapen, den borgerliga representationen i regeringen, griper själv initiativet och tvingar ut den i en förbittrad underjordisk kamp.

De båda politiska händelseförloppen gick alltså allt snabbare isär och utmynnade snart i en omkastning av de förbindelser som förenade dem. Venezuela hade kunnat bli kontinentens första socialistiska land om den revolutionära ledningen under 1958 hade visat större djärvhet och inte låtit sig berövas initiativet av Rómulo Betancourt och av den nykolonialistiska bourgeoisie som öppnade maktens portar åt honom. I början av 60-talet hade avgörandet redan fallit: det var Cuba som fick äran, och bördan, av att bli det första spanskspråkiga socialistiska landet. Från att ha varit lillasyster blev det obönhörligt storebror och intog efterhand familjeöverhuvudets plats och auktoritet. Efter att ha fått hjälp började det ge hjälp, efter att ha varit beskyddat blev det beskyddare. Här börjar ett nytt kapitel i denna historia, ett hårt, ibland eggande och slutligen bittert kapitel, vars skådeplats inte längre bara är Karibiska havet utan hela Latinamerika, och som utöver det berör hela den internationella arbetarrörelsen.

Om den kubanska revolutionen har öppnat en ny epok i den antiimperialistiska kampen i Latinamerika genom att i denna kamp införa uppbyggandet av socialismen, så har den venezolan-ska väpnade kampen, som tog sin början 1962, själv inneburit en ny epok inom denna nya epok. Vad man utan överdrift kan kalla ”den venezolanska frågan” — såväl på grund av den komplicerade naturen hos de intressen som stod på spel på det nationella planet som genom det politiska spelets internationella räckvidd — förefaller under hela sextio-talet mer än någon annan sammanvävd med årtiondets stora historiska fråga — den som Che Guevara med titeln på en polemisk artikel från 1962 formulerade sålunda: ”Cuba, historiskt undantag eller avantgarde i den antiimperialistiska kampen?”. Att reda ut den ena frågeställningen är omöjligt utan att rulla upp den andra: båda var under lång tid en och densamma.

Det är möjligt att frågan i dag förefaller fel ställd, men det var på detta sätt den vid den tiden framstod för alla dem som då försökte leva med sin egen tid: kommer Cuba att allt framgent förbli isolerat, ensamt ansikte mot ansikte med imperialismen?

Kommer den socialistiska revolutionen att breda ut sig över kontinenten, och är inte gerillan det säkraste sättet att nå fram till segern? Är den politiskt riktiga, väpnade vägen militärt möjlig?

På alla dessa frågor, som vid denna tid anfäktade vän som fiende, imperiets försvarare liksom imperiets dödgrävare, ansågs den venezolanska kampen förr eller senare komma att ge svaret. Det var en strategisk kamp, såtillvida som frågan om ”vägarna” — den väpnade eller den fredliga — till revolutionen utvecklats till att bli en strategisk fråga för den revolutionära rörelsen; såtillvida som den ideologiska kontroversen och den politiska striden inom rörelsen mellan ”revolution” och ”reformism” helt gått upp i frågan om formerna för klasskampen. Vad som hände där utgjorde alltså vid den tiden en probersten. Skiljelinjen mellan två politiska linjer, två grundsyner på den revolutionära kampen, som delade nästan alla de latinamerikanska länderna — ibland osynligt, ibland klart framträdande — blev i fallet Venezuela ett tjockt streck, draget med rödpenna. Kort sagt, om någon gång ett ”vänsteralternativ” skulle dyka upp på kontinenten var det i Venezuela det skulle ske: det var för några år sedan för alla revolutionärer en självklarhet. Dessutom ställde den venezolanska kampen en fundamental fråga, även om man då inte hade det klart för sig: *kan en väpnad revolution utvecklas inom ramen för en demokrati mot en härskande klass som inte har avskaffat de medborgerliga fri- och rättigheterna utan hjälpligt upprätthåller gällande lag och författning?* Ty häri ligger denna gerillas historiska egenart och dess allmänna teoretiska räckvidd.

Den venezolanska väpnade kampen hade också, oberoende av alla sina yttre förbindelser, objektiva skäl att inta den främsta platsen i de revolutionära förhoppningar som strömmade samman mot mitten av det gångna årtiondet. Gerillan kunde framlägga oomtvistliga bevis för äkthet och mognad. Efter att den kritiska konjunkturen i januari 1958 tynat bort och efter den återuppflammande nationella krisen 1962, som utlöstes av transportstrejken i den andinska delstaten Tachira hade de första gerillafronterna uppstått under 1962, frammanade av ett centralt politiskt beslut, men samtidigt i en spontan sinnesstämning (och dessutom med dödligt spontanistiska metoder), som ett framdeles oeftergivligt svar på 'regimens allt våldsammare repression och på dess landsförrädiska verksamhet. I Caracas och i andra städer pågick den folkliga kampen för fullt, och krisen förbigick inte ens armén, vars revoltförsök i Puerto Cabello och Carupano (maj och juni 1962) hade visat möjligheterna av ett uppror och ett förbund med den revolutionära rörelsen. Men framför allt var kampens internationella räckvidd inte bara — inte ens i första hand — av politisk och ideologisk karaktär inom den revolutionära rörelsen själv, utan hade antagit en ekonomisk och militär karaktär inom den imperialistiska organisationen över hela kontinenten.

Venezuela, det tredje oljeproducerande och ett av de största oljeexporterande länderna i världen, där hälften av de nordamerikanska investeringarna i Latinamerika är koncentrerade, var utan tvivel en historiskt avgörande skådeplats för en nationell revolutionär offensiv, i det den direkt var ägnad att sätta imperialismens vitala intressen på spel och att träffa dess kontrollsystem över hemisfären mitt i hjärtat. Det var dessutom, till skillnad från i Colombia och, åtminstone under en första period, i Guatemala, kommunistpartiet som lade hela sin vikt (vilken på det nationella planet inte var obetydlig) i konfliktens vågskål, det var kommunistpartiet som försåg FALN med majoriteten av dess politiska och militära ledarkadrer, liksom med huvuddelen av de kämpande styrkorna, såväl i staden som på landsbygden. Man bör erinra sig de friska fläktar som PCV under sextioalet blåste in i den internationella revolutionära rörelsen med sin vitalitet, sin framåtanda, sin djärvhet, sin andliga självständighet och intensiteten i sitt inre politiska liv. PCV gav det ovanliga exemplet på ett parti inriktat på maktutövning och drivet av idén och viljan att erövra den politiska makten — och i den meningen fanns det vid den tiden i Latinamerika bara ett annat kommunistparti, det chilenska, som, ehuru på helt andra vägar och i andra ändan av den politiska skalans, erbjöd

någon motsvarighet. Vilka fel som än begicks, vilka förnekelse och avfall som än följde senare, bör denna tid, som frigjorde en väldig, slumrande energi och inom organisationens alla skikt väckte en sällsynt förmåga av initiativ och politisk reflexion, stanna i den latinamerikanska kommunismens annaler som en glansfull, ärorik och fruktbar tid.

En liten historia kan illustrera i hur hög grad detta aldrig uppfyllda löfte ännu vid den tiden förebådade en sannolik seger.

Major Guevara hade nära följt händelserna i Venezuela och utnyttjade varje tillfälle att ge gerillan nya impulser. Då han i mars 1965 återvände från Peking, där han (med en klarsynthet som de senaste årens utveckling, i Vietnam och annorstädes, låter framstå som profetisk) förgäves försvarat tesen att kampen mot Förenta staternas imperialism måste sättas i första rummet såsom den absolut grundläggande, sammanträffade han i Alger med en delegation av venezolanska kommunister. Under ett hetsigt samtal hävdade en av dessa att det vid den tiden i Venezuela fanns 7 000 man under vapen. Det var onödigt skryt: det verkar inte som om det i Venezuela, om man lägger ihop landsbygdsgerilla och stadsgerilla, någonsin funnits mer än 3 000 man, och inte ens dessa var alla beväpnade, om de nu över huvud taget var i stånd att bära vapen — vilket Che mycket väl visste. Vilket inte hindrade honom från att efter sammankomsten ta en av sina venezolanska vänner avsides och meddela honom sin avsikt att komma och slåss vid deras sida så snart han fullgjort en del omedelbara skyldigheter. Senare förändrades hans planer, utan att fördenskull ändra karaktär, och venezolanerna lämnades i ovisshet.

Men då Luben Petkof ett år och några månader senare i sin tur föreslog honom att delta i den planerade landstigningen vid Falcón avböjde Che hans erbjudande med svaret att ett gerillakrig som redan inletts och som kommit så långt på väg inte längre var i behov av honom. Che vägrade, inte bara därför att hans perspektiv och hans förberedelser redan var inriktade mot ett annat land på kontinenten, utan fastmer därför att han inte hade för avsikt att ”stiga på ett tåg som redan var igång” — enligt de uppgifter som då var tillgängliga och enligt de förhoppningar man vid den tiden rimligen kunde hysa. Hans uppgift var att börja på en plats där det än så länge inte fanns någonting alls, att lägga ut spår för ett annat tåg på väg mot ännu jungfrulig mark — spår som för övrigt så småningom skulle kunna anslutas till den redan byggda venezolanska banan.

Det är alltså ingen tillfällighet att den venezolanska frågan, under en period som skulle komma att avgöra framtiden för en viss ”vänsterlinje” inom den revolutionära rörelsen (1966- 1967), blev den lunta som kom en länge ackumulerad och tillbakahållen polemisk krutdurk att flamma upp. Inte heller att detta typproblem på ett sätt kom att avslöja en hel serie latent och utsagda åsiktsbrytningar som inifrån ”gnagde” på den latinamerikanska rörelsen och åt vilka den kubanska revolutionen lånade sitt politiska språkrör och sin ledares röst. Under den offentliga ordväxlingen mellan Fidel Castro och PCV:s ledning (talet den 13 mars 1967 och PCV:s politbyrås svar den 15 i samma månad) låg skuggan av en bred, kontinental sammandrabbning som mer eller mindre underjordiskt hade pågått i årtal och som då nådde sin smärtsamma höjdpunkt.

Denna 13 mars var det få av åhörarna på trappan utanför Havannauniversitetet som bortom Fidels röst kunde höra ekot av ordväxlingarna mellan ”Papi” och Kolle, mellan Che och Mario Monje, men de som i lägret vid Nanchahuazú lyssnade till talet i Havannaradion visste vad de hade att rätta sig efter. Om denna kris fick ett så våldsamt utbrott just apropå Venezuela, berodde det på att den venezolanska revolutionen sedan lång tid tillbaka gjorts till föremål för helt extraordinära politiska, finansiella och materiella investeringar från hela det socialistiska lägrets sida, vartill från Cuba tillkom en icke oansenlig investering i form av människoliv och känslöengagemang, arvet efter en lång historisk gemenskap som, vilket vi redan konstaterat, tog ett nytt språng i början av sextioalet.

Vid upprepade tillfällen satte den kubanska revolutionen livet — som parti, och till och med

som stat — på spel för att bistå de ansatta venezolanska revolutionärerna. Dessa synliga länkar i en oavbruten kedja av mera diskreta men samtidigt än mer kompromisslösa försök till samarbete och internationalistiskt engagemang tillhör Latinamerikas politiska och diplomatiska historia under 60-talet. Det var med anledning av ett klagomål från regeringen Betaftcourt över landsättningen av flera ton krigsmateriel vid den venezolanska kusten (på Paraguana-halvön i november 1963) som Cuba, vilket redan utstötts ur OAS, i februari 1964 gjordes till föremål för fullständig handelsblockad. Det var huvudsakligen för att försäkra det venezolanska kommunistpartiet, vilket vid den tiden stod i motsatsställning till den internationella rörelsen, om neutralitet och förståelse från övriga kommunistiska partiers sida som den kubanska delegationen i slutet av 1964 intervenerade vid de latinamerikanska kommunistpartiernas kongress i Havanna, och det var en sådan försäkran som det kubanska kommunistpartiet uppnådde, så att säga i utbyte mot det enhälliga fördömandet av ”fraktionismen”. Och efter det att den venezolanska armén i mars 1967, i samband med att en gerillagrupp under svåra förhållanden landsteg vid Machurucuto, arresterat två kubanska frivilliga, var det till stor del för att stödja och återuppliva den venezolanska gerillan som den kubanska delegationen under OLAS-konferensen i augusti 1967 utstod mer än en sammandrabbning med en betydande del av den internationella kommunistiska rörelsen (och man bör i det sammanhanget inte glömma bort Cubas bräckliga ekonomi, i avsaknad som landet är av alla naturliga energikällor och all tung industri). Efter en så lång gemenskap, fasthållen intill slutet och därutöver, kan man gissa sig till att det inte var med glatt hjärta som ledningen för den kubanska revolutionen slutligen såg sig nödsakad konstatera att den bittra utvecklingen av den väpnade kampen i Venezuela inte motsvarat dess förhoppningar.

Hur skall man karakterisera denna solidaritet, vars ihärdighet gränsade till envishet? Don Quijote-attityd, maktlös voluntarism, som några hävdar? Eller revolutionär internationalism, som till sist blev ensidig, en konsekvent hjälp till den inkonsekventa ledningen för en gerillarörelse som likviderades av sina egna ledare? Det är en debatt som vi här inte har någon anledning att gå in på: den bör föras av dem som var dess huvudpersoner ute på fältet. En misslyckad revolution blir alltid till ett trauma. De särskilda omständigheter under vilka den venezolanska revolutionen tvingades utveckla sig, samtidigt med och i samförstånd med den kubanska, medförde att detta trauma inte bara drabbade de venezolanska revolutionära stridskrafterna. Djupa sår uppstod på båda sidor. Men vi tror inte att bästa medlet att tillfriskna är att dölja dem i minnet eller tränga undan dem i sitt omedvetna.

Givetvis har vi vare sig förutsättningar eller avsikt att företa något slags prisutdelning eller föranstalta om någon rättegång mot någon över huvud taget. För ögonblicket skall vi begränsa oss till att lämna ordet åt fakta: vissa är väl kända, andra är det mindre. Detta förgångna står oss i olika avseenden ännu så nära i tiden, minnena av det växlingsrika händelseförloppet är ännu så livliga att det förefaller ogörligt att i stora drag sammanfatta dess historia: företaget kan naturligtvis lyckas endast om det angrips på kollektiv bas, och den främsta förutsättningen är att dramats aktörer själva medverkar. Men den som inte antar denna utmaning löper risken att sitta illa till när det blir fråga om att gripa sig an med de revolutionära uppgifterna i dag och i morgon. Vi försöker här bara ge ett svar bland många, mindre i avsikt att göra upp räkningen med det förflutna än för att hjälpa till att röja väg för framtiden.

Periodindelningen

Eftersom det inte existerar någon historia — och sedan Lenin ingen vetenskaplig politisk praxis — som inte måste inledas med ett särskiljande av etapper eller av ”trappsteg” i utvecklingen, bör även vi, liksom var och en, söka genomföra en periodindelning. För att underlätta framställningen skall vi särskilja tre perioder i den utveckling för vilken vi skall redogöra:

— *från början av 1962, till slutet av 1963: utbrott, framväxande och tillbakagång av en första*

omgång av väpnad kamp, mera en revolt än en gerilla. Fiasko för aktionslinjen ”aktiv bojkott” vid presidentvalet i november 1963 och bildandet av en regering ”på bred bas” (en koalition av de största partierna med *Acción Democrática* i centrum) visar tecken till att isolera det väpnade avantgardet från de breda folkmassorna, vars stöd det dittills kunnat räkna med, och beröva det dess politiska bundsförvanter;

— *åren 1964 och 1965*: mot en bakgrund av ökad, ofta effektiv, repression inleds en period av kris inom ledningen, av dispyter och splittring inom de revolutionära styrkorna som efter en invecklad procedur av utstötningar och omprövningar av ståndpunkter utmynnar i bildandet av vad som vid slutet av 1965 synes vara en politisk-militär ledning av nytt slag, i opposition mot PCV:s ledning;

— *åren 1966 — 1968*: inom den period som vi behandlar är detta den sista fasen av den väpnade kampen om makten, efter vilken den förlorar all sin strategiska betydelse och endast fortlever som en marginell och sporadisk företeelse utan någon som helst inverkan på landets politiska liv. Det är denna period, den minst kända, som vi skall ägna den största uppmärksamheten. Den skulle kunna sammanfattas under beteckningen ”förnyelsen som misslyckades”. Under de första månaderna av 1966 börjar nämligen den nya politiskt-militära ledning som tagit över efter PCV i spetsen för gerillakampen försöka komma in i en ”andra andning”. Det problem som då uppkommer är hur man skall kunna komma över den första fasens misslyckande och ge den väpnade revolutionära rörelsen en ny start. Finns det någon möjlighet att avsluta misslyckandets och nedgångens kapitel och börja ett nytt, ännu oskrivet, som skall behandla ett gerillakrig som skall föras konsekvent till slutet? Är det möjligt att, på grundval av de lärdomar som en självkritik av de begångna misstagen kan ge, inleda en ny uppgångsperiod? Detta var den avgörande frågan, men den kunde uppenbarligen inte formuleras så klart vid den tidpunkten, invävd som den fortfarande under 1966 var i en kaotisk virvel av manövrer och konspirationer från olika fraktioners sida, av motsägande informationer och oförutsedda häftiga omkastningar. Frågeställningen existerade också endast för ett litet, begränsat avantgarde, och gerillans verksamhet under 1967 lyckades heller inte, trots förstärkningar i manskap och materiel, inför folkets massa uttrycka den i praktisk handling, i form av ett klart framställt alternativ för nationens politiska framtid.

Det är ingen hemlighet att den kubanska revolutionen under hela denna period mot alla odds slösade sin solidaritet på gerillarörelsen och ända intill det bittra slutet försvarade och stödde vad som visade sig bli allt mer och mer ohållbart. Men det är folket självt och *dess* avantgarde som måste föra *sitt* eget krig. Om dessa nationella avantgarden sviker, på grund av avsaknaden av objektiva eller subjektiva förutsättningar, eller om den politiska situationen inte är tillräckligt mogen för att frambringa ett avantgarde som kan handla konsekvent och i förbund med massorna, kan de naturligtvis inte ersättas med ett avantgarde utifrån; och än mindre om deras reducerade styrkor är isolerade uppe bland bergen och är avskurna från en effektivt fungerande underhållsorganisation nere i städerna. År 1968 kunde sålunda presidentvalet genomföras under fullt normala förhållanden, och ett helt författningsenligt och ostört maktskifte kunde äga rum, från en populistiskt färgad fraktion av den härskande bourgeoisin (*Acción Democrática*) till en annan, ”utvecklingsvänlig”, desarrollista, och kristet-social fraktion (*Copei*). Därigenom bekräftades, inte det slutgiltiga fiaskot för den väpnade revolutionära vägen, men, i vart fall för den här behandlade perioden, de nya FALN:s, *secundas FALN*², misslyckande med att politiskt-militärt inta den plats som vid slutet av 1965 lämnades av det venezolanska kommunistpartiets ledning.

Låt oss genast, i förbigående, göra en anmärkning: det förefaller hela tiden som om den

² ”De andra FALN” kallas de FALN som bildades, eller reorganiserades, i början av 1968, och ”de första FALN” de som bildades i februari 1963. Dessa benämningar, som allmänt används av de venezolanska gerillakämparna, har alltså ingenting att göra med särskiljandet av de tre olika perioderna, vilket är vår egen konstruktion.

revolutionära rörelsen under denna följd av etapper hade fastnat i en sorts svängdörr. Vid de två tillfällena då Venezuela behärskades av en utpräglat revolutionär situation (under 1958 och i januari 1962) fanns det ännu inget revolutionärt ledarskap som var situationen vuxet och kunde utnyttja de objektivt sett föreliggande kristillstånden; men vid den tidpunkt då rörelsen skaffat sig en ledning, en aktionslinje och en organisation som var ägnade att möta krisen (åtminstone på det militära planet) hade denna revolutionära situation till stor del försvunnit, eftersom den härskande klassen med utnyttjande av de existerande institutionerna lyckats kringgå och övervinna de omedelbara följderna av den ekonomiska, politiska och samhällsliga kris som bröt fram i öppen dag efter störtandet av Pérez Jiménez. Med en smula förenkling kan vi säga att, då de objektiva förutsättningarna fanns hade de subjektiva förutsättningarna ännu inte utkristalliserats; och när dessa senare var för handen existerade inte längre de förra. Detta förefaller som en historiens ironi, men den är ingalunda svårförklarlig. Denna kurragömmalek har i Latinamerika med tiden blivit historisk tradition. Som Guillermo García Ponce — den militärt ansvarige inom det venezolanska kommunistpartiet vid den tid då kampen var som häftigast, och den som visade sig i första hand intresserad av underhållsproblemen — nyligen berättade för oss återfanns brist på samordning i tiden i fråga om den revolutionära verksamheten, denna gång på underhållsplanet, mellan de materiella möjligheterna att utveckla den väpnade kampen och möjligheterna att leda och organisera denna kamp. Under den tid då möjligheterna fanns till en massrevolt eller till en samlad attack mot centralmakten — fram till 1963, enligt García Ponce — då fattades de vapen, som man antingen var tvungen att stjäla från fienden eller mödosamt förhandla sig till av tveksamma officerare (som de 130 gevär man hämtade från marinflygskolan 1962).

Den tid det tog att upprätta de hemliga vapen- och sprängämnesfabriker i det inre av landet som var nödvändiga för att tillförsäkra de revolutionära partiernas militära styrkor ett minimum av självständig manöverfrihet, den tid det tog att upprätta kontakter och kontaktvägar för att kunna utnyttja den internationella solidariteten, den medförde att det gynnammaste ögonblicket för att på kort sikt utnyttja denna utrustning, när den väl fanns, redan var förbi, och de revolutionära krafterna hade redan fjärrmat sig från massrörelsen. Icke vid något tillfälle sammanföll de militära möjligheterna med de politiska. När det fanns fullt upp med villiga gerillasoldater fanns det inga vapen. Och när vapnen äntligen kom hade tillfället att använda dem gått förbi. Ödesbestämmdhet eller alibi? Det är frågan.

Den första perioden (1962-1963)

De huvudsakliga episoderna i denna första period av den väpnade kampen är allmänt kända. För vår del har vi för flera år sedan, 1964-65, gjort ett utkast till en förstahandsskildring av dem.³

Naturligtvis kan denna period inte avskiljas från alla de händelser som var inledningen till den: upprorskonjunkturen i början av 1958, framgångarna för de revolutionära styrkorna, framför allt i Caracas, hoten om en statskupp från högermilitärernas sida, PCV-ledningens samarbetslinje med den sk nationella bourgeoisin, överenskommelsen i Punto Fijo som i slutet av 1958 undertecknades av de tre största politiska partierna (Acción Democrática, kristdemokraterna och URD), Betancourtregeringens högervidning under loppet av 1959, den brutala repressionen mot de folkliga krafterna, vilken skärptes och intensifierades under de följande åren, skapandet av en revolutionär vänsterflygel inom Acción Democrática som bröt sig ut ur partiet 1960, den skärpta politiska isolering som Betancourts parti råkade igenom sprängningen av koalitionen med URD 1960. Alla dessa händelser, som vi inte har för avsikt

³ *Castrismen: Latinamerikas långa marsch* (1964) och *Latinamerika: några problem rörande den revolutionära strategin* (1965); båda i: *Régis Debray: Essäer om Latinamerika*, René Czeckelberghs Partisanförlag, Halmstad 1969.

att redogöra för här, tydde på en tendens till rubbning av den politiska jämvikten: mellan 1958 och 1961 uppstod en växande klyfta genom å ena sidan de alltmer radikala folkliga framstötarna (särskilt i Caracas och i städerna) och å den andra en reaktion präglad av fruktan från en alltmer repressiv och proimperialistisk regering. Denna klyvning utmynnade, i och med inledandet av den väpnade kampen 1962 under trycket av regeringens reaktion, i sitt kritiska, oundvikliga och från början uppenbara skede: 1958 års revolution hade hos de medvetna massorna väckt förhoppningar och krav, som regimen systematiskt hade svikit, vilket fick till följd att de helt naturligt anslöt sig till dessa första, mer eller mindre trevande försöken till väpnad opposition mot den officiella repressionen. Det är emellertid inte avsikten att här direkt studera denna ”första period” i sig själv, utan endast i den mån den utgjorde utgångspunkten för de motsättningar och de konflikter som skulle visa sig bli avgörande under de följande perioderna.

På vilket sätt kan man säga att denna period, som karakteriserades av påtaglig sammanhållning mellan revolutionära krafter i full verksamhet — och främst bland dem kommunistpartiet — i sig bar fröet till den kommande krisen? Jo, därigenom att denna sammanhållning var varken organisk, politisk eller ideologisk. Det står i dag klart att de teser och resolutioner som antogs av PCV:s tredje kongress i mars 1961 inte återspeglade ett överbryggande mellan de motsatta tendenserna inom partiet genom sammansmältning i en högre enhet, utan i stället en formell förlikning mellan dessa tendenser genom kompromisser och nödtorftiga hopfö-
ningar. Detsamma gäller, på ett annat plan och trots det yttre skenet, den resolution som antogs i december 1962 av PCV:s centralkommittés fjärde plenum och där man officiellt anslöt partiet till den väpnade kampens linje. Lika litet var enheten inom kommunistpartiet (vilket också i mindre grad gäller den dåvarande enheten inom MIR) ett resultat av en inre kritisk utskiljning, utan en täckmantel, tack vare vilken man i framgångens yra och med hjälp av de ideologiska alibin som utförandet av det omedelbara nuets överflöd av praktiska uppgifter tillhandahöll kunde kringgå de grundläggande diskussionerna, samtidigt som de avgörande alternativen blandades samman.

60-talets venezolanska historia är historien om en revolution som inte kom till stånd därför att det venezolanska kommunistpartiets historia under denna första etapp (1960-1964) är historien om en intern debatt som inte kom till stånd. Som var och en vet kan man inte avlägsna grunden till en faktisk motsättning genom att gå förbi den i tystnad. En debatt som man undviker på kort sikt betyder bara förr eller senare en oundviklig kris och sannolikt på längre sikt en brytning. I Venezuela, där den revolutionära utvecklingen gick så snabbt, där dagar räknades som månader och månader som år, blev uppskoven alltför små. Krisen utbröt omedelbart efteråt, 1964-1965 inom partiet och i förbindelserna mellan partiet och dess väpnade organisation, och den slutade i ett slags ömsesidigt fastlåsande av dem båda; och vad beträffar brytningen visade den sig först i slutet av 1970, under förberedelserna för den Fjärde partikongressen, vilken utmynnade i bildandet av två kommunistpartier (PCV och MAS) i stället för ett enda. Men även vid det tillfället sade man, liksom alltid (och vi upprepade det efter bästa förmåga): ”Vi har ingen tid att förlora med ofruktbara teoretiska diskussioner då de praktiska kraven på organisation, bundsförvantskap och kamp borde samla alla krafter och då enheten utan tvivel kommer att smidas under själva kampen.” Resultatet: sagda kamp föredde alla kännetecken på en brådstörtad, till och med huvudlös improvisation som fördes i spridd ordning från den ena dagen till den andra, utan vare sig tillräcklig koordinering eller tillräcklig central ledning.

Varför? Av den enkla orsaken att företaget aldrig kunde bli ett verkställande av en klart uppdragen politisk linje som, med de avvikelser som aktuella konkreta omständigheter kunde göra oundvikliga, från början upprättat en klar och koncis uppställning i angelägenhetsgrad av de olika aktionsformerna och metoderna. Om vi utgår från att en första förutsättning för ett segerrikt uppror är att det revolutionära partiet omvandlas till en sammansvetsad och

homogent uppbyggd armé, inifrån sammanhållen av en enhetlig uppfattning i ledningen och av disciplin i de verkställande leden, då är det minsta man kan säga att upproret var illa förberett. I det här fallet härskade en lycklig anarki vid basen, vilken i ledningen motsvarades av ett slags olycklig feodalism. Inom ett politiskt ledarskap som i tystnad var splittrat i konkurrerande, personfixerade, ibland oförenliga fraktioner förde flera olika ledare, var och en på sitt håll, sin egen politik; varje liten caudillo hade utsett åt sig ett litet eget område inom det ansvarsområde som tilldelats honom, med sina egna gunstlingar, sina egna privata bundsförvanter och sina egna anhängare. Det är självfallet inte individerna som sådana vi här vill angripa. Sällan har man fått uppleva mera av fysiskt och moraliskt mod, av djärvhet och personlig självuppoftning än under denna tid, på alla plan inom partierna, och främst av allt inom deras ledning. Vi talar här inte om moral utan om politik, och den politiska masskampen lyder under lagar som är okända för den individuella moralen. Det skulle visserligen vara orättvist att glömma bort att den intensiva repressionens växande framgångar gjorde det till stor del utopiskt att vilja tillämpa de leninistiska metoderna för demokratisk centralism, såväl vid rådslagen som vid de mindre formella diskussionerna. Den centralkommitté som valdes i mars 1961 tvingades exempelvis fungera ”en emergencia”, i undantagstillstånd, under nära *tio år*, utan praktiska möjligheter att vare sig kunna underställa sig basmedlemmarnas kontroll eller ens föranstalta om nyval av sina egna medlemmar. Ledningen för PCV, som var åtminstone till hälften legalt intill slutet av 1963, såg sig, som följd av en repression som blev hårdare än väntat, organiskt sönderslagen och distanserad av händelseförloppet.

I oktober 1963 åsidosatte regeringen Betancourt den parlamentariska immuniteten och arresterade i deras hem de kommunistiska senatorerna, deputeraderna och ministrarna Jesús Faria, Gustavo Machado, Eduardo Machado, J. M. Casals och Jesús Villavivencio. I november kom turen till MIR:s generalsekreterare Domingo Alberto Rangel. I december infångades ledaren för FALN, Moncada Vidal. Vi nämner bara de mest kända namnen: en fullständig uppräkningslista skulle bli lång. Dessa på samma gång massiva och selektiva arresteringar kompenseras bara mycket ofullständigt av de sensationella rymningar som företogs under samma tid, den från ön Tacarigua vid jultiden 1963 och den som Teodoro Petkoff företog från militärsjukhuset i augusti samma år. Repressionen och tvånget att arbeta underjordiskt skapade efter hand en faktisk klyvning mellan de ledande organen som ledde till stora och besvärande svårigheter och slitningar: politiska byråer uppdelades de facto på två, ”Buró de San Carlos” bestående av de ledare som satt fängslade i fängelset med samma namn, och ”Buró de la Calle” som bestod av alla de ledare som ännu befann sig i frihet. Det ledde också till att ett nytt skikt av ledare inträdde i ledningen, antingen som suppleanter för de förra eller invalda av dem.

Enligt artikel 30 i partiets stadgar har centralkommittén ”skyldighet att tillämpa den allmänna politiska linjen”. Men vem kan, annat än genom improvisation, tillämpa en linje som är helt obestämd, en prickad linje? Den grundläggande orsaken till krisen inom den revolutionära rörelsens ledning är att söka i *tvetydigheten, bristen på klara definitioner av den politiska linjen som antogs av PCV och de övriga revolutionära krafterna*. Denna tvetydighet, som ingalunda upphävdes utan i viss mån till och med sanktionerades av den tredje kongressen 1961, kännetecknade såväl frågan om den venezolanska revolutionens karaktär som frågan om de grundläggande vägarna att nå fram till denna revolution.

DEN FÖRSTA TVETYDIGHETEN: revolutionens karaktär. Detta är en definition av central betydelse, ty av den beror svaret på frågorna vilka är folkets vänner? vilka är dess fiender? och i sista hand, vad är att betrakta som folket? Att definiera revolutionens karaktär förutsätter till en början att man definierar den grundläggande karaktären hos den ekonomisk-sociala samhällsbildningen. Vidare förutsätter det att man inringar den centrala motsättningen i samhället i förhållande till de sekundära motsättningarna, vilket i sin tur gör det möjligt att definiera den *etapp* som den revolutionära utvecklingen nått, liksom även de sociala allianser

som är objektivt nödvändiga under denna etapp. Ty det är i själva verket förskjutningen av den centrala motsättningen som bestämmer etappernas fortskridande.

Denna grundläggande definition, med vilken Lenin och Mao inledde sina politiska och teoretiska liv, blev i Venezuela under denna tid aldrig föremål för, vi skall inte säga åskådliggörande eller precisering, men fördjupning eller ens allvarlig prövning. Dock kan man, så att säga i praktiken, urskilja tre olika definitioner på karaktären av den revolution som ägde rum vid denna tid, alla närliggande eller överlappande. Den ena, som mer eller mindre motsvarade den uppfattning som hystes av reformisterna, såväl civila som militära, definierade den som demokratisk och nationell, och hävdade att vad som var nödvändigt var enigheten mellan alla patriotiska, konstitutionalistiska och liberala krafter mot ”gorilla-betancourtismens” godtycke, polisövervåld och proimperialistiska underdånighet. Den andra, PCV:s traditionella inställning som försvarades av veteranerna i ledningen, återtog den gamla tesen om den ”agrara och antiimperialistiska” revolutionen och innefattade därmed stora delar av den industriella och kommersiella bourgeoisin, vilken uppfattades som oberoende av det nordamerikanska monopolkapitalet. Men en ny, mer radikal generation av ledare börjar alltmer inse att ingen antiimperialistisk revolution kan komma till stånd om den inte är såväl antikapitalistisk som socialistisk, dvs alltifrån början under ledarskap av arbetarklassen och dess ideologi.

Denna beskrivning är missvisande. Bara i en utopi vore det möjligt att ställa dessa tre klassiska varianter på samma plan, som de tre delarna i en altartavla eller som om historien vore ett vackert skyltfönster som erbjöd varje passerande fotgängare ett urval ideologiska konsumtionsvaror att välja mellan. I själva verket är dessa tre sidor av samma problem tre successiva faser, var och en motsvarande en etapp i kampen, i en fortgående process av ideologisk sovring och rening, men också samtidigt av tilltagande begränsning av det politiska aktionsfältet och av den väpnade revolutionens möjligheter till samverkan med skilda samhällsklasser. Tre definitioner som är så sammanlänkade med varandra har inte så mycket att göra med en enkel, deskriptiv framställning som med en historisk beskrivning av deras successiva uppträdande.

Det hör till god ton nuförtiden att förlöjliga de nationellt-demokratiska ”illusioner” som var förhärskande vid den tid då den revolutionära rörelsen, gentemot vilken man ställer nödvändigheten av ett proletärt innehåll i varje revolutionärt företag. Vad som hör till god ton behöver inte nödvändigtvis vara i grunden fel. Man gör rätt i att gyckla med den ”antifeodala” jordbruksrevolutionen, ty det är ett bra tag sedan feodalismen avled i Latinamerika (även om man ännu vid tidpunkten för PCV:s III. kongress 1961 inte kunde förutse vare sig hastigheten eller expansionskraften hos den agrara och agrar-industriella kapitalism som på tio år har förvandlat den venezolanska landsbygden). Det är mer än rättvist att i den nationella enhetspolitik som började tillämpas 1958 och i den ”vapenvila” mellan arbetare och arbetsgivare som proklamerades samma år se ett uppenbart bevis för högeropportunist och klassarbete. Men kan man i ärlighetens namn stanna därvid? Det är klart, man kan alltid ta sin livslånga tillflykt till någon trotskistisk sekt och i femtio års tid älta den proletära enhetsfrontens och arbetar- och bonderegeringens sesam-öppna-dig, men besvärjelseformler brukar sällan ha någon effekt på historiens verkliga förlopp. En sak är att i dag kunna formulera den teoretiska definitionen på revolutionens pådrivande krafter, men det är en helt annan sak att konstatera vilka de drivande krafter i själva verket var som denna revolution under det gångna årtiondet använde sig av.

Konstaterande nr 1: Den fortgående fördjupningen av revolutionens karaktär har gått jämsides med en fortgående avskärmning av dess livsrum gentemot det omgivande samhället. Revolutionens sociala bas krympte i samma takt som den övergick från den första tesen till den andra, och från den andra till den tredje. Det gäller också en stor del av de revolutionära aktivister som gav sig in i kampen under den första perioden (1963-1964) på basis av och

inom gränserna för den första tesen. Om man t ex läser FALN:s stiftelseurkund från februari 1963, som undertecknades gemensamt av de militära ledarna för upproren i Carupano och Puerto Cabello och av de civila representanterna för de gerillafronter som då var i verksamhet, slås man av den borgerligt demokratiska, nationalistiska och liberala karaktären i dess politiska innehåll. Dessa aktivister kunde inte förväntas kämpa för syften som låg utanför deras eget klassursprung eller deras ideologiska förutsättningar, och därför kunde de inte heller uppriktigt och beslutsamt delta i den väpnade kampen i dess vidare utveckling. Om major Såochså, som i maj 1962 var en av ledarna för Carupanoupproret, och någon annan officer, före detta chef för den ”Civil-militära unionen”, vilka båda undertecknade FALN:s stiftelseurkund, och om till och med vissa gerillaledare som tidigare visat sig vara stålhårda revolutionärer, vid valen 1973 uppträdde som förespråkare för den kristligt-sociala kandidaten Lorenzo Fernández, så var det därför att deras tidigare bindningar var revolutionära bara till formen och i ett visst läge, men aldrig i grunden, och aldrig med syftet att upprätta en socialistisk regim.

Konstaterande nr 2: Vad som förlorades kvantitativt (koalitionsbredden) alltefter som det folkligt-nationella upproret övergick till väpnad socialistisk revolution, kompensades aldrig av någon kvalitativ vinning (i form av rekrytering av arbetare i städerna eller bland jordbruksproletariatet och de fattiga bönderna i bergsgerillans trakter). När småborgarna och den borgerliga medelklassen tog avstånd från revolutionen åtföljdes detta inte av något närmande till de revolutionära krafterna från proletariatets sida (eller från de arbetslösa, eller från trasproletariatet), från dem som ansågs vara de pådrivande krafterna. Proletariseringen stannade på papperet; än mer paradoxalt har den fört med sig att det till hälften organiserade proletariatet i allt större utsträckning tagit avstånd från de underjordiska väpnade aktionerna. Detta kan förklaras, å ena sidan av det venezolanska proletariatets speciella kännetecken, dess historiska bakgrund, dess nationella sammansättning, den ”gula” fackföreningsrörelsens inflytande, industri-, gruv- och oljeföretagens ställning som privilegierade imperialistiska enklaver utan organiskt samband med samhället i stort, och å den andra av klasstillhörigheten hos de intellektuella och ”profesionales” som kontrollerade de styrande organ som utformade det revolutionära lägreets politik.

Konstaterande nr 3: De nationalistiska officerarna i Puerto Cabello och i Carupano kunde inte gå med på att offra sig (sig själva, sina karriärer, sina liv) för en sak som inte var deras, den socialistiska internationalismen eller proletariatets diktatur. Militären (med vissa anmärkningsvärda undantag) och de metoder, det sinnestillstånd, som rådde inom ”FALN primera época”, var ägnade för ett speciellt ändamål. De kunde inte användas för ett annat, politiskt och socialt mer avancerat syfte, utan oro, latent kris och så småningom en slutgiltig brytning. Så gav de också upp kampen under den andra perioden (1964-1965). Eftersom det inte fanns något nytt ledarskap med förutsättningar att anpassa sig till den nya politiska målsättning som efter 1965 ersatte den gamla (konstaterande nr 2), och eftersom repressionen i det långa loppet lyckades likvidera de ledare som överlevt den första perioden, utplånades ”Andra periodens FALN” i och med att medlemmarna försvann, och något ”Tredje periodens FALN” kom aldrig till stånd. 1968 upphörde alltså kampen ... i brist på kampvilliga. Den dog ut på gatorna i Caracas och i Andernas bergstrakter för att fortsätta i universitetets korridorer och i de underjordiska aktivisternas hyresrum, som ideologisk kamp och litterär polemik till förmån för de socialistiska teserna och för en proletär inriktning av revolutionen. Det revolutionära budskapet stod i motsättning till klasstillhörigheten hos dem som framförde det och spridde det, men budbärare och propagandister återfann på det sättet sin psykiska balans, sin sociala tillhörighet och sin naturliga förbindelse med sin ursprungsmiljö. Cirkeln var sluten.

Hur skall man förklara detta kretslopp, som på några få år återförde den radikala småbourgeoisin till sig själv och till sin egen utgångspunkt, dvs universitetet i Caracas?

För att en revolutionär utveckling skall nå sin höjdpunkt, i verkligheten i stället för i formen,

socialt och inte bara i teorin, i sin yttersta definition, som socialistisk och proletär revolution, erfordras att utvecklingsprocessen lämnas tillräckligt med tid för de mellanliggande etapperna, för att utforska inre motsättningar och därmed av sig själv och utan att räkna med något annat än sin egen kraft dialektiskt kunna överflygla sig själv. Men, för att denna höjdpunkt skall kunna bli en naturlig följd av en inifrån alstrad *tillväxt i omvandlingen*, fordras därutöver att tillväxtfasen i denna utvecklingsprocess får utvecklas normalt. För att vinna en solid samhällsbas och anknyta sig själv till ett historiskt förflutet — de två villkor som tillsammans utgör den oundgängliga språngbrädan för den nödvändiga övergången till den kommande etappen — var den venezolanska revolutionen *tvingad* att under den första etappen förbli nationalistisk och demokratisk, liksom den också spontant försökte vara det intill 1963. Men det var just detta som den *inte längre kunde vara*, emedan den sögs upp i den virvelvind som, likt varje revolution i modern historia, den kubanska revolutionen drev fram över hela kontinenten. Den venezolanska revolutionen tvingades, under intryck av denna historiska stormvind som den bara blev ett offer för, att radikaliseras innan den fått möjlighet att slå rot: *att skärpa sina kampmetoder innan den hunnit åstadkomma den kraftsamling som var nödvändig för en kamp på detta högre plan*. Med andra ord hade den ännu inte avslutat, den hade inte ens inträtt i den borgerligt demokratiska etappen, förrän den redan såg sig nödsakad att övergå till den socialistiskt proletära och överge den karaktär av liberal-nationalistiskt uppror — eller, rättare sagt, av de demokratiska organisationernas spontana självförsvar — som den från början antagit. Det var en konstgjord övergång, enär den var icke-dialektisk; den var subjektiv och organisatorisk, men vare sig organisk eller historisk.

Denna brist på dialektisk utveckling måste ses i samband med de dialektiska effekter som blev följden av den kubanska revolutionens inverkan på det kraftfält som vid den tiden förefanns i Venezuela liksom på andra håll i Latinamerika. Att demokratiska och socialistiska uppgifter och ålägganden överlappar varandra är naturligt och oundvikligt i halv- eller nykoloniala länder i en tid av imperialistisk dekadans och då världen är på väg att övergå till andra och högre produktionsformer. Men denna period företer ett alldeles speciellt kännetecken, i och med att den kubanska revolutionen, genom den reaktion den förorsakade hos den imperialistiske fienden och hos de med denne allierade latinamerikanska bourgeoiserna, så till den grad länkade samman intervallen och övergångarna mellan de båda etapperna att de praktiskt taget blev samtidigt. Detta blev resultatet av den *abrupta polariseringen* av det politiska kraftfältet så snart imperialismen och bourgeoisin insett den konkreta möjligheten av att de förr eller senare skulle kunna bli tillintetgjorda. *Klassmotsättningarnas skärpning hade nått den nivå där en borgerligt-demokratisk nationell revolution icke kunde genomföras som nationell utan att bli internationalistisk eller som borgerligt-demokratisk utan att bli socialistisk*. Det blev omöjligt att bryta med det utländska monopolkapitalet i avsikt att säkra det nationella oberoendet utan att inom kort även tvingas bryta med den inhemska kapitalismen: ty det skulle innebära att klippa av den navelsträng som förband den ena med den andra som dess livsnerv. Men den kubanska revolutionen har gjort denna tillväxt i omvandlingen *på samma gång svår och oundviklig*, genom att inför kontinentens bourgeoisier experimentellt bevisa att deras dagar som härskande klass är räknade om de vågar fullfölja sina nationella och demokratiska uppgifter.

1961 kunde ett borgerligt-demokratiskt ”folkparti”, antingen det satt vid makten som ”Acción Democrática” eller vari opposition som ”Unión Republicana Democrática” — för att bara nämna de båda enda existerande masspartierna i Venezuela vid denna tid — bara välja mellan en vänstervridning för att följa med i den historiska utvecklingen eller en högervridning för att motarbeta den. Antingen måste folkrörelsen göra sig till imperialismens tjänare och polis, eller också måste den bli antiimperialistisk och revolutionär. I det första fallet måste den förneka sitt nationella och demokratiska ursprung — som Betancourts Acción Democrática. I det andra måste den också förneka sitt ursprung genom att bli marxistisk och klassbunden, men i det fallet förnekar den det för att på ett sätt förbli det trogen, förneka sitt förflutna för att

förbli trogen sitt förflutna — såsom den utbrytargrupp ur Acción Democrática som 1960 bröt sig ut ur partiet och bildade MIR.

60-talet utmärktes över hela kontinenten av en djupgående sönderslitning av den politiska och sociala väven. År av brytningar, fraktionsbildningar, splittringar, men också samtidigt av positionsbestämningar, av ett hårdnande politiskt klimat, av omsvängningar, som om alla former av socialt medvetande och alla ställningstaganden klasserna emellan plötsligt hade underkastats en obeveklig kemisk reaktion, som ett lackmuspapper, där inget enda skrymsle, inget skuggat krypin, ingen komfortabel slapphet kunde förbli oavslöjad, där alla potentiella förrädare drogs fram i dagen, där alla inkonsekvenser, alla undanflykter, underströks, men på samma gång alla konsekvent revolutionära övertygelser. Detta dolda lackmuspapper var den kubanska socialistiska revolutionen, som vände upp och ner på hela denna ordnade, slumrande värld. Den orkan som den gav upphov till kastade inga dimslöjor över formerna, blandade inte ihop innehållen. Tvärtom blåste den rent i skrymslen, belyste de oklara zonerna och återförde dem alla — partier, klasser, individer — till deras rätta platser. Dessa återverkningar undandrog sig varje kontroll: de tillhörde ”tingens egen dialektik”. Än mera: de motsade grymt den kubanska revolutionens och dess ledares uttryckliga avsikter, i det att dessas främsta intresse var att bevara enheten inom de revolutionära krafterna och inte deras splittring, samstämmighet och framåtanda, inte handlingsförlamande förtrytelse och tvister. Den kubanska revolutionen förde med sig ett glödande hett, offensivt budskap om anti-imperialistisk enighet, det centrala budskapet i den Andra Havannadeklarationen, men också, mot sin vilja, ett frö till splittring, till upplösning av de tidigare grupperingarna i samhället, till en våldsam sällning av det goda revolutionära kornet från det reformistiska ogräset.

Detta följer ständigt i spåren av varje politisk revolution i dess periferi, när och var som helst. Det följde i spåren av den bolsjevikiska revolutionen, i Europa, inom arbetarrörelsen över hela världen, inom Andra Internationalen och inom 20-talets socialdemokrati. En genomgripande revolution tvingar sin ursprungsmiljö, sin historiska omgivning, att ta ställning: att ta ställning innebär att bestämma sig, avgränsa sig; att avgränsa sig innebär att skilja ut sig från dem som intar en motsatt hållning; och att skilja ut sig från dem innebär att bekämpa dem, för att försvaga och förinta dem. Enheten blir tvåfaldig, och där freden härskade, antingen genom ömse-sidiga eftergifter eller på grund av missförstånd, härskar hädanefter en oförsonlig kamp mellan bröder som förvandlats till fiender. Där uppstår en ny demarkationslinje som obevekligt skär tvärs igenom det traditionellt revolutionära lägret. I och med att detta läger vaknar upp vaknar också dess slumrande inre motsättningar till liv, en smärtsam förlösning av nya avantgarden genom kriser och splittringar inom det gamla. En dubbelt motsägande utveckling: revolutionen svetsar samman samtidigt som den upplöser. Konsoliderar samtidigt som den försvagar. En dialektisk utveckling: vart och ett av momenten är det andras förutsättning, och ett ”men också” är i själva verket ett ”därför att”, utvecklingen är inte tvåfaldig, den är enhetlig fast med två aspekter. Sådan är den obevekliga logiken i de verkningar en revolution utövar i sin periferi, utanför de nationella gränserna.

Utifrån sitt epicentrum fortplantar sig den jordbävningståg som en radikal nationell revolution förorsakar internationellt och skapar inom de mest känsliga, mest utsatta och senast bildade historiska skikten en serie av veckningar, glidningar, klyftor och förkastningar. Men de djupaste, de äldsta och de mest avlägsna geologiska formationerna, dolda som de är under tjocka skikt av okunnighet, likgiltighet eller efterblivenhet, motstår mycket bättre jordstöten och förändras inte i så hög grad genom skalvet som förändringarna på den politiska ytan skulle kunna föranleda den att tro som låter sig ledas av sina ytliga intryck snarare än av en mera fördjupad studie av terrängen, dess historia, dess tillkomst. Den polarisering som en radikal revolution orsakar i sin omgivning är *en politisk och ideologisk polarisering som ingalunda nödvändigtvis åtföljs av en liknande eller samtidigt polarisering av samhällskrafterna*, vilka sätts i rörelse betydligt långsammare, särskilt när det gäller bondemassorna.

De politiserade och ”ideologiserade” skikten polariseras i en mycket hastigare takt än de djupa, politiskt mer efterblivna skikten, som är mycket mindre mottagliga för ideologiska påtryckningar och för återverkningar av yttre händelser. (Det föreligger ett intervall mellan överbyggnadens — eller den politiska konjunkturens, eller samhällets avantgardesektorers — kronologi och den långsammare som gäller för infrastrukturen, vilken är direkt förbunden med produktivkrafternas gradvisa utveckling, själv dämpad av den rutinmässiga periodiciteten i jordbruksarbetet.)

Detta fenomen, en särskild form av den allmänna lagen om motsättningarnas ojämna utveckling, förklarar i sista hand varför den del av populismen och den borgerliga demokratin som i Venezuela efter den kubanska revolutionen och vid tidpunkten för den efterföljande stora imperialistiska kontrarevolutionen anslöt sig till det revolutionära lägret var så mycket obetydligare än den del som anslöt sig till den oligarkiska och imperialistiska reaktionen. Inom ”Adeco”-partiet förblev MIR bara en liten minoritet trots att den representerade majoriteten inom partiets ungdomsrörelse. Inom URD var de som följde Fabricio Ojedas exempel eller på ett eller annat sätt stödde upproret också bara en liten minoritet i jämförelse med dem som efter valet 1963 anslöt sig till AD och därmed till de politiska makthavarna. På samma sätt förblev bonde- och arbetarmassorna ute i landet (i all synnerhet de förstnämnda, som utgjorde hela väljarunderlaget för AD, både Betancourts version och Leonis) opåverkade, i stort sett lojala mot sina traditionella politiska företrädare och fackföreningsrepresentanter, till vilka de var förenade såväl med gamla vänskapsband som av gammal vana.

Således nådde den revolutionära svallvågen på längre sikt bara de mest lyhörda och politiserade skikten bland universitetsungdomen och småbourgeoisin i städerna; om den under sin höjdpunkt nådde ut till de utblottade massorna i städernas slumförstäder, den kapitalistiska utvecklingens offer, mellanskiktet mellan de fattiga och utarmade bönder som tvingades emigrera till städerna och den arbetarklass som redan var organiserad, så förmådde den aldrig hålla sig kvar där. Såväl inom de politiska organisationerna som inom samhället i dess helhet förblev förespråkarna för det väpnade våldet i minoritet.

Sådana var de konsekvenser av ”den efter-kubanska dialektiken” som venezolanerna hade att leva med sedan Cuba omstörtat alla villkor för en latinamerikansk samhällsomvandling, så som vi förklarade redan 1964, då vi påpekade de två förändringar som vi då betraktade som de mest uppenbara: å ena sidan, ”Cuba har i ett slag fört den latinamerikanska klasskampen upp på en högre nivå för vilken de exploaterade klasserna och deras avantgarden inte var förberedda”; och å andra sidan, ”Cuba har inneburit en snabbare höjning av den imperialistiska reaktionens materiella och ideologiska beredskap än av de revolutionära avantgardernas”. Och även om vi redan i samma artikel tillfogade: ”venezolanerna var de första som fick erfara, och detta i det land som för oljans och järnets skull var det mest utsatta för Förenta staternas ingripanden, vad 'folkkriget' innebär under efterkubanska förhållanden. De har dyrt fått betala denna roll som pionjärer”, så föreställde vi oss dock inte att priset skulle komma att bli än högre under de följande åren.

FALN:s stiftelseurkund från februari 1962 innehöll en lista över krav och klagomål som var till och med mindre ambitiös och avancerad än den som uppställdes av 26 juli-rörelsen 1957. Den återspeglade den nationella demokratins ideologiska och politiska ståndpunkter, dvs de som intogs av en småbourgeois, sårad och besviken vid anblicken av sin förtryckta och beroende nation. Det var om man så vill artonhundratalets liberala ideologiska heroiska form överflyttad på nittonhundratalets imperialistiska förtryck (”heroisk” är här ingen moralisk eller estetisk beteckning, utan ett bestämt avgränsat politiskt begrepp som betecknar en specifik kulturtradition — spansk, eller snarare hispanisk, som går från Seneca Iberen till kubanen José Martí och som innefattar en viss världsbild sammantvinnad med en bestämd och sammanhängande ideologi — den moraliska humanismen). Men det är just denna ideologi som efter den kubanska socialistiska revolutionen och återupprättandet av den proletära

ideologin inte längre har någon historisk plats i Latinamerika. Det är denna plattform som blivit ohållbar, annat än som en kort frist: ett språng måste tas, antingen framåt mot socialismens positioner eller tillbaka till kapitalismens, understödda och skyddade av State Department och dess underställda organ.

DEN ANDRA TVETYDIGHETEN: Om denna första tvetydighet med hänsyn till revolutionens klasskaraktär trots, eller snarare på grund av, sin grundläggande karaktär inte blir synlig förrän senare, så visade sig tvetydigheten i vad som konkret avsågs med ”väpnad kamp” eller ”revolutionärt krig” så mycket snabbare. De båda tvetydigheterna är givetvis sammanvävda med varandra, men den senare fick, i sin egenskap av konkret uttryck för den förra, omedelbara och kostbara följder på kort sikt. Avståndstagandet från dogmatism, förkärleken för tolerans och fri diskussion, den plebejiska vanvördnaden för och oppositionslystnaden mot ledare och befallningar ”uppifrån”, som är permanenta drag i den venezolanska nationalkaraktären (historiskt grundade på den jämlikhet som skapades genom det Federala kriget och den fysiska halshuggningen av oligarkin omkring 1860), delas även — till deras heder — av de venezolanska kommunisterna. Dessa drag har en fördel och en nackdel: en viss tendens till liberalism i fråga om organisation och politisk linje. Då centralkommitténs fjärde plenum i december 1962 under omständigheternas tryck och efter en logisk värdering av situationen enligt MIR:s föredöme officiellt antog den ”väpnade vägens” linje, åtföljdes detta beslut icke av någon förändring inom partiets ledande instanser, utan de medlemmar av Politbyrå som öppet och offentligt motsatt sig denna linje, dvs förordade den fredliga vägen, kvarstod detta till trots i sina befattningar.

Än mer oroande var att denna samexistens av motsatta tendenser och skiljaktiga linjer inom partiledningen också förefanns bland de mest beslutsamma anhängarna av ”det revolutionära kriget”. Vad skulle avses med detta uttryck? Att man ännu i dag, tio år efteråt, kan föra bittra diskussioner över vilket svar man borde, och fortfarande bör, ge på denna fråga bevisar att tvetydigheten aldrig övervanns, inte ens under den sista perioden, ens av de gerillakämpar som till synes var mest eniga om en bestämd uppfattning om kampen. 1967 och 1968 rörde sig den kris, som skakade och skingrade den största gerillatrupp som Venezuela någonsin haft, helt och hållet om denna fråga, och den utlöstes till och med av det missförstånd på vilket var grundat det svar på frågan som FALN:s ”Comandancia” då gav. Historien om den väpnade kampen i Venezuela under det senast förflutna årtiondet kan tolkas som historien om de missförstånd och misstag som orsakades av orden ”väpnad kamp” och som aldrig helt och hållet undanröjdes, inte ens under den sista fasen och bland de mest beslutsamma. Under 1962 och under de följande åren tolkas den magiska formeln på tre skilda sätt beroende på vem som uttalar dem och på vem som lyssnar till dem:

a) för några, som leds av exemplen från militärresningarna i Carupano och Puerto-Cabello, rör det sig främst om konspirationer inom armén i syfte att mångdubbla myterierna och ”los golpes” (kupperna) i samarbete med de väpnade styrkornas nationalistiska och progressistiska officerare och underofficerare. Det är ”putschisternas” falang

b) för andra, som stöder sig på övertygelsen att revolutionens sociala bas finns i städerna och på traditionerna av våldsamt motstånd mot all underkastelse i de vanlottade delarna av Caracas, rör det sig i huvudsak om att stärka och utveckla UTC:s (de taktiska stridsenheternas) organisation i städerna. Dessa elitcommandon, underjordiska men bildade under en intensiv agitation bland massorna, syftar i sista hand till att slutgiltigt förbereda ett folkuppror i staden. Det är ”utécistas” eller ”stadsterroristernas” falang

c) för en tredje grupp slutligen, som är så begränsad att man med fog kan fråga sig om den någonsin ens existerat i verkligheten, rör det sig huvudsakligen om att förvandla gerillan i bergen till utgångspunkten för en strategisk tillväxt av de revolutionära krafterna, ty det är endast på det sättet som en första början till en folkarmé kan skapas och utvecklas. Det är

”gerillafalangen”, eller ”fokist”-falangen som dess fiender kallar den. Under denna period är Fabricio Ojeda och Douglas Bravo dess mest kända representanter, men såsom en inneboende, mer eller mindre varaktig tendens torde den sannolikt bäst representeras av Américo Martins och Moisés Moleiros MIR.

Visserligen uppträdde alla dessa former och uppfattningar av kampen samtidigt, förgrenade i varandra, och utvecklades mer eller mindre parallellt. 1962 inträffade till exempel såväl upprättandet av den första landsbygdsgerillan (den i Charal, under befäl av Juan Vicente Cabezas), som de mest uppmärksammade militära resningarna (i maj—juni) och betydande commandooperationer i städerna. Dessutom är det kanske en aning konstlat att vilja dra en klar gräns mellan ”putschister” och ”upprorsmän” (två falanger som ofta slog sig samman under samma ledare), och den avgörande gränsdragningen borde kanske snarare göras mellan förespråkarna för landsbygden och förespråkarna för städerna som den huvudsakliga skådeplatsen för den väpnade kampen.

Emellertid motsvaras var och en av de tre här nämnda definitionerna i stort sett av var sin fas i kampen. Den första dominerade under 1962 och till en del under 1963. Den andra blev förhärskande från 1963 till 1964, och därefter övertogs huvudrollen av den tredje. Men den hegemoni som var och en av dessa uppfattningar i tur och ordning vann på de andras bekostnad blev aldrig avgörande, eftersom var och en för de övriga framstod som ett stöd, eller till och med som en möjlig ersättare. Det är misslyckandet för militärernas konspiration som ger upphov till att stadsgerillan träder i förgrunden, och det är stadsgerillans misslyckande som ger upphov till landsbygdsgerillan. Falangerna avlöser varandra, och de vilar på hanen medan en av de tre ”tar chansen” under de andras skeptiska blickar. Men självfallet avstår ingen av falangerna från att agera på sin kant, samtidigt med de andra. Hur som helst, denna första period av den väpnade kampen — 1962-1963 — försiggår, såväl i ”putschisternas” som i ”stadsgerillans” form, under inflytande av uppfattningen om en nära förestående resning och, på kort sikt, ett revolutionärt stormangrepp.

De tre tendenserna utesluter givetvis inte varandra. Till skillnad från den utopiska socialismen, sade Lenin, är den vetenskapliga socialismen inte avhängig av en enda kampform. Alla kampformer utnyttjas av den revolutionära rörelsen, vilken måste välja den som bäst passar den konkreta situationen ”i det givna ögonblicket”. Men just för att alla dessa kampformer inte skall råka i en förlamande konflikt med varandra måste de inbördes graderas allt efter stundens krav och en riktig bedömning av den föreliggande fasens kännetecken. Emellertid var det redan under denna första period omöjligt att avgöra vilken av dessa kampformer som ansågs viktigast och vilken som ansågs mindre viktig, den militära sammansvärjningen, de sensationsskapande kupperna (kidnappingar av bekanta personer, stölder av berömda konstverk, kapningar av fartyg och flygplan, eldöverfall i städerna etc) eller upprättande av gerillaförband i olika delar av landet. Var och en av de revolutionära sektorerna var okunnig om den exakta roll den hade och om vilka slags förbindelser som förenade den med de övriga, och var därför alltför hämmad för att rätt kunna fylla sin egen uppgift. Enligt välunderrättade vittnen förefaller det till exempel som om planerna på ett militäruppror 1962 gick i stöpet eller helt enkelt inte kom till utförande vid den lämpliga tidpunkten därför att de sammansvurna officerarna väntade på klartecken och klara instruktioner från sina civila politiska rådgivare, under det att dessa å sin sida avvaktade militärernas initiativ för att därefter kunna stödja dem. Med andra ord, för att det skall vara möjligt att koordinera de två delarna av en och samma rörelse måste det klart framgå vilken som är underordnad den andra, inom ramen för en gemensam plan. Det var avsaknaden av en sådan plan, grundad på en objektiv, gemensam helhetssyn på alla aspekter av den föreliggande situationen och av de existerande maktförhållandena som i Venezuela vid denna tid orsakade den bristande samstämmigheten mellan de olika avdelningarna inom den underjordiska organisationen, som bromsade utvecklandet av dess offensiva förberedelser och som hindrade den att på rätt sätt utnyttja de tillgängliga

styrkorna.

Segern låg kanske ändå inte inom räckhåll. Men i detta fall utnyttjades ingen av de möjligheter som stod till buds intill slutet, vilket innebär att ingen i dag med fog kan hävda att en seger var omöjlig. En folkresning i en huvudstad eller ett organiserat, samtidigt uppror inom ett flertal militära förband löper alltid risk att misslyckas, därpå lämnar historien många exempel; men en folkresning som påbörjas och inte förs till slut, eller en militär halvkupp, har i varje fall ingen som helst möjlighet att lyckas: något exempel härpå gives icke i historien. Inget slag är vunnet på förhand, men ett slag som utkämpas till hälften är på förhand dömt att förloras.

Ett dylikt misslyckande är ingalunda definitivt: ingen klar, oemotsäglich och för var och en acceptabel slutsats kunde efter 1963 dras av den första periodens misslyckande — vilket föga bidrog till att klargöra ställningstagandena. Det är omöjligt att ärligen korrigera en uppfattning innan denna uppfattning har blivit ärligen framlagd: däri ligger kanske nyckeln till de förhållningar, den förvirring och den tvetydighet som utmärker kritiken och självkritiken under den följande perioden. Denna karakteristik av den första perioden kan för övrigt tillämpas på hela den revolutionära utvecklingen, intill dess dystra, förvirrade dödskamp. Det är hela den venezolanska revolutionen under detta årtionde som ger såväl huvudaktörerna som åskådarna det bittra intrycket av något ofullbordat, något stympat, av försuttna tillfällen — som en knappt påbörjad, avbruten mening, utan avslutning, något som man ständigt undrar över vad den i själva verket var avsedd att betyda. Alla revolutioners nederlag är blodiga och grymma. Men det finns nederlag, som till exempel Pariskommunens, vilka innebär fullbordandet av något ödesbestämt och vilka lämnar de överlevande i harmoni med sig själva. Sådana nederlag innebär för en viss samhällsklass en grund för stolthet och förvandlas med tiden till ärorika minnesmärken över folkens kamp. Den venezolanska revolutionens nederlag tillhör inte den kategorin. Den lämnar både dem som genomfört den och dem som bevittnat den i ett tillstånd av bestörtning och dyster bitterhet.

På samma sätt som de revolutionära styrkorna, till följd av den underliggande tvetydigheten beträffande frågan om krig och fred, den ”demokratiska vägen” och den ”väpnade vägen”, aldrig konsekvent grep till vapen utan att samtidigt öppet engagera sig för en fredlig lösning, på samma sätt gav de revolutionära styrkor som beslutat sig för våldet under denna period ett intryck av att hoppa från en ståndpunkt till en annan, från gerillatrupperna i Falcón till landsortsgarnisonernas kasernportar, och därifrån till slumområdenas offervilliga terrorister. Det är ett elementärt axiom att alla former av samhällskamp måste övervägas, men att kombinera dem i Caracas är inte möjligt annat än på basis av en klar politisk linje, som för en viss tidrymd uppställer en av dem som den strategiska huvudpunkten och de andra som taktiska eller av omständigheterna betingade hjälpmedel. Som den revolutionära rörelsen under dessa två år inte kunnat eller förstått att gradera uppgifter och instruktioner efter deras relativa betydelse har den *inte lyckats kombinera dem och sålunda endast uppnått att de ömsesidigt neutraliserat varandra: i stället för att addera dem till varandra har den låtit dem ta ut varandra.*

Och inte nog med det: långtifrån att utgöra någon garanti mot ”vänsteravvikelser” betydde alla de förhållningar och motsägelser i krigföringen som man kunde ha betecknat som ”högerinspirerade” till sist ett underblåsande av ultravänstern. De väpnade basgrupperna, som inte hade tillgång till en klar strategisk orientering och en ledning som var i stånd att ge dem utlopp för deras stridslust, fick handla bäst de gitte. Individuella terroristaktioner (som att döda en trafikpolis för att kunna komma åt hans tjänstepistol, en handling som, i stället för att åtminstone för en tid bidra till att hålla ordningspolisen neutral, tvärtom åstadkom att den i dess helhet blev fientligt inställd mot revolutionärerna) eller överfall på ett järnvägståg med söndagsfirare för att kunna konfiskera tolv k-pistar av tågövervakarna, medlemmar av Nationalgardet (bakhållet mot tåget ”El Encanto” i september 1963), eller ett otal andra icke

planerade operationer, framstår som de naturliga följderna av en brist på kontroll och inflytande på basaktivisterna från den revolutionära ledningens sida, som resultat av tveksamhet beträffande kampens målsättning och beträffande kampmedlen.

Alla dessa motsättningar sammanstrålade till sist inför valkampanjen i slutet av 1963. De samverkade till att politiskt förlama partier (PCV såväl som MIR), vilka dock var ytterligt aktiva på alla fronter, genom att de gjorde det omöjligt för dem att utarbeta ett konkret program. Frånvaron av detta program ser ut som summan av, och i praktiken godkännandet av, alla de politiska och ideologiska tvetydigheter och missförstånd som ackumulerats intill dess, men vars lösning oupphörligt hade uppskjutits ”till dess situationen klarnat”. Men för att denna situation – i själva verket en av de mest förvirrande i hela nationen – skulle kunna klarna, i revolutionär mening, skulle man olyckligtvis ha tvingats dra fram alla tvetydigheter i ljuset, skingra alla dimbildningar, genom en intern ideologisk duell. Men den kunde inte komma i fråga, eftersom de omedelbara praktiska uppgifterna förvisade sådana ”ofruktbara” diskussioner till de sista punkterna på dagordningen. Där och då fick man det bästa beviset för att den revolutionära aktivismen inte automatiskt löser de överhängande problemen, utan i stället kan vara ett symptom på ett djupgående vankelmod.

Å ena sidan hade partiet ingalunda för avsikt att överge tanken på den breda anti-betan-courtiska fronten från åren 1960-1961, vilken förutsatte en allians med liberaldemokraterna, representerade av URD: alltså förhandlade man också under månader med URD för att ersätta Jovito Villalbas kandidatur med en enhetlig vänsterkandidat. Att använda ett val som propagandaform och som verktyg för gemensam aktion är ingalunda ett förräderi, tvärtom ofta en taktisk nödvändighet (vilket senare har visats av Tupamaros, i ett annat sammanhang). Men dessa förhandlingar fördes aldrig på allvar, med avsikten att nå en överenskommelse, ty partiet tenderade att överskatta sitt eget väljarunderlag, och framför allt att övervärdera möjligheterna för ett uppror, vilket föranledde det till att framställa krav som svårligen kunde godtas av den motsatta parten. Resultatet av dessa politiska överläggningar uppfattades av partiet aldrig som definitivt, ty det ansåg sig ha ett trumfkort i rockärmen som kunde spelas ut i sista ögonblicket: hotet om en militär statskupp. Det förlitade sig till den grad på detta kort att det i förväg sände en representant till ett annat, vänligt sinnat land, med uppgift att utverka ett snabbt diplomatiskt erkännande av denna civil-militära Junta, vilken till syvende og sist aldrig kom till stånd. Det betydde föga om statskuppen misslyckades, ty i samma ögonblick ansträngde sig UTC i Caracas för att med strejkens hjälp sätta igång ett uppror. Men inte heller denna aktion, vars masskaraktär var obestridlig och otvetydig, bedömdes vara avgörande, ty över hela landet vilade det eventuella, litet mystiska, hotet om den stora offensiven från alla de olika gerillaförbanden ute på landsbygden.

Och gerillan, å sin sida, stod med gevär för fot och väntade på ”Dagen D”, då resningen eller statskuppen skulle äga rum, för att då kunna gripa in ...

På detta sätt kan man studera hur man genom att samtidigt välja flera olika alternativ kan hamna i förhållningar och undanflykter, hur många samtidiga beslut till sist utmynnar i obeslutsamhet. Alltför många insatser hämtas till slut in av motståndaren. Genom att försöka utnyttja fördelarna av alla handlingslinjer samtidigt fick det revolutionära lägret inkassera avigsidorna av var och en av dem. ”Aktiv valbojkott”-taktiken började inte tillämpas förrän i sista minuten, och då utan den åtföljande upplysningskampanj som borde ha varit nödvändig. Så fick också valen, som försiggick praktiskt taget helt normalt över hela landet och som det väpnade revolutionära lägret varken haft makt att förhindra med våld eller vett att utnyttja för att vidmakthålla ett politiskt allianssystem som i framtiden kunnat förse dem med en effektiv social bas, samma effekt som en elektrochock. Genom att försöka ”bluffa” alla människor lyckades den revolutionära ledningen bara bluffa sig själv. Och återgången till verkligheten framkallade den dittills uppskjutna interna krisen. Aktivisterna vaknade upp ur sin osammanhängande feberdröm, där bilder från oktoberrevolutionen blandades med bilder från Nasser-

kupper och från Sierra Maestra. En nyfödd revolution måste oundvikligen famla sig fram till sin egen identitet, och till att börja med låna tillgängliga kostymer ur historiens garderob; den måste oundgängligen låna drag ur revolutionens Musée imaginaire. Men ett står klart, att staplandet på varandra av tre utländska modeller aldrig har resulterat i något slags motvilja mot en egen, nationell, revolutionär linje.

Kort före dessa val fällde Fidel en nära nog anstötlig kommentar till venezolanska kommunistpartiets representant i Havanna, Pedro Duno: ”Ni venezolaner har två fördelar i förhållande till oss: först en massrörelse i städerna och en konstant upprorsstämning i Caracas, och dessutom aktiva sympatier hos en stor del av krigsmakten. Det är två fördelar som vi aldrig har haft här hos oss. Men det är inte alls säkert att de där fördelarna inte till slut kommer att vändas emot er och i stället bli till ett hinder för det revolutionära kriget.”

Den paradoxen kan tjäna som avslutning på den första perioden, och som motto för den följande.

Den andra perioden (1964-1965)

Denna revolutionära kris, som sedan några år härjade i det venezolanska samhället och som upplöstes i intet under de senaste månaderna 1963, skulle nu komma att i sin tur upplösa den revolutionära rörelsen själv. De nationella kriserna spår och de politiska partierna rår. Men de förra har den olyckliga vanan att hämnas på dem som inte har lyckats begagna sig av dem i rätt tid. Då en given samhällskris inte i tid har fått en politisk ledning att acceptera sina ”spådomar” tar den en lömsk hämnd genom att i efterhand likt en mullvad tränga sig in i de politiska partier som avböjt dess erbjudande och inleder sedan ett mödosamt undermineringsarbete för att sönderdela dem inifrån. Ingen tillbakagång i den allmänna rörelsen utan kris inom de revolutionära organisationerna. Ingen kris inom de revolutionära organisationerna utan auktoritetsförlust för de revolutionära ledarna. Innan den interna politiska krisen utmynnar i att man drar sig undan kontakten med fienden börjar den med att ta formen av psykologisk olust.

Symptomen visar sig med de nästan omärkbara men dock otvetydiga tecken genom vilka aktivisterna visar varandra — och själva upptäcker, ty det är ofta de själva som är de första att bli överraskade — att de inte längre hyser samma respekt och samma förtroende för sina ledare som tidigare. Hädanefter måste man lämna dem redogörelser, de som aldrig tidigare hade bett om det. Regionalkommittéerna ställer frågor till centralkommittén, centralkommittén vänder sig till politbyrån, och politbyrån, som bara kan vända sig till sig själv, börjar icke desto mindre med att låta bollen gå tillbaka till en eller annan centralkommitté eller med att skylla misslyckandet på en eller annan regionalkommitté. Men förgäves. De inom byrån som i går hyste tvivel men inte vågade säga någonting är inte lika blyga av sig längre, de grupperar sig efter själsfrändskap, olika tendenser utkristalliseras, de hänger upp sig på detaljer innan de griper sig an med de stora dragen. Dagarna före valet var det förväntningarna om en förestående lösning genom en folkresning som hade vidmakthållit sammanhållningen genom att koncentrera allas energi. Nu, när det står klart att makten inte längre bara ligger på en gevärs- eller revolverpipas avstånd, slappnar plötsligt musklerna och energin.

Det är alltid farligt att beväpna aktivisterna i ett ögonblick av entusiasm utan att samtidigt beväpna dem ideologiskt och politiskt. Otillräckligheten i den politiska förberedelsen vid basen, bristen på tidigare upplysningskampanjer och framför allt på exakt information vid rätt tidpunkt från ledningen till de underställda, utan skrävel och billig propaganda, gjorde detta raserande av allas förhoppningar än mer riskabel. Många aktivister hade givit sig upp i bergen, övertygade om att de skulle återvända inom sex månader för att paradera som hjältar på gatorna. Så var det också helt i god tro som många begärde sitt utträde när de såg denna

politiska chimär störta samman. Den som säger demoralisering får finna sig i att soldaten uppfattar det som demobilisering. Men vems var felet? Mer än en aktivist, flott beväpnad med en FAL, en M-1 eller en M-3, är i själva verket vapenlös, ty han är politiskt obehäpnad, ur stånd att finna sig i en konjunktursvängning eller en oförutsedd situation — och det inte bara i Venezuela och inte bara vid den här tidpunkten. Det är lättsinnigt att försöka avhjälpa de militära och disciplinära följderna av sådana brister med militära och disciplinära åtgärder, när orsaken är politisk och kräver en politisk behandling. Det var emellertid vad som hände vid Falcónfronten vid denna tid: i Douglas' frånvaro lät den ansvarige för gerillan skjuta flera gerillasoldater som i brist på information och klara perspektiv beredde sig för att återvända hem. På det sättet dog den vackra gerilla flickan Conchita, och senare, genom självmord, en annan kvinnlig kommunistisk aktivist, Trina. Den moraliska krisen blossade upp på alla nivåer inom rörelsen, allra värst på de lägre nivåerna. Det sönderfall som inifrån hotade FALN innebar en större fara än den attack som förbereddes mot dem utifrån: endast den förra kunde säkerställa segern för den senare. Det finns knappast någon belägrad fästning som, likgiltigt hur stor angriparens övermakt är, inte till slut faller — eller räddas — inifrån.

Den första perioden hade kännetecknats av kampen om makten inom landet. Då frågan i slutet av 1963 hade, om inte avgjorts, åtminstone temporärt avförts från dagordningen, kännetecknades den andra perioden, som tar sin början 1964, av kampen om makten inom den revolutionära rörelsen. Om under den tidigare perioden den direkta konfrontationen mellan regeringssidans repression och den väpnade rörelsen i dess helhet hade överskuggat de mindre väsentliga motsättningarna inom rörelsen, så blev det nu dessa inre motsättningar som trädde i förgrunden, även om kriget och den hårdnande repressionen runt omkring hela tiden fanns i bakgrunden till de inre slitningarna. Detta är vanligen fallet under nedgångsperioder: avantgardet isoleras redan genom att bevara sina ställningar oförändrade, emedan massorna, som tidigare omgav dem och skyddade dem, nu drar sig tillbaka och lämnar dem blottade, mer utsatta än tidigare för repressionens attacker. I fortsättningen debatteras inte längre de stora politiska frågorna öppet bland massorna. De omformas, och flyttas omärkligt in i organisationerna i form av konflikter mellan olika tendenser, beväpnade med teser, interna dokument, formella spetsfundigheter med utgångspunkt från stadgarna, transaktioner och sammansvärjningar mellan en handfull individer i hemliga fraktionsstrider, dubbelt hemliga eftersom allt sker inom ramen för ett arbete som i sig självt är underjordiskt.

Emellertid betyder ”kris” inte bara oro och olust utan även ”utlösning”: härom är både etymologin och samtidshistorien överens. Inom marxistiska organisationer underhålls den interna livaktigheten bättre av ett tillfälligt bakslag som helt naturligt framkallar eftertanke, diskussion, ifrågasättande, än en tillfällig framgång, och därigenom konsolideras och luttras rörelsen: ”stålet härdas” i motgångens tid. Krisen hade fört med sig den fördelen att framhäva den avgörande punkten i hela förloppet, vilket kan uttryckas så: *den väg som leder till ett revolutionärt övertagande av kontrollen över den politiska makten går via övertagandet av den politiska kontrollen över själva det revolutionära instrumentet*. Om en lösning kunde nås på detta fundamentala problem, då skulle krisen kunna tjäna som språngbräda, bakslaget som en utgångspunkt för en ny uppgångsperiod. Frågan om vilken falang som skulle komma att ta överhanden inom ledningen för PCV (och för MIR) skulle förr eller senare bli avgörande för krigets utgång. FALN hade aldrig varit ett självständigt organ med egen struktur, utan endast en mer eller mindre apokryfisk benämning som de revolutionära partiernas, och i första hand kommunistpartiets, militära organ och underhållsorgan hade antagit. Den som övertog kontrollen över partiet skulle alltså kontrollera FALN.

Låt oss icke glömma att det var kommunister, partimedlemmar, vana vid vissa särskilda handlingsformer och tankebanor, som hade inlett och styrt detta krig. De kunde inte tänkas fortsätta det annat än inom partiets ram och med dess samtycke. Av den anledningen tvingades de som ville fortsätta kriget i en form som de ansåg riktigare att först och främst föra in

kriget i partiet, och vinna det där, gentemot dem som önskade ett vapenstillstånd eller ett definitivt upphörande av fientligheterna. Och kanske det inte vore ur vägen att här påminna om den allmänna lag om växling som ständigt behärskat den internationella arbetarrörelsens utveckling och som inte heller den venezolanska rörelsen (hur föga arbetarbetonad till sitt klassursprung den än var) undslupit. I tider av bakslag för eller stabilisering av klasskampen tenderar kampen mot klassfienden att föras via kampen mot falska vänner inom klassen och mot opportunism och revisionism inom klassorganisationen. Med andra ord står den interna ideologiska och politiska kampen i förgrunden. I tider av framgång däremot förs kampen mot opportunisten via den direkta kampen mot klassfienden (inhemsk och/eller utländsk, borgerlig och/eller imperialistisk) och situationen blir den omvända: den yttre, politiska eller militära kampen blir huvudsaken, och den interna ideologiska kampen skjuts i bakgrunden.

I början av 1964 hade det politiska initiativet övergått till motståndarsidan. Återvändsgrädden var uppenbar för alla aktivister, men de var inte alla överens om vilka orsaker som hade fört dem dit. För det stora flertalet var bakslaget *tillfälligt och taktiskt*: det hade orsakats just av bristen på en tillräckligt utvecklad uppfattning om krigets natur, präglad som den var av den tilltro till folkresningar, putscher och revolter i städerna som utmärkt partiets och dess allierades militära taktik. Hädanefter borde man således bereda sig på ett *långdraget krig*, dra sig tillbaka till landsbygden för att utifrån de existerande gerillagrupperna utveckla basen för en folkarmé och — i sin egen blygsamma skala — åstadkomma en omstrukturering ”på kinesiska”, liknande den Långa marschen efter arbetarupprorens fiasko i Shanghai och Kanton. I så måtto vore det taktiska bakslaget i slutet av 1963 en möjlig politisk framgång för gerillan, som under den första perioden fått finna sig i att komma i sista hand, ännu en akt, smärtsam ehuru fruktbar, i kampen för de rätta idéerna mot de felaktiga. Men för andra hade bakslaget en strategisk karaktär, och bevisade bara det meningslösa i den illegala väpnade kampen över huvud taget. Partiet hade fallit offer för en provokation från den härskande klassens sida, maktbalansen var ofördelaktig och man var redan nu tvingad att överväga att dra sig tillbaka till en reträttlinje för att snarast återgå till legaliteten och återta det politiska arbetet bland massorna. Av dessa båda handlingslinjer är vänsterlinjen 1964 i en överväldigande majoritet, till den grad att motståndarlinjen utåt knappast märks. Det är av den anledningen som centralkommitténs sjätte plenum godkänner ett fortsättande av kriget och begränsar självkritiken till att gälla föreställningen om ett omedelbart maktövertagande och till bristen på organisation och effektivitet i den militära verksamheten. På det hela taget var det alltså frågan om att göra slut på krigföringens svagheter, men ingalunda på själva kriget.

Man reviderade alltså FALN:s struktur. Landet delades upp i militärdistrikt. Distriktet Lara-Portuguesa-Trujillo fick en ställning som var minst lika betydelsefull som distriktet Caracas, och den politiska ansvarigheten anförtroddes åt Teodoro Petkof (som för övrigt aldrig fick tillfälle att utöva sitt nya befäl, eftersom han blev arresterad på en landsväg i trakten av Trujillo den 15 juni 1964). Gerillatruppen i Lara — ”Simón Bolívar” — omvandlades 1964 till ett slags röd bas, det främsta underlaget för teorin om det utdragna kriget och den strategiska nyckelpunkten för omgrupperingen av styrkorna. Förutom Teodoro förlades i det syftet flera ledande personer inom partiet hit (Argelia Alya, Rafaél Guerra, Cheché Cortés, Tirso Pinto, Freddy Carquez, Rafaél Martínez). Detta distrikt hade flera fördelar framför de andra: området Lara-Portuguesa är relativt tätbefolkat, med kuperad terräng utan att därför vara ogästvänligt eller oframkomligt. Partiet förfogade vid denna tid över ett betydande stöd hos lantbruksbefolkningen i området, frukten av ett sedan lång tid tillbaka bedrivet inrottnings- och organisationsarbete. Truppens militäre befälhavare, Argimiro Gabaldón, var den naturlige ledaren i området. Han härstammade från en gammal jordbrukarfamilj och åtnjöt en anmärkningsvärd auktoritet och ett stort förtroende bland folket. Truppen bestod av omkring 120 ”guerilleros rurales”, uppdelade på två brigader och fyra lägerplatser, och dessutom ett stort antal avdelningar utspridda i städer och samhällen i området.

Denna spridning av styrkorna var i gerillaledningens ögon ett uttryck för en förhärskande uppfattning av kriget såsom syftande till politisk agitation snarare än till en direkt konfrontation med fienden. Den medförde också, enligt ledarna, att truppen lättare kunde undgå att utsättas för fiendens tryck. Inte långt från Lara fanns även truppen "José Antonio Paez" i staten Trujillo, då under befäl av Fabricio Ojeda och Juan Vicente Cabezas, med Lunar Márquez och Lubén Petkof: "Puez" omfattade aldrig mer än ett åttiotal gerillasoldater, vilka genom en epidemi snabbt reducerades till några tiotal. "José Leonardo Chirinos", i Falcón, bestod mot slutet av 1963 av nära etthundra gerillasoldater, men även dessa var utspridda och splittrade, utan någon påtaglig militär aktivitet. Ännu 1964 kunde den uppbåda ett sextiotal gerillasoldater, trots att den under mellantiden försvagats av inre stridigheter och av att ledarna under långa tider varit frånvarande. Dessa var de tre gerillaavdelningar som opererade i landets västra delar vid den tid då FALN först bildades. Avdelningarna i de östra delarna var militärt av än mindre omfattning.

Så snart klasskampen tagit den direkt antagonistiska formen av väpnad kamp innebär varje förlust av det politiska initiativet oundvikligen en förlust även av det militära initiativet. Detta var också exakt vad som skulle komma att inträffa under åren 1964 och 1965. Det militära initiativet övergick till regeringssidan utan att man till en början lade märke till det. I själva verket hade armén, som stärkts av "adécós" valframgång och återvunnit tilltron till sig själv, metodiskt förberett sin offensiv. Antigerillakriget ändrar karaktär. Permanenta läger av "cazadores" (rörliga antigerillaenheter, en luftburen elitkår liknande Gröna baskarna eller de franska fallskärmsjägarna under Algerietkriget) upprättades runt omkring gerillaförbandens områden. Skräcken breder ut sig bland befolkningen i det "berörda" området, näten av medhjälpare och sympatisörer rullas systematiskt upp för att fullständigt isolera gerillan och skapa ett ingenmansland omkring den. Man experimenterar med en ny typ av inringning, rörlig och smidig, ledd av små lättörliga patruller som väl känner terrängen, ibland förklädda till bönder och i ständig radiokontakt med sin bas, varifrån de när som helst kan begära flygburna förstärkningar. I Caracas och i delstatshuvudstäderna lyckas "Digepol" och den militära underrättelsetjänsten (SIFA) så småningom samla in en betydande mängd korrekt information genom att tortera och massakrera vem helst de gitter, litet varstans, så att säga på en höft. Repressionen får ett övertag.

I januari 1964 arresteras Pompeyo Márquez, partiets generalsekreterare, och förenas med de kommunistiska senatorer och deputerade som redan sitter fängslade i San Carlos-fästningen. I oktober kidnappar avdelningen "Livia Gouverneur" överstelöjtnant Smolen, medlem av den amerikanska militärdelegationen, i avsikt att förhindra avrättningen i Vietnam av Nguyen Van Troy, en avrättning som gauleiter Taylor, den dåvarande amerikanske "ambassadören" i Saigon bara lyckas uppskjuta. Till följd av en rapport från en angivare arresteras under de följande veckorna flera hundra personer. Hälften av FALN:s stadsgerilla i Caracas sätts ur spel med anledning av denna "Smolen-affär", och stridsmoralen hos den andra halvan blir betydligt nedsatt.⁴

⁴ Misslyckandet för "Operation Smolen" är, ehuru föga kommenterat, säkerligen det allvarligaste nederlag som FALN:s stadsgerilla någonsin lidit, ett nederlag från vilket den aldrig helt hämtat sig. Den hade satts i verket av Caracas' regionalkommitté utan tillstånd från vare sig partiledningen eller FALN:s nationella överkommando. Denna brist på samordning mellan militära enheter som handlar på eget bevåg och det överordnade kommandot var ingalunda något nytt. Ett närmast komiskt exempel var den reklambetonade tavelstölden under den franska utställningen i Caracas 1962: operationen hade iscensatts som en "ploj" av två UTC-medlemmar; innan den militära ledningen i Caracas genom pressen fått reda på vad som hänt och hunnit få kontakt med huvudfigurerna för att lära dem mores hade dessa redan själva återställt tavlorna till museet utan att fråga någon till råds. Men den här gången var det allvar, och det personliga initiativet fick för hela organisationen följd som var helt oproportionella i förhållande till orsaken. Det taktiska fiaskot ådagalade dessutom grundläggande svagheter, såsom den relativa bristen på samordning mellan operationsledning och militär ledning, ett visst falnande av den revolutionära glöden bland aktivisterna i staden och därutöver ett bortfall av sympatisörer.

I juli samma år hade en gerillakärna ur MIR, avdelningen ”Ezequiel Zamora” ur Bachillergruppen, blivit nedkämpad, och i slutet av året skingras fullständigt ”José Antonio Paez”-gruppen i staten Trujillo, allt under det att även dess politiska stödorganisation lider svåra bakslag genom repressionen. I december förolyckas Argimiro Gabaldón, träffad av en förlupen kula från en gerillasoldat, vilket lämnar Lara-gruppen utan befälhavare. Armén utnyttjar händelsen för att starta en stort upplagd militär offensiv mot Lara som kommer att pågå nästan ett helt år (från februari 1965 till januari 1966). Denna offensiv drabbar främst gerillans infrastruktur i samhällena och dess civila medhjälpare. Nära 80 av partiets funktionärer mördas, de flesta i Morán-distriktet, bland dem José Antonio Arroyo och Donato Carmona, vilka var bland gerillagruppens initiativtagare. På några månader raderas för PCV resultatet av tjugو års politiskt arbete. Med den organisation som ”Simón Bolívar”-gruppen upprättat innebär krossandet av de yttre underhållsbaserna att landsbygdens gerillaavdelningar tvingas till militär överksamhet, och vissa av dem upplöser sig helt enkelt och försvinner ur operationsområdet.

Under 1965 upplöser sig likaledes på eget initiativ en annan liten gerillagrupp i landets östra del, i provinsen Sucre, nära staden Maturin, vilken stått under befäl av Alfredo Maneiro, medlem av partiets centralkommitté. Kort tid därefter arresteras en grupp lägre partifunktionärer, medlemmar av partiets regionalkommitté (Helimenes Chirinos, Carlos Núñez, Aníbal González) och ansvariga för denna gerillatrups underhållsbaser och för sabotagegrupperna i utkanten av Sucre. De går över till fiendesidan. Dessa överlöpare orsakade på en enda månad arresteringen av trehundra politiskt-militära funktionärer och därmed krossades praktiskt taget FALN i landets östra del. I oktober upptäcks, till följd av en läcka i informationskanalerna, en underjordisk vapenfabrik benämnd Garabato, nära Los Teques, som varit ett mästerverk av uppfinningsrikedom både i fråga om teknik och kamouflage och nära nog omistlig för såväl partiet som FALN. Fabrikens ansvarige ledare, den spanske kemisten Luis García, offerar sitt liv då han försöker försvara den. Slutligen blir Alberto Llovera arresterad, torterad och mördad av armén den 17 oktober 1965. Han var då partiets militära sekreterare, som vikarie för Guillermo García Ponce, och han hade bland annat ansvaret för en topphemlig operation: konstruerandet av en tunnel för att möjliggöra de högsta partiledarnas flykt från San Carlos-fästningen i Caracas. I december 1965 uppgår de politiska fångarnas antal till 1 500. Större delen av ledarna för PCV:s olika organ sitter under lås och bom.

Alla dessa förlamande motgångar mottogs som klubbslag av alla dem som redan vacklade, alla de som mer eller mindre öppet förordade fred, och de mottogs som piskrapp av dem som var beslutna att övervinna hindren, de som mer eller mindre hade gått in för den ”Långa marschen” upp i bergen. Motgångarna påskyndade sålunda ställningstagandena och polariseringen av styrkorna inom partiet. Men ännu en gång övervägde den traditionella tvetydighet som styrde enighetens bevarande. 1965 hade fredsanshängarna återtagit initiativet och dragit med sig de tveksamma mittengrupperna. I april 1965 godkände centralkommitténs sjunde plenum enhälligt en egendomlig resolution som varken var fågel eller fisk, känd under beteckningen ”Paz Democrática”: den röstades igenom såväl av förespråkarna för ett fortsatt krig, inklusive Douglas Bravo, som av fredsivrarna. Den kunde till nöds godkännas av båda parter, dels av dem som tolkade den som en taktiskt oundviklig eftergift för nödvändigheten av en politisk återuppbyggnad åtföljd av en rättvis självkritik av gerillarörelsens svagheter och dels av dem som tolkade den som vad den i själva verket var, dvs det första steget i den allmänna strategiska reträtt som de redan beslutat sig för. Det var en haltande kompromiss, men den hade åtminstone den förtjänsten, ifall det nu var en förtjänst, att den förhindrade en omedelbar och formell brytning mellan de båda falangerna. Så fick inte heller detta beslut — eller snarare detta nya tecken på obeslutsamhet — någon som helst effekt på den interna kampen, vilken fortsatte med oförminskad häftighet, ehuru nu kanaliserad till oregelmsässiga krokvägar, i dubbel mening underjordisk eftersom den nu fördes utanför de officiella ledarinstanserna.

Från detta ögonblick avtecknar sig på det interna politiska planet ett virrvarr av konspirationer, allianser och omkastningar av ståndpunkter, vars intima sammanhang med varandra inte är särskilt lätta att överblicka. För att finna en ledtråd i denna röra måste den sättas in i den allmänna, logiska utveckling som vidlåder hela perioden. Detta innebär att från en gemensam stam successivt två olika grenar utgår:

DEN FÖRSTA KLYVNINGEN (1964): Endast en liten minoritet inom de två partier som är engagerade i den väpnade kampen försvarar öppet vad som ett år senare kommer att kallas "la línea de replieque". I PCV:s politbyrå representeras den av Pedro Ortega Díaz, vilken från början behållit på sitt fördömande av våldet, av bröderna Machado och Jesús Faria, vilka under den första perioden hade accepterat tillflykten till det revolutionära våldet endast som demokratiskt självförsvar mot det reaktionära våldet, och vilka nu anser att förutsättningarna inte längre är förhanden för att fortsätta denna linje. Den förre befinner sig i frihet och är medlem av "Buró de la Calle" (ställföreträdande politbyrå bildad av de ledare som fortfarande är i frihet), de tre övriga är medlemmar av "Buró de San Carlos" (den gamla politbyrå, vars medlemmar till största delen är fängslade). Inom MIR var Domingo Alberto Rangel den förste att ansluta sig till samma linje. Gentemot denna "högerminoritet" står vad som ännu 1964 förefaller vara en imponerande majoritet till vänster: García Ponce, Pompeyo Márquez, Teodoro Petkof, Lubén Petkof, Maneiro, Lairé, Tirso Pinto etc, och, då det gäller MIR, praktiskt taget hela dess unga ledning med Saenz Merida i spetsen. Denna majoritetsflygel genomdriver utan svårigheter den väpnade linjen.

DEN ANDRA KLYVNINGEN (1965 och början av 1966): Gränsen mellan höger och vänster flyttar sig mot vänster — man kan i stort sett säga att högerflygeln tar över centern och därmed förvandlas till majoritet. I själva verket utgjorde vänsterflygeln 1964 inget homogent block. Den bestod, tillfälligt och utan att ännu veta om det, av två oförenliga sektorer: å ena sidan de som ansåg att krigets fortsättande var viktigare än enheten inom partiet, å den andra de som ansåg enigheten inom partiet viktigare än kriget. Så snart denna enighet förefaller hotad går den senare gruppen efter mycken tvekan och många uppskov över till den gamla högerminoriteten och tvingar därmed vänsterflygeln att bryta med partiet för att kunna förverkliga sina idéer. Just denna grupp, "Förenade vänstern", blir särskilt utsatt för den serie av nederlag och militära återtåg som karakteriserar hela perioden och som inom gruppen kommer att påskynda en utveckling som legat latent hela tiden.

Denna "centerns" glidning inom PCV under år 1965 fick ett bestämmande inflytande på den inre maktbalansen. Den bestämde på sikt den inriktning som det venezolanska kommunistpartiet skulle följa för att dra sig ur kriget. För den traditionsbundna "högerflygeln" innebar den inte bara en rent siffermässig förstärkning, utan dessutom även en kvalitativ förändring. Denna "center" innefattade nämligen de ledande bland dem som från början varit ansvariga för partiets inträde på den väpnade linjen i början av 60-talet, de som dittills hade lett hela kampen — bland dem de olika militära sekreterarna Guillermo García Ponce, Alberto Llovera och Germán Lairé — med andra ord de som för aktivisterna (men naturligtvis inte för gerillan i bergen) stått som symboler för upproret. Den utveckling som dessa män hade undergått innebar därför en stor moralisk och politisk seger för den gamla "högern", som aldrig dolt sin misstro beträffande utgången av den väpnade kampen. Segern var i första hand ett resultat av den skicklighet med vilken "högern" lyckats förflytta huvudpunkten i den interna debatten från frågan "om kriget skulle eller inte skulle fortsättas, hur det skall fortsättas, och i så fall vad slags form av krig" till frågan om partiets enhet, bevarandet av dess traditioner och dess hävdvunna struktur. Det var en ytterst skicklig manöver. "Högern" utnyttjade återigen till sin förmån de gamla trohetsband som länkade aktivisterna till Moderpartiet. Partichauvinismen, som dittills förefallit en smula avsmnad, väcktes till liv igen, så mycket mer som MIR vid den tiden uppfattades som den nya och mest sannolika ledaren för kriget, som det parti som skulle komma att vinna all prestige av det, och

därigenom dessutom självt få all den hjälp som den ständigt lika generösa kubanska revolutionen kunde bidra med.

Denna ”centerns” anslutning till ”högern” blev på kort sikt ett allvarligt nederlag för vad man kallade partiets ”vänster”. Men vid närmare betraktande hade detta bakslag föga strategisk betydelse, när den gamla alliansen mellan ”högern” och ”centern” ständigt varit svärbemästrad, prekär och framtvingad av taktiska hänsyn. Av den enkla orsaken att ”vänstern” hyste förtroende för landsbygdsgerillan, medan ”centern” hela tiden hade bestått av alla dem som förordat folkresningen i städerna och av ”putschisterna”, vilka alltid förnekade landsbygdsgerillans möjligheter. Gerillan såg sig alltså berövad värdefulla allierade, värdefulla i all synnerhet i det dåvarande kritiska läget, men de var i grund och botten falska allierade.

Krisen nådde sin höjdpunkt i november—december 1965. Den 7 november bekräftades den omkastade blockbildningen inom ledningen i och med avsändandet av två brev, olika till innehållet men återspeglade ungefär samma inställning, från ”San Carlos-byrå” till ”Gatans byrå”. Dessa brev redogör för situationen i ordalag som inte längre är tvetydiga. Båda föreslår de ett upphörande av gerillakriget och av UTC:s aktivitet i Caracas i avsikt att definitivt ge företräde åt ”politiska initiativ” (skillnaden mellan brevet från bröderna Machado och Guillermo García Ponce och brevet från Pompeyo Márquez, Teodoro Petkof och Freddy Muñoz utgjordes bara av vissa nyanser i ordvalet som vid den tiden knappast alls uppmärksammades; ett nytt bevis för att en teoretisk subtilitet, som ibland kan uttryckas genom att ersätta ett ord med ett annat, inte behöver vara utan politiska följdverkningar på lång sikt kommer vi att få 1970, då vi kan se att den skiljelinje som förmådde några att hålla fast vid det traditionella partiet och andra att grunda MAS är densamma som skiljelinjen mellan de båda breven från 1965.

Nyanserna i ordvalet sökte dölja skillnaderna i synsätt. För bröderna Machado och för García Ponce gick det inte att framställa omsvängningen som en rent *militär* och *tillfällig* reträtt — vilket den heller inte var, såsom den senare händelseutvecklingen skulle komma att visa — utan fastmer som en verklig förändring av den *långsiktiga politiska linjen*, medan däremot de övriga medlemmarna av politbyrå bemödade sig om att åtminstone formellt tala om övergångsformer och etapper för att inte öppet såra känslorna och värderingarna hos de basaktivister som i årtal varit engagerade i den väpnade kampen). Hur som helst tog ”San Carlos-byrå” praktiskt taget initiativet till den kommande brytningen genom att lägga hela sin moraliska auktoritet och sitt politiska inflytande i vågskålen för att genomdriva, inte bara ett stillestånd, utan en radikal förändring av den politiska linjen.

I ”Gatans byrå” ligger majoriteten ännu för några månader framåt hos ”vänstern”, och det är den som i sista hand måste ta det faktiska ansvaret för ledningen av kampen. Den tog sig emellertid inte tillräcklig auktoritet för att slå tillbaka, utan uppsköt i stället sitt svar. Germán Lairé, Ramón Espinoza, Douglas Bravo, José Rafael Núñez Tenorio och Gallegos Mancera hade kunnat motsätta sig kapitulationen och sätta sig över Pedro Ortega, Alonso Ojeda, partisekreteraren, och Carlos del Vecchio, som vid denna tid utgjorde högerminoriteten i den tillförordnade politbyrå. Men veckorna gick och ingenting hände. I det läget beslöt vänstern att skapa en extraordinär, provisorisk politbyrå (med Núñez Tenorio, Lairé, Erasmo, Maneiro och Douglas Bravo, och med Pasquier och Urbina som suppleanter), men flertalet ryggade tillbaka för att själva bli de som orsakade en partisplittring. Bara Núñez Tenorio, Douglas Bravo och Pasquier antog utmaningen. I december tog de initiativet till en omorganisering av FALN och sammankallade en konferens med befälhavarna för gerillagrupperna, befälhavarna för UTC-avdelningarna och de politiska ledare som förordade ett fortsättande av kriget. Där utnämndes Fabricio Ojeda till president för FLN och Américo Martín till generalsekreterare, och där skapades också i slutet av 1965 en enhetlig politisk-militär ledning, som var organisatoriskt oberoende av PCV men som under sig förenade dess mest aktiva vänsterflygel

med den överväldigande majoriteten inom MIR och med de oberoende sektorerna, representerade av Fabricio Ojeda. En ansevärd del av partiets regionalkommittéer mottog, liksom majoriteten av Federala distriktet i Caracas, initiativet med tillfredsställelse. San Carlos-byrå å sin sida beslöt om uteslutning av den ”anarkistiska äventyrarfraktionen”, men fick inte med sig ens en klar majoritet av partiets aktivister.

Maktbalansen inom ”Gatans politbyrå” hade visserligen i början av 1966 blivit oförmånlig för vänstern (till följd av att en del av dess medlemmar arresterats), men basen i partiets militära organisation stod fortfarande på dess sida. Bland aktivisterna rådde en stämning av förvirring och avvaktande. I Caracas var det bara tre ”räjonger” (cellgrupper) av fjorton som stödde San Carlos-byråns uteslutning av vänstergruppen, andra ställde sig utan förbehåll på de nya FALN:s sida, och i mitten fanns en majoritet, knuten till den officiella ledningen, som förhöll sig avvaktande, sympatiskt inställd till gerillan men utan att öppet ta parti för den. För att göra gemensam sak med förespråkarna för ”kriget” bör det ju i varje fall pågå ett krig, och ett sådant var på intet sätt märkbart i Venezuela vid den tid då Trikontinentalkonferensen avhölls i Havanna i januari 1966: den politiska krisen hade sedan flera månader förklarat FALN:s militära verksamhet. Med andra ord fanns det inom partiet vid slutet av denna andra period en möjlig majoritet till förmån för den väpnade kampen. Det ankom på ”vänstern” att i praktiken bevisa det välgrundade i sina teser för att förvandla dessa vaga sympatier till aktivt stöd.

Enär dess existens från början varit sammankopplad med utbrottet av den väpnade kampen, under vilken den framträtt och sammansvetsats som organisation, hade MIR varit den första politiska organisation som fått känna av 1963 års kris. Vi bör komma ihåg att av de 500 väpnade gerillasoldater, fördelade på sex brigader, som FALN beredde sig att mobilisera i anslutning till den sk Caracas-planen, avsedd att förhindra valet, många var aktivister ur MIR. Inom MIR hade skiftet på de ledande posterna mellan två olika politiska generationer varit mycket tydligare än inom PCV, och efter arresteringen av parlamentsledamöterna hade ledningen övergått i händerna på de yngsta. 1966 års splittring inom PCV hade föregåtts av ett slags generalrepetition i och med den polemik som sedan 1964 i hemlighet hade förts mellan de båda organisationerna och som blev offentlig efter det att centralkommitténs sjunde plenum i april 1965 officiellt hade proklamerat sitt program för ”la paz democrática”. Och den interna kris som PCV genomgick var bara en upprepning i större skala av den som MIR redan gått igenom två år tidigare, i januari 1964, då Domingo Alberto Rangel, MIR:s generalsekreterare intill dess han arresterades, från fängelset tillsände sekretariatet ett brev, vari han för första gången förordade ett förlängt vapenstillestånd och en allmän reträtt (och detta två månader innan PCV för första gången framförde en liknande tes genom att offentligt i en av sina tidningar lansera det vid denna tid ännu diffusa uttrycket ”paz democrática”). Men, tvärt emot vad som skulle komma att inträffa inom PCV någon tid senare, övervann MIR krisen genom en avgörande seger för ”vänsterfalangens” uppfattning. Vid sekretariatets sammanträde i januari 1964 avvisades Domingo Albertos förslag med all kraft av alla de ledare som fortfarande befann sig i frihet, i första rummet Simón Saenz Merida, vilken blev MIR:s nye sekreterare och förblev det intill sin arrestering i februari samma år, varvid han efterträddes av Américo Martín.

Men trots att MIR genom sina aktivister redan alltsedan 1962 hade deltagit i fyra gerillagrupper, trots att den sedan 1964, efter det att kommunistpartiet dragit sig tillbaka, hade innehaft huvudrollen i FALN:s aktioner (som dittills praktiskt taget helt och hållet hade letts av kommunisterna) var förbindelserna mellan MIR:s ledning och FALN-kommandot ingalunda hjärtliga. Det var med knapp nöd och efter stundom stormiga sammanträden med Américo Martín som Douglas Bravo accepterade att låta MIR-ledarna inträda i FALN:s generalstab, och det är denna latent och aldrig upplärd oenighet som förklarar hur Américo Martín under en viss tid kunde uppträda som generalsekreterare för FLN-FALN men kort därefter försvann från listan över officiella befattningar.

I vilket fall som helst synes MIR, vid den tid då ”paz democrática” framstår som PCV:s officiella program, vara dess främste motståndare. Det är MIR som mest fullständigt politiskt utvecklar programmet för det utdragna kriget, fört med landsortsgerillan som bas. Vad man kallat ”64-sekretariatets program” kan sammanfattas sålunda: den väpnade kampen är den oundvikliga utvecklingsformen för den venezolanska revolutionen (som är såväl socialistisk som nationalistisk); landsbygdsgerillan är den viktigaste formen för den väpnade kampen, stadsgerillan är dess underordnade och understödjande form.⁵ I konsekvens med denna strategi koncentrerade MIR sina aktivister och sina resurser till gerillagruppen i Bachiller i staten Miranda öster om Caracas. 1965 förenade sig Américo Martín med denna grupp och ledde offensiven ”Mártires del Bachiller” till året därpå, då det enhälligt beslöts att han skulle återvända till staden.

I början av 1964 hade den militära krisen, som då var som mest akut, tvingat till ett politiskt avgörande eftersom de revolutionära väpnade styrkorna inte hade kunnat åstadkomma ett avgörande på fältet. I början av 1966 är motsatsen fallet. Den politiska krisen har nått sin höjdpunkt, och man tvingas i det läget att ta sin tillflykt till en militär lösning, eftersom de vanliga formerna för den politiska kampen inte varit tillräckliga för att framtvinga ett avgörande av diskussionen. Antingen skulle de ”nya FALN” (”segunda época”) visa att rörelsen gick framåt, bevisa att det revolutionära kriget var möjligt genom att gå till framgångsrik offensiv, i vilket fall de politiskt skulle ta loven av fredsivrarna; eller också skulle de fortleva i sin förlamning, utan vare sig segrar eller särskilt anmärkningsvärda militära aktioner, och i så fall skulle de, åtminstone på kort sikt, försvinna från den politiska kartan.

Återigen var det vapnen som skulle tala. Men denna gång mot bakgrunden av en massrörelse som krossats, som under mellantiden tystats och för tillfället reducerats till passivitet. Frågan var om ekot från gevärssalvorna uppe i bergen skulle ljuda tillräckligt högt för att återuppväcka den.

Den tredje perioden: förnyelsen som misslyckades (1966-1968)

1. Diagnos och förslag till terapi

Utifrån vilka förutsättningar grep sig huvudpersonerna i den tredje perioden an sina uppgifter? Vilken uppfattning har man om framtiden vid den tidpunkt då delegaterna från de nya FALN, från kommunistpartiets vänsterflygel och från MIR tillsammans med ett antal gerillaledare på genomresa efter Trikontinentalkonferensen sammanträffar i Havanna? Låt oss sammanfatta den, och försöka återge den tidens synsätt.

Den revolutionära rörelsens kris är framför allt en kris inom ledarskapet. Det dödvatten, vari den väpnade kampen råkat sedan två år tillbaka, kan inte skyllas på avsaknaden av objektiva utvecklingsmöjligheter, bara på en brist på subjektiva förutsättningar. Med andra ord: orsakerna till nedgången ligger utanför gerillarörelsen, inte inom den. En politisk organisation — där strukturen och ledarskapsmetoderna kan ifrågasättas snarare än de individuella ledarna — som står fullständigt främmande för de krav som det revolutionära kriget ställer, stryper och förkväver tillväxten av en gerillakärna som i grund och botten är fullt livskraftig och bara begär att få tillräcklig näring för att slå rot och växa fram. Därför är det, för att gerillan skall kunna återupprättas och stå på egna ben, nödvändigt att göra slut på den ordning som dekretar att en militär organisation som ”vill slåss” skall ta order av en politisk organisation som

⁵ Ett strategiskt program som MIR i dag anser summariskt, allmänt och abstrakt, med andra ord uteslutande strategiskt.

”vill lägga av”, och i stället samordna båda inom en enhetlig politiskt-militär ledning. Denna ledning måste uppenbarligen vara tillfinnandes i det område där den avgörande striden utkämpas, dvs uppe i bergen. Ingen ifrågasätter detta grundläggande axiom, som senare, den 10 augusti 1967, formuleras av ”OLAS-konferensens allmänna deklaration” i följande ordalag: ”Det revolutionära krigets avantgarde kan inte utvecklas i städerna, utan endast på landsbygden, inte i samhällena utan i bergen”. En deklaration som med stor entusiasm godkändes och röstades igenom av FALN-delegationen, under ledning av Francisco Prada.

Intill detta ögonblick hade gerillagrupperna vevegeterat och tynat bort, därför att de inte hade tillräcklig stridskontakt; och de hade inte tillräcklig stridskontakt därför att den utomstående politiska ledningen som de varit underställda icke tillät det, utan i stället utsatte dem för systematisk kvävning, underhållsmässigt såväl som politiskt och militärt. Denna ledning behöll för egen del, för uppgifter som hade betecknats som sekundära (dvs stadsgerillan), huvuddelen av den ansevärd hjälp den mottog utifrån (den uppgick årligen till miljoner, i dollar räknad), och avsatte endast minsta möjliga belopp till gerillagrupperna, när den inte helt avskar dem från livsmedelstillförsel. Ett exempel bland tio: Simón Bolívar-gruppen i Lara, vilken dock till ursprung och sammansättning stod PCV närmast, tvingades genomföra en årslång militär offensiv (1965) med en tilldelning av 10 000 bolivar (ca 10 000 Skr, ö.a.) fast soldaterna inte ens längre hade vare sig hängmattor eller marschkängor. Denna ledning hade dessutom aldrig brytt sig om att ge de kämpande basaktivisterna tillgång till en korrekt information om krigets syften, och alltsedan 1965 lämnat dem åt sig själva, utan vare sig politisk orientering eller militär organisation. (det var konstaterandet av detta fiasko som låg till grund för *Revolution i revolutionen?*, men då indirekt och underförstått, ty förhållandena tillät vid den tiden inte att det kallades vid sitt rätta namn. Samma konstaterande låg också senare, och då mera tydligt, till grund för de teser som antogs vid OLAS-konferensen).

I början av 1966 framträder således uppenbart hos de flesta av de ansvariga och av aktivisterna, alla äcklade av dessa manövrer, viljan att göra slut på det förgångna och en gång för alla klara ut sin situation. Det handlar hädanefter om att frigöra den väpnade kampen ur den förvirrade och osunda atmosfär av lögner, halvsanningar, finter, skryt och bluff i såväl politiskt som militärt hänseende som den dittills levat i. För att vara rättvis, och om man tänker litet grand på vad som skulle komma att hända senare, måste man erkänna att denna atmosfär inte utgick uteslutande från den politiska ledningen: när den hade dragit sig ur kampen förblev atmosfären densamma. Men vid denna tid synes man ha nått fram till två resultat, som skulle kunna möjliggöra en ny utveckling:

a) det förefaller som om gerillagrupperna äntligen lyckats åstadkomma den politiskt-militära ledning som de så länge väntat på. I början av 1966 tar de öppet sitt öde i egna händer: det visar dels Iracaramanifestet som Douglas Bravo och Elias Manuitt utfärdar från Falcónfronten i mars 1966, dels offentliggörandet av FALN:s omorganisation i april samma år

b) det verkar uppenbart att denna nya ledning endast kan stärka sin ställning genom en till det yttersta utvidgad kamp uppe i bergen. Att utveckla den väpnade kampen och stärka ledningen är precis samma sak. Ledningens öde är avhängigt av gerillans, och gerillagruppernas öde är avhängigt av deras möjligheter att tillfoga fienden kännbara förluster.

Slutsatsen är uppenbar: den huvudsakliga ansträngningen måste koncentreras till landsbygdsgerillan, och det är till den största delen av resurserna i manskap, vapen och pengar måste gå. Det är härtill som de flesta venezolanska revolutionärens ansträngningar syftar i början av 1966, och de har fullt stöd av den kubanska revolutionen, vilken ställer alla sina resurser till gerillans förfogande, utan vare sig inskränkningar eller villkor.

Under tiden fortsatte person- och fraktionsförändringarna i Venezuela. Den 18 mars frisläpptes Jesús Faria och Domingo Alberto Rangel ur fängelset och sändes i landsflykt; men denna ”olivkvist” besvarades samtidigt av en aggressionshandling från FALN:s sida: under

befäl av Parisca förintade ett femtiotal gerillasoldater ur Simón Bolívar-gruppen en ”jägar”-patrull nära Sanaré. I samma grupp i Lara höll lägren samtidigt på att uppdelas: de militära befälhavarna — som efter många om och men av partiet blivit underrättade om den splittring på det nationella planet som höll på att utvecklas — splittras i sin tur. Freddy Cárquez och Acosta Bello ansluter sig till de nya FALN, men Tirso Pinto vänder i maj tillbaka till staden och inordnar sig under partiet. Vid samma tid drog Fabricio Ojeda ned till Caracas, ditlockad av samma virvel av polemik och diskussioner, men endast för att själv på platsen bemöta de ställningstaganden som gjorts av ledningen för PCV, som han för övrigt inte själv tillhörde. Den 19 juni arresterades han i sitt gömställe, och mördades några dagar senare i sin cell — där man ”officiellt” förklarade att han påträffats hängd.

Fabricio Ojeda hade följt sin väg, uppåt, utan att någonsin förlora sitt goda humör: först var han borgerlig deputerad och goddagspilt, sedan blev han en tämligen amatörmässig revolutionär, för att efter erfarenheterna från fängelsevistelsen 1962 förvandlas till en verklig gerillasoldat och professionell revolutionär, en av de mest populära ledarna i den underjordiska rörelsen. Avrättningen av Befrielsefrontens president var ett hårt slag för rörelsen, och inte bara symboliskt. Strax före sin död hade han den 4 juni skrivit, i ett personligt brev till Fidel Castro:

”Huvudmotsättningen gäller den väpnade kampen, vilken en grupp bland ledarna inom PCV från början motsatt sig. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att de åtgärder som vidtagits mot kamrat Douglas innebär början av en omsvängning, vars mål är att med disciplinära medel eliminera alla dem, som motsätter sig en ny taktik, där gerillans och UTC:s aktioner skulle upphöra, i stället för den taktik som förordar en samordning av alla kampformer. I denna situation är beslutet att utvidga ledarorganen genom att ta in de säkraste och mest konsekventa kadreerna ett betydelsefullt steg framåt. Majoriteten inom politbyrån har motsatt sig denna åtgärd och har offentligt fördömt den genom att fränkänna dessa nya organ varje form av partirepresentativitet. Vi å vår sida håller fast vid vårt ställningstagande, och vi har haft tillfredsställelsen att konstatera att vi fått stöd av en stark opinion såväl inom gerillagrupperna som inom kommunistpartiets bas, för att inte nämna stödet från vissa medlemmar av centralkommittén, av de andra partierna inom FLN och av stadsgrupperna inom FALN. Vi står inför en period av ideologiskt klarläggande av revolutionens framtida väg. I denna situation ligger en tillfälligt ogynnsam faktor som försätter oss i svårigheter: det är problemet med de ekonomiska resurserna, eftersom det är politbyrån som utövar kontrollen härvidlag. Hittills har all den hjälp som utanordnats till den revolutionära rörelsen centraliserats till detta organ och utnyttjats för att genomdriva dess politiska linje .. .

Och han slutade med följande ord: ”Våra soldater har hög stridsmoral och själv hyser jag stor tillförsikt. Vi vet att vi inom kort skall komma över dessa svårigheter. Sanningen kommer att gå upp för de klenetrogna, och då kan vi se fram mot ljusare tider. Vi går framåt, mot segern.”

2. Landstigningen i juli 1966

Krisens återuppflammande och repressionens inbrytningar tjänar bara till att uppmuntra och påskynda förberedelserna för ett företag, som till sin omfattning visserligen är blygsamt, men som kommer att visa sig betydelsefullt genom sina konsekvenser på längre sikt och genom sin symboliska betydelse. För alla befrielseströrelser i det karibiska området har det varit en historisk tradition att i sin nationella frigörelsekamp utnyttja mer eller mindre effektiva och uppseendeväckande landstigningar av kampgrupper från de olika grannländerna. Santo Domingos, Puerto Ricos, Cubas, Antillernas och Centralamerikas historia under 1800- och 1900-talen är kantad av operationer av detta slag, grunden för — den rent psykologiska — ryktbarhet som den Karibiska Legionen uppnådde. Alltsedan Mirandas landstigning vid Coro i provinsen Falcón 1806, som följdes av Bolívars vid Margarita, Ocumare och Campano, fram till Gustavo Machados, vilken 1929 ockuperade den då holländska ön Curaçao för att med

vapen i hand bekämpa president Gómez' diktatur, är denna form av såväl politisk som militär verklighetsflykt en del av den venezolanska nationaltraditionen och har sin plats i den folkliga fantasin. Även om de påminner om Garibaldi (landstigningen på Curaçao kritiserades som ”garibaldisk” av den internationella kommunistiska rörelsen, och senare av Machado själv), är sådana expeditioner inte i princip rena äventyrligheter — vilket bevisades, om än i ett annat sammanhang, av dem som med utgångspunkt i Mexico debarkerade i Cuba från en motoryacht med namnet *Granma*.

Lubén Petkoffs landstigning nära Tucacas vid Falcónprovinsens kust den 24 juli 1966, där han åtföljdes av fjorton kubanska frivilliga, beprövade gerillakadrer under befäl av ”Antonio”, var alltså ingalunda något meningslöst företag. Landstigningen genomfördes utan missöden. Nödvändigheten av att intill sista stund hålla operationen absolut hemlig hade visserligen gjort det omöjligt att i förväg underrätta gerillan i inlandet om exakt datum för landstigningen, men operationen i sig själv var ingen egentlig överraskning. Det handlade inte om en commandoråd eller om någon vanlig tur och retur-resa, utan avsikten var att med den gerilla som redan var upprättad i Falcón inlemma en kontingent av beslutsamma, tränade, välutrustade och väl beväpnade militära kadrer, vilka dessutom inte saknade de ekonomiska resurser, vars bortslösande eller utspridning med rätta i så hög grad hade bekymrat Fabricio Ojeda. Truppens ledare, Lubén, förde med sig vad som behövdes för att, åtminstone postumt, tillfredsställa Fabricios önsningar.

Vilket är då läget för de väpnade revolutionära styrkorna i juli 1966 i landet som helhet? Det motsvarar visserligen ingalunda den fördelaktiga bild som FALN:s propaganda presenterar utåt, men det är heller inte något att hänla åt. Styrkorna är begränsade, men inte betydelselösa. Man kan nu urskilja:

— gerillafronten ”José-Leonardo Chirinos” i staterna Falcón-Yaracuy: ungefär 70 man, väl beväpnade och utrustade, som dock sedan fem månader inte lämnat sitt fasta läger ”El Charal” och inte utvecklat någon märkbar militär aktivitet. Nominell ledare Douglas, fungerande ledare Baltazar Ojedo, men eftersom båda för tillfället befinner sig i staden utövas ledarskapet av ”El Cabito”. De militärt ansvariga inom truppen förklarar att gerillan ”hålls i reserv” och inte inlåter sig i någon militär verksamhet på grund av den politiska krissituationen

— gerillafronten ”Simón Bolívar” i Lara: 60 man, när offensiven 1965 har kostat nära tjugio man i direkta förluster (fler genom utnötning än i stupade och sårade) och tjugio andra, vilka skingrats i området utan att man lyckats återupprätta kontakten med dem. Av dessa 60 har 25 anslutit sig till Freddy Carquez och Parisca, vilka båda följer de nya FALN:s ledning, under det att 35 under ledning av Tirso ställt sig bakom kommunistpartiet. Denna senare grupp upphör med krigföringen, men partiet drar inte tillbaka den från zonen. Den upplöses inte, men den avväpnas och anvisas legala uppgifter inom området. Dessa vapenlösa män, vars kampvilja uppenbarligen inte längre kan vara densamma som tidigare, försätts härigenom i en mellanställning som på ett riskabelt sätt utsätter dem för repressionen

— gerillafronten ”José Antonio Paez” i Trujillo: frånvaron av dess ledare, Lubén Petkoff och Lunar Márquez, vilka är sysselsatta med andra uppdrag, Fabricios död, arresteringen av J. V. Cabezas, partiets avveckling av kriget, allt har tillsammans med sjukdomar av olika slag samverkat till att dess styrkor vid denna tid betydligt reducerats: de uppgår nu till omkring femton man

— Bachillerfronten i staten Miranda alldeles i närheten av Caracas: den bildades av MIR men ligger överksam sedan lång tid tillbaka och består av på sin höjd tjugio man. Den avvaktar förstärkningar från ledningen.

Härtill skall, som styrkor i städer och förstadsområden, läggas:

— några få kampgrupper i Caracas, vilka dock är decimerade och demoraliserade till följd av

den senaste periodens inre slitningar;

— och vad som återstår av de gamla sabotagegrupperna i landets östra del.

Stadsgrupperna står under ledning av Carquez (som vid denna tid överlämnat ledarskapet för Lara-fronten till Parisco och Acosta Bello) och ”Pelayo”, vilken dittills haft uppdrag utomlands.

3. Gerillan under tiden fram till slutet av 1967

Efter en månads marsch sammanstrålar den lilla landstigningstruppen med gerillatruppen i Falcón-Yaracuy. Befälsfrågan förorsakar vissa slitningar: El Cabito blir en smula trumpen över att behöva överlämna kommandot till Lubén, trots att denne är de nationella FALN:s ställföreträdande befälhavare. Gerillan drar sig omedelbart söderut. Till en början är dess verksamhet lyckosam. På sin väg genomför den med framgång ett flertal skärmytslingar och regelrätta drabbningar. Den viktigaste är bakhållet vid Cayure vid årets slut. De nytillkomna är naturligtvis, då de sammanträffar med ”José Leonardo Chirinos”, överraskade över att inte möta dess två ordinarie ledare, men de hade ju inte heller haft möjlighet att underrätta någon om sin ankomst.

Nyheten om landstigningen når Douglas i Caracas två månader senare. I första ögonblicket tror han att det är Che som kommit, ty i början av året hade han hört rykten om Ches förslag till aktion, vilka han framfört i Alger och vilka på hans begäran hade hållits hemliga under hela år 1965 (senare användes uppgifter om Ches föregivna avfärd till Venezuela ibland som avsiktligt vilseledande information inom ramen för de försiktighetsmått som omgav de då påbörjade förberedelserna för det bolivianska företaget). Därför beger sig Douglas tillsammans med Francisco Prada utan dröjsmål upp i bergen, där han återförenas med gerillatruppen, som slagit läger i gränstrakten mellan Falcón och Yaracuy. Han övertar själv befälet, med Lubén som ställföreträdare.

I denna situation förefaller utsikterna utomordentligt goda: uppe i bergen en huvudgrupp om 85 man, som med lätthet kan utökas till ett hundratal eller mer genom omedelbart väntade förstärkningar, en grupp som är anmärkningsvärt väl utbildad, utvilad och välutrustad, beväpnad med FAL-gevär, utan underhållsproblem, med hög stridsmoral och under ledning av aggressiva officerare; av de rörliga strategiska styrkor som hittills existerat i Venezuela är detta den som har den största eldkraften. I staden företar en visserligen reducerad underjordisk organisation, som dock står på en hög teknisk nivå och är väl utrustad, mellan september och december 1966 flera offensiva operationer under ledning av Freddy Carquez (som lämnat befälet över ”Simón Bolívar”-fronten till sin ställföreträdare Parisca), däribland ett bakhåll mot arméchefen, general Moreán Soto, ett attentat mot polischefen, avrättningen av en medlem av militärdomstolen etc. Och därtill har en ny ledning i nationell skala tagit befälet över dessa FALN ”segunda época”: Douglas Bravo, Lubén Petkoff, Lunar Márquez, Elias Manuitt, Francisco Prada, Fred-dy Cárquez, Nery Carrillo, Felipe Malaver, Andrés Pasquier, Joel Linares, ”Pelayo”, etc.

I oktober råkar de ut för ett allvarligt missöde: Pasquier och Malaver, två drivna politiskt-militära ledare ur stadsgerillan, arresteras vid en tillfällig poliskontroll på en landsväg nära Anderna, på väg mot den colombianska gränsen; då de blir igenkända torteras och mördas de, dvs enligt DIGEPOL:s normala metoder ”rapporteras som försvunna”. (De var på väg för att upprätta den första verkliga kontakten med de colombianska gerillastyrkorna i avsikt att samordna det revolutionära arbetet mellan de båda grannländerna: hur otroligt det än kan låta hade dittills inga som helst förbindelser knutits mellan den colombianska gerillan och de venezolanska FALN!)

Vid samma tid kröns emellertid ”Operation Francisco Miranda” med framgång: ett 40-tal gerillasoldater överförs med båt till utlandet för att erhålla ytterligare militär utbildning och

utrustning och senare åter landstiga i Venezuela under befäl av Lunar Márquez. Året avslutas hedersamt med "Bergskonferensen" i december, under vilken de två grenarna av de nya FALN, den i staden och den i bergen, sammanträffar i den "röda zonen" i staden Yaracuy, nära Urachiche. Det är en förberedande toppkonferens som i själva verket kommer att framstå som höjdpunkten på gerillarörelsens underjordiska verksamhet. FALN:s generalförsamling sammanfattar den politiska situationen och fastställer operationsplanerna för det kommande året. "Comandancian" nominerar politbyrån för ett nytt politisk parti, Venezuelanska Revolutionspartiet (PRV), vilket förberetts ända sedan april; den bekräftar i deras olika poster medlemmarna av ledningen i staden, som utformas som generalstab, uppdelad på olika sektorer: Frente Militar de Carrera, Frente Armado Submarino, Propaganda, Comunicaciones; därtill lägger den en elitgrupp, Speciella sabotagecommandot (CES), under ledning av en viss Meinhardt och direkt underställd överbefälhavaren för bergsgerillan. För gerillatruppen själv förutser planerna en intensifiering av kampen, och på samma gång en utvidgning av operationszonerna, i väster i riktning mot Anderna, från staten Tachira mot staten Zulia, och i öster i riktning mot landets centrala delar (staterna Carabobo, Aragua och Miranda) i det långsiktiga syftet att åstadkomma en förbindelse med Bachiller-fronten, upprättad av MIR en timmes bilväg från Caracas. Som omedelbar åtgärd beslutar man att upprätta en fast station för utbildning och radiokommunikationer nära Acarigua i Manzanita. Dit förläggs en avdelning på femton man under befäl av Prada. Denna station är avsedd att fungera som FALN:s högkvarter.

Dessa projekt var ambitiösa men inte absurda. En illvillig tolkning skulle kanske, framför allt i efterhand, i ljuset av de senare misslyckandena, i dem upptäcka tecken på en gammal välkänd last, som kommer att frodas alltmer, alltefter som tiden går: den systematiska bristen på samstämdhet mellan de mål som uttalat eftersträvas och de medel som i verkligheten står till förfogande, mellan de teoretiska militära uppgifterna och möjligheterna till praktiskt genomförande. Denna klyfta kommer att vidgas med tiden och blir så småningom, under loppet av två eller tre år, ett omvänt proportionellt förhållande mellan vad som sägs och vad som görs, mellan vad man är och vad man vill. Alltefter som gerillans förmåga att politiskt och militärt ingripa på den nationella scenen minskas, ökar den nationella och internationella propagandansträngningen, skärper tonen och vidgar alltmer sin horisont.

Men vi är inte framme vid den tid då en berömd gerillaledare inför sex beväpnade män med pekfingret på kartan och Bolívarcitat i munnen planerar att befria Ecuador. De strategiska planerna vid denna tid vilar på en faktiskt tillgänglig materiell styrka som borgar för dem och sporrar dem. Det är från den utgångspunkten som man kunde anse den tidigare etappens kriser och avmattningstendenser såsom praktiskt taget övervunna, vilket också visas av de dåtida dokumenten och deklARATIONERNA. Den 15 januari förenar sig huvudstyrkan vid gränsen mellan staterna Lara, Portuguesa och Yaracuy med Laragruppen (bara 15 man stark, eftersom ett tiotal vid den tiden återgått till staden), och med hela sin styrka samlad fortsätter gerillan sin marsch söderut, går över huvudvägen mellan Barquisimeto och Acarigua och drar upp i Portuguesa, bergskedjan i riktning mot staden Trujillo. Förhoppningarna växte: äntligen skulle man, trodde många, gå till angrepp mot armén, befria ett område, breda ut sig över landet som en oljefläck på vattnet. För alla innebar detta självförverkligande som så länge hade uppskjutits och förhalats, slutet på inledningsskedet. 1967 började under de bästa betingelser.

Det följande händelseförloppet gjorde snabbt slut på de storslagna förhoppningarna och slog sönder de upprättade planerna. Vissa av dessa händelser var rena tillfälligheter, såsom "katastrofen vid Manzanita" den 24 januari 1967. Högekvarteret upptäcktes av armén, omringades och överrumplades. Avdelningen skingrades utan att bjuda motstånd, några stupade, de flesta skingrades i omgivningarna och kommunikationscentralen föll i arméns händer. Anledningen till nederlaget diskuteras fortfarande: somliga anklagar lägerledningen

och dess militära oduglighet; andra förklarar det med att basen var olämpligt placerad, mitt i ett tätbefolkat område genomkorsat av högtrafikerade vägar, med avsaknaden av politiskt stöd i trakten, med den dåliga kännedomen om terrängen. Vad som förefaller odiskutabelt är skillnaden i militär skolning mellan gruppens olika medlemmar; de enda veteranerna var vid denna tid de utländska medlemmarna, vilka hade en solid gerillaerfarenhet; de övriga — inklusive ledarna — befann sig fortfarande i sin acklimatiseringsperiod (om man betänker att det tar många månader — vissa, som Freddy Cárquez, säger mellan ett och två år — för en stadsbo att tillägna sig en gerillasoldats andra natur). Efter otaliga besvärligheter lyckades de överlevande från Manzanita återgruppera sig, och tack vare en effektiv hjälp från arriärgardet i staden, vilket omdirigerade dem i bilar, kunde de tre månader senare, i april, återförena sig med huvudstyrkan. Trots detta förorsakade händelsen många ångestskapande tillstånd hos medlemmarna, särskilt hos kubanerna, ty en av dem hade dödats vid tillfället. Deras förtroende för de ledningsorgan de blivit underställda blev allvarligt skakat.

Den andra tillfällighet som allvarligt skulle komma att påverka styrkans operationsduglighet och dess möjliga eldkraft var den ofrivilliga isolering som drabbade en pluton om 25 man under befäl av ”Antonio”. Mot slutet av februari hade den avdelats för egna operationer i ett angränsande distrikt under några dagar, varefter den inte lyckades återupprätta kontakten med den rörliga huvudstyrkan. I själva verket förblev den isolerad och överlämnad helt åt sig själv under ett helt år, intill februari 1968. Efter att vid ett eldöverfall ha förintat en militärkonvoj nära Samare återvände Antonio mot norr, till Yaracuy, ett område som han redan väl kände, allt under det att han på vägen med korta mellanrum var invecklad i åtskilliga strider. Det var under denna expedition som den före detta officeren i den reguljära armén Nicolás Hurtado, vilken blivit en av de bästa politiska kadreerna inom FALN och som länge var medlem av ”Simón Bolívar”-gruppen, stupade i strid i mars 1967. Med denna pluton förlorade gerillan en betydande drivkraft, såväl militärt som moraliskt. Liten tuva ...: denna fullständigt oväntade och olyckliga separation orsakades av ett misstag eller ett missförstånd i ordergivningen, vilken regelmässigt skedde på något i förväg överenskommet ställe, någon by där befolkningen var sympatiskt inställd till gerillan och där någon samarbetande bonde tjänade som brevlåda. Felet kunde ha avhjälpits om man utnyttjat stödorganisationen, men Antonios pluton hade mycket lösa förbindelser med arriärgardet i städerna, som i Venezuela traditionellt tjänar som förbindelsecentral mellan gerillaförbanden (provinshuvudstaden är i förhållande till de olika grupper som opererar inom området detsamma som Caracas är för samtliga gerillastyrkor i landet: mellanhanden, förbindelsecentralen, underrättelsecentralen). Operationsområdets omfattning och bristen på användbar bärbar materiel gjorde det för övrigt, tillsammans med det oväntade i situationen, omöjligt att upprätta någon direkt radioförbindelse mellan plutonen och huvudstyrkan.

I mars var truppen följaktligen reducerad praktiskt taget till hälften, 50 man. I fråga om styrkekoncentrationen — en fråga som var laddad med latenta motsättningar och söndringar — var detta knappast någon framgång. En månad senare utgår en avdelning om femton man under befäl av Miranda (Rafael Farias) i sin tur för en separataktion, väntar förgäves på att en fientlig styrka skall visa sig och återförenas sig längre fram med huvudstyrkan. Den byggs upp igen, men i juni splittras de femtio än en gång, mellan Barinas och Guanare. Ett trettiotal stannar kvar i Barinitas, där de upprättar ett litet, improviserat högkvarter. Där preciserar Douglas, Prada, Cárquez och Acosta Bello (till vilka ansluter sig Meinhardt, som anlänt från Caracas för att gå igenom stadsgerillans aktionsprogram — huvudsyfte: att bättra på rörelsens finanser genom en rad överfall mot banker) återigen sina ställningstaganden: de beslutar att ge sig ut för att söka reda på Antonios pluton och att etablera direkt kontakt med Cuba på högsta nivå. För den senare uppgiften utses Douglas.

Vid den här tiden framkommer kristecken på alla nivåer samtidigt: inom stödorganisationen i Caracas, inom en betydande gerillagrupp som ligger under utbildning i utlandet och från

vilken alla väntar sig mycket i framtiden, och inte minst inom gerillastyrkan själv, där en rad av tillfångatagna, stupade och desertörer fått till följd att attackplutonen håller på att förintas, och där flera gerillasoldater begär sitt utträde, besvikna över dessa långa månader i sysslolöshet och resultatlösa mödor.

Det öppet uttalade stödet från den kubanska revolutionen är trots allt en källa till tröst och bidrar till att återuppliva förhoppningarna, men en gerilla kan givetvis inte hur länge som helst leva i ett slags syretält. Detta beroende av utlandet är ett alarmerande tecken, ty om gerillans tyngdpunkt mer och mer tenderar att förflyttas utanför hemlandets gränser är det ett tecken på att den egna inneboende styrkan är på väg att fortlöpande reduceras intill den gräns där gerillan inte längre kan klara sig själv. Luben och Miranda drog för sin del iväg med återstoden av plutonen till delstaten Trujillo, för att få möjlighet att operera mera självständigt, och lät de övriga i lägret komma överens bäst de ville. De hade otur: två månader senare återvände de utan att ha fått någon kontakt med fienden. Så snart Luben återvänt lämnade Douglas operationsområdet, efter elva månader i gerillan. Sedan plutonen återsamlats under Luben Petkoffs ledning återupptar den sitt fälttåg kors och tvärs genom de halvt ökenartade och klimatiskt sett avskräckande andinska högplataerna. Den långa promenaden är för gerillan moraliskt påfrestande ehuru militärt ofruktbar, eftersom armén praktiserar den brända jordens taktik och systematiskt undviker alla fällor som läggs ut för den. Under detta flera månader långa fälttåg splittras plutonen återigen, dessutom två gånger, den ena gången temporärt, den andra definitivt.

Till att börja med drar en grupp om femton man under ledning av Freddy Cárquez i början av november iväg mot slättlandet i Portuguesa för att genomföra aktioner i ett mer tätbefolkat och mindre ogästvänligt område som Cárquez anser vara mer förmånligt för militära operationer, må vara av mindre omfattning men som kan leda till positiva resultat. I slutet av november beslutar vidare Magoya, som är bonde från Falcón där han hjälpt till att grunda gerillafronten och som både känner sig vilsen i Andernas nakna och iskalla landskap och är trött på att ”trava på måfå”, att bege sig norrut, mot sin födelsebygd, och han får med sig en grupp om sju gerillasoldater från Falcón. Till slut, i december 1967, har den brigad som ett år tidigare bestod av nära hundra entusiastiska gerillasoldater reducerats till fjorton demoraliserade och sinsemellan oeniga karlar, odisciplinerade och nedstämda. Varken Luben Petkoffs självuppoftning eller hans personliga mod kan längre göra någonting till eller från. Avgörandets år har gått till ända utan någon enda större drabbning och slutar så snöpligt som gärna är möjligt.

En slående detalj: med undantag för de sällsynta tillfällena då några enstaka män ansluter sig till brigaden i de områden där den drar fram, som i Yaracuy eller i Barinas, får den inga tillskott från bondebefolkningen. De bönder som ansluter sig till gerillan lämnar den snart: så fort de kommer utanför sin egen hembygd känner de sig vilna och vill tillbaka hem igen; och framför allt förstår de inte varför de skall stå ut med att dessa umbäranden och uppoffringar skall fortsätta när de inte leder till några påtagliga resultat i form av åtminstone en eller annan obetydlig framgång eller i form av tillförsel av nya vapen och nya rekryter. Det är den onda cirkeln: framgångarna vägrar att infinna sig, därför går de sin väg, trötta på att vänta på bättre tider; men i och med att de ger sig i väg och reducerar brigadens folk blir utsikterna till möjliga framgångar ännu mer avlägsna. Och även om frånvaron av lokal rekrytering och aktiv mobilisering av lantbefolkningen utefter den väg brigaden drar fram har flera orsaker — djupare och mer väsentliga än den nyssnämnda — kvarstår faktum: under sitt kringströvande vidkänns brigaden hela tiden uppspaltningar och förluster, aldrig några tillskott från den lokala befolkningen.

När några förstärkningar uppenbarar sig kommer de regelbundet utifrån, från staden.

4. Arriärgardet i staden

Gerillasoldaterna i Lubens och Mirandas brigad som spred sig i smågrupper kors och tvärs genom västra Venezuela hade även andra orsaker till missmod och förvirring. Transistorapparaten, detta nervcentrum för information om yttrevärlden som nära nog som en protes är inbyggd i varje gerillatrupp och utan vilken den vore blind och döv, återgav ingenting annat från Caracas än förvirrade uppgifter om stupade och mördade. FALN:s historia i huvudstaden det året var ungefär densamma som gerillatruppens, ehuru mer dramatisk och blodigare. I bergen, där striderna var av obetydlig omfattning, var förlusterna i manskap inte större än tillskottet av nya rekryter, så att de praktiskt taget tog ut varandra. Den inre nötingen var allvarligare än fiendens verksamhet. Men vad som i bergen var ständig förlustning av energi och av politisk och moralisk sammanhållning blev i staden obeveklig, oavlåtlig förblödning. Efter mars 1967 raserades stadsgerillans organisation bit för bit, man för man, månad för månad. Trots att den periodvis återuppbyggdes med hjälp av tillskott utifrån, särskilt från landsbygdsgerillan, såväl av manskap som av materiel undgick den inte den stegvisa tillbakagång där ”det man bygger upp igen för varje gång blir mindre än det som raserats”, som en av de ansvariga som vet vad han talar om säger.

Denna motvilliga och kaotiska övergång från offensiv till defensiv, från anfall till återtåg, från bekämpande av fienden till självförstörelse, som är så typisk för varje underjordisk rörelse i svårigheter, hade inletts genom affären Iribarren Borgés, vars interna och offentliga återverkningar stod i förgrunden under hela 1967, från mars till september. För att förstå denna affär bör vi gå tillbaka en smula i tiden och sätta in den i sitt sammanhang.

FALN:s stadsgerilla 1966-1967 hade i stort sett inte mycket gemensamt med den från åren 1962-1963, ty stadsgerillan är i mycket större utsträckning än landsbygdsgerillan beroende av ögonblickets politiska konjunkturen. Som rösten och dess eko, som kroppen och dess skugga, blir en förändring av den ena också till en förändring av den andra. Affären Smolen 1964 hade knäckt ryggraden i den underjordiska motståndsrörelse som hade organiserats i Caracas. Det faktum att den hade måst återuppbyggas med hjälp av ledare ur landsbygdsgerillan, huvudsakligen från Falcón såsom Felix Farias eller från Lara som Cárquez, var redan det ett svaghets-symptom. Men framför allt hade de första FALN burits fram på den revolutionära vågen och understötts, skyddats och underhållits av en spontan massrörelse vid en tid då styrkeförhållandena, speciellt i Caracas, vägde över till förmån för den väpnade revolutionen, medan de från 1966 däremot redan befann sig i en vågdal, kämpade i motström och tvingades bära alla de praktiska konsekvenserna av den politiska isoleringen, i synnerhet som partiet på alla nivåer slöt sig inom sitt skal. Så kunde inte heller deras militära verksamhet bli densamma som 1963. De massiva och samtidiga anstormningsoperationer som tidigare hade kunnat genomföras från arbetarkvarterens ”ranschos” och ”barrios”, vilka på samma gång tjänade som baser och som till hälften befriade zoner mitt i staden, måste så småningom ersättas med då och då återkommande blixtnabba commandoangrepp som leddes av en specialutbildad elit, vilken undan för undan decimerades av repressionen och vars operationer inte hade något påvisbart samband med den allmänna situationen i landet och inte heller med vad den aktuella politiska konjunkturen krävde.

Den otyglade men massiva spontanismen från åren 1963-1965 följdes sålunda av en centraliserad och genomtänkt militarism, militärt mera effektiv men samtidigt politiskt farligare. Det är den klassiska återvändsgränd: denna avvikelse framstår i ögonblicket som mirakelmedicinen, som den idealiska utvägen ur dilemmat och ur isoleringen; men i själva verket är den själv just den direkta följden av isoleringen, vars betingelser den i sin tur underhåller och underblåser. Folket får allt svårare att förstå dessa kampmetoder som i allt mindre grad svarar mot den objektiva utvecklingen av styrkeförhållandena och mot massornas subjektiva benägenhet att solidarisera sig. Och för sin del får revolutionärerna genom sin isolering allt mera svårt att låta sina aktioner åtföljas av upplysningskampanjer och att

förklara sin politiska målsättning för massorna för att söka vända strömmen.

Under dessa omständigheter bidrar en avantgardesaktivism, långt ifrån att vidga sina kontakter, till att bredda klyftan av oförstående, och i stället för att väcka massorna ur deras passivitet vidmakthåller man den och gör den också på sätt och vis berättigad. Ty folket, som inte kan göra klart för sig att deras omedelbara intressen är avsedda att skyddas av avantgardet som handlar i dess namn, vänjer sig så småningom vid att sitta som åskådare till en match mellan två minoriteter — snutar och rebeller — och att räkna poäng. På det sättet uppstår en ofrivillig symmetri mellan förföljda och förföljare, revolutionärer och polismakt, den motsättning mellan regimens terror och ”vänsterterrorn” som den borgerliga propagandan traditionellt utmålar. Det olyckliga är inte att dessa aktionsmetoder utmynnar i misslyckanden och att revolutionärerna därmed gräver sin egen grav. Alla människor är dödliga, revolutionärer litet mer än de andra. Ett misslyckande kan vara fruktbart om det väcker och skakar om massorna. Olyckan vill att detta slags misslyckanden tvärtom söver dem och gör dem likgiltiga, gör dem oförmögna att skilja det revolutionära våldet från det reaktionära våldet. Det antyddes för övrigt av Fidel den 13 mars 1967 med anledning av avrättningen av Iribarren Borgés, vid en tidpunkt då omständigheterna kring avrättningen ännu inte var kända:

”Enligt vår uppfattning bör revolutionärerna undvika detta slags handlingar som bara kan spela fienderna i händerna . . . Revolutionärerna bör avhålla sig från samma slags aktioner som den repressiva polismakten gör sig skyldig till. Vi vet inte hur det här dödsfallet har gått till, vi vet inte vem som åstadkommit det, om det var planerat eller om det var en olyckshändelse, om det var revolutionärerna som förorsakade det eller ej. För att uttrycka vår uppriktiga åsikt — vilket är alla revolutionärers rättighet — om det är revolutionärer som står bakom anser vi att de begått ett missgrepp, ty fienden kommer att använda det mot er, och folket kommer inte längre att kunna skilja mellan er och fienden.”

Uptäckten av liket efter Iribarren Borgés, utrikesministerns bror, i början av mars 1967, föranledde ett nationellt jordskred som sorgfälligt underhölls av regimen och pressen. De medborgerliga rättigheterna upphävdes, intensiva övervakningsåtgärder vidtogs omedelbart, nationalsorg proklamerades. Samtidigt inleddes en lång rad kommunikéer. Den 5 mars utfärdades en första, undertecknad av dem som nyligen lyckats fly från San Carlos, Pompeyo Márquez, García Ponce och Teodoro Petkof, där det meddelas: ”... Om dessa handlingar har begåtts av någon grupp som kallar sig revolutionär har den uteslutande spelat landets mest reaktionära krafter i händerna, hejdat ett återuppväxande av den folkliga rörelsen och i stället skadat den ännu mer ...” Dagen därpå återfanns i Havannas *Granma* en kommunicé signerad av Elias Manuitt, FALN:s representant i Cuba, där han på eget initiativ och utan att ännu ha erhållit någon konkret information om de verkliga förhållandena förklarar att FALN tar på sig ansvaret för aktionen och förutskickar andra operationer av samma art. Som man ser hjälper de goda intentionerna en att göra dumheter. Omedelbart, den 7, kommer i Caracas svaret, undertecknat av samtliga de medlemmar av de gamla FALN som återinträtt i kommunistpartiet, Medina Silvo, Tirso Pinto, Germán Lairer och Vegas Castejón: ”De som missbrukar namnet på den rörelse de är ledare för i avsikt att kasta sig ut i dylika äventyr gör sig till provokatörer och till folkfiendernas medbrottslingar.” Och man tillägger: ”De som deltagit i mordet på Försäkringskassans förre direktör kommer att bestraffas”. Under de följande dagarna publiceras i den borgerliga pressen namn och fotografier på ”de förmodade mördarna”: samtliga ansvariga inom de underjordiska FALN:s ledning.

Denna växande flod av anklagelser och angivelser bemöttes offentligt av Fidel i hans tal, vilket två dagar senare, den 15 mars, besvarades av PCV:s politbyrå genom en officiell kommunicé signerad av sex av dess medlemmar. Bland undertecknarna var tre ledare — García Ponce, Pompeyo Márquez och Teodoro Petkof — i frihet sen något mer än en månad efter att ha flytt från San Carlos genom en underjordisk gång, en mödosam och sensationell flykt som möjliggjorts utifrån genom PCV:s underjordiska organisation. Det egendomligaste

(kan man säga nu efteråt) var att händelsen som gav upphovet till denna störtflod av offentlig debatt — vilken vid den tiden medförde betydande internationella återverkningar — i sig själv var en olyckshändelse, helt ofrivillig och absolut ingenting som de kunde anklagas för som PCV ansträngde sig för att svärta ner och det kubanska PC att rädda. Det viktiga var naturligtvis själva sakfrågan; vem som väckt den var av underordnat intresse.

Den 1 mars 1967 höll en underordnad commandogrupp på att ”expropriera” en bil på en gata i Caracas då bilens ägare plötsligt helt oförmodat dök upp. För att undvika onödiga och uppseendeväckande protester från den exproprierade ansågs det enklare att provisoriskt ta med sig honom i bilen. När man tog reda på vem han var visade det sig att han var chef för regimens socialförsäkringsbyrå och bror till landets utrikesminister. Det var en knivig situation. Vad skulle man göra med honom? Släppa honom, svarade ledningen så snart den blivit konsulterad. För sent. När direktivet nått tillbaka var mannen redan död.

Det verkliga ”problemet Iribarren Borgés” handlar tyvärr inte om offret. Det är problemet med den som egenmäktigt och utan att tillfråga någon avrättade honom med en kula i nacken. Det problemet kan sammanfattas sålunda: hur kan en individ som Meinhardt Lares vinna inträde i en revolutionär organisation?

Sådant händer i alla revolutioner, men man kan inte låta bli att tänka att det inte var någon tillfällighet att det inträffade i just det skedet av den venezolanska revolutionära utvecklingen. Meinhardt Lares, antikommunist och erfaren konspiratör, var ett så att säga stadgemässigt okontrollerbart element, eftersom den extremt specialiserade självständiga enhet som han var ansvarig för (CES) fungerade oberoende av stadsgerillans stab som stod under ledning av Freddy Cárquez. Denne ogillade på det högsta detta mord, som utförts av en individ som inte ens var hans underordnade, men i sin egenskap av högste chef för FALN:s stadsgerilla tog han i efterhand på sig det politiska ansvaret.

När Cárquez ser tillbaka på dessa händelser konstaterar han i dag följderna av en logik som var missvisande i sina premisser men ledde fram till en tvingande slutsats, den ”militarismens” logik som organisationen redan var fången i. När den militära kampen isolerades från den politiska började den automatiskt utveckla sina egna principer för urval och rekrytering. Eftersom uppgiften gick ut på att utöva ”terrorism” var en god ”terrorist” som Meinhardt, som var väl förfaren när det gällde kemiska blandningar, falska papper och andra rutinknep i den underjordiska verksamheten alltid välkommen. Den tekniska utbildningen av kadreerna blir viktigare än den politiska. I den situationen kan vilken medlem av organisationen som helst dölja en skrämmande brist på politisk medvetenhet och klassanda bakom en polityr av pragmatisk expertis och i skydd av den sympati som han alltid kan väcka i det dagliga livet, så ytliga och samtidigt varma som förbindelserna människorna emellan är överallt i Latinamerika. Förhållandet är ingenting sällsynt.

En månad senare, i april, proklamerar PCV:s centralkommitté vid sitt åttonde plenum officiellt återtågslinjen, förklarar sig överge den väpnade kampen och tillkännager att partiet skall delta i det kommande presidentvalet i november 1968 under parollen: ”Varken kontinuitet eller Caldera, ändring!” Douglas Bravo, som redan i januari hade uteslutits ur centralkommittén, utesluts nu ur partiet. Mot den oförsonliga vänstern inom och utanför partiet fortgår repressionen med alltmer växande ursinne.

I juni begär och beviljas Cárquez att få återinträda i landsbygdsgerillan och överlåter ansvaret för stadsorganisationen på Nery Carrillo (sedermera fängslad) i avvaktan på att Acosta Bello som av staben utsetts till Cárquez' ersättare skall återkomma från bergen. Under juli och augusti påskyndas sönderfallet och demoraliseringen inom organisationen i Caracas, vilken får sin dödsstöt genom Meinhardts förräderi. Meinhardt, som arresteras den 24 augusti, enrullerar sig redan samma dag i polisen, och för att man skall glömma hans direkta ansvarighet i affären Iribarren uppfinner han en osammanhängande historia enligt vilken han sedan

lång tid tillbaka skulle ha infiltrerat sig i FALN, varefter han till polisen utlämnar alla medlemmarna i sin enhet, den ene efter den andre, för att de skall bli skjutna på platsen. Så dör bland andra Felix Farias, Aristigueta och Betancourt. I september har ”la red urbana” praktiskt taget försvunnit.

5. MIR och Bachiller-fronten

Inget ont som inte för något gott med sig. Nyheten om avrättningen av Iribarren Borgés fick till följd att vissa MIR-kadrer, som dittills varit föga intresserade eller föga utnyttjade, återvände till landet och återinträdde i kampen. Genom att avslöja den kris vari FALN befann sig underströk affären Iribarren nödvändigheten av att snarast möjligt åstadkomma rättning i ledet och återuppliva landsbygdsgerillan. MIR var särskilt ägnad härför, eftersom utvecklingen vid denna tid föreföll ha bekräftat det välgrundade i den misstänksamhet som den ådagalagt gentemot FALN:s ledning, en misstänksamhet som var så ömsesidig den kunde bli (vi har sett hur Douglas hade ställt de ansvariga inom MIR i bakgrunden vid sin omorganisering av FALN-befälet 1965 och 1966). Man återuppväckte sålunda gamla projekt som avsåg att intensifiera Bachiller-frontens aktivitet, man påskyndade förberedelserna härför, och två månader efter Iribarren-affären, den 8 maj 1967, landsteg så under ledning av Moisés Moleiro åtta politisk-militära kadrer, varav fyra medlemmar av MIR:s nationella ledning, på delstaten Mirandas kust, vid Machurucuto.

Operationens bokslut: en kuban dödad på stranden, Tonio Briones, en drunknad, och två andra infångade av venezolanska regeringsstyrkor. Man har av detta dragit slutsatsen att venezolanska armén väntade på landstigningen och att den vetat om tid och plats i förväg. Detta är fel: landsättningen av dem som skulle landsättas försiggick utan missöden, och de fyra dödade eller tillfångatagna kubanerna föll offer för en olyckshändelse. De medföljde som medlemmar i understödsgruppen, och det var aldrig meningen att de skulle åtfölja gerillagruppen. Strax före gryningen hade två gummibåtar sjösatts från landsättningsfartyget, förbundna med varandra med en lina. Den första nådde stranden utan problem och männen gav sig omedelbart inåt land.

Besättningen i den andra gick som överenskommet ut igen, med den första båten på släp. Halvvägs ut till landstigningsfartyget fastnade bogserlinan i ett rev, man fick motorstopp och började driva. De fyra ombord beslöt då självmant att återföreninga sig med de landsatta kamraterna, men drogs med av strömsättningen och drev i land långt bort från landstigningsplatsen, varvid de överraskades av kustbefolkningen, som alarmerade en militärpostering i närheten. Två av dem lyckades undkomma förföljarna, byta bort sina grodmansdräkter mot civila kläder och blanda sig med passagerarna i en buss för att bege sig till Caracas, men vid en kontroll i en by på vägen blev de igenkända och tillfångatagna. En av dem återfanns några dagar senare hängd i sin cell. Regeringen Leoni utnyttjade alla medel för att mobilisera folkopinionen mot ”den utländska interventionen”, dock utan större framgång, varefter han som vanligt vände sig till OAS. I Havanna medgavs i en officiell kommuniké att kubanska aktivister deltagit i företaget, men förnekade att de skulle ha varit medlemmar av de reguljära väpnade styrkorna. ”Vårt parti uttrycker sitt fulla stöd och sin djupa solidaritet med Antonio Briones, som i osjälvisk, revolutionär, internationalistisk och heroisk anda stupat under sitt försök att komma de venezolanska revolutionärerna till hjälp.”

Som alltid i liknande fall var det huvudpersonerna i operationen som sist fick upp ögonen för de internationella politiska proportioner som den hade antagit. Det sista meddelande de utväxlade med understödsgruppen var ett ömsesidigt ”OK” mellan stranden och landsättningsfarkosten. Övertygade om att allt avlöpt lyckligt gav de sig av omedelbart och deras ilmarsch för att snarast nå fram till Bachillerfronten skulle komma att ta tjugo dygn i anspråk. Under hela denna tid var de avskurna från yttervärlden, eftersom batterierna i deras transistorradio blivit vattenskadade vid stranden. Då de efter tre veckor fick möjlighet att

skaffa nya fick de i samma nyhetssändning reda på, dels den katastrof som deras landstigningsoperation slutat i, dels arresteringen av MIR:s fungerande sekreterare, Américo Martín, just då han var på väg att resa ut ur landet för att närvara vid OLAS-konferensen.

När de äntligen nådde fram till Bachillers sierra hittade de för övrigt aldrig den gerillagrupp som de skulle ansluta sig till, eftersom den under mellantiden förflyttat sig i motsatt riktning.

De landstigna, som självfallet inte var väntade (för säkerhetens skull måste denna typ av operationer bygga på hemlighållande, och därmed överraskningsmomentet) tvingades därför förlänga sin förflyttning uppe i bergen med det dubbla innan de kunde nå kontakt. Hela operationen var grundad på förutsättningen att Bachiller-fronten räknade en styrka på 80 man, vilket också var vad MIR:s ledare uppriktigt trodde. I själva verket fanns det i december 1965 femtio gerillasoldater i truppen, och i avsaknad av andra uppgifter antog man att den plan som förutsåg anslutning av trettio nya aktivister från staden hade gått i lås. Men man räknade inte med de deserteringar som ägt rum under de gångna månaderna av överksamhet, inte heller med de sjuka eller med de förlorade patrullerna. När de som kom för att organisera en ny militär offensiv kunde återföreninga sig med gerillan påträffade de inalles fjorton man. Strax efteråt drabbades flera av ledarna av dysenteri och lesmia (som även Américo Martín råkade ut för under den tid han var ledare för truppen 1966) och var därmed försatta ur stridbart skick.

Vad hände sedan? Praktiskt taget ingenting. Tillförseln av en grupp beslutsamma män, därav många med stor erfarenhet av gerillakrigföring räckte inte för att vända strömmen. Moisés Moleiro har senare givit sin förklaring i flera interna dokument inom MIR, under de diskussioner och splittringar som följde. Hans argumentering kan sammanfattas sålunda:

— sedan några år tillbaka har gerillans operationsområde undan för undan tömts på sin ursprungliga bondebefolkning. Denna flykt från landsbygden, som delvis var spontan, delvis planerad och framtingad av armén, tvingar så småningom gerillagrupperna att operera i ett tomrum. Bönderna, som förr tillbringade hela sitt liv uppe i bergstrakterna, attraheras av den närbelägna storstaden, de fångas upp i den kapitalistiska marknadens tvångssituation, de överger sina gårdar för att komma närmare de stora genomfartsvägarna. Det lokala hantverket dör ut, bönderna föredrar att köpa sina sandaler, sina kläder, sina hängmattor, till och med sitt salt, i stället för att tillverka dem hemma, vilket inskränker gerillans lokala försörjningsmöjligheter. Regeringen understöder och påskyndar denna tendens genom att uppföra bostäder i de områden som den behärskar och genom att till dessa områden koncentrera invånarna i de kringliggande områdena. Till sist återstår endast ett enda befolkat område uppe bland bergen, och där upprättar armén ett permanent läger. I den situationen är det omöjligt för gerillan, som tvingas tillryggalägga långa distanser för att finna en civil medhjälpare eller för att föra en sårad kamrat ner till staden, att förverkliga sitt uppsåt att upprätta en fast understödsbas för sina operationer;

— om gerillan skall kunna överleva beror därför nästan helt och hållet på det stöd den kan få utifrån, i det här fallet från Caracas. Men MIR och MIR:s ungdomsorganisation, som redan är upptagna med stödet åt den andra gerillafronten, ”Antonio José de Sucre”, längre österut, har inte möjlighet att underhålla och effektivt vidmakthålla gruppen Ezéquiél Zamora. Två stödkommittéer i staden för att samla livsmedel och utrustning jämte en underrättelsetjänst som helt är anförtrödd endast fyra aktiva agenter, det är hela den underhållsapparat som denna gerillagrupp har att räkna med. Gruppen, som lokalt inte har någon som helst direkt förbindelse med massorna, vilken skulle kunna ersätta den bristande förbindelsen med partiet, är därmed även isolerad från en politisk ledning, som själv är tämligen isolerad från massorna i staden (1968 hade man vid ett sammanträde med MIR:s ”Comando Nacional de Emergencia” utsett en nationell ledargrupp praktiskt taget uteslutande bestående av gerillasoldater, något som näppeligen kunde göra det lättare för MIR att återuppsygga sin

organisation i städerna);

— sist och slutligen den på det militära planet avgörande faktorn — fortfarande enligt Moises Moleiro — att Bachillergruppen utsattes för en ny metod för kontragerillainringning ("el nuevo cerco"), aldrig tidigare tillämpad i Venezuela eftersom den första gången användes från och med 1966 mot Bachiller- och Falcón-gerillan. Den "klassiska" inringningsmetoden med efterföljande upprepning var en kortvarig operation (ungefär en månad i taget) på grund av underhållssvårigheterna, de ekonomiska kostnaderna och de förbindelsesvårigheter som det medförde att genomföra en truppkoncentration i en avlägsen bergsregion; sådana operationer avslöjar sig själva genom markförflyttningarna och genom den förstärkta övervakningen från luften; därefter följer en inbrytning av stora enheter av tungt beväpnat infanteri mot gerillans ställningar: i den situationen kan gerillan hejda, eller åtminstone fördröja, framryckningen genom förintande eldöverfall mot förtruppen i varje enhet. Numera inleder armén i stället sin aktion med att permanent installera sig i fasta antigerillaläger i småbyarna runt omkring operationsområdet, läger där de dessutom har tillgång till landningsområden för sina helikoptrar. Eftersom markförflyttningen mellan de olika lägren liksom även helikopterövervakningen är i det närmaste konstant finns det i denna nya situation praktiskt taget ingenting som kan avslöja att armén förbereder en upprepningsaktion. Under rutinmässiga markförflyttningar avdelas små "jägarpatruller", lätt beväpnade och lättroliga, bestående av rekryter från bondebefolkningen som känner till bergstrakterna och lämnar föga spår efter sig där de drar fram. Dessa patruller tränger improviserat in i djungeln och döljer sig till och med för bönderna i området; de kan stanna där flera dagar i sträck utan att fördenskull behöva hålla sig kvar kring en fast lägerplats. Överraskningsgerillans naturliga fördelar, lättroligheten, kännedomen om och kontrollen över terrängen, blir därmed neutraliserade eller i varje fall delade mellan båda parter — det blir två gerillaenheter som kämpar mot varandra, med det undantaget att antigerillan ständigt kan räkna med understöd. Så snart patrullerna fått kontakt med gerillan kan de per radio meddela sin position till sin utgångsbas och därefter nöja sig med att vidmakthålla kontakten och strö ut FAL-granater över terrängen i väntan på de helikopterburna förstärkningar som kommer att inleda den taktiska inringningen och förfölja den sålunda lokaliserade gerillan.

Bachiller-gerillans ledning studerade flera motåtgärder för att neutralisera denna bekämpningsmetod: upprättandet av ett nät civila medhjälpare utanför gerillans frontlinjer, mitt uppe i fiendens basläger, nära garnisonerna i de kringliggande samhällena; användande av minor och sprängämnen; upprättande av livsmedels- och andra förråd för att förkorta de redan alltför utdragna förbindelseelinjerna; inlemmande av nya gerillamän från Caracas. Ingen av åtgärderna kunde förverkligas. Situationen började så småningom långsamt alltmer förvärras. Gerillan bekämpade lika litet de militära patrullerna som den uträttade något arbete bland massorna. Den skulle utan tvivel ha kunnat överleva i all oändlighet med precis samma styrka och slagkraft, det vill säga inte särskilt mycket. Tillskott och förluster kompenserade praktiskt taget varandra alltefter som tiden gick, och gerillan räknade lika många soldater i slutet av 1968 som i början av 1967, ett tjugotal, en löjligt liten styrka. Men vad kunde det tjäna till?

I samförstånd kom Bachillerfrontens medlemmar till slutsatsen att MIR inte var i stånd att samtidigt upprätthålla två gerillafronter, hur begränsade de än var. Med risk att göra Saint-Germain des Prés besviket och aldrig ägnas någon artikel i *Les Temps Modernes* beslöt de därför att upplösa sig och förena sig med den östliga fronten "Antonio José de Sucre". Denna, som stod under befäl av ledare ur MIR:s ungdomsorganisation, Betancourt, Americo Silva och Julio Escalona, var knappast mera betydande till antalet, men hade fördelen att inte alls vara utsatt för ett lika starkt tryck från fiendens sida.

6. Splittringsfaktorer inom västgerillan: dubbelsidig eller tvetydig strategi?

I slutet av december 1967 förenas Cárquez' grupp med Lubens i Barinitas. Den allmänna stämningen i lägret är inte särskilt god. Ett ledarsammanträde hålls mellan Luben, Cárquez, Ali Rodríguez och Rafael Fartas; man beslutar att förena sig med Antonios grupp, vilken under mellantiden lokaliserats, och att begära att Douglas skall ansluta sig. Douglas låter svara att gerillan skall fortsätta sin marsch utan honom och att han skall ansluta sig senare. Efter en månadslång, besvärlig marsch når kolonnen under Lubens befäl till sist fram till Antonios trupp vid Palma Redonda nära Barquisimeto. Glädjen över återföreningen kan emellertid inte någon längre tid dölja tecknen till missämja å ömse håll. Spontant utkristalliserar sig två olika meningsriktningar.

För Antonio, Luben Petkof och "Miranda", som instinktivt allierar sig mot varandra, förs detta gerillakrig i strid mot allt sunt förnuft, eller rättare sagt förs inte alls, av Douglas' "Comandancia", vilken i sista hand har ansvaret för den nationella ledningen. För denna grupp står den inkompetens varmed operationerna leds utom all diskussion. Faktum är för dem uppenbart, och de känner sig nedslagna och frustrerade. Därifrån och till att dra slutsatsen att intressena hos den ledning de underställts inte sammanfaller med intressena hos det gerillakrig de försöker leda ute på fältet är det bara ett steg, och det är det steget som de är på väg att ta i början av 1968. Hädanefter kommer de att börja känna sig manipulerade och bedragna, och den tiden är inte långt borta då de kommer att anse sig helt enkelt förrådda, inte bara på grund av inkompetens utan på grund av en medveten önskan att sabotera gerillan, något som i deras ögon bevisas av en serie händelser som blev uppenbara för dem under 1969.

Ännu så länge är deras anledningar till klagomål mera begränsade. De kan sammanfattas som följer: det förefinns ingen märkbar skillnad mellan de ledarmetoder som var i bruk under den tidigare perioden, under PCV:s ledning och de som Comandancian nu tillämpar. De konstaterar precis samma kannstöparmetoder och samma knipslughet i förhållandet till gerillasoldaterna, samma publicitetsjakt utåt utan omsorg om de verkliga resultaten inom rörelsen. För dem har formalismen inom organisationen inte förändrats en enda hårsman: det är samma pompösa och innehållslösa byråkrati, samma traditionella substanslösa fronter, partier och program som bara är avsedda att imponera på galleriet, samma inkrökning av det verkliga kriget i imaginära handlingsscheman. Fonderna som är avsedda för gerillan försvinner fortfarande lika mystiskt i aktiviteter i staden i stället för på landsbygden, för politiska ändamål i stället för militära, till propaganda i stället för till uppbyggandet av infrastrukturen: ett av de första molnen som dök upp på 1966 års klara himmel kom sig just av att de som bidragit till fonderna förlorade kontrollen över dem till förmån för dem som gjorde av med dem utan att konsultera någon och till ändamål som låg utanför de angivna målsättningarna. De tvivlar inte längre på att Comandancian syftar till att genom skickliga manövrer splittra gerillans styrkor och hindra dem från att återförenas för att behålla sin maktställning enligt maximen "söndra för att härska". Att den underblåser oenighet och misstro inom alla de olika grupperna för att vidmakthålla sin ställning som skiljedomare och avgörande beslutsfattare. Att den drar sig tillbaka från operationsområdena eftersom staden är den ideala platsen för att söndra därigenom att gerillagrupperna varken kan kommunicera med varandra eller samordna sina aktioner inbördes annat än genom arriärgardets förmedling: den som kontrollerar arriärgardet kontrollerar därmed alla informationer, alla tillgångar, alla direktiv och var och ens alla rörelser, det vill säga att denna ställning som till synes är förlagd i bakgrunden gör det möjligt att lägga vantarna på alla maktens och underhållstjänstens styrmedel och utnyttja gerillan för sitt eget politiska spel och sitt eget personliga inflytande i förhandlingar med såväl fiender som allierade.

Den motsatta falangen, Comandancians anhängare, som representeras av Prada, Cárquez, Ali Rodríguez, anser att motståndarna misstänker intriger där det bara är fråga om

ställningstaganden som nödvändiggörs av kampens särskilda eller lokala faktorer. Enligt deras synsätt stannar Douglas kvar i staden utan några som helst baktankar, enbart därför att det är i huvudstaden som gerillans främsta försvarslinjer finns, det är där dess politiska öde bestäms, det är där underhållsbasen upprättas och det är där man kan skaffa förstärkningar såväl när det gäller personal som när det gäller vapen och materiel. Enligt dem har det enhälligt beslutats att han skulle göra sin utlandsresa, enligt dem är Luben och Antonio offer för en ”kubansk myt”, och de är oförmögna att begripa den venezolanska kampens speciella förutsättningar. De har kommit med färdigsydda idéer (i stort sett de som finns att läsa i *Revolution i revolutionen?*), de är förvirrade, och i stället för att anpassa sig till den nya situationen anklagar de landet för att det inte anpassar sig till deras föreställningar om det. De vänder ryggen till verkligheten: ett land med en allt hastigare flykt från landsbygden (70 procent av befolkningen är registrerade som boende i städer och tätorter), ett land där bönderna överger bergstrakterna där ingenting återstår utom några få förtvinade och efterblivna element utan betydelse, utan klassmedvetande, och i stället söker sig till de nykapitalistiska jordbruksenheter runt städerna och längs de stora huvudvägarna. Denna ekonomiska och sociala omvandling av landet — där de kapitalistiska produktionsförhållandena vunnit insteg i praktiskt taget alla de återstående gamla områdena med traditionell självhushållning — måste med nödvändighet följas av en förändring i gerillans taktik. Gerillan måste överge de sterila och avfolkade bergsbygderna, vars ekonomiska betydelse är så ringa att armén inte ens bryr sig om att ge sig dit och där gerillan bara kan tyna bort, eftersom den varken kan rekrytera nya anhängare eller har någon fiende att bekämpa. Under dessa omständigheter är en uppsplätning av stridskrafterna inte bara hälsosam utan också nödvändig. En sådan kan lösa de ständigt överhängande problemen med livsmedelsförsörjningen, ty i dessa bortglömda byar kring vilka gerillan tar sin tillflykt finns inga ekonomiska överskott, inga överskott på livsmedel som räcker till för att flera veckor i sträck livnära 80 man. Majsskörden räcker knappast ens till den fasta bondebefolkningen. Dessutom kan ett såpass stort förband inte passera oförmärkt någonstans, det avslöjar omedelbart sin närvaro även om det undviker redan upptrampade stigar och i stället hugger sin egen väg genom djungeln. Fördenskull måste förbandet vidtaga så många försiktighetsmått att dess förflyttningar blir långsamma och utdragna och dess rörlighet därmed riskabelt nedsatt.

Det är vad exempelvis Freddy Cárquez anser. Enligt hans åsikt är slumområdena i städernas utkanter mera givande och mer näraliggande operationsfält, det är där som gerillans små fiskar kan utvecklas och föröka sig som i vattnet. Den slutsatsen drar han av de tämligen framgångsrika erfarenheter han själv drog under månaderna november och december 1967: under det att Luben klättrade omkring högt uppe på Anderas sluttningar hade han själv, tillsammans med en grupp på ett femtontal man kunnat operera som han ville nere på ”llanos” i delstaten Portuguesa. Där hade de kunnat ligga undangömda under fjorton dagar i en liten by, ”Caserio de Morador”, nära rikshuvudvägen, och till slut hade de framgångsrikt kunnat genomföra ett eldöverfall mot en passerande militärkonvoj.

För Antonio och Luben var sådana erfarenheter varken avgörande eller ens betydelsefulla. Det enda resultat man kunde nå på den vägen var att sprida ut gerillastyrkorna och tvinga dem till små obetydliga nålsticksaktioner som knappast kunde bereda fienden något obehag. De inskränkte gerillans roll till den lokala och ofruktbara agitationens taktiska nivå, utan något inflytande på landets politiska liv och utan inverkan på den militära förtrycksapparaten, vars ryggrad aldrig skulle kunna brytas ned med hantverksmässiga metoder.

En förlikning hade kunnat komma till stånd mellan de båda falangerna på basis av en formel som ofta återkom under diskussionerna vid denna tid: ”en kombination av strategisk centraldirigering och taktisk självverksamhet”. Men problemet var hur en sådan lösning skulle kunna förverkligas. Samstämningen av dessa båda motsatta och samtidiga krav är en gammal huvudvärk som fortfarande plågar de revolutionära organisationerna. Då det gäller

stadsgerillan har Tupamaros kommit närmare dess lösning än någon annan, genom att göra dem till två samtidiga avsnitt av sin verksamhet (åtminstone på organisationsplanet, vilket inte innebär att man alltid lyckats framgångsrikt genomföra planen i praktiken). Liksom, då det gäller landsbygdsgerrillan, kubaneserna i rebellarmén, genom att göra dem till två successiva moment i kampen. På Cuba frambringade den ursprungliga moderkolonnen — momentet strategisk centraldirigering — genom naturligt avskiljande nya kolonner — momentet taktisk självverksamhet — men detta möjliggjordes endast därför att man från början kunnat koncentrera alla sina styrkor och sin militära erfarenhet under ett enhetligt kommando.

Ingen kan förneka att gerillan i Venezuela misslyckades med att kombinera de båda momenten, och om någon frågar varför kommer säkert inte alla att vara överens när man ger följande svar: därför att den försökt förverkliga dem samtidigt utan att från början skapa en kärna, få den att växa och låta den föröka sig. En annan motverkande faktor var säkerligen avsaknaden av en obestridd och av alla erkänd kommandoenhet sådan som den kubanska. Vilka de historiska orsakerna än är så råder det ingen tvekan om resultatet: med denna ”kombination” avsåg Comandancian i själva verket bara en växelverkan mellan en fas av utarbetande av monumentala, vaga, måttlösa och suddiga planer och en fas av utförande, som anförtroddes åt spridda enheter vilka tidvis skulle återsamlas för att avlämna rapport och sedan, om tillfälle gavs, tillsammans genomföra någon större kupp för att därefter utarbeta en ny ”strategisk” plan och återigen sprida ut sig för att förverkliga den. I grund och botten blev tillämpningen av denna regelmässiga och samordnade teori, som på papperet verkade så bestickande, bara en haltande balansgång mellan ”taktiska” aktioner och ”strategiska” uppgifter utan sammanhang sinsemellan. Där var ständigt mera av planering än av fullföljande, och, mindre av återsamling än av utspridning. Ett schema av detta slag fordrar faktiskt ett minimum av politiska och materiella förutsättningar vilka aldrig var för handen och utan vilka det helt enkelt måste stanna på papperet i form av just schema: enhetlighet i befälsföring och i målsättning; effektiv samordning av de ”taktiska medlen” genom ett strategiskt ledningscentrum som verkligen befinner sig på platsen och som fortlöpande kan hålla sig underrättat om vad som händer; säkra, snabba och regelbundna interna kommunikationer.

Så blev också denna ”kombination” aldrig annat än ett hopplock av å ena sidan de stora bokstäverna i de politiska propagandaskrifterna (”den strategiska centraldirigeringen”) och å den andra de små bokstäverna och meningslösheterna i merparten av de militära operationerna (”den taktiska självverksamheten”). Ett hopplock som motverkar sitt eget syfte, ty klyftan mellan det ena momentet och det andra är så djup att de, som tvingas jämföra sina egna, personliga och positiva aktioner med alltför ogenomförbara uppdrag och alltför utopiska målsättningar, demoraliseras och frestas ge upp sitt praktiska arbete, eftersom de anser sig mindervärdiga eller oförmögna att uppnå målsättningarna eller att genomföra sina uppdrag. Dessutom fordrar denna kombination ett medel för uppskattning och tillrättaläggande av den följda linjen, något som man kan kalla en ”balansräkning”. Man kan betvivla att det inom FALN någonsin ens börjat genomföras något slags ömsesidiga genomgångar eller någon intim samstämdhet mellan ledningsorganen och de verkställande organen, då man konstaterar att Comandancian aldrig givit sina underordnade, aktivisterna eller medhjälparna vare sig några som helst grundliga redovisningar av de olika militära aktionerna under 1966, 1967 och 1968 eller några konkreta analyser av de konkreta orsakerna till deras misslyckande, inte ens i form av dagboksanteckningar. Deklamatoriska och högtravande antydningar om vad man med falsk blygsamhet kallar ”motgångar” och ”olyckliga episoder”, men som man aldrig beskriver, aldrig daterar, aldrig ens geografiskt preciserar, kan inte ersätta redovisningar eller förklarande dokument. I varje fall är det inte något exempel på ett ”program för massorna”, vilket tar sin början med korrekt information till aktivisterna inom en organisation, såsom ett elementärt bevis på respekt och förtroende. Låt oss genast understryka att det är absurt att som ursäkt för denna tystnad åberopa skäl som ”säkerhet” eller ”skydd”. Alltsedan 1967 vet var

och en att den venezolanska regeringen och dess väpnade styrkors informations- och bekämpningsorgan vet mer än de revolutionära aktivisterna själva om den revolutionära rörelsens tidigare och nuvarande historia, om dess sammansättning och om dess inre meningsbrytningar. Kanhända har de till och med denna ”helhetssyn”, som dessa isolerade organisationer och aktivister saknar, vilka är fångna i sin ensidiga syn på utvecklingen! Och om ”ordningsmakten”, förtryckarapparaten, behåller vissa upplysningar för sig själv och ser genom fingrarna med andra beror det på att den har sina egna skäl därtill.

Alltsedan de två grupperna sammanträffade i Palma Redonda står det klart för alla att en grundläggande diskussion är nödvändig för att lösa den latenta konflikten och att det brådskar med att tillkalla Douglas. Denne är irriterad över vissa tillfälligt uteblivna kontakter, vilka han tolkar som uttryck för ovilja gentemot honom själv, har avstått från sin planerade resa och ägnar sig i Caracas åt att tillsammans med Octavio Acosta Bello och andra ställföreträdande ledare återuppbygga stödorganisationen, vilken decimerats genom Meinhardts förräderi och genom den allmänna demoraliseringen som driver en del av anhängarna att gå i landsflykt. Gerillakolonnen, som vid denna tid räknar mellan 50 och 60 man, återtar därför sin marsch, i avsikt att söka rätt på ett område lämpat för ett längre uppehåll. Det är en period av misstro, av genomförd disciplinbrist och av ömsesidig övervakning som tycks ha skapat en kvardröjande bitterhet hos samtliga. Ett oförmodat möte med fienden skulle ha ställt sammanhållningen och solidariteten mellan de två falangerna på ett hårt prov, men lyckligtvis ser man inte till någon fiende. Ty i detta läge finns det praktiskt taget två gerillarörelser som arbetar bredvid varandra i samma kolonn, var och en under sin ledning, och mellan dem en grupp av villrådigas. Men att konstruera fram en opposition mellan ”fokister” å ena sidan och ”leninister” å den andra, mellan ”militarister” och ”politiker”, skulle på intet vis täcka den verkliga antagonismen.

En månad senare gör kolonnen halt och slår läger i närheten av ett område som man döper till ”El Altar”. Man sänder ett bud till Douglas Bravo och begär än en gång att han skall infinna sig. Budet återvänder med ett brev från Douglas som visar sig vara ett meddelande där han bryter med gerillan, ett brev som Luben, FALN:s andrebefälhavare, anser det onödigt att genast tillkännage för truppen! I det sammanhanget börjar Cárquez tala om att avsätta Luben från hans befälspost. Några dagar senare, den 16 mars 1968 vid middagstiden, kommenderar Luben halt och sammankallar ett möte, där han förklarar att smutskastningen mot de kubanska kamraterna och mot honom själv är otillständig och begär omedelbara disciplinära åtgärder. Diskussionen blir snabbt upphetsad, och båda sidor anklagar motparten för ”fraktionism”. Brytningen är bekräftad. 22 man stannar tillsammans med Luben (de flesta av venezolanerna plus nio kubaner); resten, ett trettiotal man, drar sig ett par tre kilometer bort: de slår läger vid floden Tacarigua och fortsätter i skymningen sin marsch. De båda grupperna skulle aldrig mer återses.

Brytningen vid El Altar 16 mars 1968 betecknar bara slutpunkten på en kris som legat latent sedan ett och ett halvt år tillbaka utan att man vågat nämna den vid namn. Liksom varje verkligt motiverad brytning är den att hänföra till en inre orsak och inte till någon yttre, till en grundläggande motsättning inom själva gerillan och inte till någon yttre tillfällighet. Kolonnen delar sig på mitten (30 man på ena sidan, något färre på den andra), inte av en händelse utan för att den konflikt som har gnagat den inifrån var avgörande för hela dess existens. Det är klart, som man säger, att det inte kunde bli frågan om en gemensam handlingslinje så länge det inte fanns en gemensam grundåskådning. Men alltsammans var inte så klart, eftersom det tog mer än ett och ett halvt år innan meningsbrytningen bröt fram i ljuset, och inte ens då blev den klarlagd av de olika huvudpersonerna — den blev det för övrigt inte ens i sista minuten. För att avsaknaden av den gemensamma grundsynen skulle ha kunnat klargöras tidigare hade det erfordrats åtminstone en öppen konfrontation mellan de olika falangerna. Efter sammankomsten i september 1966 skulle den politiska och militära

enigheten inom kolonnen säkerligen inte ha överlevt en uppriktig och inträngande diskussion av uppfattningarna mellan Luben, Antonio, Douglas och de övriga medlemmarna av ”Comandancian”. Men i regel diskuteras det sällan inom en armé, än mindre inom en gerillatrupp vi skall senare återkomma till denna fråga om den politiska debatten inom vertikalt fungerande ”militära” organisationer.

I de fall det finns en obestridd historisk ledargestalt som respekteras av alla falanger inom en och samma rörelse och som inför alla har bevisat sin kompetens och sin skärpa, där är sammanhållningen självfallen, där uppstår inte problemet på samma sätt. Det är uppenbart att den här gerillan inte hade ”sin egen Fidel”, och när man vill korrekt beskriva dess svårigheter måste man därför använda sig av en helt annan referensram. Oberoende av de inneboende disciplinära faktorer som hämmade möjligheterna till en grundläggande diskussion mellan alla kolonnens medlemmar, vilket ändå inte skulle ha behövt medföra att de enats om en odiskutabel ledare, tillkom andra, tillfälliga faktorer: att Antonios grupp varit isolerad under ett års tid, något som i varje fall förhindrat en nyttig ”ventilering” av meningsmotsättningarna och möjligen bidrog till att uppskjuta brytningen; och dessutom Douglas, som det förefaller avsiktliga, frånvaro vid den slutliga uppgörelsen vid El Altar.

Det faktum att den ordinarie överbefälhavaren inte befann sig i spetsen för sin armé där, då den var på väg att upplösa sig själv, betydde att krisen måste lösas utan medverkan av huvudintressenten. I den situationen tvingades Freddy Cárquez göra sig till tolk för Douglas utan att ha en aning om dennes ställningstaganden och avsikter (han visste ju inte om det famösa brevet till Luben). Dessa omständigheter bidrog inte till att klarlägga debatten. Ingen av dem som tog till orda under den slutliga diskussionen mellan de båda väpnade fraktionerna — den ena för att uppskjuta brytningen, den andra för att få den till stånd ögonblickligen — gick in på de grundläggande frågor som var krisens utgångspunkt, de enda som kunde förklara den återhållna våldsamheten i brytningen, vilken nära nog kunde ha slutat med handgemäng. Tidpunkten för att diskutera var uppenbarligen förbi, spänningarna var för stora, tröttheten hos båda parter alltför utpräglad, för att läget skulle kunna återfå den personliga sinnesjämvikt utan vilken ingen politisk debatt kan föras. Skilsmässan beslöts alltså i hast och i ömsesidig förbittring, och som anledning angav man oförenlighet i lynne och tänkesätt, den handfasta men ytliga form som den grundläggande oförenligheten mellan två politiska åskådningar till sist hade antagit.

Den första tvisten, som till synes var av taktisk karaktär, hade uppkommit alldeles i början. Den ställde anhängarna av det ”breda operationsfältet” (Douglas, Prada) mot anhängarna av ”gerillazonen” (Antonio, Luben). De förra önskade vidga gerillans verksamhetsområde maximalt så att den samtidigt kunde täcka flera av de västra delstaterna för att bredda dess sociala och politiska bas och så långt som möjligt utbreda ”det revolutionära budskapet” bland massorna. De senare ansåg att det i första hand var nödvändigt för gerillan att konsolidera och kontrollera en central förskansning, dvs beslutsamt avvärja alla fientliga inbrytningar inom ett på förhand utstakat område, bekämpa armén till dess den definitivt utrymt detta område, för att där upprätta en folkets administration som skulle kunna tjäna som operationsbas i framtiden.

Den ena uppfattningen utmynnar i ett extensivt politiskt arbete, ett slags väpnad propaganda utan vare sig huvudinriktning eller preciserade målsättningar, den andra i en intensiv militär verksamhet i avsikt att lägga grunden till politisk konsolidering och utbredning. Anhängarna av ”det breda fältet” gav prioritet åt principen om bibehållandet av de egna styrkorna, anhängarna av gerillazonen åt principen om bekämpningen av fiendestyrkorna. Man skulle kunna hålla på i oändlighet att räkna upp möjliga motsättningar, mer eller mindre retoriska, men vad som för ögonblicket var det viktiga var att denna latent meningsmotsättning fick oundvikliga praktiska följder som från första början var omöjliga att inte lägga märke till. Det rörde sig om ingenting mindre än kolonnens framtida öde i dess egenskap av rörlig strategisk

styrka, dvs i egenskap av sammanhållet kämpande förband. Eftersom stridskrafterna var alltför begränsade i antal för att kunna behärska ett större område förutsatte den uppfattning som Douglas Bravo företrädde och sedermera teoretiskt utvecklade att kolonnen måste splittras upp i smärre enheter, grupper, plutoner, utspridda hundratals kilometer från varandra. Den numerära svagheten hos dessa grupper och deras bristande eldkraft skulle ersättas med utnyttjandet av nya tekniska hjälpmedel, framför allt ett metodiskt och utstuderat användande av sprängämnen, mineringar etc, varigenom de kringirrande gerillaförbanden skulle omvandlas till specialiserade commandogrupper och deras verksamhet till ett slags räder. Det var vad som 1970 skulle komma att kallas ”språnget till de slagkraftiga operationerna” (sammanfattat av Douglas i *En torno al virage táctico*).

Den andra uppfattningen, den klassiska — den som omfattades av Fidel, av Che och av dem som gått i deras skola — hade som grundsten och princip bibehållandet av den koncentrerade truppstyrkan fram till en viss tröskel, ett oeftergivligt villkor för gerillakolonnens militära effektivitet, dess politiska sammanhållning och till och med dess möjligheter att fysiskt överleva. För en defensiv grundinställning, som den Comandancian företrädde, betydde en tillfällig uppsplattning av denna sammanhållning bara en malör utan större betydelse (och kanske var det därför som Douglas inte bekymrade sig särskilt mycket om att söka efter Antonios grupp), medan för en offensiv inställning en för tidig uppsplattning av detta slag innebär nära nog en katastrof (och det var därför som för Che återföreningen med Joaquín och eftertruppen blev hans ständiga bekymmer, det som dikterade hans förflyttningar och hans planer under fyra månaders tid). Inför denna motsättning, vilken aldrig framstod lika klart och radikalt som vi framställt den här, var det Douglas som oförmärkt genomdrev sin ståndpunkt, eftersom det var han som var FALN:s överbefälhavare och hans ställföreträdare, Luben, varken hade debatteknik eller sinnesnärvaro nog att kompensera sin ställning som underordnad.

Men denna enkla taktiska motsättning beträffande styrkornas placering både dolde och avslöjade samtidigt en grundläggande strategisk oenighet beträffande hur styrkorna skulle användas och i vad mån de skulle hållas i reserv. Det rörde sig i själva verket inte bara om två militära doktriner, utan om två oförenliga politiska handlingslinjer. Intill 1966 hade denna dualism dolts bakom ett gemensamt språkbruk, en identisk terminologi. 1967 står det klart att ett och samma ord kan betyda två olika saker. Ingen hade kunnat förutse en dylik dubbling. Motsättningen inom partiet hade kommit Douglas att framstå som symbolen för det oryggligt beslutsamma gerillakriget, såväl för sina vänner som för sina fiender. Inom den revolutionära rörelsen hade han, liksom Fabricio Ojeda före sin död, försvarat de kämpande gerillanheternas intressen och ståndpunkter gentemot en ledning som gjorde anspråk på att styra dem utifrån för att slutligen kväva dem. Det var utifrån den utgångspunkten som ett antal gerillaledare och soldater anslöt sig till honom. 1966 utgick de från att Douglas även i den praktiska tillämpningen stod för grundsynen bakom den ståndpunkt han intog i teorin och inför allmänheten, nämligen:

- a) den revolutionära rörelsen måste vidmakthålla, understödja och utvidga den väpnade kampen för att komma till rätta med den nuvarande krisen, vilken framprovocerats av, eller åtminstone utnyttjats av, en högeropportunistisk strömning som i kraft av sin ställning inom den politiska ledningen söker omintetgöra den militära verksamheten;
- b) den organiserade styrka som i första hand kan tjäna som bas och språngbräda för att återerövra rörelsen är de olika enheterna inom landsbygdsgerillan, fröet till Folkarmén;
- c) den politiskt-militära ledningen för detta frö till Folkarmén måste befinna sig i det område där denna Folkarmé skall byggas upp.

Dessa samma gerillasoldater kan emellertid ute på fältet konstatera att Comandancians praktiska handlande långt ifrån överensstämmer med denna grundsyn. De upptäcker efter

hand att den säger en sak och handlar tvärt emot. De förstår ingenting och ställer sig undrande. De förstår inte att Douglas, som försvarar kriget, och i synnerhet gerillafronterna, tillbringar största delen av sin tid — åren 1964 och 1965 i sin helhet och en del av 1966 — isolerad från gerillan. Och av vilket skäl? Jo, liksom alla andra för att konspirera i avsikt att få kontroll över partiet. Och när han misslyckas tar han sin tillflykt till gerillan. Men av vilken anledning, frågar de sig återigen. De förstår inte hur man kan tala om det utdragna kriget och samtidigt mångfaldiga sina kontakter utanför kriget, underblåsa revoltförsök, avvakta varje tecken till en politisk krissituation för att återvända ner från bergen. De begriper inte hur man kan vidhålla att det är genom krigets utveckling som de politiska organen skall utvecklas och ges stadga och fasthet samtidigt som man arbetar på att ytterligare spalta upp och krångla till en redan tillräckligt komplicerad organisationsbyråkrati, ge krigiska intervjuer och redigera blodtörstiga upprop, men däremot inte göra någonting för att främja krigföringen ute på fältet. För dem är detta dubbelspel i uppträdandet ett tecken på personlig svekfullhet. Andra, som Freddy Cárquez, påpekar — även efter att personligen ha brutit med Comandancian och med dess syn på kampen — att detta dubbelspel var oundvikligt och påtvingat, eftersom Douglas Bravo hade blivit fångad i en dynamik som var starkare än han själv, i det objektiva, av händelserna ådagalagda, gapet mellan villkoren för den politiska kampen i staden och villkoren för den militära kampen uppe i bergen. Vilket inte hindrade Cárquez från att senare offentligt fördöma vad han kallade ”en motsägande, lögnaktig och ansvarslös politik”.

I själva verket ingår alla dessa skenbara motsägelser i en inre enhet, även om deras djupare logik inte sammanfaller med den logik som är förhärskande på ytan. Enheten kan härledas från en speciell uppfattning av den revolutionära kampen i Venezuela, vilken 1968 ännu inte fått sitt definitiva formella uttryck trots att det första utkastet till den går tillbaka ända till oktober 1965, i form av ett brev från Doguals Bravo till partiets centralkommitté, en uppfattning som fick den förledande beteckningen ”Insurrección combinada”. Detta kombinerade uppror framställs som en syntes mellan å ena sidan revolten i städerna (efter modell av Oktoberrevolutionen i Ryssland) och å den andra landsbygdsgerillan (enligt kinesisk modell), där avsikten är att sammansmälta de bästa elementen i dem båda i en högre enhet anpassad till det venezolanska samhällets särskilda villkor.

Eftersom revolutionen för att lyckas måste ha tillgång till en folkarmé och denna armé i huvudsak endast kan upprättas på landsbygden är gerillan nödvändig. Men som huvuddelen av befolkningen liksom också det väsentliga av landets politiska liv är koncentrerade till städerna måste man besitta politiska instrument som är ägnade att utveckla arbetet bland massorna och agitera inom statsmaktens toppskikt: där är städernas plats. Fiendens militära överlägsenhet, liksom Venezuelas strategiska betydelse för imperialismen, är faktorer som talar för ett långdraget krig; upprorsstämningen i städerna och statskuppstendenserna inom armén är faktorer som däremot talar för ett kortvarigt krig. Dessa faktorer bör samordnas och utnyttjas samtidigt, och den revolutionära kampen bör därför anta formen av en pyramid med fyra sidor: staden, förstäderna, landsbygden, militären. Men eftersom den ojämna utvecklingen är något som vi alla lider av här på jorden har man rätt att fråga sig: vilken är pyramidens solbelysta sida? Vilka är de sidor som ligger i skuggan? En formulering i en av Douglas texter skulle kunna tjäna som svar: ”Kampen förs såväl i staden som på landsbygden, men under nuvarande förhållanden är kampen på landsbygden mera betydelsefull, i den mån som vi där bättre kan organisera våra militära styrkor och samtidigt hårdare slå mot fiendens armé”.

FALN:s instruktionsbok ger i sin senaste upplaga ett annat svar. ”La lucha en el campo” intar, trots alla de formella hyllningar den alltid består med, i grund och botten en underordnad, till och med bara rent symbolisk, ställning, enligt den uppfattning som ”Comandancian” vill göra verklighet av. Men innan vi frågar oss vari denna verklighet består bör vi fråga efter dess ursprung. Varifrån kommer den?

På samma sätt som den vuxnes omedvetna drömbilder återspeglar de mer eller mindre inbillade upplevelser som färgat hans fantasi under barnåren, på samma sätt tyder allt på att många revolutionära ledares politiska undermedvetna formats av deras ungdomsupplevelser, dvs av alla de omständigheter som föranlett deras inträde i klasskampen och i det aktivt historieskapande arbetet. Sedan det blivit på detta sätt "programmerat" består deras fortsatta politiska liv av ett uppreparande i form av besvärjelser, ett återupplivande av detta avundsvärda men förgångna ögonblick, av att själva jaga efter det som efter en oöverträffad önskedröm och att påtvinga andra det som en oavvislig norm för sin organisation. Det mest kända exemplet är sannolikt Lev Trotskij, vilken aldrig lyckades "kasta av" (i ordets psykoanalytiska mening) Petrogradsovjeten 1905 som fört fram honom själv i historiens förgrund och som han i fortsättningen ställde upp som mönster för alla senare historiska tilldragelser, som tolkningsram och som förebild att efterlikna. Det samtida Latinamerika har andra exempel på detta hallucinationsfenomen. Sålunda fortsatte en hel generation venezolanska kommunister som inträtt i partiet under 1950-talet att, ofta omedvetet och nära nog tvångsmässigt, uppleva sitt politiska agerande i ljuset av erfarenheten från "23 januari" 1958 med den patriotiska Juntan, denna blandning av civilt uppror och militär konspiration som gjorde slut på Pérez Jiménez' diktatur.

Douglas Bravo tillhör denna generation, och även om andra, mer handgripliga och mindre hedersamma faktorer senare kom in i bilden kan man inte bortse från detta förflutna om man vill förstå denna uppenbara klyfta mellan de teoretiska programförklaringarna och deras omsättning i verkligheten. I själva verket bygger "det kombinerade upproret" helt och hållet på hypotesen om en militär statskupp och en revolutionär sprängning av det etablerade statsmaskineriet under trycket av dess egna motsättningar och inre spänningar. Det är i detta perspektiv som gerillan har sin plats, som ett övertygande argument och som ett påtryckningsmedel för den politiska ledningen den dag då denna skall inta sin plats i solen och vid förhandlingsbordet köpslå om sitt deltagande i den revolutionära juntan. Den väpnade kampen vänder sig till vännerna, för att vinna dem eller för att göra intryck på dem, och inte mot fienden för att slå ned honom. Den är ett politiskt vapen, inte ett vapen på riktigt. Och det är inte vapnet som betyder något, vad som är huvudsaken är i vems händer det befinner sig.

Fronten (FLN) och partiet (PRV) måste således utträta huvuddelen av arbetet, ty det är de som måste bestämma hur detta vapen skall handhas när tiden kommer för deras öppna och avgörande ingripande på upprorets "Dagen D", vilken kan komma att utlösas av en militär "putsch" eller av en revolt i någon militärförläggning. Därav nödvändigheten av att hålla permanent kontakt med "patriotiska officerare" genom en gren av organisationen i staden, en gren som därigenom förvandlas till ett huvudorgan (den farligaste: "Frente Militar de Carrera"). Därav också den absoluta nödvändigheten av att hålla såväl front som parti flytande, att till varje pris vidmakthålla deras existens; det spelar mindre roll om de huvudsakligen består av bokstavs-beteckningar, och det är för övrigt föga lämpligt att avslöja antalet medlemmar, vilket förblivit relativt konstant sedan fem år tillbaka, liksom medlemmarna i Burquisimetos filatelistklubb eller Rosenkorsets brödraskap i Valencia; ty vad som är avgörande för en klubb eller ett brödraskap är det faktum att de existerar och har ett namn, inte att de blomstrar och är inflytelserika.

Som Victor, en chilensk internationalist som tillbringade ett år med den venezolanska gerillan 1968 och 1969, påpekar när han försöker sammanfatta den inre logiken i denna ståndpunkt: "En väpnad organisation är nödvändig: det är FALN och framför allt landsbygdsgerillan, vars syfte uteslutande är politiskt och ideologiskt. Gerillan är Douglas och hans organisations understödsbas inom den nationella politiska ramen. Dess mål är varken att bekämpa eller besegra regeringens väpnade styrkor. Behovet av en front och ett parti, med aktivister i städerna eftersom befolkningsfördelningen i Venezuela alltmer förskjuts till dessas förmån, ingår i ett upprorsschema och är inte föranlett av tanken på att upprätta en folkarmé. Därför

måste Douglas stanna kvar i staden, så mycket mer som strategin förutsätter politiska manövrer ... Och om gerillan inte har till uppgift att omvandla sig till armé och alltså inte är avsedd att utgöra en militär och politisk ledarreserv, om gerillan inte skall stå i centrum i den revolutionära rörelsens struktur, förstår man nödvändigheten av massorganisationer och avantgardesorganisationer, dvs fronten och partiet, den ena som ett politiskt kapital att satsa i det ögonblick då den Patriotiska Juntan eller någonting annat skall bildas, och det andra som kärna i en blivande revolutionär organisation och, varför inte, som en beståndsdel i en möjlig senare sammansmältning med PCV eller med vad som kan återstå av det.”

Om FALN är ett politiskt kapital som inte får riskeras i förtid, som inte bör röjas av obetänksamhet, då förstår man bättre att det bästa sättet för dem att undgå att krossas är att själva undvika att krossa någonting enligt den gamla lagen om öga för öga. Det klokaste för dem förefaller i det läget vara att överleva på obestämd tid men bara rent formellt. I värsta fall behöver gerillan, eftersom dess betydelse i första hand är psykologisk, inte alls existera i verkligheten förutsatt att den existerar i folkets medvetande. På samma sätt som ett gerillaförbands lämpligaste verksamhetsfält på det taktiska planet är den lokala politiska propagandan, på samma sätt är gerillan i sin helhet på den strategiska nivån ett nationellt propagandainstrument i händerna på den politiska ledningen. Det är anledningen till att en tidskriftsartikel med fotografier, en hätsk kommuniké eller en flammande krigsförklaring som i praktiken inte åtföljs av någonting (av förklarliga skäl) är mer effektiva hjälpmedel att nå det eftersträvade målet än en eldstrid mot en ”jägarpatrull” eller ett lyckat eldöverfall mot en militärkonvoj. De gör otvivelaktigt större intryck än ett bakhåll eller en eldstrid som kanske för alltid kommer att förbli okänd för de utomstående, som förtigs av massmedia och varken får några återverkningar bland allmänheten eller någon politisk förräntning. I den meningen är det man kallar den ”propagandistiska” avvikelsen hos FALN:s sista period bara en fortsättning i rät linje av en viss logik som återfanns redan i dess ”första period”.

Allt det här är emellertid behäftat med en svag punkt: tidsfaktorn. Man kan inte i all oändlighet vara utan att verka, synas utan att handla. Ord slits ner lika snabbt som människor. Efter några år upphör trovärdigheten, ”man blir inte längre tagen på allvar” (åtminstone inte på platsen, i sitt eget land), och det är vad som har inträffat i Venezuela i dag för många av dessa ”revolutionära” initialförkortningar.

Vill man bli tagen på allvar får man göra sig förtjänt av det. Om vissa instruktioner inte tas på allvar ens av dem som utfärdar dem, hur ska de då kunna tas på allvar av dem som tar emot dem? När instruktionen om ”utdragen krigföring” till exempel inte skall omsättas i praktiken genom ett tålmodigt, mödosamt och ihållande arbete för att bygga upp ett verkligt politiskt-militärt redskap, utan i stället blir ett uppradande av en serie korta småkrig och nederlag, av avslöjade konspirationer och misslyckade förhandlingar, förvandlas till en from förhoppning, om att kunna trösta anhängarna och kompensera en rad handgripliga undermineringsaktioner med en lika lång rad fiktiva återuppbyggnadsåtgärder. Ingenting avgörande kommer visserligen att ske förrän en revolutionär konjunktur uppträder, men en dylik kommer att framstå som en mirakellösning eller en ”deus ex machina” om man inte långt i förväg utarbetat medel och metoder för att kanalisera en nationell krissituation fram till ett verkligt revolutionärt avgörande. Till syvende og sist riskerar denna proklamationssjuka att motverka sitt eget syfte på ”Dagen D”, vid den avgörande konfrontationen med rivaliserande och allierade politiska krafter. Om man förutsätter att utvecklingen går i den väntade riktningen, kommer bärarna av de ”revolutionära” initialerna inte att ha större förhandlings- och manöverförmåga än vad som motsvaras av den verkliga maktställning som de har lyckats bygga upp åt sig i förväg.

7. En gerilla sårad till döds och dess sista aktioner (1968-1969)

När brytningen i mars 1968 berövade västgerillan dess ursprungliga militära slagkraft och en

stor del av dess aktionsförmåga och politiska betydelse inträffade den vid en utomordentligt ogynnsam tidpunkt. 1968 var presidentvalår, och därmed avgörande för de politiska krafternas framtida sammansättning. Valkampanjen utsatte gerillan för ett lika avgörande prov beträffande dess omedelbara framtid som valen 1963 hade varit för de första FALN, må vara i ett mera dramatiskt sammanhang och på en mycket högre nivå. Även om det låg på ett blygsammare plan var det ändå ett nytt ”sanningens ögonblick” som de andra FALN stod inför. Antingen eller: antingen skulle de venezolanska institutionernas stabilitet drabbas av en krissituation eller också skulle den väpnade revolutionära kampen, i dess egenskap av etablerad organisation och politiskt företag, själv drabbas av en kris, men denna gång utan hopp om en återhämtning på kort sikt.

FLN-FALN:s ledning hade förutsett vad valkonjunkturen skulle komma att innebära för den. Man hade till och med gjort den till grundstenen i sin politik. Om Douglas bromsade och höll tillbaka sin gerilla sedan två år var det i själva verket med avsikten att ackumulera ett intakt militärt styrkekapital som han skulle kunna kasta i den politiska vågskålen inför valet. Enligt ledningens uppfattning var det då som den så hett efterlängtrade ”Dagen D”, den famösa revolutionära krissituationen skulle inträffa, i samband med den farofyllda överflyttningen av presidentmakten från en grupp inom den härskande klassen — Acción Democrática, vars trötthet och inre splittring var uppenbara efter tio år vid makten — till en annan med lika vassa tänder, kristdemokraterna. Det föreföll i det läget sannolikt att armén skulle ingripa.

Emellertid krympte gerillans politiska reservkrafter och dess traditionella understödsbaser alltmer för var dag som gick: MIR var på väg in i en period av slitningar och inre motsättningar, och PCV, som fortfarande var illegalt men redan hade börjat tolereras, hade påbörjat sin återgång till öppen politisk verksamhet genom att officiellt delta i valkampanjen under beteckningen Unión Para Avanzar (UPA). Efter detta hade gerillan bara sin egen militära styrka att räkna med för att vinna politiskt fotfäste, och om den ville visa att rörelsen befann sig på frammarsch fick den lov att marschera ensam på sina två ben. Men stympningen vid El Altar reducerade dess militära betydelse till ett minimum och krympte ännu mera dess möjligheter att tilltvinga sig en plats i nationens politiska liv. Genom en sorglig ödets ironi hade den period som i sin början hade beskrivits som ”slutet på början” ännu inte avslutats när den period inleddes som man skulle kunna definiera som ”början till slutet” — naturligtvis inom ramen för det tidsavsnitt vi har följt och för FALN:s historia. Vad hände de båda väpnade grupperna efter brytningen?

Douglas återvänder från staden i slutet av mars och ansluter sig i delstaten Cojedes till den grupp som stod under befäl av Freddy Cárquez. Där utarbetar de gemensamt en aktionsplan för hela år 1968, en plan som går ut på att omgruppera återstoderna av gerillan vid gränsen mellan delstaterna Falcón och Yaracuy och att ge prioritet åt ”arbetet bland massorna”. För förflyttningen till Falcón delar Douglas upp sina stridskrafter i tre grupper. Först sänder han en förtrupp — nio man under befäl av Ali Rodríguez — som avancerar under en del skärmytslingar på vägen. Själv tar han befäl över huvudstyrkan, ett tjugotal man. Då de passerar den panamerikanska huvudvägen, i höjd med Guama, faller de i ett bakhåll arrangerat av armén, och hälften av styrkan försätts ur stridbart skick: tio man av de tjugo stupar. Douglas drar sig i det läget tillbaka ur stridszonen och återvänder till Caracas för att underblåsa diverse militära och politiska konspirationer av det slag som alltid förekommer inför ett val och för att utveckla FALN:s politiska kontakter och propagandaresurser: upprop, tidningar, pressmeddelanden. De överlevande ur hans grupp ansluter sig för sin del vid foten av Falcónmassivet till Magoyas och Ali Rodríguez' grupper; deras samlade styrka uppgår nu till mindre än tjugo man. Eftertruppen, som av Douglas hade anförtrotts Freddy Cárquez, ger sig ut på en räd i delstaten Carabobo, i trakten av staden Valencia, där den under återstoden av året ägnar sig åt en del eldöverfall och små störningsattacker mot nationalgardet, samtidigt som den sporadiskt försöker agitera bland de halvproletariserade bönderna i distriktet. En

enda av dessa lyckas gerillan få att ansluta sig till gruppen, och denne, som visar sig mer fylld av äventyrlusta än av fallenhet för aktiv verksamhet, begär sitt avsked efter fjorton dagar. I december får Cárquez förstärkningar utifrån, nykomlingar i gerillan tillsammans med några återvändande veteraner, men styrkan kommer aldrig att uppgå till mer än femton man i vapen. För den gruppen slutar året med ett lyckosamt eldöverfall på en militärpostering som följs av ockupationen av "La Trinchera", ett samhälle tio minuters väg från Valencia, utmed autostradan mot Puerto Cabello.

Den andra truppen, som hade stannat kvar med Luben och "Antonio" hade föga större tur med sig. Med fog kan man fråga hur det kom sig att dessa, som givit sig av i förhoppning om att kunna inleda en period av mer aktiva militära aktioner än den tidigare, inte kunde nå upp till sina föresatser. I realiteten blev det snart uppenbart att de saknade alla politiska och militära förutsättningar, liksom alla underhållsmöjligheter, som varit nödvändiga för att förverkliga deras planer. Om också beväpningen var tillfredsställande, var den manskapsstyrka man hade till sitt förfogande ömkligt otillräcklig för varje militär aktion av någon betydelse. Men det främsta hindret låg inte där. Den inre sammanhållningen inom avdelningen var långt ifrån fullkomlig, och i grund och botten var förhållandet mellan de båda gruppledarna inte det bästa, inte heller mellan kubaner och venezolaner och inte ens bland venezolanerna själva. En kris var under uppsegling inom gerillaavdelningens ledning, och det föreföll som om ingen var i besittning av tillräcklig auktoritet för att kunna göra sin uppfattning gällande i båda lägren.

Eftersom han var utlänning var "Antonio" objektivt sett hämmad, och ansåg sig också personligen inte ägnad för en ledande befattning i en kamp som var venezolanernas angelägenhet och för vilken de själva ensamma bar ansvaret. De kubanska gerillasoldaterna var internationalister, och de hade kommit för att hjälpa och förstärka ett nationellt avantgarde, men de kunde naturligtvis inte träda in i dess ställe. Vilka deras personliga önskningar eller förhoppningar än var, var de tvungna att respektera denna den proletära internationalismens grundprincip, ifall de inte ville förvandla sin revolutionära solidaritet till en intervention, som dels var oförsvarlig och i vilket fall som helst ofruktbar och skadlig för båda de inblandade parterna. Detta var vad den kubanska revolutionens ledning påpekade för dem så snart den fick möjlighet att erhålla fullständiga och trovärdiga informationer och därefter kunnat överbringa de begärda direktiven. Vilket inte kunde åstadkommas utan såväl tidsutdräkt som komplikationer.

Ty där förefinns en grundläggande objektiv faktor som vi måste ta hänsyn till då vi bedömer denna gerillaavdelnings handlande: dess isolering, materiellt, politiskt och underhållsmässigt. Den fann sig praktiskt taget utslängd i naturen, eftersom det var FALN:s politiska ledning — i detta fall Douglas och hans närmaste medhjälpare — som hela tiden hade kontrollerat arriärgardet i staden, det politiska understödsnätet och informationskanalerna. Och vi har sett vilken enorm betydelse arriärgardet i staden har i Venezuela, med dess politiska organ på ytan och dess underjordiska stödorganisationer, navelsträng, syrepump för alla gerillagrupper uppe i bergen. Utan ens ett minimum av stöd från detta arriärgarde, utan möjlighet till kommunikation vare sig med staden eller utlandet, var Lubens och Antonios lilla grupp dömd till praktiskt taget fullständig vanmakt, eller till ett slags vegeterande, defensivt överlevande. Deras enda möjliga utväg föreföll vara att förr eller senare dra sig tillbaka och försvinna ur landet.

Presidentvalen ägde rum på utsatt dag, ostört och fullt normalt. Som förutsett utgick kristdemokraterna, med Caldera som kandidat, som segrare, men med endast 30 000 rösters övervikt över konkurrenten, det makthavande partiet, Acción Democrática. AD, som försvagats genom en allvarlig splittring, vilken fått till följd att hela dess vänsterflygel övergått till oppositionen under ledning av Beltrán Prieto och Paz Galarraga — som grundar ett nytt parti, MEP Movimiento Electoral del Pueblo, Folkets Valförbund — förlorade valet uteslutande på grund av att Beltrán Prieto själv ställde upp som presidentkandidat och efter en

kort valkampanj erhöj mer än 700 000 röster. Det valförbund som kommunistpartiet skapat enbart för detta tillfälle fick inte mer än 10 000 röster, 67 000 mindre än vid valet 1958, av sammanlagt 4 400 000 röster. En förklaring är utan tvivel att partiet varken haft tid eller möjlighet att driva någon egentlig valkampanj. Den "autogolpe" — den sittande regimens egen statskupp — som man förväntat och som för övrigt hade förberetts av en fraktion inom AD — ägde aldrig rum, mycket tack vare, vill det synas, ett ingripande av Rómulo Betancourt, en senkommen men klok anhängare av den författningsenliga legaliteten. Caldera kunde följaktligen inträda i sitt ämbete utan märkbara komplikationer.

1969 blev "Fredsskapandets år" och samtidigt det år då gerillan låg i sina sista dödsryckningar. I april förklarades PCV åter lagligt. Flera inspärrade ledare frigavs (Petkof, Américo Martín, Alfredo Maneiro). MIR:s officiella ledning gick även den in på förhandlingslinjen. Flera gerillasoldater överlämnade sig till myndigheterna och försattes omedelbart på fri fot eller fick visum för att lämna landet. Men ledningen för FALN vägrade offentligt att böja sig för myndigheternas krav och vidhöll, genom att uppställa villkor som för regeringen var uppenbart oantagbara, för sin del att striderna skulle fortsätta; ståndpunkten var rent teoretisk och motsvarade mera en from önskan om revolt än ett verkligt krigstillstånd.

Gerillan, som var uppsplittrad i kringirrande smågrupper uppe bland bergen, inskränkte detta år sin verksamhet till långa marscher fram och tillbaka mellan delstaterna Carabobo, Yaracuy och Falcón, under vilka dess stridskrafter obönhörligt skingrades, återförenades och skingrades igen. I april 1969 fanns det i bergstrakterna i västra Venezuela bara ett trettiotal beväpnade gerillasoldater, uppdelade i flera olika grupper och samlade under "El Cabito", "El Camarita" och den ryktbare "Magoya", en sorts nutida "cimarrón"⁶ bördig från Falcón. Denne åtnjöt stor sympati bland traktens bönder, vilka skyddade honom och respekterade honom eftersom han sedan länge var integrerad i deras samhälle. Dessa grupper låg antingen förlagda i fasta läger eller strövade omkring i trakten, några militära aktioner mot fienden var det aldrig tal om. Deras verksamhet begränsades till enstaka kidnappningar av godsägare, större eller mindre, för att avkräva dem lösensummor och på det sättet bestrida sitt uppehälle. Centralorganisationen i Caracas hade i själva verket alltför stora bekymmer med att klara sig själv och sitt eget underhåll för att kunna sörja för bergsgerillans proviantering. Denna fick gärna sitta och vänta på försörjning från staden, staden hade ingenting att skicka till den. Det underjordiska nätet hade dragits in i den klassiska nedåtgående spiralen, i samma djävulscirkel som i Brasilien vid samma tid nådde höjden av meningslöshet: den väpnade underjordiska organisationen agerar enbart för att tillgodose sina egna finansiella och materiella existensvillkor, och varje aktion kostar till slut organisationen mer än vad den inbringar.

Aktivisterna i staden bekämpar inte fienden; i stället tar de fullständigt omotiverade risker bara för att överleva och offerar sina liv i aktioner som iscensätts bara för att ge dem möjligheter att fortsätta kampen. I Caracas och dess omgivningar kostar under året de mest torftiga beslagtaganden stora förluster. Vid ett tillfälle dödas en medlem av stadsgerillan i en aktion som inbringar 40 000 bolivar (knappt 10 000 sv kr); vid ett annat tillfälle lyckades en ensam polisman skrämna tre medlemmar av UTC på flykten, ett osvikligt tecken på en djupgående demoralisering. 1963 skulle en polis aldrig vågat sig på att trotsa en revolutionär commandogrupp. Numera saknas informationer, fordon, gömställen ("conchas"), t o m de blygsamma summor som erfordras för ens den enklaste aktion; kort sagt: till följd av bristen på infrastruktur, organisation, kampvilja och må vara vaga sympatier utifrån tynar stadsgerillan bort och överger den ena efter den andra av sina målsättningar. Dess enda funktion är numera att så gott som möjligt se till att de sista kvarvarande ledarna skyddas, kan gömma sig och förflytta sig. Intill juni är det Francisco Prada som är ansvarig för denna del av

⁶ Under 1700- och 1800-talen benämning på förrymda slavar som från plantagerna flytt upp i bergen.

verksamheten; därefter återvänder han upp i bergen och överlämnar uppgiften till Freddy Cárquez som kommit tillbaka därifrån i början av året, men denne lyckas lika litet som sin företrädare att vända strömningen. På det politiska planet förefaller ansträngningarna att ”demilitarisera” organisationen och länka in den i den folkliga politiska kampens banor (som just då nått sin höjdpunkt, med en viss framgång för arbetarnas krav, med sammanstötningar mellan polismakt och studenter, med arméns ockupation av universitetet i Caracas etc) att ha stannat på papperet.

Vad beträffar MIR utmärktes år 1969 av splittringar och utbrytningar. Sedan Moisés Moleiro, tillförordnad generalsekreterare efter det att Américo Martín arresterats, återvänt till Caracas i slutet av 1968 efter det att Ezequiel Zamora-gruppen förintats, gav han sig i januari 1969 återigen upp i bergen och anslöt sig till förbundet ”Antonio de Sucre”. Enär förbundets militära kommando och MIR:s politiska ledning inte var samlade under en och samma instans uppstod emellan en klyfta som med tiden vidgades alltmer. Efter en förvirrad dispyt, till följd av vilken Moleiro tvingades dra sig tillbaka ur gerillatruppern inför den militära ledningens fientliga inställning, tog MIR:s militära organisation under ledning av Carlos Betancourt (”Gerónimo”) avstånd från den politiska ledningen. Det var tämligen svårt att skilja den ideologiska diskussionen från rena personangrepp, politiska manipulationer och vanligt skvaller. Bland de skällsord som utväxlades från ömse håll kunde man icke desto mindre urskilja sådana som *debrayismo vergonzante* (”skamlig” kan i sammanhanget tolkas som ”hycklande”, men också som ”aningslös”), nyfokism, dogmatisk militarism — i fråga om den upproriska gerillan — och högerrevisionism, opportunist och defaitism — avseende den politiska ledningen. Allt medan denna senare inledde en aktion för att återuppliva och förnya MIR på en fastare teoretisk och politisk grundval tog sig den militära utbrytargruppen på östfronten namnet *Bandera Roja*, Röda Fanan, och allierade sig med FALN och med vad som återstod av västgerillan. Douglas och Gerónimo utbytte offentligt, i sina respektive organisationers namn och inte utan högtidliga ceremonier, hälsningar, resolutioner och högstämda manifest. I december bildades genom en slutgiltig politisk överenskommelse *Comité de Integración Revolucionaria*, CIR. Gerillatruppern José Antonio de Sucre, som redan hade uteslutits ur MIR, uteslöt i sin tur en av sina ledare, Julio Escalona, vilken slutligen på grundval av i princip mindre ”militaristiska” och mera ”politiska” ståndpunkter grundade en ny underjordisk organisation, OR (*Organización Revolucionaria*).

Sammanfattning utan slutsats

Dessa tio år av väpnad kamp har åt dagens venezolanska samhälle lämnat efter sig en förvuxen, allestädes närvarande förtryckarapparat, ett iskallt monstrum som fortsätter sin marsch på den inslagna vägen. Mord, nattliga husundersökningar, tortyr, godtyckliga arresteringar och häktningar har blivit daglig rutin som varje medborgare får finna sig i vare sig han vill eller inte. Den organiserade brutaliteten fungerar emellertid på ett mycket subtilt sätt. I de fall där ”subversionen” inskränker sig till ordflöde är repressionen bara rent administrativ: ingen attack, ingen motattack. Men om däremot ett reellt revolutionärt hot skulle avteckna sig är det adjö med lagar, domstolar och habeas corpus: polismyndigheten — eller en av dem, för att vara exakt SIFA (den militära underrättelsetjänsten) — skjuter för att döda och frågar efteråt. Det var vad medlemmarna i den sk ”Punto Cero”-organisationen råkade ut för i slutet av 1972: 7 eller 8 legala mord på två dagar. Men det finns fredligare upprorskärnor, sådana vars verksamhet begränsar sig till att hålla sig själva vid liv genom reklam, genom att sprida sina brev och meddelanden till ett koteri av invigda, och gentemot vilka regeringens repressiva organ iakttar ett slags *gentlemen's agreement*. Den sortens ”underjordiska” aktivister ödslar polisen inte mycken möda på att leta efter. Om den stöter på dem, vid någon trafikolycka, någon identitetskontroll eller någon razzia mot gränssmugglare överlämnas de till domstolarna.

Vad som råder är en egendomlig och labil jämvikt, där tillfälliga små störningar oförmärkt kommit att flyttas från tidningarnas politiska avdelningar till notisavdelningarna. Har i själva verket båda parter dragit fördel av denna situation? Repressionen har fått en gratismöjlighet att rättfärdiga sina bottenlösa krav på anslag och vapen, som de sätter upp under titeln ”den antisubversiva kampen”; armén är ingalunda missnöjd med att för träning av sina rekryter och för antigerillamanövrer kunna disponera en del bergsområden, ofarliga men ändå verklighetsbetonade; den politiska reaktionen har en förevändning för att närhelst den vill kunna återuppväcka den ”väpnade subversionens” eller ”castrokommunismens” spöke, som ständigt ger poäng såväl finansiellt som demagogiskt; och de lokala myndigheterna i de så kallade ”oroliga” områdena kan i förekommande fall slå dövörat till för alla krav, eller med våld slå ner varje protest från böndernas sida genom att hänföra dem till uttryck för ”den välkända upproriska aktiviteten”. Å andra sidan har de politiska ledarna för dessa revolutionära sammanslutningar inte heller de något intresse av att göra slut på de sista resterna av den revolutionära verksamheten: genom att hålla den på sparlåga ser de till att den inte helt och hållet dör ut och försvinner från scenen utan att därför ta en omfattning som skulle utsätta dem själva för allvarliga risker. De har precis vad som erfordras för att fylla sina interna bulletiner och sina intervjuer med utländska journalister och förklara sina periodiska försvinnanden och återuppsykanden i pressen.

Olyckligtvis händer det att denna ömsesidiga tolerans får sina fläckar, eftersom diplomatin medger och förutsätter möjligheten av ”undantagsfall”. Om någon av de väpnade grupperna bryter mot spelreglerna ställer den sig själv utanför dess fördelar. En gerillasoldat som har tjänat sina sporrar genom att ta död på soldater och officerare får ingenting till skänks även om han är okänd till namnet: så avrättades 1970 på platsen och utan rättegång två effektiva, farliga gerillaveteraner, ”Choropo” och ”Zamora”. Och Américo Silva i gruppen *Bandera Roja* — i juli 1969 hade han ensam likviderat en hel militärpatrull på en landsväg i inlandet — överraskades i mars 1972 vid en vägspärr på vägen till Guayana och avrättades på platsen. Liksom på det internationella planet är det bara de som aldrig på allvar ifrågasätter *status quo* som kan dra nytta av den fredliga samexistensen. De övriga blir likviderade: undantaget bekräftar regeln.

För de härskande klasserna vid makten betyder dessa illegala agitationscentra inte längre något allvarligt hot att de skall smitta av sig eller förorsaka en epidemi; de är bara ett utslag av ett ständigt förekommande socialt våld, en kvarleva från ett outplånligt förflutet som ett expanderande borgerligt samhälle utan vidare kan tolerera och svälja. Så reduceras — vilken paradox! — det aggressiva revolutionära våldet i Venezuela vid slutet av sin bana till en rent ”colombiansk” blygsamhet. Men vad man i Colombia kallade *La Violencia* hade, åtminstone under den tid då bönderna upprättade sina självförsvarsområden, en genuin social grundval, var en sorts penetration ”underifrån” bland de fattiga bönderna, även om den aldrig på allvar kunde störa jämvikten i oligarkins maktutövning. Liksom i Colombia blir våldet i Venezuela, i och med att det förbrukar sig självt, uttömmar alla sina möjligheter, till multnande kvarlevor efter ett ”inbördeskrig” som väl en gång avslutats men som aldrig helt och slutgiltigt förkvävts (i Colombia var detta våld mycket mera omfattande genom sin samhällseliga bas, men mindre häftigt och mindre målmedvetet till följd av bristen på politisk ledning; i Venezuela däremot får detta sporadiska våld som överlever sig självt aldrig den massprägel, den sociala äkthet och den klasskaraktär som den hela tiden behållit i Colombia). I Caracas och dess förstäder kunde man 1969-1970 och under de närmast följande åren i utkanterna av de revolutionära organisationerna träffa på utstötta före detta gerillakämpar, kringflytande spillror efter skeppsbrottet, överlevande efter den revolutionära ebban och oförmögna att återanpassa sig till ett normalt liv i ett samhälle som inte längre hade någon plats för dem. Liksom om plötsligt en helt annan, främmande och monstruös samhällskategori hade uppträtt, en som för övrigt på intet sätt är ny och som man skulle kunna kalla för ”lumprevolutionariatet”, bestående av missanpassade, av vanemässigt upproriska, av utslagna som samhället varken

kan inlemma i sig eller utrota utan måste tolerera och gömma undan i sina utkanter.

En revolution som aldrig ägt rum, som under långa tider vant sig vid att leva betydligt över sina tillgångar och glömt bort hur man slår sig fram av egen kraft för att i stället existera på överflödande understöd från broderpartier och från andra solidariska länder, lämnar då den drar sig tillbaka oundvikligen efter sig vissa slamavlagringar av ett alldeles speciellt slag: aktivister utan yrken, arbetslösa samurajer, heltidsanställda funktionärer som inte längre kan få några anställningar men vars vitalitet och personliga behov inte försvunnit samtidigt med den revolutionära vågen. Detta är en av de mest smärtsamma konsekvenserna av ett historiskt missfall i denna storleksordning och som måste tas med i beräkningen då man söker göra klart för sig vilka trauma som en misslyckad revolution förorsakar inom dess professionella företrädare och förespråkare och vilka oläkbara sår den åstadkommer på samhällskroppen. Naturligtvis fortsätter många begåvade politiska och militära ledare, besvikna men därför inte demoraliserade, att kämpa i andra former och ånyo ansluta sig till revolutionens grundläggande drivkrafter. Dessa utgör en dyrbar, oskattbar reserv av kunnande och erfarenhet för framtiden. De skall inte förväxlas med det ännu oläkta sår som det revolutionära avskrapet utgör och där de mest dödliga gifterna hopas — defaitism, cynism, skepticism, politisk pornografi — gifter mot vilka den nya revolutionära generationen, den som skall bäras fram av en ny historiens våg, måste gardera sig som mot pesten.

En självklar men ändå nödvändig anmärkning: givetvis har inte klasskampen under denna period avstannat i Venezuela blott därför att vissa militära kampmedel undan för undan eliminerats. En icke-venezolansk läsare som av vår redogörelse fått detta intryck har måhända fallit offer för en optisk villa till följd av redogörelsens avsiktligt begränsade räckvidd. Vi har här endast avsett att åskådliggöra den parabel som fullföljdes i just denna speciella väpnade kamp, en kamp som inleddes i början av sextioalet och som under flera år stod i centrum för hela den latinamerikanska kontinentens uppmärksamhet. För att kunna följa förloppet av detta uppror har vi för varje etapp måst ”zooma in” situationen: från ”vidvinkelobjektivet”, i avsikt att fånga in de massor som under den första perioden dominerade den *sociala* bilden, sedan övergick vi till ”normalobjektivet” för att skärskåda de *politiska* ståndpunkter som avtecknade sig inom de revolutionära partierna under den andra perioden, för att till sist med teleobjektiv söka fånga den *militära* verksamhet som bedrevs av den sista betydande gerillabrigaden. Kameralinsen måste undan för undan mer och mer begränsa synfältet för att få möjlighet att inrama en scen, en dekor, en handling som med tiden blir allt mindre ”panoramisk”. Detta var vad ”scenariot” fordrade, eftersom det gällde att objektivt skildra historien om en revolt, där huvudrollsinnehavarna stötvis avlöste varandra: till en början folkets massa i dess helhet, sedan de revolutionära partierna, därefter utbrytargrupperna ur dessa partier, och till sist sekterna. Mot denna obönhörliga och ofrånkomliga nedkrypning svarade på det militära planet ersättandet av en bred väpnad organisation på nationsplanet, bestående av flera gerillafronter i de västra och i de östra delarna av landet, först med en enda regional front, därefter med bara en brigad, med en pluton, och dit vi nu hunnit med spridda smågrupper i bergen. Vilket inte betyder att det inte finns andra ”utbrytare” på den politiska kampens och fackföreningskampens i allmänhet (men inte alltid) fredliga och legala plan.

Där deltar tvärtom mer och mer folk, och även om den saken egentligen faller utanför vårt ämne bör vi lägga märke till två företeelser som är utmärkande för denna period: på det sociala planet arbetarnas tilltagande kamp, särskilt mellan 1969 och 1971, återupprättandet av ett stridbart metallarbetarförbund och den stora strejken i järngruvorna vid Ciudad Guayana; på det politiska planet återupprättandet eller omorganiseringen av partier, med ett mer begränsat medlemsantal men med nya mål och metoder, såsom kommunistpartiet och MIR, tillkomsten av nya avantgardebildningar som MAS (Framstegsrörelsen mot socialismen) eller av breda masspartier som MEP (Movimiento Electoral del Pueblo). Dessa händelser gjorde 1970 till ett politiskt fruktbart år.

Icke desto mindre fullbordas också samma år den inre upplösningen av vad som återstår av ”de andra FALN” (som bildades 1966), officiellt och oåterkalleligt. Freddy Cárquez offentliggör sin brytning med Douglas Bravo, vars sekundchef inom stadsgerillan han var, i ett skarpt hållet brev, på vilket inget politiskt svar ges förutom de vanliga störsjöarna av personliga anklagelser som hör till vid detta slags uppgörelser. Ju hårdare en politisk ledning känner sig träffad, desto aggressivare blir dess reaktion.⁷

Efter Cárquez utträder flera gerillasoldater och försöker — förgäves — skapa en ny organisation. Det året blir frånvaron av militär gerillaaktivitet total: arresteringarna, de dödade, avfällningarna, ingenting föranleder några motaktioner. 1970 genomförde FALN ingen aktion mot fienden (däremot en intern avrättning). Och det var just detta år som den så kallade venezolanska ”gerillan” med Douglas Bravos signatur uppnår höjden av internationell ryktbarhet. En logisk inkonsekvens som var lätt att förutse. Det rör sig här om ett närmast automatiskt kompensationsfenomen som omedvetet eller medvetet drabbar de flesta revolutionära rörelser: det internationella erkännandet bland alla de kretsar där man gör revolution ”i tankarna” kommer nära nog regelbundet som en motvikt mot fiaskot inom nationen och bland dess massor.

När ”gerillan” eller den eller de förkortningar som den åberopar sig på stöts ut ur det venezolanska samhället i sin egenskap av politisk företeelse, eller från bergen i Yaracuy och gatorna i Caracas i sin egenskap av militär företeelse, slår den sig ner på vänstra stranden av Seine där den postumt frodas i sin egenskap av ideologisk och litterär företeelse. Det är en tragikomisk ap teos som kanske har kunnat lindra den sårade fåfängan och de skymfer den måst utstå hemma, men den bygger inte desto mindre på en ohederlig manöver: den som egentligen bär ansvaret för gerillarörelsens ”tillfälliga” svårigheter skulle i själva verket vara den kubanska revolutionen. I sin alltomfattande strävan efter ekonomisk uppbyggnad och fången i den internationella revisionismen skulle den brutalt ha lämnat den latinamerikanska revolutionen åt sitt öde. Detta är vad som insinueras i storordiga och vaga deklamationer från Douglas Bravo och i viskningar från mun till mun av konfidentiella emissarier till öron som är mindre konfidentiella. Allt detta är ägnat att åstadkomma ett stort gapskratt hos alla dem som någotsånär känner till händelseutvecklingen och hur de olika inblandade parterna uppträtt, men ändå vidarebefordras det, med de internationella konjunkturernas hjälp, med fullkomligt allvar av troskyldiga journalister.

Den omsorgsfullt bevarade vagheten kring anklagelserna gör det möjligt att undvika alla konkreta analyser eller bevis. Det har ingen betydelse. Nästan ingen i utlandet — och i Venezuela endast ett litet fåtal — är underkunnig om de senaste inre manövrerna inom den väpnade rörelsen, så dessa vältalighetsövningar kan fortgå utan risk för bakslag eller dementier. Att begära någon form av fair play vore bara att göra sig löjlig. Alla vet att en stat som Cuba inte offentligt kan ge sig in på detaljer beträffande åtgärder som vidtagits av revolutionär solidaritet och som på diplomatiskt språk kallas ”interventioner” eller ”internationell subversion”. Alla vet också att ett kommunistiskt parti som det kubanska, medlem av den internationella arbetarrörelsen, inte kan sprida ut inför offentligheten vissa

⁷ Brev från Freddy Cárquez till Douglas Bravo daterat 24 december 1969: ”Med detta meddelande önskar jag tillkännage mitt beslut att inte erkänna dig som ledare för vår organisation. Oberoende av de meriter som i det förflutna gjort dig värdig en sådan utnämning anser jag att du sedan en tid tillbaka visar tecken på inkonsekvens gentemot de revolutionära grundprinciperna och på flagranta brott mot dem som leder till den revolutionära rörelsens undergång.

Din verksamhet under det senaste året visar att du övergivit den marxistisk-leninistiska ideologin. Konkret uttrycker sig detta i att du struntar i folkkrigets mest elementära förutsättningar och gör anspråk på att leda den revolutionära kampen genom att vända ryggen till de nationella realiteterna och återgå till de gamla misstag som utmärkte PCV:s politbyrå och som bestod i att förvandla organisationen till en sekt genom en organisationspolitik som var genomsvad av dogmatism.” — ”Nettovinst?” lydde Douglas Bravos lakoniska svar i början av januari 1970 på avskedet från den som länge hade varit hans högra hand.

fakta utan att förefalla ge rätt åt de ”kapitulationister” och ”moderater” som man tidigare så häftigt häcklade och därigenom förefalla ha bytt uppfattning i fråga om tesen om den väpnade kampen som den grundläggande.

Aldrig har vänsterfantasteriet och den revolutionära fraseologin firat sådana triumfer av oansvarighet som i dessa Caracaskotterier, en oansvarighet som lämnar den Lenin öste sina sarkasmer över långt bakom sig. Ty 1920 fanns det i alla fall några realiteter bakom vissa av de teser som Lenin fördömde som oansvariga; här finns det bara luft. De revolutionära fraserna lyfter mot himlen då natten faller på, likt Minervas uggla, efter dagens hårda slit, när revolutionen ligger på dödsbädden. Till dessa ordpiruetter får man aldrig ställa konkreta frågor som hur, när, var, med vad, etc.

(Exempel: ” ... Vi måste ställa frågan: om Cuba öppnade en kamp i stor skala genom att förena sina styrkor med gerillarörelsen i Latinamerika, skulle då detta föranleda en invasion av Cuba från Förenta staterna i allians med de amerikanska oligarkierna, och skulle Cuba i så fall bli besegrat? Vi tror inte att så skulle bli fallet, men om det skulle ske är vi övertygade om att förlusten av det kubanska territoriet under dessa omständigheter och från denna synpunkt skulle få till följd att de bästa kubanska krafterna, de bästa trupperna, de bästa ledarna, de största ansträngningarna, skulle breda ut sig över det övriga Amerika och stärka kampen där, och det skulle då inte längre röra sig om kampen för ett specifikt mål som den kubanska revolutionen, utan för den kontinentala revolutionen. Resultatet skulle bli fördelaktigare, oberoende av det faktum att en del av det territorium som erövrats av folkets väpnade styrkor skulle gå förlorat” (*Cuba: Rectificación táctica o estrategia*, Douglas Bravo 1970, på franska i *Les Temps Modernes*, juli 1971).

Det är ingen idé att vare sig skratta eller gråta. Utan bara inledningsvis fråga: hur skulle i fall av en invasion de högsta ansvariga för landets försvar kunna lämna sitt land? Om landet ännu inte är fullständigt ockuperat och de ger sig iväg innan dess kommer man att anse att de övergett kampen och alltså är desertörer. Om landet är ockuperat och de ännu lever och kan ge sig iväg måste man förutsätta att de är trollkarlar. Hur skulle de ”breda ut sig”, per flyg, med båt, i kanot, simmande? Och vart tar de vägen? Till vilken kust och var där? Och ingen skulle hejda det transportmedel där ”de bästa trupperna, de bästa ledarna” skulle befinna sig? Men i så fall är ju kriget vunnet och U.S. Navy ligger på havets botten! Eller finns det ett flygfält uppe i Falcónbergen? Tar man maten med sig?

Vi vet ingenting om de kubanska ledarnas planer om ett krig skulle bryta ut, men man måste känna dem ganska illa om man inbillar sig att de inte skulle slåss till sista blodsdroppen för att försvara sitt socialistiska fosterland. På en så surrealistisk fraseologi (i bästa fall, och om vi förutsätter att fadäsen inte är en provokation) är, synes det oss, det enda möjliga svaret att ställa lika surrealistiska frågor. Att tänka sig att det finns ställen där man på allvar diskuterar dylika ting ...)

Gapet mellan ord och verklighet, mellan politisk form och militärt innehåll, mellan förmågan till propaganda utåt och förmågan till organiserande av massorna inom landet, har länge varit den ”venezolanska revolutionens” skötesynd. Hos de sista representanterna för denna period antar detta gap uppenbart patologiska uttryck. Schizofrenin som organisationsnorm, det individuella storhetsvansinnets sista stadium. De flesta inom organisationen förkastar den och ger sig iväg.⁸ Sedan dess har den organiserade venezolanska upprorsrörelsen sugits upp i en

⁸ Av de 16 ledare som ställdes i spetsen för FALN efter dess nyorganisation i april 1966 och dess brytning med PCV räknar man i dag 4 stupade (André Pasquier, Felipe Malaver, Joel Linares, Cornelio Alvarado), 2 fängslade (Francisco Irada, Igancio Medina Silva), en förrädare (Meinhardt Lares) och 8 som lämnat organisationen på grund av politisk oenighet med ledningens inriktning (Luben Petkof, Lunar Márquez, Freddy Cárquez, ”Pelayo”, Acosta Bello, Parisca, Balthazar Ojeda, Rafael Farias). En enda är kvar, i frihet och på sin gamla post: överbefälhavaren Douglas Bravo.

komplicerad uppsättning beteckningar som parar sig, fusionerar, skiljer sig — ett förkortningslexikon som gör det möjligt att verkställa uppgörelser och föra meningsutbyten på avstånd utan att införa några reella faktorer, utan att flytta några materiella storheter. Revolutionen utger inte längre annat än sedlar utan inlösen: CIR, ELN, CCN, etc. Ingen ifrågasätter den rent symboliska eller till och med esoteriska karaktären hos denna skiftande nomenklatur, men bland anhängarna till bärarna av dessa beteckningar anser en del att det alltid kan vara bra att bibehålla sådana symboler för revolutionär ståndaktighet som källor till erinran och till lärdomar för framtiden, orienteringshållpunkter för den nya generationen, former för utbyte av erfarenheter och centra för rekrytering, för närvarande abstrakta och imaginära men som i en ny uppgångsperiod kan få ett nytt innehåll. De som på detta sätt verkar underjordiskt och mot alla odds underhåller dessa små rödaktiga flammor, blåser de förgäves på en aska som redan kallnat, det sista vittnesbördet om en slocknad eld, eller bevarar de den glöd som i morgon skall tända prärien, förebudet till en ny revolutionär brand?

De enda som kan svara på den frågan är de venezolanska massorna. Det är de som kommer att döma. En vanlig utländsk iakttagare har ingen befogenhet att yttra sig: hans uppgift är inte att föreskriva vad som skall göras eller tänkas, bara att söka återge vad som verkligen tänktes och gjordes.

En sak är emellertid säker: ett samhälle, har det sagts, ställer bara upp för sig problem som det kan lösa. Åren går fort för dem som genomlever dem utan att lära något — framför allt i Latinamerika, och ännu litet fortare i det karibiska området. Om sextioalet inte har medfört någon lösning på revolutionens problem har det i varje fall haft den oerhörda förtjänsten av att ha ställt det. Men låt oss komma ihåg att historien kan ha bättre minne än människorna. Den glömmer inte lika snabbt som vi de frågor som lämnats obesvarade; och när den inte är tillfredsställd bevarar den dem en tid, vänder på dem, tragglar dem och förvandlar dem till dess den drar fram den gamla frågan i ljuset igen, fast i en ny, omgestaltad, oigenkännlig form och vid den mest oväntade tidpunkt. Allt var inte bara inkompetens och fumlighet i detta årtionde. I själva misslyckandet gror med all säkerhet en ännu dunkel lösning. Det finns många överraskningar under förberedelse i denna redan överståndna misräkning.

Därför måste vi, för att bevara troheten mot innebörden i denna historia, som är avbruten men som ännu väntar på sin upplösning, bestämma oss för att — med risk att göra läsaren besviken — inte sammanfatta den. Utan i stället ersätta den obönhörliga punkten med tre punkter ... de tre slagen som tillkännager ridåns uppgång för nästa akt.

Men en sak är säker: punkten efter avsnittet är oundviklig. Det revolutionära våldet har ingen utsikt till seger i en i stort sett liberal republik, där den allmänna rösträtten och det regelmässiga politiska livet kanaliseras och suger upp massornas energi. Detta skulle vara den lärdom av allmänt intresse som kan dras av just denna särskilda historia. I varje fall har ett kapitel i Venezuelas samtida historia avslutats med utslocknandet av en form för väpnad kamp. Om denna kamp en dag skall återupptas under andra former, denna gång för att föras fram till målet, kommer det att bli med utgångspunkt från en ny allmän politisk krissituation — som i sin tur är ett uttryck för den återvändsgränd vari en beroende kapitalistisk ekonomi hamnar då den nått en kritisk punkt i utvecklingen. Och för det fall en djupgående nationell kris inte kan få en revolutionär upplösning annat än genom våldet, historiens barnmorska, så är det i varje fall främst med *politiska medel* som man kan lyckas frambringa den politiska krisen själv.

II. Apropå Tupamaros

Uruguay

186 926 km²

87,6 procent av landets yta betecknas som odlad jord (medeltalet för Latinamerika är 22 procent). 57 procent av jorden brukas av 3 procent av jordbrukarna. Av 17 miljoner hektar odlingsbar mark ägs mer än 10 miljoner av 3 000 personer.

Befolkning: 2 886 000 inv. (1970), dvs. 16,3 inv/km². Antalet medborgare som emigrerat ur landet sedan den ekonomiska krisen 1964-65 uppskattas till 500 000. Hälften av befolkningen bor i Montevideo.

Födelsetal: 21,3 promille, ett av de lägsta i Amerika. Medellivslängd 65 år.

1968 fördelade sig den yrkesverksamma befolkningen enligt följande: jordbruk 16,6 procent, industri 31,7 procent, servicenäringar 51,7 procent (ca 250 000 personer är anställda inom förvaltning och statliga organ). Nationalprodukten per capita sjönk mellan 1960 och 1970 med 0,1 procent. Landets ekonomi bygger i huvudsak på boskapsskötsel (ull, kött och hudar) vilken sedan sextiotalet stagnerat eller är på tillbakagång.

På den latinamerikanska kontinenten ligger Uruguay på sista plats vad gäller exportökningen under de senaste trettio åren.

La República Oriental de Uruguay är uppdelad i 19 förvaltningsområden, *departamentos*.

Inledning

Den anslående men enfaldiga bilden av Tupamaros som världsmästare i gerilla alla kategorier har förlorat en hel del av sin forna glans. Och visserligen vore det lättsinnigt att vilja underskatta omfattningen av de skador som MLN-Tupamaros lidit då de, liksom alla andra, drogs med i den oförutsebara stormvåg som på några månader förhärjade ett helt land och i stora sjuvåg slet ner den redan spruckna liberala fasaden framför den gamla uruguayanska borgerliga demokratin utan att skona någon enda av dess folkliga organisationer. Den ström av nederlag och förluster, som blev följden då en rad Tupamaroscommandon avrättade en del av Dödsskvadronen den 14 april 1972 och som tycktes varken mer eller mindre än symboliskt kunna sammanfattas genom gripandet av Raúl Sendic den 1 september samma år, innebar inte bara att en reklamaffisch på modet blev nedriven: den slutade i upprivandet av en materiell infrastruktur som det tagit årtal av tålmodigt arbete att bygga upp, i avväpnandet av hundratals och åter hundratals aktivister, fängslade, torterade och mördade, och slutligen i att en organisation som på sitt omedelbara handlingsprogram uppsatt en bred militär offensiv tvärtom drevs tillbaka på defensiven. Tupamaros av i dag är vad som återstår efter ett massivt och spektakulärt bakslag, utan minsta tvivel det allvarligaste som MLN utsatts för sedan sin tillblivelse för tio år sedan.

Detta ovedersägliga faktum bör emellertid inte få undanskymma hela den övriga scenen. Det vore än lättsinnigare att vilja förstora upp bakslaget till bankrutt, att göra ett övergående händelseförlopp till definitiv slutsats, så som tämligen oblygt görs av vissa fientliga eller rivaliserande politiska krafter, vilka litet varstans på kontinenten börjat sjunga segersånger, eller av vissa vacklande allierade som är färdiga att lägga ned vapnen och kapitulera bara därför att ett slag har förlorats.

Dessa båda motsatta men i grund och botten samverkande reaktioner — den blinda nonchalansen och det brådstörtade missmodet — är båda lika oansvariga. Båda går, genom

undervärdering eller genom överbetonande av samma fakta, vid sidan av det verkliga problemet, runt omkring den verkliga frågeställningen: vilken innebörd skall man tilldela dessa händelser? Vilka misstag har de avslöjat? Vilka förändringar, revideringar eller kursomläggningar föranleder de? Hur skall man komma över dem? Med ett ord, vilken läxa har de lärt oss? Det är säkerligen ännu inte möjligt att uppskatta den exakta räckvidden av i tiden så närliggande händelser och besvara dessa kinkiga frågor. Bara framtiden och MLN:s fortsatta taktik kan göra det. Denna framtid förbereds redan nu, varhelst det finns en Tupamaro börjar ett svar att formuleras. Försåvitt läxan blev inlärd var den dyrköpt. MLN har döda att hämnas, lidanden att minnas, raserade murar att bygga upp igen. Men om läxan blir inlärd och förstörd och omsatt i handling har olyckan trots allt ändå haft något gott med sig, och vem vet om inte en dag kommer då Tupamaros kan säga sig: ”Tack och lov för prövningen 1972 som fick upp våra ögon för våra svagheter och visade oss vägen”? Denna revolutionära organisation som skall sättas på fötter igen tillhör i varje fall bara dem själva, de första offren för stormen kommer att bli sina egna räddare.

Vad betyder det om ryktet för oövervinnelighet blir skamfilat, om bara förutsättningarna för en verklig seger klarnar. Att en myt krossas är alltid hälsosamt, och att få upp ögonen för verkligheten är en fördelaktig utgångspunkt för dem som avser att förändra den. De falska vännerna drar sig tillbaka, men samtidigt också en mängd falska idéer. Aktivister som anslutit sig med otåliga illusioner måste antingen fördjupa sina skäl att arbeta vidare eller också dra sig tillbaka. Alla härdas och lär sig ompröva verkligheten, i första hand. Och såväl när kampen intensifieras som då den avstannar kan man ständigt ”lära av dem”, av deras segrar såväl som av deras nederlag. De, som i går var de främsta förkämparna för en viss uppfattning av den revolutionära kampen (karikerat under beteckningen ”fokism”) så långt att de själva motsatte sig dess renlärighet (kunde man i själva verket fortfarande kalla det alltmer politiserade utövandet av den väpnade kampen för fokism?), kan, om de håller fast vid sin ställning som pionjärer, mycket väl i morgon vara de främsta förkämparna för dess verkliga, kritiska förnyelse (eliminering av de negativa dragen och en omstöpning av vad där fanns av positivt i denna uppfattning, på ett högre utvecklingsplan). Det friska, livgivande korsdrag som de åstadkommit inom den latinamerikanska revolutionära rörelsen ger oss rätt att av dem under denna svåra tid förvänta oss någon ny och principfast definition. De har aldrig lytt någon katekes, och helgerån skrämmer inte dem som just tack vare sin påpassliga och hälsosamma brist på underdånighet inför alla erkända myter, tabun och monument — till att börja med inför den myt som de så länge själva identifierats med, och med sitt eget monument — ständigt har lyckats knyta an till sin nationella verklighet och smidigt anpassa sig till de problem som skiftande konjunkturen ställt dem inför. Lika odogmatisk som deras ”fokism” tidigare var, lika odogmatisk kommer måhända deras kommande ”marxism-leninism” att bli. Det är inte troheten mot dogmerna som räknas, det är den skapande tillämpningen av teorin till den historiskt bestämda realiteten. Hur renläriga deras framtida grundsatser än må vara kan man vara övertygad om att de kommer att kunna införliva den vetenskapliga marxismen med de *särskilda* förhållandena i sitt eget land och knyta an den till sitt konkreta praktiska *handlande* i sin egen miljö. Det är just däri det bästa av deras erfarenheter består: förmågan att ge sin politik och sin ideologi en *nationell* form, ett *nationellt* innehåll.

Men det tjänar ingenting till att invagga sig i bedrägliga förhoppningar. De allvarliga motgångar som inhöstats av dem som ännu i går hade drivit till dess högsta fulländning en viss föreställning om den väpnade kampen måste återverka på själva denna föreställning, förskjuta dess inre jämvikt genom att skilja agnarna från vetet och omforma hela dess allmänna framtoning. Som denna föreställning har inspirerat ett multinationellt revolutionärt agerande över hela kontinenten är det inte bara Uruguay utan alla de latinamerikanska systerrepublikerna som har intresse av vad som kommer att hända, eller inte hända, ”hos Tupas”. Huruvida deras nuvarande omorganisering och deras framtida anstormningar kommer att bli framgångsrika beror givetvis på deras förmåga att klara sig igenom en uppriktigt

”självkritik”. Men av dem beror också i stor utsträckning frågan om huruvida en viss bestämd väg, den som kontinenten slog in på efter den kubanska revolutionen och som Ches namn förblivit knuten till, skall överges halvvägs, lämnas i träda under tystnad och till sist helt och hållet överges, eller om den tvärtom skall förlängas, fördjupas och tillrättaläggas, dvs följas och förbättras — med ett ord: räddas. Til syvende og sidst och utan omsvep är alternativet enkelt: antingen återuppstår Tupamaros och fortsätter att utvecklas, och i så fall har gerillarörelsen i Latinamerika fortfarande en framtid; eller också återuppstår den inte, och då har ett nytt kapitel inletts i Latinamerikas politiska historia.

Någon kan kanske invända att detta är en alltför tung börda för ett så litet land. Men det vore i så fall inte första gången som vi sett ett betydelsefullt historiskt avgörande vingla på ett knappnålshuvud. Räckvidden av ett historiskt skeende mäts inte i kvadratkilometer eller i miljoner invånare: även Hanoi är i grund och botten en småstad, vilket inte har hindrat imperialismen från att under långa tider göra staden till världshistoriens centrum (dvs tyngpunkten och den gemometriska mittpunkten för den internationella klasskampen).

Om några månader av intensiv kontrarevolution kan man säga detsamma som Lenin gång efter annan sade om några månader av revolutionär offensiv: att man genom dem lär sig lika mycket som på flera decennier. Det brutala bakslag som vi skildrat har inte endast tjänat till att driva bort MLN från ett område farligt nära en fantasivärld, där en viljekoncentration mot ett enda mål i förening med en okontrollerbar expansionskraft byggd på legendariska bragder sammansvor sig för att få drömmarna att framstå som realiteter, eller för att tala med Engels ”otåligheten som teoretiskt argument”. Denna ”återgång till verkligheten” har också inneburit en påtvingad återgång till teorin, eftersom det i den marxistiska dialektiken inte finns någonting utöver den verkliga historiens eget vittnesbörd. Dessa sex avgörande månader — mellan april och september 1972 — har återkallat i allas vårt minne en del marxist-leninistiska principer som dittills glömts bort, överskuggats eller uppskjutits till senare överväganden. I den bemärkelsen har dessa episoder inneburit ett slags kemisk analys av MLN, ett fruktansvärt laboratorieexperiment där alla länge förbisedda svagheter — grundläggande brister eller praktiska inkonsekvenser — plötsligt avtecknade sig i öppen dag, och där å andra sidan vissa dittills förbisedda egenheter hos MLN lika plötsligt visade sig vara outhärliga styrkepositioner. Försåvitt denna serie av praktiska misslyckanden kan gälla som en teoretisk demonstration *in vivo* bör man alltså kunna företa en dubbel och samtidig tolkning av händelseförloppet i detta skede: en redogörelse för den faktiska utvecklingen och en politisk tolkning. Därför kommer vi att göra detta försök till rekonstruktion två gånger, först via en kortfattad faktasammanställning och därefter via en serie frågeställningar som dessa fakta underförstått synes ställa oss inför. Vi kommer emellertid hela tiden att tala om samma sak, och om samma tidsavsnitt, än under den rent kronologiska synvinkeln, än under den ideologiska, så som man samtidigt präglar fram- och baksidan av samma medalj.

Ett politiskt fiasko uppmanar ständigt till samma fråga: är det den grundläggande politiska linjen som har misslyckats, eller är det den praktiska tillämpningen av den? I det senare fallet bör vi kritisera inkonsekvensen hos en organisation som misslyckats med att samordna sina aktioner med sin inställning, sitt praktiska handlande med sin teori; i det förra fallet är det själva den politiska linjen som måste ses över och revideras, och i stället för att anpassa organisationen till det tilltänkta idealet måste man skapa ett annat. Tupamaros pragmatiska blygsamhet liksom den ännu utforskade terräng vari de verkade — den väpnade kampen i ett så ”lugnt” land som Uruguay — fick därvid en positiv effekt: Tupamaros fastställde aldrig en gång för alla någon ram innanför vilken de skulle handla, antog aldrig något doktrinsystem eller några oantastliga och bindande stadgar. Ändå var det något av en dylik ram (avsedd inte som uttryck för ett idealiskt rättesnöre utan bara som en beskrivning av en organisation med bestämda karakteristiska drag) som vi för vår del sökte sammanställa i ett kort förord till *Las*

Actas Tupamaras ("Apprendre d'eux", september 1971).⁹ Isolerat från sitt sociala samband och från hela den historiska bakgrunden var det inte annat än ett vertikalt tvärsnitt, som hängde ihop bara tack vare en avsiktlig schematisering. Eftersom det begränsade sig till att sätta i system några av rörelsens ambitioner och målsättningar, sammanfatta dem och upphöja dem till ett slags principer, blev de godkända av MLN:s dåvarande ledning och togs in i den "officiella" utgåvan av *Actas Tupamaras 1. Händelserna 1972* (som vederlade vissa av de påståenden som framfördes i texten) tvingar oss erkänna att den modell som då fästes på papperet mera motsvarade vad MLN ville vara, den bild den tecknade av sig själv, än vad den var i verkligheten, i dess ständiga otrygghet och oupphörliga utveckling. Och om man vill tillåta sig den en smula lättköpta lyxen att tolka den senaste tidens händelser efter eget gottfinnande kan man lägga märke till att de erbjuder ett osedvanligt intressant studiematerial, i det att de ställer en idealbild emot den krassa verkligheten, att den understryker vad som var verklighetsfrämmande i idealet men samtidigt också, vilket inte får förglömmas, vad som i en betydande del av denna verklighet överensstämde med idealet.

Men det återstår att besvara frågan: borde man ändra på sin målsättning och i stället inrikta sig på någonting annat, eller borde man bevara målsättningen och i framtiden söka förverkliga den på ett bättre sätt? Även om det inte är vår sak att besvara den förefaller oss frågan, när den ställs på detta sätt, en smula absurd. En teoretisk målsättning är resultatet och sammanfattningen av en viss samlad praktisk erfarenhet, den existerar varken för eller i sig själv, fix och färdig en gång för alla, man kan inte ta den på sig som en kostym som man när som helst kan hänga in i garderoben för att dagen därpå välja en annan. Den kan inte heller skiljas från förverkligandet, de båda inverkar på varandra och båda förändras och omvandlas i och genom det praktiska handlandet. Om man därför vill tala allvarligt om allvarliga ting blir det nödvändigt att angripa experimentet Tupamaros ur en utpräglad historisk synvinkel, ur den historiska materialismens synvinkel, i förhållande inte bara till MLN:s ursprung och utveckling utan också i förhållande till den samhällsbildning som kallas Uruguay och varav MLN bara är en del, en katalysator. Det ovannämnda förordet var, även om det här och där återgav vissa oemotsägliga, konkreta och samtida realiteter, i det hänseendet behäftat med ett fabriktionsfel som egentligen borde berättiga till en ogiltighetsförklaring: det utgick inte från en dynamisk, dialektisk, leninistisk ståndpunkt utan från en så att säga platonisk, statisk och förstelnad, långt utanför historiens verklighet. En teoretisk sammanfattning som inte återspeglar det skeende den söker återge är lika meningslös som ointressant. Bara det samhälleliga livets ström, det historiska förloppet med all den egenart som varje nations historia besitter, kan förläna någon mening åt dessa abstrakta formuleringar. Men samtidigt omöjliggör en mer historisk studie ett avgörande av alternativet mellan målsättningen och förverkligandet i den skarpa form som vi givit det. På samma sätt som de förutsättningar som föranlett MLN att hävda en viss syn på den revolutionära kampen snarare än någon annan medfört att man endast ofullständigt omsatt den i praktiken, på samma sätt medför utvecklingen av dessa historiska förutsättningar att man tvingas omforma såväl synsättet som det praktiska handlandet.

För att kunna säga någonting meningsfyllt om Uruguay borde man strängt taget gå tillbaka till Artigas — och för att säga något meningsfyllt om Tupamaros borde man skildra dess historia alltifrån dess uppkomst för tio år sedan. Eftersom vi varken har tid eller möjlighet eller ens tillräckliga insikter för att börja från början måste vi i vart fall börja någonstans. Därför har vi valt att börja med slutskedet av den sista perioden och som utgångspunkt välja den 6 september 1971, då 106 ledande Tupamaros flydde ur fängelset i Punta-Carretas; detta av flera skäl. Detta datum markerar objektivt en vändpunkt i Tupamaros historia, även om det just vid den tiden passerade oförmärkt. Ty händelsen fick kort därefter till följd bildandet av de Förenade stridskrafterna, dvs de väpnade styrkornas fullständiga och officiella insättande i

⁹ I *Tupamaros en action*, Maspero, Paris 1970.

den ”antisubversiva” kampen. Genom den förändring som detta så småningom kom att medföra i det militära styrkeförhållandet, i de metoder som kom att tillgripas och i de politiska återverkningarna av sammandrabbningarna mellan Tupamaros och ”ordningsmakten” innebar detta statsmaktens beslut en komplett helomvändning i utvecklingen. Och vi skall följa den utvecklingen fram till ett år senare, den 1 september 1972, den dag då Sendic tillfångatogs. Det är en mycket kort tidsrymd, men den är tillräckligt avslöjande för att kunna tjäna som likare för en betydligt mer omfattande historisk utveckling. Då vänstern i ett land genomgår en dylik sanningens minut stiger plötsligt femtio år av ensamhet och tio år av kamp upp till ytan.

Vi har också ett mer personligt skäl att välja just denna tid: eftersom vi avslutade den nämnda lilla introduktionstexten om Tupamaros vid den tidpunkt då ”El Abuso” (täcknamnet för flykten från Punta-Carretas) ägde rum, förefaller det oss vara en elementär intellektuell skyldighet att spegla vissa påståenden som vi då gjorde i ljuset av de händelser som faktiskt följde efteråt. Och ett annat, mindre ytligt skäl: en insikt om nödvändigheten av att kasta en smula mera ljus över en period som löper risken att länge förbigås med tystnad, så som alla perioder av svårigheter och bakslag. Nederlagen framstår alltid i blygsammare dager än segrarna, men historien, som innefattar dem alla, kan inte belysas bara till hälften utan att förfalskas och förvanskas. Denna instinktiva blyghet som vidlåder de bittra ögonblicken i historien är till stor skada för de revolutionära krafterna som bara har sina nederlag att lära av och berika sig av. När Tupamaros stod på höjden av sina framgångar var det ingen ände på alla reportage, artiklar, romaner, förord och essäer som ägnades dem, men man torde riskfritt kunna slå vad om att skyltfönstren numera kommer att lysa ganska tomma när det gäller det här ämnet — fram till nästa revolutionära flodvåg. Men det är när de ständigt lika jagade journalisterna ger sig iväg som någotsånär nyfikna forskare bör hålla sig i närheten, ty det är just när det ögonskenligen inte händer någonting som kan bli en förstasidesnyhet som det verkliga, avgörande arbetet på djupet äger rum, det enda som betyder något för en revolutionär: utarbetandet av och förberedelserna för den situation som senare, när tiden är inne, skall skapa förutsättningarna för dessa ”händelser” som man enfaldigt nog kallar ”sensationer” men som i sig själva inte betyder ett dyft. Havandeskapsperioderna synes oss ha större uppmärksamhetsvärde än dessa ”lyckliga tilldragelser” som firas under en dag, när de väl bryter ut. Givetvis utan att försöka göra oss till ställföreträdare för de enda som verkligen kan redogöra för denna ännu mörklagda fas av dagens revolutionära kamp, dvs huvudpersonerna själva, vilka ligger bakom de episoder vi här skildrar — Tupamaros ledare och aktivister — skall vi mindre bemöda oss om att minutiöst återge själva händelseförloppet än att söka oss fram till en ledtråd, till riktlinjerna för deras handlande. Och om vi lydigt låter oss ledas av en sådan Ariadnetråd kommer vi kanske att lyckas spåra några av de nyckelproblem som för närvarande uppställer sig för de uruguayiska revolutionära aktivisterna.

1. Realiteterna (september 1971—september 1972: det avgörande året).

Den 6 september 1971 flydde 105 Tupamarosledare och aktivister utan ett gevärsskott och utan en skräma från Punta-Carretas, centralfängelset i Montevideo, genom en mer än trettio meter lång tunnel. Det var den beryktade operationen ”El Abuso”. I större skala var den en upprepning av operationen ”Estrella” i juli samma år, då 38 kvinnliga Tupamarosmedlemmar flydde ur kvinnofängelset. Presidenten, Pacheco Areco, och med honom hela poliskåren, avhånades offentligt. Tre dagar senare, den 9 september, överlät den verkställande makten hela ansvaret för den antisubversiva kampen till de ”förenade styrkorna”.¹⁰ Den civila oligarkin spelade ut sitt sista trumkort, det som de dittills behållit i rockärmen, utan att ana att

¹⁰ Benämning på de tre försvarsgrenarna, armén, flottan och flyget, jämte samtliga poliskårer.

den gav sig in i ett högt spel, en nära nog automatisk upptrappning av uppgivandet av sin egen överhöghet, vars första offer den själv inte skulle bli, men väl det sista: det var det militära kortet. Med en mildrad form av belägringstillstånd — ’las medidas prontas de seguridad’, som upphäver de normala konstitutionella garantierna — övertog därmed de väpnade styrkorna, direkt och utan civila mellanhänder, ansvaret för bekämpningen av MLN från de olika existerande polismyndigheterna. Militärens direkta intåg i repressionens främsta led, förebudet till dess oemotståndliga inträde på den nationella politiska scenen, hade inte haft någon historisk motsvarighet sedan 1904, efter inbördeskriget mellan ’blancos’ och ’colorados’. Den enda statskupp som sedan dess brutit den konstitutionella kontinuiteten — den som genomfördes av Terra 1933 — hade letts av en civil. I den meningen inledde detta den exekutiva maktens dekret, lika mordiskt från början som självförintande på sikt, en ny period i den väpnade revolutionära kampen, och en ny period för landet i dess helhet.

Denna period, som Uruguay synes ha lång tid kvar att genomleva, utkristalliserades under loppet av ett första, uppsplitande år, klivet i mitten av ett jordskredsdatum, den 14 april, ’blodbadet’ eller ’den röda fredagen’. Intill dess hade valkampanjen, det av MLN tillkännagivna vapenstilleståndet och regeringsombildningen haft de dominerande rollerna. Den andra fasen, som ’juridiskt’ betecknades som internt krigstillstånd, kännetecknades av en kraftig och effektiv offensiv från de Förenade styrkornas sida mot Tupamaros, vilka mot all förväntan — däri ligger det nya och förvånade, och det som måste förklaras — inte besvarades av MLN med någon likvärdig eller allvarligt menad motoffensiv (utom i viss mån under juni månad). Under den förra fasen lyckades den liberala demokratin rädda och bevara sitt traditionella ansikte, trots att tortyr redan då tillgreps och trots att de mänskliga rättigheterna i stor utsträckning inskränktes. Under den andra däremot, efter den 14 april, nästlade sig försåtligt ett slags egenartad och labil form av terroristisk diktatur in — mer eller mindre civilmilitär — med Tupamaros som det huvudsakliga, ehuru därför inte uteslutande målet — med den dubbla avsikten att först isolera dem socialt och politiskt för att därefter förinta dem, militärt och fysiskt.

I. Förberedelserna: september 1971—mars 1972

Om man betraktar MLN:s aktivitet under denna första fas kan man konstatera att den förefaller dela sig mellan två grundläggande handlingslinjer: dels utåt, i huvudsak på det politiska planet, med stödet åt ’Frente Amplio’¹¹ och den mobilisering av massorna som det för med sig; dels inåt, helt på det militära och organiska planet, inledningen av ’Tattúplanen’ och utarbetande av ’Plan 72’.

1. Vapenstilleståndet inför valet

Tanken att inte söka förhindra en valkoalition mellan alla legala vänsterpartier och organisationer utan i stället stödja denna ’Frente Amplio’ utifrån hade utgått från Punta Carretas, det fängelse i Montevideo där den förutvarande ledningen, den som hade fängslats i augusti 1970, befann sig, men den antogs praktiskt taget enhälligt av hela organisationen. Detta med kritik förenade stöd, som ingalunda innebar någon illusion om giltighet av ett valresultat men som likväl såsom något positivt konstaterade det nya läge i valstriden genom denna början till en massrörelse, innebar på det militära planet ett faktiskt vapenstillestånd och politiskt en viss öppning utåt från organisationens sida.

Det fanns vid den tiden — och finns ännu — aktivister som ansåg att däri låg det stora misstaget, organisationens ödesdigra vändpunkt: den skulle, enligt dem, i stället ha struntat i valen och uttryckligen fördömt hela valdeltagandet. Även om vissa senare händelser förefaller

¹¹ ’Den utvidgade fronten’, dvs den valkoalition som bildades i februari 1971 efter modell av det chilenska *Unidad Popular*, Folkets Enhet, och som i sig förenade tjugotvå partier och organisationer som representerade vänstern eller centervänstern.

ha givit dem rätt måste man icke desto mindre anse denna totala bojkottattityd orealistisk och vänsterextremistisk. Därför godkänner också den nuvarande MLN-ledningen den dåvarande politiska linjen, trots den kollektiva självkritik som rörelsen underkastat sig beträffande hela denna period. Valen var ett objektiva faktum som inte kunde undvikas, och MLN kunde inte motsätta sig ett populistiskt experiment och en början till en återsamling av vänsterkrafterna i landet utan att döma sig själv till sekteristisk isolering och till oförstående från massorna. Den ensidiga vapenvila som MLN iakttog svarade mot Den utvidgade frontens intressen (lika väl som mot dess uttalade önskan), och Den utvidgade frontens intressen svarade, i ögonblicket och för framtiden, mot folkets intressen. Den masslinje som Tupamaros i princip företräder förutsätter konkret att man i högsta möjliga grad bringar organisationens egna intressen i överensstämmelse med de arbetande massornas, liksom den också förutsätter nödvändigheten av att koordinera kampmetoder och kampformer med nivån på massornas medvetenhet och beredskap.

Allt berodde på huruvida organisationen skulle kunna dra nytta av detta uppskov för att konsolidera sig ideologiskt, politiskt och militärt. Vad som gjort det möjligt för Tupamaros att offentligt anta den taktiska kompromiss som vapenstilleståndet innebar utan att sätta organisationens principiella inställning i fara var just dess såväl ögonskenliga som verkliga tillväxt i styrka under 1971, vilken ådagalades genom raden av beslagtaganden, massrymningarna och de långvariga kvarhållandena av prominenta figurer inom regimen i folkets fängelse — en tillväxt som möjliggjorde det symboliska frigivandet av den engelske ambassadören Jackson som ett tecken på organisationens goda vilja. Men en avspänd och förtroendefull atmosfär, sådan som den som rådde vid denna tid, trots regimen övergrepp och polisiära godtycke gentemot hela den uruguayiska vänstern, kunde inte undgå att sätta denna utveckling mot återhämtning och inre konsolidering i fara. Med andra ord, allt berodde på huruvida det var möjligt att i verkligheten omsätta den gamla marxist-leninistiska dialektik som vi i september 1971 apropå Tupamaros sammanfattade på följande sätt:

”Ju stabilare den militära organisationen är, desto mer vidgat är dess fält för politiska manövrer; ju solidare dess strategiska handlingslinje är, dess smidigare och mer varierade kan dess taktiska aktioner genomföras; ju strängare den politiska linjen är, dess öppnare kan den bli för samverkan med andra; ju säkrare den illegala verksamheten, desto smidigare och mer avspänd den legala. Det faktum att båda sidorna av kampen är ömsesidigt beroende av varandra ändrar, det bör vi erinra om, ingenting i den prioritetsordning som förbinder dem. Den första och avgörande länk som hela kedjan är upphängd på är organisationen, vilken *först* måste byggas upp, bit för bit, det är strategin, vilken *först* måste utarbetas steg för steg och sättas på prov, det är möjligheten att agera självständigt och de materiella resurserna (rekryter, vapen, pengar, infrastruktur) som *först* måste skaffas fram, steg för steg. Innan man kan inhösta (de politiska) vinsterna måste man göra de långsiktiga (militära) investeringarna. Innan man kan avancera, sprida ut sig och manövrera utanför sina baslinjer utan att blottställa huvuddelen av sina stridskrafter måste man börja med att bygga upp och stärka sin egen operationsbas. Det är styrkan hos det militära verktyget som medger smidigheten och djärvheten i det diplomatiska och politiska spelet. En stor armé medger ett omfattande krig, som medger en omfattande politik. Men det är den strategiska kapaciteten som är grundvalen för och måttstocken på effektiviteten i det politiska spelet.”

Verkligheten var inte lika enkel — eller snarare förefaller den utgöra en negativ bekräftelse på det här hävdade sambandet mellan smidigheten hos den politiska linjen och styrkan hos det militära verktyget, vilket ingalunda var så gediget som man hade kunnat tro, i brist på verklig ideologisk konsolidering. Visserligen var de mänskliga och materiella resurserna förhanden, men de var större än MLN:s förmåga att absorbera och organisera dem. Med andra ord var visserligen *operationsbasen* uppbyggd i förväg, men *operationsledningen* var inte sin egen bas vuxen. Av den anledningen motverkade det politiska spelet i viss mån rörelsens strategiska förmåga; manövern hotade att överflygla upphovsmännen själva, vilkas sammanhållning på grund av de inre slitningar de vid denna tid var utsatta för inte räckte till för att bemästra återverkningarna på den egna organisationen av stödet till Den utvidgade

fronten. Att rörelsen i viss mån drogs in i fronten var i den situationen oundvikligt.

Den legala front som MLN öppnade inom Frente Amplio och dess baskommittéer tenderade att förskjuta rörelsens tyngdpunkt mot höger, utan att den kunde finna tillräcklig motvikt i en oomtvistlig politisk och ideologisk sammanhållning, vilken den just vid denna tid var på väg att förlora. Detta inre sönderfall tvingade, trots att det ännu inte var uppenbart, rörelsen att bryta mot en av sina viktigaste organisations- och handlingsregler, på vilken den dittills byggt sin osårbarhet: den ytterst sällsynta föreningen av en sluten organisationsstruktur med en i stor utsträckning öppen yttre understödsbas.

”Denna förening av de mest strikta säkerhetsåtgärder då det gällde rörelsens interna struktur med bred tolerans i fråga om kontakter, bundsförvanter och inflytelsezoner tyder inte bara på ett ideologiskt avståndstagande från alla former av sektierism utan också, och framför allt, på en helt ny organisationsform”, skrev vi 1971:

”I den bemärkelsen är detta den nyskapelse som är den mest berikande i fråga om innebörd och lärdomar, och likaså den mest vinstgivande ifall det är sant att det är den som givit rörelsen dess osårbarhet. Organisationens egen styrka är i själva verket oskiljbar från periferins styrka, men utan att vara organiskt beroende av denna. Det vill säga att understödsbasen inte spelar sin vanliga andraplansroll av utfyllnadsstyrka, utan är en integrerande del av vad man skulle kunna kalla den yttre befästningsringen kring den centrala fästning som organisationen utgör. Tupamaros har lyckats med konststycket att leva i symbios med den omgivande politiska och sociala miljön — med vilken den förenas genom otaliga band till samhällets alla skikt — utan att fördenskull öppna sig för den eller lyfta de spärrar som omsorgsfullt förhindrar tillträdet till själva organisationen. Periferin, som är graderad och organiserad i lika många koncentriska ringar av sympatisörer, medhjälpare, vänner och tillfälliga bundsförvanter som det finns behov av, bildar rörelsens skyddshölje såväl som dess näringskälla, dess fortifikationslinjer såväl som dess förråd av förnödenheter. Alltefter omständigheterna, förpliktelserna eller helt enkelt alltefter gottfinnande kan varje trappsteg i den organisatoriska pyramid som förbinder den med var och en av de tongivande sektionerna i det uruguayiska samhället (fackföreningar, yrkessammanslutningar, folkrörelser, studenter, etablerade partier, kyrkan, de väpnade styrkorna) tjäna rörelsen som vindbrygga, hissas upp och fällas ned närhelst den behagar. Dessa nivåer, dessa ringar, kan börja i det underjordiska arbetet och sluta i den mest offentliga legalitet, från de s k ”perifera” cellerna — som består av aktivister som av en eller annan orsak inte har möjlighet att direkt ansluta sig till organisationen — eller de s k CAT ”kommittéer för stöd åt Tupamaros”, bestående av sympatisörer eller sådana som önskar kvalificera sig för medlemskap och som underjordiskt samarbetar med rörelsen i uppgifter som gäller infrastrukturen, med propaganda, information, finanser och tillfälligtvis även aktivt understöd vid aktionerna, ända till fackliga organisationer eller ”fraktioner”, såväl i arbetar- och i studentkretsar, och till och med i vissa fall offentligt verkande politiska rörelser. ”Varje väpnad organisation bör på ett visst stadium i den revolutionära utvecklingen vara en del av en politisk organisation, och i de fall där en sådan inte existerar bör man bidra till att skapa den”, hävdade Tupamaros redan 1968.

På det klassiska — och för övrigt obestriddigen påtagliga och avgörande — problemet om den väpnade revolutionära rörelsens isolering, dess avskiljande från massorna, dess brist på effektivt deltagande i de reellt förhandenvarande drivkrafterna i klasskampen inom nationen, har alltså Tupamaros givit ett smidigt och sammansatt svar, som de översatt i en organisationsform.

På detta sätt, genom att skapa en serie av mellanformer mellan utanförstående och medlemskap och olika former för medarbetarskap, genom att spinna ett nät av samordnade och sidoordnade arbetsuppgifter på att bearbeta de mest skilda massgrupperingar (politiska organisationer, valförbund, fackföreningar, studentorganisationer, kulturella organisationer, massmedia etc), har Tupas gjort slut på den traditionella, dödsbringande undervärderingen och underutnyttjandet av samhällsskikt, sektorer och individer utanför den väpnade organisationen, genom vilken så många revolutionära rörelser bidragit till sin egen isolering. De har tagit avstånd från boskillnaden, den skiljelinje som ibland katastrofalt upphöjts till moralisk diskriminering eller metafysiska alternativ, mellan kämpande och icke kämpande, mellan de aktiva och de passiva, den historiska utvecklingens verktyg och dess föremål, avantgardet ”däruppe” och den formlösa ”massan” djupt därnere, och det

har de gjort utan att fördenskull upphäva de nödvändiga skillnaderna, utan att splittra sina kärntrupper i tillfälliga frontbildningar eller principlösa allianser. Folkkriget måste som sitt aktiva verktyg kunna räkna med hela folket — vilket inte bara består av gerillasoldater, hemliga agenter eller aktivister på heltid, utan också, och i främsta rummet, av kontorsanställda, pensionärer (särskilt i Uruguay), arbetare som inte kan lämna sina maskiner, husmödrar, gymnasister, intellektuella, präster, militärer, och till och med medelklassborgare, vilka alla kan och måste, individuellt eller i klump och var och en efter sina möjligheter och på den plats han befinner sig, bidra till kampen för den nationella frigörelsen.

På det politiska planet, det fundamentala planet, är det denna trappstegsmodell som säkerställer MLN:s förbindelser med de breda massorna och möjliggör för rörelsen att vinna dem för sin sak; den bryter inringningen som framtvings av tystnaden, censuren, baktaleriet och repressionen; den omvandlar den dimmiga sympatin till medveten och organiserad medverkan, förvandlar "el aplauso en apoyo", applåder till stöd (som de brasilianska kamraterna säger).

På det organisatoriska och militära planet, oskiljaktigt från det politiska, har den dessa fördelar:

a) att man kan utnyttja största möjliga mängd perifera element och speciella kunskaper utan att fördenskull sänka den kvalitativa nivån inom själva organisationen, dvs varken offra kvalitet för kvantitet eller tvärtom; aldrig behöver avstå från någons medverkan utan tvärtom kan ge åt var och en en aktiv roll utan att behöva inlemma vem som helst i själva kärnan; stärka specialiseringen av uppgifterna, dvs stärka gruppens effektivitet genom att delegera och fördela ansvaret inom de olika kampavsnitten;

b) att man i utkanten kan räkna med en ständig rekryteringskälla, vilket även medger en sällning av inträdesansökningarna. I själva verket är det bara tack vare denna periferi som Tupamaros undan för undan har lyckats fylla luckorna och ersätta förlusterna efter de successiva avtappningarna till följd av repressionens motangrepp utan att löpa några större risker för infiltrering (vilket bevisas av erfarenheterna). Detta ständiga och från början förberedda tillflöde av nya rekryter har gjort det möjligt för rörelsen att undgå utnötningen, den fortgående försvagningen, denna långsamma och oåterkalleliga avtappning av ledare och manskap som en väpnad revolutionär organisation i längden oundvikligen ständigt råkar ut för när de repressiva styrkorna kan räkna med att ha tidsfaktorn på sin sida. I detta fall har tiden tvärtom favoriserat organisationen gentemot repressionen."

Detta mönster besannades i stort sett inte av verkligheten.

Vad hände under valkampanjen, under 26 mars-rörelsens möten, medan Frente Amplios baskommittéer började verka i Montevideo-området? Organisationen översvämmades av en ström av sympatisörer utan att vare sig kunna kanalisera detta nya tillflöde eller omge det med ett lämpligt ledarskap. Den blev alltmer mottaglig för de sinnesstämningar som var förhärskande ute i dess periferi, vilket fick till följd en tydlig tendens att tänja på de dittills rådande säkerhetsbestämmelserna, och särskilt att bryta ner skiljeväggarna inom det underjordiska systemet. Under denna period öppnade sig organisationen för nya rekryter utan att de behövde genomgå alla dessa stadier av sällning och gradvisa urval, utan att ägna dem tillräcklig politisk uppmärksamhet och, naturligtvis, utan att kunna ge dem den militära utbildning som de endast kunnat få genom lång erfarenhet. Det skenbara mildrandet av repressionen drog med sig en liknande mildring av säkerhetsåtgärderna, och ibland också en avtagande kampvilja hos aktivisterna. Euforin, den överdrivna tilltron till MLN:s militära styrka och till politisk framgång för "Frente Amplio" skapade ett slags gelé för den seger-rusets bakteriekultur som ständigt ligger latent i vissa kretsar av den revolutionära vänstern. Även organisationen själv greps försåtligt av en mer kvantitativ än kvalitativ uppskattning av sin tillväxt, så att det intensiva konsolideringsarbetet mer och mer började ersättas av en vidgad medlemsvärning. Reglerna för rekrytering och befordran upprätthölls inte lika strikt som tidigare. Maskorna i sållet tenderade att bli glesare, utan att bundsförvanter och nytillkomna blev föremål för någon ideologisk uppdelning mellan reformister och revolutionärer, mellan småborgerlighet och proletariat, populisterna och marxist-leninisterna. MLN kunde kort sagt inte längre medvetet utnyttja sin viktigaste länk, kunde inte tillgodogöra sig detta

växande tillflöde.

Ämnesomsättningen började fungera baklänges: ytskikten åt sig inåt, periferin började uppsuga den avantgardistiska kärnan. En lakonisk formulering kom senare att karakterisera denna omvandling: ”Vi har placerat folket inuti organisationen i stället för att placera organisationen inne i folket.”

2. Tatú-planen

Med denna beteckning avser man planen att utvidga gerillaverksamheten inom landet i form av en gerilla som man kanske snarare borde kalla förortsgerilla än egentlig landsbygdsgerilla.

Det var öppnandet av en ”andra front” mot regimen. Från början handlade det om en avledningsmanöver i avsikt att underlätta de väpnade aktionerna i huvudstaden genom att dra bort de repressiva styrkornas förband därifrån. I själva verket ingick planen i sig själv i ett långsiktigt politiskt sammanhang: den avsåg att ge ett än konkretare innehåll åt tanken på en andra statsmakt genom att ifrågasätta de väpnade styrkornas kontroll över det nationella territoriet, alltså att dra i tvivelsmål den etablerade statsmaktens främsta kännetecken på dess överhöghet. I ett dokument förklarar organisationen grundvalen för Tatúplanen och redogör samtidigt för erfarenheterna under de sista månaderna 1971:

”Under årtal av väpnad kamp har repressionen specialiserat sig i ett enda avseende: patrullering i städerna och på landsvägarna och upprättandet av kontrollorgan i städerna i allmänhet (husundersökningar, underrättelseverksamhet bland studentgrupper och vänsterorienterade fackföreningar i städerna, stöttrupper, specialtränade för gatustrider, etc).

Till en början hölls armén, utbildad som den var med klassiska metoder för konventionell krigföring, utanför den egentliga kontrarevolutionära repressionen, även om den togs i anspråk för vissa underordnade bevakningsuppdrag. Men undan för undan, och under det senaste halvåret helt och hållet, har armén i sin tur dragits in i kampen i huvudstaden. Därmed inte sagt att armén förlorat sin klassiska uppgift (den är fortfarande det enda repressiva organ som har möjlighet att manövrera på landsbygden), men som det nu är sitter den fast i stan och det går inte att dra bort den därifrån utan att släppa kontrollen där.

Under de senaste månaderna har MLN förordat ett strategiskt alternativ som den redan i sin begynnelse antytt möjligheten av: upprättandet av aktionsgrupper på landsbygden. Vi erinrar om att man redan i Dokument nr 1 och i ”Trettio frågor” diskuterat möjligheten av en kamp ute i landet som skulle komma att bidra till en utspridning av fiendens styrkor. Konkret sade man: det är sant att det inom landet inte finns bergstrakter i tillräcklig utsträckning och att vad som står till vårt förfogande huvudsakligen utgörs av jordbruksområden och betesmarker, vilka endast kan ge ett ytterst ringa skydd, men om de kombineras med artificiellt uppbyggda försvarsanläggningar kan dessa utnyttjas av en landsbygdsgerilla.

Tatúplanen är endast en vidareutveckling av denna tankegång, bara mer utarbetad och detaljerad. Avsikten är att i ett bestämt område, vars naturliga infrastruktur skall förbättras genom uppförandet av ”tatuceras” för uppläggande av förråd och som skyddsrum, permanent installera små, väpnade grupper. Tatúplanen har utprovats inom MLN under det senaste halvåret med hjälp av en liten grupp kamrater. Samtidigt har vi under ungefär samma tidrymd genomfört ett aktionsprogram inifrån olika städer och samhällen (stadsgerilla), vilket lämnat negativa resultat. På grundval av det hittills företagna, begränsade försöket att förverkliga Tatúplanen har vissa slutsatser kunnat dras:

1. En liten grupp kan, med stöd av en försörjningslinje men utan annan infrastruktur än kullarna i landskapet och ”tatuceras”, hålla sig kvar månader i sträck utan andra missöden än vad som är normalt under vilken annan kampform som helst i staden eller på landsbygden.
2. Kamrater, manliga och kvinnliga, ur olika samhällsskikt (lantarbetare, industriarbetare, studenter etc) har helt kunnat vänja sig vid denna självuppoftande tillvaro, och på bara en månad har de tillägnat sig de grundläggande kunskaperna för att kunna genomföra detta slags aktioner.
3. Då gruppen arbetar utifrån dessa utgångspunkter kan den efter genomförd aktion försvinna ut i

terrängen; i det läget står repressionen maktlös.

4. De svårigheter som repressionens styrkor hittills mött då det gällt operationer på landsbygden har visat sig vara ännu större än förutsett. Det är just denna senare faktor — konstaterandet av repressionens svårigheter på landsbygden samtidigt som den överflyglas av en fientlig kärna i staden — som föranleder oss att just nu upprätta en andra front på landsbygden. För att bemöta en repression som är specialutbildad för att kontrollera städerna, som är utrustad för gatustrider och som i själva verket också sitter fast i städerna, har MLN beslutat upprätta denna andra front.

Då vi lanserat våra aktioner i städerna i det inre av landet har repressionen inte gjort annat än överfört sina specialförband och sin utrustning för gatustrider — underrättelsetjänst, fordon, etc — till landsorten; men därute i den omgivningen är största delen av denna utrustning till ingen nytta. De blir tvingade att ersätta polisbilarna med helikoptrar och försöka göra ”rangers” av trupper som för tillfället uteslutande är utbildade för konventionell krigföring och för gatustrider. Inom några månader kanske repressionen förmår lösa detta problem, men det problem som kommer att förbli olösligt för den är att den första fronten (Montevideo) ständigt fordrar större insatser, vilket gör det omöjligt att dra bort trupper därifrån. Av denna anledning gör MLN i sin helhet en enorm insats för att till det yttersta öka de styrkor som skall avdelas för att öppna denna andra front på landsbygden, med de nödvändiga vapnen och den nödvändiga utrustningen ...”

På kort sikt innefattade de förutsedda aktionerna i det inre av landet även repressalier mot armén, som ett svar på de tortyrmeter som mera allmänt börjat användas ute i landet innan de nådde Montevideo. Samtidigt förutsågs aktioner för att beslagta utrustning och krigsmateriel, liksom även åtgärder av revolutionär rättskipning (likvidering av tortyrexperter, kidnappningar etc). På något längre sikt planerade man ett organiserat trakasserande av armén. Till en början var uppgiften alltså att tvinga ut armén ur dess förläggningar i landsortsstäderna och att skapa ett motsatsförhållande mellan armén och den lokala polisen; denna senare skulle icke angripas.

Tatú-planens konkreta utformning kan återges på ungefär följande sätt: hela landet uppdelades mellan sju brigader (*columnas*, kolonner), vilka var och en skulle täcka flera departement intill dess en brigad kunde bildas för varje departement (ett mål som bara kunde förverkligas i departementet Paysandú i landets västligaste del, just i den trakt där MLN först bildades, bland sockerarbetarna). Varje landsortsstad utgjorde centrum för en ring av *tatuceras* utspridda över den omgivande landsbygden och under ledning av en befälsgrupp, *tatucera ciudad*. En *tatucera* är en omsorgsfullt dold och camouflerad underjordisk grotta, landsbygdens motsvarighet till stadens *berretín* (camouflerat lönnrum i det inre av ett hus). Dessa *tatuceras*, av varierande format och inbyggda, eller snarare utgrävda, under en lantgård, på ett fält, längs en landsväg eller i en skogsdunge, tjänar som förrådslokaler för vapen och utrustning och som tillfälliga skydd eller till och med som bostäder för de stridande grupperna. De medger snabba förflyttningar, och när en aktion väl är genomförd tjänar de som gömställen dit commandogrupperna försvinner. De olika brigaderna i inlandet var genom sina respektive samordningsorgan underställda ett centralt kommando, Generalstaben för landsorten. Men brigaderna och de lokala grupperna lämnades största möjliga handlingsfrihet, vilket också understryks i det redan citerade dokumentet:

”Enär brigaderna av rent geografiska skäl kan ha svårigheter att kommunicera sinsemellan eller med centralkommandot åtnjuter de för mindre operationer (besättande av en bondgård t ex) taktisk självständighet. På uppodlad mark, t ex vid passerande av åkrar eller betesmarker, bör därför ingenting få förekomma som kan avslöja närvaron av främlingar (övergivna eldstäder, rök, fotspår, avklippta taggtrådstängsel, uppskrämda fåglar, onormalt buller etc). För att kringgå ovannämnda problem, vilket uppstått på grund av avståndet mellan Tatúgrupperna och den centrala ledningen, har vi som allmän princip uppställt följande: att de nya brigadstaber som f n sprids ut över de olika zonerna skall utöva de befogenheter som reglementet tillåter dem, dvs att besluta sina aktioner i enlighet med den antagna regeln ”taktisk självverksamhet inom en centraliserad strategi”, och att staberna då det gäller mindre aktioner där behov av särskilda beslut inte föreligger (besättande av en bondgård t ex) har befogenhet att lämna Tatúgrupperna full taktisk självbestämmanderätt.

På detta sätt söker vi medverka till att aktionerna kan genomföras med största möjliga smidighet. För att experimentet Tatú skall nå bästa möjliga resultat på den uruguayiska landsbygden bör de mest erfarna Tatúgrupperna söka sig till områden där vare sig underhållsorgan eller stödorganisation i städerna ännu upprättats, just för att tvinga dem att tillskapa sådana, enligt principen ”funktionen skapar organet”.

I likhet med organisationen i huvudstaden skulle varje brigad svara för sitt eget underhåll: sjukvård (inklusive en kirurggrupp), verkstäder, underrättelsetjänst, säkerhetstjänst, pyroteknik, skrädderi. Men eftersom viss utrustning var särskilt sällsynt eller svåråtkomlig, såsom kartmateriel, kompasser, ammunition och radioutrustning, skulle en särskild avdelning upprättas i huvudstaden, med uppgift att sammanställa rekvisitioner och distribuera materielen till de olika brigaderna i inlandet. Beroendet av Montevideo förefaller här återspegla centraliseringen av landets ekonomi och samhällsliv till huvudstaden, dit hälften av befolkningen är koncentrerad. Icke desto mindre anger Tatúplanen ett antal uppgifter som bör lösas lokalt, med på platsen tillgängliga medel:

”För uppbyggande och upprätthållande av infrastrukturen, liksom för säkerhetstjänsten, rekommenderar vi bildandet av en rörlig grupp, om möjligt med eget fordon, med uppgift att undersöka möjligheterna att inköpa fastigheter, jordlotter och lantgårdar och likaledes med uppgift att iordningsställa en verkstad för tillverkning av täckningsmaterial för gömställen (*berretines* och *tatuceras*) samt för inredning av dessa gömställen till förrådsrum för utrustning och vapen. Av säkerhetsskäl skall direktivet *Cantón muerto* respekteras, dvs gömstället skall byggas i en ödebygd eller i ett övergivet område där ingen vare sig arbetar eller går förbi. Det skall innehålla en skräddarverkstad för tillverkning av uniformer eller andra klädesplagg som kan behövas under operationerna. Beträffande sprängämnen rekommenderas användningen av trampminor och andra enklare hjälpmedel för att avskära vägar och försvåra framkomligheten för de fientliga truppstyrkorna. Underrättelsetjänsten bör bestå av en grupp med särskild uppgift att samla och sovra informationer, men denna måste kunna räkna med ständig uppmärksamhet av alla kamrater i ifrågavarande zon, så att dessa insamlar och vidarebefordrar alla informationer de kommer i besittning av. Denna vaksamhet måste givetvis uppmuntras av varje brigadstab såsom en grundläggande uppgift för varje aktivist. Informations- och presstjänsten har flera uppgifter: den skall varje vecka trycka små interna informationsbulletiner för att hålla de aktiva underrättade om vad som faktiskt händer inom MLN; och den skall trycka MLN:s dokument, med prioritet för dem som kan ge varje kamrat och varje cell samma grad av information och utbildning.”

Flera ledare på det nationella planet sändes iväg till inlandet för att förverkliga denna plan. Det gamla gardet, som flytt från Punta Carretas och som avlägsnats från den centrala ledningen i Montevideo, fann en säker tillflykt ute i landsbygdsdepartementen i inlandet. Sedic organiserade och ledde t ex den tjugofemte brigaden, i departementet Rio Negro vid gränsen mot Argentina och utmed Uruguay-floden, och i detta område — som han väl kände till, eftersom han tio år tidigare just där hjälpt till att bilda de första fackföreningarna bland lantarbetarna — stannade han kvar till april, då han på nytt återvände till rörelsens centrala ledning i Montevideo.

3. Valen 28 november 1971: röntgenfoto av ett säreget samhälle

Spetsfundigheten i den uruguayiska vallagen, med dess system av kommunicerande kärnl som gör det möjligt för högerflygeln inom endera av de traditionella politiska partierna — *blancos* och *colorados* — att tillräkna sig rösterna från vänsterlistorna, är legendarisk. Den är ett specialfall av en borgerlig demokrati som i sitt formella raffinemang är legendarisk i sig själv. Låt oss, utan att i detalj gå in på denna vetenskap som har sina egna specialister och sina egna yrkesmän, gå direkt till valresultatet. Rubricerade dag avgavs i valurnorna 1 664 119 röster. Rösträkningen, lika invecklad och krånglig som själva valmetoden, slutade efter flera dagar av invecklade och motsägande aritmetiska räkneoperationer på följande sätt: *colorado*-partiet erhöll 681 624 röster, nationella partiet, *blancos*, 668 882 röster, och *Frente Amplio* 304 275 röster. Vart och ett av de traditionella uruguayiska partierna, vilka med större rätt kallas

”politiska samfund”, är endast nominella koalitioner mellan ett flertal listor, *sublemas*, som var och en representerar en *caudillo* eller en åsiktsfraktion, och *la ley de lemas* föreskriver att alla dessa olika listor kan slås ihop inom, och till förmån för, det historiska *lema*, dvs partiet i dess helhet. Denna fantastiska sedvänja fick ett paradoxalt resultat: den slutligen utsedde presidenten, Bordaberry, hade i själva verket bara 325 052 röster, medan hans olycklige konkurrent, en ”centerprogressist”, Ferreira Aldunate, uppnådde 382 113. Minoritetens kandidat tog hem spelet tack vare att hans partis (*colorados*) listor nådde en högre totalsumma än blanco-partiets listor. Republikens president utsågs alltså av 20 procent av de röstberättigade.

Valkampanjen hade av det härskande systemet utmålats som den avgörande sammandrabbningen mellan demokratin och kommunismen, mellan Nationens uråldriga dygder och Subversionens från utlandet importerade laster — ett trick som alltid ger poäng. Detta ”förmånspaket” innehöll en produkt som hade föga att göra med reklamfoldern: det var olycksbådande antidemokratiskt och dessutom en uppenbar importvara, eftersom amerikanska ambassaden, Argentina och Brasilien åtagit sig att finansiera och utbilda repressionens terroristiska stöttrupper, Dödsskvadronen och JUP. Det var just under denna valkampanj som regeringen satte in sina para-polisiära organ: vänsterpartiernas partilokaler liksom de lokaler som upprättats av Frente Amplio:s baskommittéer blev oupphörligt föremål för bombattentat och k-pist-attacker av ”okända” som ständigt befanns ”spårlöst försvunna”; vilket var så mycket mera lättförklarligt som de vanligtvis åkte omkring i bilar som tillhörde polishögkvarterets avdelning för underrättelseverksamhet. JUP:s fascistbrigader

134 skingrade eller terroriserade Frontens valmöten, framför allt i inlandet. Studenter och aktivister mördades, inspärrades och torterades. Ett attentat mot general Seregni, kandidat för utvidgade fronten, misslyckades med knapp marginal men drabbade i stället en byggnadsarbetare. Belägringstillstånd, presscensur, godtyckliga arresteringar, påtryckningar och utpressning av allehanda slag, husundersökningar och kidnappningar bildade på detta sätt ramen kring dessa ”demokratiska val”, vilket väsentligt reducerade valresultatets tillförlitlighet, något som förresten MLN-Tupamaros förutsett och tillkännagivit då de deklarerade sitt stöd åt den utvidgade fronten.

Man kan kanske hävda att valsiffrorna knappast har något större historiskt intresse, att de bara utgjorde ett inslag i den vanliga dagspresskrönikan. Men betydelselösa som de är ger de ändå en nyckel till Uruguays verkliga historia. I den mån de utgör ett tvärsnitt av väljarkårens sinnesstämning har de ett givet intresse: detta tvärsnitt ger ett slags fotografisk projektion av Uruguays förflutna på dess nutid. I det hänseendet är valet ett återkallande till den historiska determinismens ordning för allsköns nutida revolutionära voluntarister. Hos många uruguayiska aktivister och utländska observatörer väckte det förvåning och besvikelse. Besvikelsen är förklarlig mot bakgrunden av de psykologiska förväntningarna och den våg av förföriska illusioner som väckts över hela den latinamerikanska kontinenten av framgången för Chiles Folkets Enhet, vars oerhörda begränsningar och bräcklighet man glömde bort: det är lustigt att iaktta dessa förkunnare av det unika i varje lands situation, vilka efter att så länge och inte utan skäl ha vederlagt de dogmatiker och voluntarister som velat utvidga den så egenartade kubanska vägen till socialismen till allmängiltig modell, själva med glad förtröstan ramla i samma fallgrop när det gäller den ”chilenska vägen” och överallt framhålla Folkets Enhets modell som en mirakelmedicin för den revolutionära rörelsens svårigheter i de andra latinamerikanska länderna. Kan det möjligen vara så att de hade mindre att invända mot imiterandet av modellen än mot den historiska realiteten hos den väpnade kamp som var modellens stöd?

Vare därmed hur som helst; i förhållande till den uruguayiska valmanskårens traditioner och det uruguayiska samhällets historiskt bestämda förutsättningar, liksom i förhållande till de repressiva tvångsmedel av skilda slag som vilade över vänsterns valkampanj, framstår dessa resultat som inte bara logiska utan till och med tillfredsställande. De prognoser som före valen

gjordes av dem som bäst kände sina landsmäns politiska reaktioner var — som man kan se av Carlos Quijanos och *La Marchas* ledarartiklar — eniga om att Frente Amplio skulle komma på tredje plats. Redan detta var en vacker framgång: för första gången i landets historia lyckades vänstern tvinga sig fram till en plats i solen, bryta det hundraåriga tvåpartisystemets dominans och bli erkänd som en tredje kraft i opposition mot den härskande oligarkins system — och allt detta efter bara ca 8 månaders tillvaro och gentemot partier som båda grundats under förra århundradet och som under tidernas lopp kommit att helt representera nationens politiska liv. I Montevideo, nationens ekonomiska och politiska hjärta, nådde Fronten andraplatsen med 30,2 procent av röstetalet mot *colorado*-partiets 39,4 och Nationella partiets 29,6 procent. Från 113 000 röster 1966 (om man summerar ihop rösterna för de olika partier som gick tillsammans i Fronten) ökade den 200 000, dvs en tillväxt med 90 procent, gentemot de övriga partiernas stagnation respektive klara tillbakagång. Vad som däremot kunde förorsaka besvikelse var den omsvängning i framtidsutsikter som valresultatet framtvängde: det som ivern lät framtona som den triumfartade höjdpunkten för en massrörelse på frammarsch blev, när allt kom till kritan, i realiteten inledningen till en ny, säkerligen mycket lång, plågsam och oberäknelig era i Uruguays politiska liv.

Man omintetgör inte en sekellång historia på några månader; det kan, om sammanfattningen tillåtes, vara den allmängiltiga lärdomen av denna lokala episod. Tvåpartisystemet *colorado-blanco* är i Uruguay inte något utmärkande drag för en specifik politisk konjunktur, det är den historiska gjutform som skapat Uruguay som nation. Under inbördeskriget 1838 bildades samtidigt *Partido Colorado* (de Röda), såsom stöd åt general Fructuoso Ribera, och *Partido Blanco* (de Vita), såsom stöd åt hans motståndare general Oribe, och i och med Trippelallianskriget 1865, som förde general Flores till makten i Montevideo, installerades *colorado*-partiet i en maktställning som skulle komma att vara i ett sekel, med ett enda avbrott 1958. Följden har blivit att Östra Rio de la Plata-provinsen som nation mer eller mindre sammanfaller med detta ständiga dubbelmonopol på den politiska folkrepresentationen. Den stora reformperioden under Batlle i början av 1900-talet, vilken förde Montevideos medelklass till makten på bekostnad av den jordägande oligarkin i inlandet (utan att den fördenskull berövades sin ekonomiska maktställning), genomdrevs inom denna ram, som därigenom tillförsäkrade sig en kontinuitet och ett slags folklig och nationellt demokratisk legitimitet under hela första hälften av detta århundrade, även efter det att dess skapare och ledare, Batlle y Ordoñez, avlidit 1929. I Uruguay föds man till ”röd” eller ”vit”, liksom man i England föds till de konservativa eller till arbetarpartiet eller i Förenta staterna till demokrat eller republikan. Det blir ett rent rutinmässigt inordnande som inte innefattar något slags medvetet politiskt engagemang utan bara en nedärvd fördom, som mindre betecknar medborgarens inställning än hans civilstånd, mindre en klassmotsättning än ett slags visitkort.

Tidigare representerade blancos jordägarna i det inre av landet och colorados den nya, uppstigande medelklassen i Montevideo. Denna åtskillnad är i dag föga meningsfylld. Gentemot högern, vilken inte är en höger i vanlig betydelse utan representerar den historiska legitimiteten, den nationella traditionen — låt oss kalla det landets ”ansikte” sådant det alltid varit sedan sin tillkomst har vänstern, åtminstone hittills, aldrig varit annat än ett gränsområde, otroligt smalt och obetydligt för att vara i ett så ”avancerat” och ”demokratiskt” samhälle. Låt oss erinra om att vänstern, om man summerar rösterna för kommunister och socialister och för de valförbund eller koalitioner vari de medverkat, regelbundet har varierat mellan 5 och 7 procent av rösterna vid valen (1954: 5,4 procent; 1958: 6,2; 1962: 5,7; 1966: 6,5 procent) — vilket kastar ett tämligen grällt ljus över den traditionella vänsterns sektbetonade och marginella karaktär, däri även inbegripet dess bäst organiserade, bäst sammanhållna och mest proletära kraft; det uruguayiska kommunistpartiet.

Den djupa ekonomiska kris, som av strukturbetingade, och inte konjunkturbetingade, skäl från och med 1960 fullständigt vänder upp och ned på Uruguays tidigare ställning som en liten

privilegierad ö, spräcker ohjälpligt och obotligt den idylliska bilden, påskyndar dess upplösning, skakar om den, får den att allt mera vackla i sina grundvalar, men kan inte fullständigt radera den. Tvärtom: denna oåterkalleliga ekonomiska och samhällsliga ruin tycks i stället på något sätt återuppliva de yttre tecknen på den gamla politiska stabiliteten. Just när "nuestro tradicional estilo de vida" — som reaktionens valser ständigt idisslar genom alla tillgängliga massmedia — befinner sig i full upplösning, börjar breda befolkningsskikt återigen bekänna sig till denna "livsstil" med ett slags hysteriskt eftertryck. Ett samhälle som är på väg att gå under står inte ut med åsynen av sitt eget skeppsbrott, det klamrar sig förtvivlat fast vid allt som påminner det om dess förlorade välstånd, dess förlorade frid, efterkrigstidens guldålder. Det spelar ingen roll att livbojen är ett halmstrå, vad som helst duger bara man får tillfälle att drömma igen, en sista gång. I det avseendet påminner det väljarbeteende som majoriteten av det uruguayiska folket gav uttryck för om en sorts försoningsgest, lika styrkande och lugnande som patetiskt meningslös, ett slags besvärjelseformel för att avvärja dess nuvarande belägenhet, som om själva raseriet och våldsamheten i dess längtan tillbaka kunde göra drömmen till verklighet. Denna till stor del känslöbetonade reaktion var naturligtvis en utmaning mot sunda förnuftet, men det låg något gripande i den.

Men vi kan givetvis inte stanna vid detta. Det är inte åt något slags allmän masspsykologi som vi bör ge sista ordet, utan åt en målinriktad sociologi. Ty denna brist på realistiskt sinne som tar sig uttryck i att vilja bota tvinsotens följder genom att underblåsa dess orsaker (den avhängiga kapitalismen, representerad och vidmakthållen av den uruguayiska oligarkins traditionella företrädare, de två partierna) är i sig själv rationell: den har en materiell grundval. Denna självbevaringsdriftens dödsryckning skulle inte ha visat sig med sådan livaktighet om den inte i sin tur hade frampressats av en social verklighet som är mer konservativ än vad man utomlands vanligen föreställer sig. Varje revolutionär talare inleder alltid alla sina anföranden med det obligatoriska skämtet om Uruguay som Amerikas Schweiz. Så har en banalitet till slut kommit att som kontrast alstra en annan, lika farlig som den första: Uruguay som Amerikas anti-Schweiz. I själva verket har "latinamerikaniseringen" av vad som ännu i går var något av en lite insulär tillflyktsort med saftiga betesmarker och diskreta banker ännu ingalunda suddat ut allt det som i detta land fortfarande påminner om Schweiz. Det var inte bara författningen som förr kom Uruguay att förete likheter med sin alltför vackra förebild. Det niomannaråd (i vilket tre medlemmar av oppositionen, i likhet med vad fallet är i det schweiziska federala rådet, alltid skulle ingå) som regerade Uruguay mellan 1917 och 1933 och mellan 1951 och 1966, har ersatts med en presidentregim av amerikanskt snitt, vars auktoritära drag Pacheco Areco utnyttjat till det yttersta, med ett förtryckarraseri och ett godtycke som förpassat minnet av denna fridfulla tid till en förgången guldålder. Ändå har inte de sociala grundvalarna för liknelsen med Schweiz bortfallit från en dag till en annan på samma gång, och i samma takt, som den finansiella välmågan, den höga levnadsstandarden och institutionernas förmåga att dämpa de politiska motsättningarna. Befolkningens åldersfördelning, dess uppdelning på verksamhetsgrenar och dess geografiska spridning tyder på att Uruguay fortfarande har ett "utvecklat" lands samhällsstruktur som allt mindre och mindre överensstämmer med en ekonomisk struktur på tillbakagång och på väg mot underutveckling.

På en kontinent som befinner sig mitt uppe i befolkningsexplosionen har Uruguay (liksom Argentina) en årlig befolkningstillväxt på 1,3 procent, dessutom stadigt sjunkande. På en kontinent där majoriteten av befolkningen regelbundet är i åldrarna under 20 år är Uruguay ett land av gamlingar: 63 procent av befolkningen är i vuxen ålder, och detta procenttal är i stadigt stigande. Mellan 1908 och 1963 har proportionen av medborgare över 65 år tredubblats, medan motsvarande proportion för ungdomen gått ner med en tredjedel. Denna förgubbingsprocess är en av orsakerna till den nuvarande ekonomiska tillbakagången, och likaså en av grundvalarna för den konservativa och traditionalistiska politiska reaktionen. Som Luís Benvenuto påpekar i sin uppsats *La tierra y los hombres* utgör den del av Uruguays röstberättigade som är mellan 20 och 34 år i dag endast en tredjedel av valmanskåren, medan

de för femtio år sedan utgjorde hälften. Denna åldersförskjutning måste givetvis påverka valens utgång, vilket också bekräftas av olika undersökningar.¹² Hälften av den yrkesverksamma befolkningen är sysselsatt i servicenäringar, vilket är unikt i Latinamerika. Inget annat land har en så hög proportion icke yrkesverksamma som Uruguay: 300 000 pensionärer eller rentier, samtidigt som statstjänstemännens arbetstid uppgår till sex timmar om dagen vintertid och fem timmar om dagen under sommaren. På grund av avsaknaden av naturliga energikällor och de obetydliga förekomsterna av råvaruproducerande mineral befinner sig industrialiseringen på ett föga utvecklat stadium, vilket förklarar industriproletariatets relativt svaga ställning (27,8 procent av den aktiva befolkningen har sin huvudsysselsättning inom industrin). Ett extensivt lantbruk, som i övervägande grad bygger på föga arbetskrävande boskapskötsel, ger arbete inom jordbruket åt endast 19,6 procent av den aktiva befolkningen, en siffra som tenderar att oavbrutet reduceras till följd av flykten från landsbygden. Koncentrationen till städer och tätorter av denna befolkning, slutligen, är så stark att den icke har någon motsvarighet annat än i Storbritannien: i Montevideo lever i dag praktiskt taget hälften av landets totala befolkning (44,6 procent 1966), och 70 procent är bosatta i landets 28 städer med mer än 10 000 invånare. I jämförelse med förhållandena i det övriga Latinamerika utgör alla dessa demografiska och sociala kännetecken en "missbildning". Än mer än vad fallet är med Argentina faller det sig naturligt att tänka på "europeiska" förhållanden. "*Como el Uruguay no hay*", lyder ett populärt talesätt inom oligarkin: orden kanske inte har den fåfänga och själv tillräckliga klang varmed de uttalas av koryféerna inom den uruguayiska högborgerligheten, men det betyder inte att de inte skulle ha någon innebörd alls — Uruguay är faktiskt fortfarande en undantagsföreteelse i Latinamerika.

Det finns inget samhälle i världen som inte kan kallas ett undantag, och de lagar som styr dess historiska utveckling måste för varje gång stöpas i en egen form innan de kan återuppstå som konkreta händelser. Man kan göra samma iakttagelse i fråga om de negativa illusioner som en viss politisk utveckling kan ge upphov till. De som i förväg lyckönskade Frente Amplio till en snabb, förkrossande seger, som den uppenbarligen aldrig hade några möjligheter att nå, begick i detta speciella fall de allmänna bedömningsfel som tid efter annan kommer tillbaka på än den ena än den andra delen av kontinenten, Chile inbegripet:

a) vänsterorganisationernas förmåga att mobilisera sina anhängare skapar regelmässigt illusioner beträffande deras väljarunderlag. I Montevideo genomförde Frente Amplio de såväl genom sitt omfång som genom sin intensitet mest imponerande massmöten och demonstrationer som någonsin förekommit i Uruguays politiska liv. Den 26 mars, och den 24 november, i valkampanjens slutskede, fylldes Montevideos gator av en folkmassa som staden dittills aldrig skådat. Kampviljan, dynamismen och medvetenheten hos de proletära och progressistiska partiernas basaktivister avspeglar skillnaden mellan dem och den passiva, tysta och konturlösa massa som vilket som helst "establishment" kan bygga sin maktställning på, men på valdagen är det bara kvantiteten som räknas. Överallt i världen har högern få aktivister, men fördenskull har den inte lika få röster. När det gäller vänstern tenderar aktivisten och väljaren mer och mer att bli densamme, men när det gäller högern finns inget samband alls mellan de båda. Den väljare som är medveten och har förmåga att i ord motivera sin inställning betyder inte ett uns mer än den avtrubbade och fåraktige, vars enda politiska handling utgörs av att en gång vart femte år bege sig till valurnan: en valsedel här, en valsedel där. Den tysta majoriteten har inget språkrör därför att den inte har någonting att säga, men denna ackumulerade tystnad samlar när allt kommer omkring fler röster än en ung och aktiv, ehuru

¹² I samma studie av Benvenuto, vilken inleder samlingsverket *Uruguay hoy*, återfinns man följande anmärkning: "En nyligen företagen opinionsundersökning, genomförd av Gallupinstitutet i Montevideo i december 1970, visar att av ungdomar i åldern 18 till 25 år anser 84 procent att Uruguay exploateras av den nordamerikanska kapitalismen, medan 8 procent anser att så icke är fallet och de övriga 8 procenten är tveksamma. I åldrarna över 50 år däremot anser endast 55 procent att Uruguay utnyttjas på detta sätt, 19 procent anser motsatsen och 26 procent har ingen uppfattning eller avböjer att svara.

rent siffermässigt minoritär, samhällskraft. Något som iakttagarna av den chilenska utvecklingen inför valen tvingades ta hänsyn till för att inte falla i den klassiska fallgropen: att Folkets Enhet kunde samla 500 000 personer till sin demonstration på Alameda, medan kristdemokraterna och Nationella partiet knappt kunde mobilisera hälften, innebar ingalunda att man kunde konstatera samma proportioner i valurnorna några månader senare.

b) även om Frente Amplio i Montevideo lyckades slå en bräscher i den försvarsmur som företrädarna för status quo byggt upp kunde den inte med samma framgång bryta in i de bastioner som behärskades av den traditionalistiska bourgeoisin i inlandet, där de ”hävdvunna” partiernas inflytande över befolkningen är betydligt starkare. Den hårda poliskontrollen, högerns terrorkampanjer och de av regeringen understödda aktionerna från JUP:s fascistiska commandogrupperns sida gjorde en outplånlig verkan på hälften av väljarkåren, inte minst på grund av de gynnsamma sociala förutsättningar under vilka reaktionen kunde arbeta: de föråldrade samhällsrelationerna, godsägarnas paternalistiska inflytande över sina ”peones”, den traditionsbundna nationalismen, som har ett starkare fotfäste ute i landsortsstäderna (varav endast två, Salto och Paysandú, har mer än 50 000 invånare, medan de flesta departementshuvudstäderna endast räknar mellan 20-40 000). Den likgiltighet, den avpolitisering och den isolering som rådde inom den exploaterade landsortsbefolkningen var en gynnsam jordmån för oligarkin. Det är ett faktum att Frente Amplio aldrig lyckades bryta denna politiska apati, och uppgiften underlättades ingalunda av att den ekonomiska krisen var mycket mindre kännbar på landsbygden än vad den var i huvudstaden. Inget land kan ostraffat under en så lång period fortleva som en privilegierad fristad, inklämd vid Amerikas Atlantkust som en europeisk utpost. Det tysta samförståndet mellan vad som ännu återstår av bondesamhälle och landsortstillvaro å ena sidan och den härskande klassen å den andra är måhända ytterligare ett inslag i den bild som får Uruguay att framstå som ett av de ”utvecklade” länderna. Klyftan mellan Montevideo — den uppmärksammade och praktiskt taget enda skådeplatsen för alla de ”tupamarosaktioner” som gav genklang i den internationella pressen och för den demokratiska massrörelsen, ständigt begränsad till industriarbetarna, till tjänstemännen i de statliga företagen, till studenterna och universitetslärarna (samtliga koncentrerade till huvudstaden) — och landsorten, som skvalpar i det politiska livets bakvatten och som man därför har en tendens att glömma bort, uppmärksammades inte när man gjorde sina överdrivet optimistiska valprognoser. Denna undervärdering av de interna skiljaktigheterna inom en given samhällsbildning mellan dess politiska centra och dess efterblivna periferi är en synnerligen utbredd källa till missbedömningar, såväl i det ”utvecklade” Latinamerika kring Rio de la Plata som på den övriga kontinenten, det ”underutvecklade” Amerika.

De framgångsrika erfarenheterna med Frente Amplios baskommittéer har blivit mycket omskrivna. Vid slutet av 1971 fanns omkring 300 kvarterskommittéer och 150 fabrikskommittéer i Montevideo. Dessa kommittéer, som uppstått från basen men som var sinsemellan samordnade på olika plan, zonplanet och departementsplanet, var genomsyrade av en anda av självständighet och fri diskussion (alltifrån det dagliga livets problem till de stora nationella frågorna) utträttade enligt de egna aktivisterna och enligt utomstående vittnesbörd ett utomordentligt arbete för upplysning, information och agitation bland massorna, långt utöver de trånga gränserna för den enkla väljarmobilisering och röstvärkning som bedrevs av en vanlig ”club seccional”. Det förefaller emellertid knappast tillrådligt att alltför mycket överdriva betydelsen och inflytandet hos dessa kommittéer, vilkas politiska och sociala bas var betydligt smalare än Folkets Enhet-kommittéernas i Chile 1970. I Uruguay fungerade dessa baskommittéer mera på ledarnivå, som en form för enhetlig utbildning av aktivister snarare än som ett medel att nå ut till massorna, mera som samlings- och diskussionsklubbar för de redan övertygade än som instrument för att övertyga de likgiltiga. Det var åtminstone den slutsats som initiativtagarna själva klarsynt nog drog av sina erfarenheter då de samlades till kongress efter valen.

I ett dokument sammanställt i mars (efter installerandet av Pacheco Arecos efterträdare president Bordaberry den 1 mars 1972) av MLN-Tupamaros' exekutivkommitté kan man ta del av en både realistisk och nyanserad sammanfattning av valutgången. Efter att ha redogjort för ”nya betydelsefulla händelser på det internationella området”, övergår dokumentet till ”det nya och betydelsefulla på det nationella planet”:

9. Valresultatet har bland massorna stärkt ”Pacheco-linjen”; detta gäller i första hand på kort sikt, men det tvingar oss inte desto mindre till ett visst utnötningsarbete gentemot den nya regeringen, särskilt på det politiska och sociala planet.
10. Valrörelsen har stärkt vår ställning inom Frente Amplio, vilket medför att vi dag kan räkna med att utöva ett betydande inflytande inom fronten. I allmänhet kan sägas att vi på det politiska planet efter valet befinner oss i en fördelaktig position.
11. Efter valet ställs den nya regeringen inför en komplicerad situation i parlamentet, där den på grund av de olika tendensernas inriktning befinner sig i minoritet.
12. Detta parlament är inte detsamma som gårdagens; det ”folkliga” inflytandet har blivit starkare. Detta medför att vi måste inta en parlamentarisk handlingslinje för att kunna utnyttja denna situation.
13. Ur de tre senaste årens politiska utveckling har framgått två betydelsefulla caudillos : Pacheco och Wilson Ferreira. De ersätter de personer som tidigare dominerade de traditionella partierna men som sedermera har försvunnit från den politiska scenen. Detta måste tas med i våra beräkningar, särskilt då det gäller Wilson.
14. Nationalismen har skickligt utnyttjats av oligarkin gentemot folket, med ett resultat som visar dess aktualitet.
15. I förhållande till Montevideo kännetecknas det inre av landet av en politisk efterblivenhet som för oss utgör en allvarlig svaghet.
16. ”Pacifieringen” — med eller utan våld — är fortfarande ett viktigt politiskt slagord som används som slagträ i alla samhällsskikt. Vi kan på ett intelligent sätt dra nytta av detta slagord.
17. På det ekonomiska planet kan man förutse växande svårigheter under det kommande året: landet är till följd härav utsatt för en häftig inflation, vilket med säkerhet kommer att underblåsa folkets missnöje.
18. De av regeringen tillkännagivna intentionerna på undervisningsväsendets område kommer, för det fall de förverkligas, att skapa utmärkta förutsättningar för en folklig mobilisering.
19. Slutligen har två nya företeelser framkommit:
— fascismen
— de väpnade styrkorna som Organisationens direkta motståndare.”

4. ”1972 års Plan”

Vid slutet av år 1971 hade organisationens ledning från fängelset gjort upp bokslutet för 1971 och utarbetat den strategiska planen för 1972, för att den skulle spridas till de olika brigadstaberna.

Detta dokument lyder som följer:

- ”1. Vår militära aktivitet, tidigare utomordentligt dynamisk, visar sig alltmera maktlös då det gäller skapandet av nya situationer, påverkan av utvecklingen och utvecklingens kännetecken. Vissa aktioner som hittills varit mycket effektiva väcker i dag inget som helst uppseende. Huvudorsaken härtill är icke att finna i den påtvingade tystnad som omger vår verksamhet.
 2. Huvudorsaken, vars konsekvenser i framtiden kommer att visa sig än allvarligare, består i det faktum att regimen, folket, oligarkin, hela samhället, undan för undan ”vant sig” vid oss.
- Denna tillvänjning visar sig på flera sätt: den börjar med utvecklandet av för var dag allt mer effektiva medel att bekämpa oss, men kan gå ända därhän att man accepterar oss som ett ohjälpligt

faktum och inrättar sig för att samexistera med oss i fullständigt orubbat lugn. Den går från tillskapandet av en speciallagstiftning och upprättande av mördarband som sköter de smutsigaste "jobben" till folkets likgiltighet och "trötthet" inför våra aktioner som upprepar sig och våra propagandateman som vi tuggar om i all oändlighet trots att de redan i sig själva är tämligen utslitna.

3. Denna tillvänjning skulle kunna illustreras på följande sätt: Organisationen och dess verksamhet har spelat rollen av ett vaccin som injicerats i samhällskroppen. Till en början föranledde detta vaccin vissa besvär, men efter hand har organismen utbildat antikroppar, som tillfälligt sätter den i stånd att leva sida vid sida med vaccinet utan allvarliga risker och som så småningom mycket väl kan göra den immun mot fortsatt smitta.

4. Å andra sidan är det inte första gången en gerilla befinner sig i en dylik situation: liknande exempel kan hämtas från Colombia, från Venezuela etc. Apropos Venezuela finns det anledning att erinra om vad T. Petkof säger i ett reportage i *Marcha*: "Medan gerillasoldaterna utträttade underverk av heroism kunde bourgeoisin och kapitalismen i Venezuela fortsätta att leva som om ingenting hade hänt och utan att den väpnade kampen störde dem på minsta sätt." Vissa politiska ledare som vi samtalat med under den senaste tiden har också framhållit detta problem.

5. Då det gäller att skapa förståelse hos massorna kan denna fråga så småningom få allvarliga konsekvenser, och detta så snart våra mest framgångsrika aktioner förlorar sitt uppmärksamhetsvärde. När samma handlingsmönster upprepas alltför ofta börjar folk fråga sig: "Hur länge skall detta fortsätta?" och så länge vi inte kan ge ett klart och entydigt svar på den frågan kommer vi att ha svårt att få förståelse för vår verksamhet. På ett sätt förefaller det som om vi nöjde oss med att agera bara för en viss publik: för de redan "initierade".

6. Men det är hög tid att vi själva ställer oss den fråga som de utomstående ställer. I tio års tid har vi arbetat, och under den tiden har vi, på det militära planet, genomfört den svåra uppgiften att introducera den väpnade kampen såsom ett av de huvudsakliga politiska kampmedlen i vårt land. Under dessa tio år har vi upprättat en effektivt arbetande organisation, vi har omgivit den med en skyddande periferi, vi har otaliga gånger framgångsrikt utmanat regeringsmakten, vi har på olika sätt avslöjat dess verkliga natur; som sista utväg har vi under alla dessa år förordat den väpnade kampen, och vår appell har ingalunda förklingat ohörd. Men frågan kvarstår: Hur länge?

7. I huvudsak har vår militära verksamhet hittills bedrivits på ett föredömligt sätt; vi måste icke desto mindre se till att vi inte dröjer oss kvar i det förflutna till den grad att vad som i går var dynamiskt i morgon blir förlamande. Arvet från de gångna åren kan utsätta oss för risken att bli så väl anpassade till vissa särskilda förhållanden att vi dag får svårigheter att anpassa oss till nya.

8. Om vi inte för vår militära verksamhet kan uppställa nya och stimulerande uppgifter, om vi inte kan ge motsättningarna mellan oss och den härskande regimen ett nytt innehåll, om vi inte åstadkommer ett nytt läge, då kommer vi inom kort att avköna oss själva och lämna motparten fritt fram för att vinna folket för sin sak med falska förespeglningar. I den situation där vi befinner oss kan vi inte äventyra vår ställning som avantgarde och därmed lämna den posten obesatt, inte heller kan vi avstå från vår ställning som en av de båda poler mot vilka hela vårt folk tenderar att gruppera sig. Människorna får inte lämnas i ringaste tvivel om vad vi strävar till, dvs revolutionen. Av den anledningen kan vi inte tillåta att våra aktioner ger upphov till veritabla nedsvärningskampanjer mot oss, antingen det sedan rör sig om arresteringen av en journalist, avrättningen av en torterare eller en sårad polisman. Sådant var ännu i går oundvikligt, men för närvarande är det möjligt att vi själva håller på att gå vilse i denna återvändsgränd. Vi måste agera så, att våra segrar eller våra nederlag blir det allmänna samtalsämnet i landet.

Mario Heber (en av oligarkins ledare) sade den 14 mars: "Tänk er att en av våra fångar i morgon eller i övermorgon gör samma sak som Raúl Sendic redan har gjort, vänt sig till Internationella Domstolen i Haag; ögonblickligen kommer vi att få Internationella Röda Korset på oss, som något slags skiljedomare mellan Tupamaros och regeringen. Frågan måste ställas på ett annat sätt. Gerillan måste benämnas som uppviglare, inte som revolutionärer. Min åsikt är att Tupamaros bara är rena upprorsmakare, de är inga revolutionärer."

Det hela rör sig följaktligen om på vilket plan vår väpnade kamp skall föras, och det är inte bara oligarkin som förväntar sig av oss att detta plan i framtiden skall bli högre.

9. Vi kan inte fortsätta vår dialog med regimen genom våra aktioner: för vart och ett av dess initiativ ett motinitiativ från vår sida; för varje tortyr en repressalieavstraffning; för varje nedsvärande tidningsartikel en bestraffning av författaren. På detta område är vi handikappade. Ännu i går tjänade denna verksamhet någonting till, men i dag gör den det inte längre, och det värsta av allt är att vi med den här dialogen hållit på att utarbeta ett slags lexikon som visat sig vara obegripligt för större delen av befolkningen. Metoden har tjänat ut. Den har tjänat sitt syfte, och den har skapat förutsättningarna för något nytt. Och nu är tiden inne för ”något nytt”.

Sådant ter sig bokslutet för 1971. Vi övergår nu till planen för 1972:

1. Den militära grundsatsen i Dokument 5 kan sammanfattas sålunda: vi kan känneteckna den kommande upptrappningen såsom övergången till en ny och mer intensifierad nivå av den väpnade kampen, en utbredning av kriget till alla områden och alla samhällsskikt, en allmän attack mot och nedkämpning av fiendens stridskrafter, vilken följdriktigt kommer att medföra en polarisering av de politiska kraftfälten inom landet, en radikaliserings utvecklingen och ett hundraprocentigt utnyttjande av alla de vapen och stridskrafter som vi har till vårt förfogande.

2. I själva verket har vi alltsedan 1970 strävat till att sammanställa förutsättningarna för och möjligheterna att genomföra denna upptrappning, med större eller mindre framgång. Under 1971 har dessa strävanden skjutits på framtiden till följd av valförberedelserna och vissa andra politiska tilldragelser; de har icke desto mindre ständigt funnits med i våra strategiska framtidsplaner.

3. Ett flertal konkreta planer har utarbetats med dessa framtidsperspektiv i sikte, vissa av dem redan på väg att förverkligas, andra inte. Dessa planer kan komma att förlora en stor del av sitt värde och kan till och med bli farliga om man söker tillämpa dem utanför det historiska och militära perspektiv för vilket de utarbetats.

4. Vad det med ett ord handlar om är en direkt och systematisk övergång till attack mot de repressiva styrkorna såsom den viktigaste formen för politisk och militär aktivitet. Vad vi nu föreslår är att överföra denna aktivitet från det teoretiska plan på vilket den hittills befunnit sig till den omedelbara verkligheten.

5. Genom detta förfaringsätt räknar vi med att uppnå följande målsättningar:

— *Minimimålsättning*: försätta landet i ett uppenbart revolutionärt krigstillstånd, definitivt klyva det mellan Organisationen och Oligarkin, påskynda denna utveckling, med alla medel eftersträva uppkomsten av kritiska situationer, alltså med andra ord framtinga en upptrappning;

— *Målsättning på längre sikt*: att få till stånd förhandlingar syftande till skapandet av en politisk plattform för genomdrivandet av vissa minimikrav (vilka återstår att fastställa). Att med Organisationen som centrum skapa en Nationell befrielsefront (FLN).

Att genom dylika förhandlingar få vår organisation erkänd som ”officiell institution”;

— *Slutgiltig målsättning*: att försätta regeringen i en så ohållbar situation att det blir möjligt att ersätta den med en annan, där ”Orga” indirekt blir representerad. Att uppnå att ”Orga” blir officiellt erkänd (amnesti), och att de mest ökända förtryckarorganen avskaffas. Att förbereda de praktiska åtgärder varigenom vårt politiska program kan förverkligas. Att försätta regimen i en situation där vår kamp blir en avgörande faktor för utvecklingen i vår del av kontinenten.

6. Samtidigt med ett fastlagt militärt aktionsprogram måste vi, som synes, även genomdriva en ny politisk handlingslinje, för att undvika att vi tvingas in i återvändsgränder där vi riskerar att bli isolerade.

7. Oundgängligen nödvändigt blir att utarbeta en konkret arbetsplan, med hänsyn tagen till samtliga led i kampen, som samordnar dessa led och fastställer bestämda data för var och en av uppgifterna. Denna arbetsplan bör uppdelas i tre etapper: förberedelse, val av lämpligt tillfälle, aktion.

8. Varje tanke på en passiv attityd, där man i all oändlighet vill avvakta det lägligaste tillfället för att skrida till aktion, måste avvisas. Eftersom de objektiva förutsättningarna generellt sett är gynnsamma är det vi själva som måste stärka de positiva dragen i dessa förutsättningar genom vår egen aktivitet, och själva skapa de inre förutsättningar som sätter oss i stånd att inleda vår offensiv. Detta är en central uppgift för varje avantgarde. Då det gäller mobiliseringen av massorna och deras

radikalisering har vi till exempel hittills kunnat nöja oss med att vänta på att de skulle komma av sig själva, eller på att någon annan politisk kraft skulle åta sig den uppgiften; i dag däremot måste vi fråga oss: vilken annan politisk maktfaktor ligger bättre till än vi själva för att åta sig den? Och om vi själva inte gör det, vem kommer då att göra det?

9. Igångsättandet av denna nya etapp kan inte underordnas vetskapen om huruvida vi kan räkna med ett större eller mindre politiskt stöd utifrån. Det ankommer på vår ledning att välja det rätta ögonblicket. Men rent allmänt kan det fastslås att vi har allt det politiska stöd som vi för närvarande kan räkna med att någonsin uppnå. För att nå en än djupare förankring bland massorna än den vi redan har måste vi vända på problemet: det är omöjligt att uppnå ytterligare stöd från folket utan att vi, kvantitativt såväl som kvalitativt, trappar upp vår verksamhet.

Regimen måste attackeras i sina grundvalar, vi måste angripa själva dess hörnstenar; det är vår enda möjlighet att förvandla oss till en verklig maktfaktor i samhället, med förmåga att attrahera och radikalisera nya medborgarskikt. De människor som vi just nu har möjlighet att vinna för vår sak måste övertygas om att vi kan segra, att den väg vi utstakat för oss duger att färdas på, och det resultatet kan bara uppnås genom avgörande militära framgångar. Ändå får vi inte glömma bort att en stor del av befolkningen allt framgent kommer att förhålla sig tveksam och avvakta utgången av kampen som åskådare, utan att engagera sig.

10. Från denna utgångspunkt kan vi överväga ett flertal olika handlingslinjer. Det första består i att fortsätta med vår strikt militära verksamhet, undan för undan, intill dess vi är beredda att genomföra den definitiva upptrappningen:

— *Fördelar*: vi blir för var dag alltmer förberedda för den avgörande kampen, och vi kan undan för undan jämföra vår egen beredskap med de i realiteten uppnådda resultaten;

— *Nackdelar*: även fienden ges tillfälle att förbereda sig och att avslöja våra planer.

Alternativet är att för ännu en tid framåt begränsa oss till vår nuvarande verksamhet och under tiden i tystnad förbereda vår offensiv, vilken därefter kan utlösas snabbt, hårt och oväntat, på alla fronter samtidigt:

— *Fördelar*: överraskningsmomentet och samordningen av alla våra tillgängliga stridskrafter;

— *Nackdelar*: vi löper risken att vi utarbetar en plan som i det avgörande ögonblicket kanske inte kommer att fungera.

Vid första påseendet lutar vi åt det andra alternativet, ty det säger sig självt att de risker som är förenade med detta inte äventyrar kampen för framtiden, och även detta har fördelen att vi bereds tillfälle att konstatera huruvida vi kan leva upp till verklighetens krav. Om det värsta skulle inträffa (om vi inte duger till att bemästra situationen) har vi bara att börja om från början igen. Men frågan måste grundligt studeras, tänkas över och diskuteras.

En rad brådskande uppgifter måste i så fall klaras: Vi måste få till stånd en målinriktad och oavbruten upplysningsverksamhet bland de militära styrkorna. Vi måste stärka vår verksamhet i det inre av landet. Vi måste utarbeta ett politiskt program för den omedelbara framtiden. Vi måste intensifiera våra förbindelser med de argentinska revolutionärerna, utarbeta en internationell linje som står i överensstämmelse med vårt program och en konkret aktionsplan på alla fronter, vilken ständigt måste hållas aktuell. Vi måste skapa organ som kan lösa de underhållsproblem som kommer att uppstå i denna nya kampform, utarbeta en parlamentarisk linje som svarar däremot och stärka vår politik för den Nationella befrielsefronten (FLN) så att vi inte riskerar att isoleras om förhållandena blir svåra. Vi måste utveckla och stärka vår nationalistiska linje och utarbeta vår propaganda i den riktningen. Och vi måste verkställa de militära och politiska aktionsplaner som är oundgängligen nödvändiga för den omedelbara framtiden.

Kanske för första gången i Organisationens historia har det blivit nödvändigt att med militär precision utarbeta en plan som omfattar alla fronter och samtliga aspekter av kampen, och att steg för steg uppskatta vilka behov som måste täckas i samband därmed. I detta förberedelsearbete måste samtliga ledarorgan vid samtliga fronter delta. Utan planering kan vi inte arbeta längre. Denna plan kommer att bli ryggraden i Organisationens arbete, referenspunkten för samtliga kampfronter. Utvecklingen kan komma att tvinga oss modifiera den, men det blir i så fall till följd

av ovederläggliga fakta och på grund av vår egen brist på förutseende.

Samtidigt kommer denna plan naturligtvis att tjänstgöra som samordnande element.

För att sammanfatta: det direkta, systematiska angreppet får inte längre vara något som är skjutet på framtiden, utan skall betraktas som en konkret, omedelbart förestående aktion på vilken vi bör koncentrera all vår energi. Denna övergång till kampens högre plan måste förberedas med militär precision.

Vi skall nå vår 'Dagen D'."

II Aktionens inledning och förlusten av initiativet

1. 14 april: Dödsskvadronen, dess tillkomst och dess följdverkningar

Vapenstilleståndet inför valen bröts i slutet av 1971, med början i inlandet. Utan att vare sig nå en större omfattning eller eftersträva att väcka uppseende — vilket under den förutsedda fasen av omorganisering och förberedelser för den stora offensiven ingalunda ingick i Tupamaros' avsikter — var aktionerna lika talrika som effektiva. De fick ett minimum av publicitet, och många av dem blev över huvud taget inte kända för allmänheten, till följd av censuren och pressens totala tystnad: sedan de Förenade styrkorna övertagit ansvaret för kampen mot "upprorsmakarna" kunde tidningar, radio och television uteslutande publicera militärens officiella kommunikéer. De vanligaste operationerna under denna period, rutinen så att säga, bestod i beslag av vapen, radioutrustning, uniformer, flygfotografier och kartor (bland annat över Montevideos kloaker, som införskaffades från stadens förvaltning), och kapital (146 milj pesos på sex månader, enligt de officiella siffrorna), och därutöver några enstaka avrättningar av torterare.

Utvidgningen av operationerna till att omfatta hela det inre av landet och spridningen av den militära aktiviteten visar att Tatú-planen fått en lyckosam start. Den 22 december sätts golfklubben i Montevideo i brand, men i detta fall är Tupamaros inte inblandade: det är den första militära aktion som genomförs av den sk mikrofraktionen, en kortlivad utbrytargrupp ur organisationen som bildats något tidigare, på "antimilitaristisk" grundval och med avsikt att skapa ett parti centrerat kring en kärngrupp, en "foco". I slutet av december ockuperar däremot MLN-kommandon fyra anfallsmål i provinsen Paysandú: en kapplöpningsbana, en polisstation, ett flygfält och en radiostation, varifrån de sänder *Proclama de Paysandú*, en proklamation som tillkännager och för befolkningen förklarar orsakerna till återupptagandet av fiendligheterna. Den 3 januari 1972 ockuperas även Radio-Sarandi. Den 24 februari bortförs en polisfotograf i Montevideo, medlem av de Förenade styrkorna, av MLN: till en början väcker händelsen inte särskilt stort uppseende, men den markerar inledningen till en lång affär, som är på väg att bryta ut och vars konsekvenser kommer att dominera hela år 1972. Och slutligen, den 12 april, företas "Operation Gallo" utan några olyckstillbud: 15 MLN-medlemmar flyr genom en tunnel ur Montevideo-fängelsets sjukhusavdelning. Aktionen leds inifrån av Amodio Pérez, vilken efter att ha deltagit i massflykten *El Abuso* ur Punta-Carretas åter hade blivit infångad den 25 februari.

Så långt MLN. Men vid denna tid är det inte MLN som står i förgrunden, den politiska situationen bestäms av andra faktorer, politiska och ekonomiska. Den 1 mars mottar den nye presidenten Bordaberry, hårsmånssegraren i ett tvivelaktigt val, sin investitur och svär att respektera Konstitutionen. Den ena devalveringen följer efter den andra. Parlamentet diskuterar ett upphävande av "säkerhetsåtgärderna", vilka emellertid blir förlängda. Men det förhärskande draget i situationen, det centrum kring vilket hela denna politiska spänning kretsar, är de allt oftare förekommande terroristattentaten mot Frente Amplios lokaler, mot ledande vänsterpolitiker, de politiska fångarnas advokater och släktingar, lärare och journalister. De utplacerade sprängladdningarna blir för var gång allt starkare, attentaten allt talrikare, och straffriheten för attentatsmännen förblir total: polisen identifierar ingen av dem,

trots att attentaten kan räknas i hundratal. Upptrappningen går vidare, till kidnappning, tortyr och mord, på vänsteraktivister som Hector Castagnetto, Ramos Filipini. Vad man har börjat kalla Dödsskvadronen — en terrororganisation, lika mystisk som verklig, lika ogripbar som allestädes närvarande — börjar agera som den vill, slår till var och när det behagar den.

Vad rör det sig om? Jo, om en nordamerikansk uppfinning som man verkligen kan kalla genial, i det att den utgör lösningen på ett olösligt problem, cirkelns kvadratur, som kan uttryckas på detta sätt: hur kan en ”konstitutionell, demokratisk regering tillhörande den fria världen” utrota en revolutionär opposition och skräckförlama en massrörelse i fullständigt legala och demokratiska former? Förenta staterna har funnit svaret, utarbetat för Latinamerika av den store liberalen Kennedys administration och sedermera förädlad i Guatemala, i Santo Domingo, i Brasilien, och i dag i Argentina och i Uruguay: genom att den officiella terrorn går under jorden och genom att dubblera, inte statens repressiva organ men väl deras funktionssätt. Rättssystemet i de flesta latinamerikanska länderna är mycket liberalt — i Uruguay till exempel avskaffades dödsstraffet av Batlle redan 1906 och de rättsvårdande myndigheterna är underkastade alla de juridiska normer som kopierats från de europeiska länderna; på den politiskt-juridiska överbyggnadens nivå gäller maktfördelningsprincipen, vilken betraktas som de borgerliga demokratiernas särskilda kännetecken och som än mer mildrar lagtillämpningen genom en sedvanemässig tendens till tolerans ”å la criolla” och genom den traditionella korruptionen. Detta utanverk kan inte rivas ner från dag till annan utan att de traditionella maktsystemens juridiska och ideologiska legitimitet undergrävs. Den ”speciella krigföring” som Förenta staterna infört i denna del av världen består därför i att bibehålla detta utanverk intakt (en ideologisk nödvändighet, ty i namn av vem eller vad skulle man det förutan kunna försvara den fria världen mot den röda totalitarismen?) och samtidigt införa en regim av terror och fysisk likvidering (en praktisk nödvändighet, ty hur skulle man den förutan kunna komma tillrätta med det revolutionära hotet?).

Den specialavdelning, som i Guatemala kallas MANO (plus en massa andra förkortningar), i Santo Domingo ”La Banda”, i Uruguay ”Dödsskvadronen” — för att bara nämna dessa exempel — är inte en egen fristående avdelning; det är den militära underrättelsetjänsten och den officiella polisen, vilka själva även tjänstgör som en fristående avdelning, med egna arrestlokaler, egna fordon, egna pseudonymer, egna, icke inregistrerade vapen; den fungerar alltså helt och hållet som en underjordisk organisation, med det enda undantaget att den aldrig löper några risker och att den har statens alla hjälpmedel till sitt förfogande. Den företar inga arresteringar, bara kidnappningar, med camouflerade fordon utan officiella skyltar; den för inte sina fångar till polisstationerna utan till egna, hemliga lokaler. Efter förhör under tortyr verkställer den inte en dödsdom, den likviderar i tysthet, bortför kroppen i bilens bagageutrymme och kastar den i havet.

Sekretessen är ogenomtränglig — men det är statsrådet, generalen eller presidenten som har gett ordern (i regel muntligen, sällan skriftligen) och polismän i tjänst som verkställer den, med fordon som inköpts med departementets hemliga fonder; när det gäller bombattentaten kommer sprängämnet från de militära förråden eller från departementets egna förråd, och då området kring ”gärningsplatsen” rutinbevakas av polisens egna fordon dirigeras dessa genom polishögkvarterets radio till närliggande område, för att undvika olämpliga sammanträffanden eller otrevliga missöden. På det sättet räddas den internationella respektabiliteten, och den representativa demokratin förblir intakt. Samma individer som på dagen fyller sina officiella funktioner, på sina kontor, i departementen, i polishuset, i presidentpalatset, helt enligt gällande reglemente, försvinner då och då för att uträtta ett jobb, och återvänder sedan snällt för att fullgöra sina tjänstemannaplikter, så snart ”jobbet” är uträttat. Myndigheterna tar därefter med förvåning, beklagande och till och med indignation emot klagomålen från offrens familjer och vänner, läser med bestörtning i pressen (för det fall nu pressen tar upp dem) dessa fruktansvärda nyheter om kidnappningar och mord, stympade kroppar och

oförklarliga försvinnanden; och samme man som dagen innan lyft sin telefonlur för att ge order om kidnappingen, tortyren eller mordet i fråga lyfter, djupt bedrövad och för att inget tvivel ska kunna råda om hans oskuld, återigen, i närvaro av protestdelegationerna, luren och beordrar samma polisvakt-kontor som verkställde gårdagens order att företa en genomgripande, skyndsam och omsorgsfull undersökning, utan hänsyn till vem det vara må, *caiga quien caiga!* för att avslöja de ansvariga för dessa illdåd. Och under tiden diskuterar parlamentet, presidenten presiderar, biskoparna välsignar, domstolarna sitter i huvudförhandlingar och landets pressorgan skriver ledare om vidrigheten i de kubanska” ständrätterna”, kan till och med tillåta sig lyxen att vika sin förstasida för att (som i den brasilianska regimens samtliga pressorgan) återge Jean-Paul Sartres äckel och avsmak inför den ohyggliga stalinistiska förföljelse som påstås ha drabbat en kubansk poet, vilken befinner sig i frihet och i högsta välmåga, på Cuba!

Missförstå oss rätt: vad vi här framställer som en ironisk fars har i Latinamerika under de senaste åren kostat tusentals revolutionära ledare och aktivister livet (i Guatemala det kommunistiska partiets ledarskap *i dess helhet!*) Uruguay är det enda land där den revolutionära rörelsen, tack vare Tupamaros, lyckats bit för bit plocka sönder Skvadronens organisation. Genom förhören med polisfotografen Nelson Bardesio och genom andra informationskällor har det blivit möjligt att rekonstruera dess historia, dess sammansättning och dess verksamhetsformer.

Den uruguayiska Skvadronen hade utvecklats under camouflagen som tillhandahållits av Avdelning 5 — inrikesministeriets informationsavdelning — bildats på initiativ och under överinseende av CIA och dess agent Cantrell — som var tjänsteman i AID, i flertalet länder den legala täckmanteln för CIA (liksom Dan Mitrione) — och inrymde poliskommissarier och polisinspektörer i aktiv tjänst, liksom officerare ur de olika vapenslagen och underlydande agenter, vilka var direkt underställda sekreteraren vid presidentens kansli. Flera agenter hade utbildats i Brasilien, en del av de sprängämnen (gelignit) som användes ställdes till förfogande genom Argentinas statliga underrättelseväsen (SIDE), och varje dag kl 12 00 fick amerikanska ambassaden genom en särskild kurir en sammanfattning av aktioner och insamlade upplysningar direkt från polisprefekturen, *Jefatura de Policía*. Alla dessa detaljer, med namn, data och alla övriga upplysningar, publicerades den 15 april av MLN, samtidigt med publiceringen av listan på de dödsdömda torterarna och mördarna liksom underrättelsen om tillfångatagandet av 18 andra medlemmar av Skvadronen.

Den 1 mars hade Skvadronen inspärrat, torterat och mördat en filosofie studerande, medlem av universitetets kårledning och aktivist inom 26 mars-rörelsen, Iberro Gutiérrez. Hans kropp påträffades utanför en övergiven lantgård, med tretton kulhål; det drev förbittringen till dess höjdpunkt. Frente Amplio organiserade demonstrationer och protestmöten och många började undra varför Tupas inte gjorde något för att hejda denna terrorvåg, och hur länge de passivt skulle åskåda dessa illdåd som bara var en fortsättning av dem som, redan före valen, ostraffat hade begåtts av en grupp unga fascister, JUP, *Juventud Uruguay de pie*, med regimens fulla stöd.

Samtidigt som MLN insamlade alla dessa informationer och undersökningsresultat höll den sig emellertid på defensiven. Man har anledning anta att Tupamaros var medvetna om den fälla man lagt ut för dem. Regimen utnyttjade Skvadronen även som ett politiskt instrument, i avsikt att ”lura in Tupamaros i ett litet krig, medan landet behöver ett riktigt krig” (*enfrascarnos en una guerra chiquita cuando en el pais hay una guerra grande por librar*). Med Skvadronen bevisade den härskande klassen att de direkta aktionsmetoderna ingalunda var förbehållna några enskilda, utan att de likaväl — och ostraffat — kunde tjäna reaktionens intressen. Men, framför allt: att tvinga Tupas till att steg för steg besvara detta kriminella våld betydde att undan för undan tvinga in dem i en situation där de skulle framstå blott och bart som ena parten i en egenartad duell mellan två ”motsatta extremismer” i en meningslös spiral

av repressalier och motrepressalier. Det innebar att man begränsade den väpnade revolutionära kampen till en teknisk tvekamp mellan specialister på det underjordiska våldet, där massorna förvisades till rollen av passiva åskådare till en blodig match mellan professionella slagskämpar, det innebar att man avvärjde spjutspetsen i Tupamaros offensiven genom att rikta den mot ett annat mål, mot ett mer eller mindre halvstatligt organ, och drog bort den från en bredare kamp bland massorna, och det innebar till sist att göra armén till sin reserv i beredskap, som skiljedomare mellan de båda tävlande lagen.

Däri låg faran, och det saknas inte tecken till att många aktivister inom MLN hade upptäckt den. Ändå beslöt man att aktionen skulle genomföras. Trycket från folket var alltför starkt, den borgerliga rättvisans maktlöshet alltför groteskt påtaglig, meningslösheten i alla journalistiska, parlamentariska och rättsliga försök till avslöjanden alltför uppenbar för alla som hade ögon att se med; och MLN var ensam om att besitta alla de informationer som erfordrades för att kunna slå ner på de skyldiga, de som redan hade identifierats, lokaliserats och sedan länge bevakats. Aktionen svarade mot stämningen bland massorna, eller åtminstone hos en stor del av dem. Å andra sidan riktade sig Skvadronens aktioner mot hela den folkliga massrörelsen, och det var dess intressen, inte uteslutande och egoistiskt sina egna, som Tupamaros försvarade genom att oskadliggöra denna reaktionens terrorapparat.

Själva aktionen genomfördes på Tupas' karakteristiska sätt och enligt deras tidtabell: först bearbetande av massorna, genom den intensiva protestkampanj och de offentliga avslöjanden av Skvadronen som bredde ut sig över landet under hela mars månad; därefter det snabba, summariska, militära verkställandet; och, i tredje omgången, den detaljerade redogörelsen för de politiska motiven för, och skälen till, aktionen — genom en utförlig kommuniké som tillställdes alla myndigheter och alla politiska organisationer och folkrörelser i landet, där man redogjorde för Skvadronens tillkomst och resultaten av dess verksamhet, presenterade listan på de dödsdömda och på de häktningsorder som den folkliga rättvisan utfärdat. Detta är Tupas' revolutionära kännetecken: domen avkunnas och offentliggörs, med noggrant redovisade domsskäl — och i detta fall fanns de i överflöd — först sedan den verkställts. Men aktionen genomförs aldrig utan den politiska samordningen med massorna.

Fredagen den 14 april på morgonen verkställde olika commandogrupper det revolutionära domslutet mot fyra av Skvadronens medlemmar, av de nio som dömts till döden: en f d statssekreterare i inrikesdepartementet, en marinkapten och två poliskommissarier. De överlevande inom skvadronen reagerade blixtnabbt, inte i sin egenskap av skvadronmedlemmar, men såsom Förenade styrkor, armé, polis och regering, med hela tyngden av en uppmobiliserad statsapparat i full utrustning. Strax efter klockan två samma eftermiddag avlyssnade två MLN-ledare, Eleuterio Fernández Huidobro och David Alberto Campora, från sitt gömställe i vindsvåningen till ett hus i villaförstaden Malvin en utsändning över polisradion, vilken de uppsnappat. I utsändningen tillkännagavs en omedelbar attack mot en tupa-bas, dock utan att ange dess belägenhet. När de hörde eldgivning från kulsprutepistoler och till och med från en 30 mm:s kulspruta från andra sidan gatan begrep de — för sent — att denna MLN-bas var just den där de själva höll sig dolda. Husets ägare, Luis och Yvette Martirena, som båda var vapenlösa och saknade förbindelse med MLN, mördades kallblodigt under attacken. Två kulor slog igenom innerväggen och sårade Eleuterio i halsen och i ena foten. Utan att ge ett ljud ifrån sig började han förblöda. Vid razzian några timmar senare upptäckte polisen lönndörren till deras gömställe och de arresterades båda. Den som ledde polisaktionen var kommissarien Campos Hermida, en av de medlemmar av Skvadronen som dömts till döden av Tupas men som sluppit undan morgonens avrättningar. Han visste vad han gjorde: detta hus var ingenting mindre än ett av MLN:s administrativa centra, där rörelsens internationella arkiv förvarades, tillsammans med en rad olika brigaders räkenskaper. Det hade stått under övervakning sedan någon tid tillbaka, och var avsett som lockbete utan att någon av husets invånare haft en aning om det. Vad beträffar arkivet hade behovet av en

rationell administration inom en rörelse i snabb och betydande tillväxt och som motvilligt tvingats börja fungera som ett centraldirigerat storföretag, lett enligt moderna principer för företagsledning, bedömts som viktigare än omsorgen om säkerheten och de vattentäta skotten mellan de olika enheterna.

En liknande attack företogs några timmar senare mot en annan MLN-bas, vid Pérez Gomar-gatan, varvid fyra Tupamarosledare mördades, bland dem Candan Grajales, en av rörelsens grundare. Samma kväll föranstaltades en gigantisk provokation mot kommunistpartiets högkvarter, vilket ockuperades och plundrades; alla närvarande partifunktionärer och medlemmar tvingades under k-pisthot bli liggande framstupa på golvet under flera timmar. Under natten arresterades ytterligare en MLN-ledare, Almiratti. Följande morgon proklamerade regimen undantagstillstånd och upphävde samtliga återstående konstitutionella rättigheter. Den 17 april mördades kallblodigt åtta kommunistiska aktivister med nackskott utanför partiets "Seccional 20" i Montevideo. Med kallt och målmedvetet raseri inriktade sig den repressiva apparaten mot varje slag av folkrörelse, först och främst mot kommunisterna, trots att den visste att partiet inte hade med konflikten att göra. Dess mål var att terrorisera samhällets hela vänstersektor och därmed förmå den att vända sig mot MLN eller offentligt avsvära sig all förbindelse med den och därmed uppnå Tupamaros' totala isolering. Slutsumma efter 14 april: 8 Tupas dödade och 3 sårade av polisen, 4 poliser dödade och 5 sårade av Tupas.

Likt Trollkarlens lärling hade rörelsen frambesvärjt krafter som den varken kunde hålla tillbaka eller uppta i sig själv i denna fas av sin utveckling. Den var inte förberedd för att svara, av den enkla orsaken att den aldrig räknat med att själv få ett svar av detta slag, så snabbt, så brutalt. "Övergången" hade ägt rum, men inte i den planerade riktningen: det var fienden som åstadkom den, på sitt eget initiativ och med sina egna metoder.aktionen var avsedd att ta tre dagar i anspråk, men den tog bara en, och därigenom räddade en stor del av Skvadronen sitt skinn. Tupas ville utlösa en svag sprängladdning med begränsad sprängverkan, men denna sprängladdning var med en osynlig elektrisk ledning förbunden med en annan, underjordisk sprängladdning av oerhörda dimensioner: Skvadronen fungerade som detonator. Som denna 14 april genom sina efterverkningar markerar en betydelsefull vändpunkt i rörelsens och i hela Uruguays historia är det inte mer än rätt att vi ett ögonblick dröjer vid detta datum.

För MLN var den aktion som företogs mot Skvadronen trots dess omfattning en sidoordnad och nära nog marginell punktaktion. Den innebar inte alls inledningen till den stora allmänna offensiv som omtalas i det ovan citerade interna dokumentet, och var heller inte avsedd att påskynda den. Man ansåg att denna operation på sin höjd var ett led i en långsam, progressiv upptrappning, som det första trappsteget i en serie av graderade repressalier som skulle utsträckas över flera månader, under vilka organisationen skulle ges tid att härda sina styrkor, placera ut dem och finstämna sina egna anfalls- och försvarsdispositioner. Men fienden — som säkerligen inte, och det hade den gjort rätt i, hade läst MacNamaras teori om den gradvisa upptrappningen — hoppade över de mellanliggande trappstegen: på en attack med intensiteten 5 svarade den med en motattack av intensiteten 30, och inte 6 eller 7 som man förutsett. Därigenom blev det fienden som drog nytta av överraskningsmomentet. Rörelsen räknade med att regimen skulle inkassera detta nya slag på samma sätt som den hade inkasserat "El Abuso" och alla de andra utmaningar den utsatts för. MLN:s verkliga offensiv hade planerats till det södra halvklotets vinter, juli eller augusti 1972; mellan april och juli räknade man med fyra månaders intensiva förberedelser, ett absolut minimum för att göra sig beredd för kampen. Liksom en trupp under förflyttning, som, när den avser att göra ett marschuppehåll i samband med en stabsöverläggning, sänder ut en spaningspatrull för att fastställa fiendens position och bemäktiga sig en fånge för utfrågning och därvid plötsligt finner sig utsatt för en regelrätt attack, så tvingades MLN i strid utan att ha haft tid att inta

sina ställningar eller ens att ladda sina vapen.

Beviset för att det inte rörde sig om en aktion av strategisk karaktär förefaller vara att en rad helt lagliga enhetsdemonstrationer av masskaraktär var planerade till slutet av april. Det förelåg uppenbarligen en motsägelse mellan den militära aktionen och agerandet bland massan, mellan aktionsplaneringen och de politiska förberedelserna — en motsägelse som man kan tolka hur man vill: antingen som ett symptom på att ett dubbelt handlingsprogram samtidigt genomfördes inom den dåvarande ledningens ram, eller som en inre brist på sammanhang i ledningens uppfattning av läget, eller återigen som en allmän underskattning av motståndarens styrka.

Ett fel hade alltså begåtts — detta har MLN i dag fastställt, erkänt och analyserat — såväl beträffande syftet som beträffande kalkyleringen. Vari bestod det?

1. Skvadronen var ingalunda en sidoordnad, marginell eller andraplansbetonad organisation, den var det direkta uttrycket för de Förenade styrkorna och för själva regimen i sig. Att angripa Skvadronen var att angripa armén, med alla dess tre vapengrenar, polisen, med alla dess underställda organ, det var att stöta mot regimen i själva dess hjärterot, och det var av den anledningen den reagerade som ett sårat djur, med all den kraft som självbevaringsdriften förmår uppbringa. På samma sätt som man underskattade Skvadronens beroende av de väpnade styrkorna, på samma sätt underskattade man regimen beroende av militärmakten. Underskattningen av den effekt, som elimineringen av Skvadronen skulle komma att göra på regimen hela inneboende kraft, kan från den synpunkten tolkas som att Tupamaros underskattat den effekt som dess framstötter mot det oligarkiska Uruguays liberala fasad redan tidigare haft. De föreställde sig att de hade att göra med en visserligen maskäten och urholkad, men ändock fortfarande fungerande representativ demokrati, men i själva verket angrep de i stället ett Uruguay som var ett militariserat och befäst härläger och en bourgeoisie som redan kastat överbord all skamkänsla, all laglydnad, varje form av republikansk anständighet, för att säkra sin egen överlevnad. Tupamaros hade, kort sagt, underskattat den grad varmed de civila myndigheterna närmade sig fascismen.

2. I oväntat stor utsträckning hade armén också blivit "tupamariserad". Allt under det den utåt försökte ge intryck av att "ligga lågt", förberedde den sig intensivt för kriget, med tillgångar, hjälpmedel och en beslutsamhet som dittills varit okända i Uruguay. Förenta staternas hjälp till de militära och repressiva organen uppgick 1971 till 700 miljoner dollar. Detta upprustningsarbete försiggick oförmärkt, undanskymda av stilleståndet, presidentvalet och hela den valkampanj där Frente Amplio fick spela rollen som repressionens mål. Men detta var bara en början till den verkliga drabbningen, ty för underrättelseväsendet var MLN ständigt det verkliga målet. Stilleståndet inför valen blev den rökridå bakom vilken regimen i tysthet kunde omgruppera sina styrkor. Medan regeringen utåt talade om fred levde den själv på krigsfot. Tupas levde som under fred allt under det att de utåt talade om krig. Genom att ge sken av svaghet kunde fienden samla sina styrkor och ge dem en offensiv slagkraft. Samtidigt växte Organisationen i omfattning men förlorade i slagkraft, och framför allt förlorade den, genom att låta sig tyngas ner av nya rekryter och av en byråkratisk organisation, sin tidigare rörlighet och smidighet. Utan att veta om det hade MLN förslappats, just då dess fiende genom att imitera den skapade åt sig den manöverförmåga och den aktionssmidighet som den själv var i färd med att förlora. Många är de Tupas som i dag hävdar att denna de Förenade styrkornas skenbara passivitet var en krigslist för att göda MLN som en gås. "*Nos hicieron un engorde*", "de gödde oss", som en av dem sade om tiden före den 14 april. Eller också: "*La Orga era una torta*", Organisationen var som en tårta. Förblindade av den segervisshet som vid den tiden härskade på alla plan inom organisationen och med en alltför hög uppskattning av sin egen styrka, försummade Tupamaros, vanda som de blivit vid att tänka i offensiva termer, till slut sitt eget försvar och struntade i de säkerhetsföreskrifter som de dittills alltid hållit sig till. Deras underrättelseverksamhet var enkelriktad, bedrevs utanför deras egna linjer

och riktades direkt mot fienden, men försvaret sköttes med ett slags administrativ slapphet. Om man så vill kan man likna dem vid en stat med en utmärkt spionorganisation men helt utan vare sig kontraspionage eller säkerhetspolis. Vana som de var att skugga, fotografera, inregistrera och infiltrera fienden glömde de efter hand att också fienden å sin sida hade möjlighet att skugga, fotografera, inregistrera och infiltrera.

Det är ju uppenbart att denna brist, som tillsynes verkar vara en teknisk svaghet, i själva verket är uttryck för ett grundläggande politiskt misstag, eller, mera exakt, för en förvrängning av marxismen-leninismens lagar och dialektik (dvs att källan och ursprunget till denna "militära" ovarsamhet inte är alltför mycket teori utan i stället brist på teori: Tupas studerade inte tillräckligt mycket filosofi, *alltså* hade de inte ett tillräckligt utvecklat kontraspionage — om uttrycket tillåtes). Denna förvrängning av den materialistiska dialektiken består i att man räknar med sin egen dynamik men inte med motståndarens, dvs man antar att fienden ständigt är likadan och baserar sina kalkyler på en felaktig uppskattning av styrkeförhållandena, felaktig därför att den är ensidig och mekanisk. Om vi överför det till biltrafiken är det samma sak som när en bilförare uppskattar möjligheten till en omkörning eller en kurvtagning och inbillar sig att den mötande bilen står still i stället för att inse att han måste addera det mötande fordonets hastighet till sin egen för att kunna uppskatta exakt när kollisionen kommer att inträffa. På militärt språk motsvaras detta av vad som utgör strategins väsen, dvs polariseringsprincipen. Ty, som Clausewitz ordagrant sade (med ett skenbart lättsinnigt uttryck, som emellertid Lenin ansåg innefatta en djup dialektisk sanning), "av alla mänskliga aktiviteter är kriget den som mest liknar ett kortspel": före varje utspel måste man räkna ut motståndarens uträkningar. Hsün-tze's berömda sats, "känn din fiende så som du känner dig själv, och du kommer att segra i hundra drabbningar", bör läsas och tillämpas sålunda: Gör dig underrättad om hur fienden utvecklas och förändras på samma gång som du själv utvecklas och förändras och du kommer att segra i hundra drabbningar. Med andra ord, det revolutionära krigets logik är inte annorlunda än den politiska klasskampens logik: samma logik som bestämmer det *ständigt växlande förhållandet mellan två rörliga kraftfält som ömsesidigt påverkar varandra*.

Bland de revolutionära organisationerna, som liksom av en naturlig drift är benägna att leva i ett slutet rum, instängda i sig själva och med ryggen mot en yttervärld som det ändå är deras uppgift att förändra, och därmed att känna till, är en självklar sanning föga utbredd, nämligen den att man är aldrig ensam i kampen, man är ständigt två, motståndaren och man själv. Man kan fråga sig vad det skall tjäna till att slå in öppna dörrar. Men om man är överens med oss om att alla de svårigheter, missgrepp och katastrofer som den latinamerikanska revolutionära rörelsen varit utsatt för under de senaste tio åren i sista hand har orsakats av att man glömt bort denna grundläggande sanning; och om man också medger att de revolutionära ledarna och aktivisterna i varje generation rekryteras bland de mest medvetna, de djärvaste och de mest klarsynta individerna i samhället, då kan man sluta sig till att dörren inte är så öppen som den ser ut och att där föreligger mäktiga, djupa och organiska orsaker till en "glömska" av denna art.

2. Akilleshälen

Det väsentliga var inte våldsamheten i fiendens motattack, hur mycket starkare den än var än vad man förutsett. MLN förlorade inte initiativet den 14 april, och ingenting var ännu avgjort på kvällen denna fruktansvärda dag då åtta av de bästa kamraterna gick förlorade tillsammans med två viktiga "kantoner" i Montevideo och då flera andra kamrater arresterades. MLN förlorade initiativet den 15 april, då den inte besvarade fiendens våldsutbrott. MLN:s eldkraft var intakt, liksom dess infrastruktur; tiotals commandogrupper skulle, på det rena aktionsplanet, på några timmar ha kunnat tillfoga fienden betydligt allvarligare förluster än de som de tillfogat organisationen. Ändå reagerade inte Tupamaros under de följande dagarna, inte ens efter massakern på kommunistiska aktivister den 17 april. Däri ligger den mest obegripliga

gåtan, och för många den mest nedslående. Denna passivitet under de första dagarna ledde obevekligt fram till återtåget och förintandet, i det den fördubblade de väpnade styrkornas kniptångsgrepp, gav dem full frihet att tillfullo utnyttja sitt övertag, flytta fram sina pjäser, ockupera terrängen och manövrera som de ville. Det var först då som rörelsen ”missade tåget”.

Varför denna plötsliga förlamning? Inte på grund av att fiendens styrka var förkrossande eller oslagbar. Nej. Utan därför att organisationen nyss hade övervunnit en allvarlig sjukdom och fortfarande var konvalescent. Orsaken till Tupamaros militära nederlag var politisk: den bekräftade bara en sjuka som MLN led av sedan en tid — militarismen. Rättare sagt, de väpnade styrkornas brutala motoffensiv överraskade ”Orga” i en allvarlig kris, i ett ögonblick då den saknade praktiskt taget all överlagd organisatorisk ledning, mitt uppe i en period av inre utrensningar och politisk, militär och ideologisk omorganisering, bara några få dagar efter en genomgripande förändring i ledningen.

Den 14 april hade rörelsen ännu med nöd och näppe hämtat sig från en allvarlig inre splittring: under mars månad hade brigaderna i Montevideo och i det inre av landet samlats till en kongress, varvid man efter långdragna och snåriga ideologiska tvister mellan två motsatta läger ersatt den sittande ledningen med en ny. Om organisationen inte reagerade den 15 april berodde det till stor del på att den ännu inte visste vem den skulle lyssna till, den gamla ledningen eller den nya, vilken ännu inte haft möjlighet att skaffa sig kontroll över hela nätet av befälsorgan. Varje maktövertagande betyder i någon mån maktlöshet, under en övergångstid då en viss trevande och avvaktande hållning är oundviklig, i den mån makten, vare sig i en stat, i ett parti eller i en armé, är odelbar och inte kan göras till föremål för kompromisser utan att försvagas, eliminera sig själv. En organism med två huvuden är förvillande lik en huvudlös. I det ögonblick då fienden kunde starta med gasen i botten stod den nya ledningen fortfarande kvar hos mekanikerna: den hamnade ohjälpligt på efterkälken.

Otur, naturligtvis: en månad senare hade man kunnat klara det. Men det vore ytligt att stanna vid det konstaterandet. Ty denna kris uppstod inte från en dag till en annan, som en blixt från klar himmel, den var själv resultatet av en lång utveckling, eller av en organisk, sedan länge förefintlig svaghet, mer eller mindre inbyggd i organisationens själva tillblivelse och framväxt. Att krisen bröt fram i öppen dag just i detta ögonblick var en olycklig tillfällighet, men krisen i sig 'själv var ingalunda någon olyckshändelse.

Vi rör oss här långt ute i ett gungfly, där klokheden (sin smutsiga byk tvättar man hemma), respekten för individen och främst av allt säkerhetsskälén gör det tillrådligt att iakttä alla största försiktighet. Det senare argumentet — det avgörande — har beklagligtvis med tiden blivit inaktuellt, eftersom en fiende som har tillgång till överlöpare som Amadio Pérez eller Mario Piriz, båda tidigare medlemmar av MLN:s styrelse, knappast kan ha någonting nytt att lära om Tupamaros *tidigare* historia.

Den ideologiska sammanhållningen och olikheten i klasstillhörighet hos de aktivister som samlades för att grunda MLN innebar en latent motsättning som man föreföll ha lyckats komma över. Vi lät den ingå i vår förteckning över de ”klassiska motsägelser eller traditionella dilemman mot vilka så många revolutionära rörelser krossats” och på vilka MLN skulle ha funnit en praktisk lösning. Utan att underskatta rörelsens framgång med att *till en början* övervinna sitt disparata ursprung och sammanjämka sina olika komponenter måste vi ändå erkänna att den lösning som empiriskt åstadkoms på detta problem var till den grad ”praktisk”, dvs renons på klar ideologisk bas, att den till stor del förblev ”teoretisk”.

Sammanläggningen hade bekräftats från början, vid MLN:s första allmänna kongress i januari 1966. Senare, i mars 1968, hade den andra kongressen formellt antagit principen om demokratisk centralism som organisationsnorm, samtidigt som den antog stadgar, mönstergilla genom den klarhet och den omsorg varmed de förenade utövandet av

centralismen och disciplinen, nödvändiga för varje armé som skall utveckla en regelrätt militär aktionsform, med utövandet av en radikalt genomförd intern demokrati, inte mindre nödvändig för ett parti som vill säkra sin livskraft genom allmän diskussion och inbördes tankeutbyte. I själva verket kunde följderna av dessa stadgar inte överblickas i hela deras vidd, eller snarare, de kunde inte förhindra den naturliga, oundvikliga och i sig själv fruktbarande uppkomsten av olika tendenser, böjelser eller inriktningar. Om man förenklar intill ytterlighet kunde man redan urskönja fröet till en splittring, om inte mellan två tendenser så åtminstone mellan två arbetsformer: en folklig, mer demokratisk och angelägen att knyta banden fastare med massorna, ville till exempel ge aktionsgruppernas taktiska självbestämmanderätt företräde framför en överdriven centralisering av rörelsen. Den andra, mer avantgardistisk och även yngre, med sitt ursprung bland universitetsungdomen, förordade en genomförd centralisering och fäste den största vikten vid commandoaktionerna och de militära överrumplings-aktionerna; de hade en tendens att undervärdera det politiska organisationsarbetet såväl ute bland massorna som inom själva organisationen. Det var uppenbart inte fråga om klart avgränsade grupper eller om redan bildade fraktioner, och så länge det gamla gardet behöll kontrollen var det den förra tendensen som hela tiden hade överhanden, utan diskussion och till den grad att den nära nog helt överskuggade den senare. Sendic var den som med sitt namn och sin prestige stod för denna länge förhärskande inriktning, vilken fick auktoritet genom hans förflutna som fackföreningsorganisatör på landsbygden, hans liv som ”peludo” bland lantarbetarna i Salto och i Paysandú och genom den folkliga legend han efter hand blivit.

Då den gamla ”historiska” ledningen och dessutom två ställföreträdande ledningsgrupper (tillsammans 24 politiska och militära ledare) arresterades i ett hus vid Almeriagatan i augusti 1971, efter kidnappingen av den amerikanske agenten Dan Mitrione, innebar detta en vändpunkt i organisationens tillvaro. Ett stympat MLN tvingades improvisera metoder och principer och på några månader stampa fram en ny ledning. Men den var inte densamma. Notvarpet vid Almeriagatan fick till resultat ett omedelbart och fruktansvärt glapp i MLN:s kontinuitet, ett glapp som inte märktes just då, men vars långsiktiga effekter bröt fram i öppen dag i april 1972. I och med att praktiskt taget hela det ”gamla gardet” ställdes i skuggan för mer än ett år framåt, inspärtrat i Punta-Carretas, installerades så att säga vad man kommit att beteckna som ”samuraj-linjen”. Bristen på förberedelser och på erfarenhet, på kännedom om reglerna för organisationens arbetssätt och på förmåga till politisk analys genomsyrar under denna tid organisationens hela inriktning. Detta återverkar även på dess inre sammanhållning, och det är ingen tillfällighet att ”mikrofraktionen” uppkommer just då, framkallad genom avsaknaden av en fast och inflytelserik ledning. I dag hävdar man till exempel att återställandet av regeringens inflytande efter det att president Pacheco nära nog avgått från sin post som följd av kidnappingen av Dan Mitrione (som skildrats i Costa-Gavras och Franco Solinas film Gisslan) och den förskjutning i styrkeförhållandena som därefter följde aldrig analyserades eller ens tillfullo uppfattades av denna nya ställföreträdande ledningsgrupp.

Men MLN är ett block, och dess sprickor är en angelägenhet för hela blocket: några kan inte på de övriga övervältra de uppgifter och plikter som de själva inte kan fylla, organisationen tar kollektivt på sig ansvaret för alla sina medlemmar. Filmen är inte i svartvitt med de goda på ena sidan och de dåliga på den andra. Att hålla organisationen flytande, se till att den överlevde och fortsatte att växa trots svårigheterna, var för tillfället den viktigaste uppgiften, och den skötte den nya ledningen på ett glänsande sätt. Den strävade framför allt efter militär effektivitet, och den genomförde en serie uppseendeväckande aktioner vars omfattning var mer än tillräcklig för att inför allmänna opinionen dementera påståendet — oförtröttligt upprepat av den officiella pressen och lika oförtröttligt dementerat av fakta — att MLN efter Almería var upprivet och på glid. Vid denna tid utgjorde ”Folkets fängelse”, där de fångar förvarades som anklagats och dömts av den folkliga rättvisan, något av en symbol och en reklamskylt som det var av vitalt intresse att bibehålla — vilket man också gjorde. Den nya

ledningen kunde alltså tillgodoräkna sig att ha säkrat rörelsens fortlevnad under en svår period, och därför tillvann den sig också erkänsla från den gamla ledningen, liksom även dess principiella stöd. Men den gamla ledningen

162

hölls utanför de förändringar som skedde bakom dess rygg; därav dess förvåning och dess förvirring då den slapp ut igen efter "El Abuso"-flykten: den kände inte längre igen det MLN de känt förr.

I september 1971 har alltså ett hundratal ledare gått under jorden, utspridda i Montevideo och i de kringliggande departementen och utan kontakt vare sig med yttvärlden eller med varandra. De flesta beger sig ut på landsbygden i avsikt att förbereda Tatúplanen, medan andra avdelas för "Collar-planen", vars uppgift är att ge MLN rotfäste i huvudstadens förortsbälte. Det gamla gardet ser sig kort sagt förvisat, undanskuffade till perifera eller underordnade uppgifter och systematiskt underutnyttjade av den nya ledningen — "colgados", som uttrycket lyder. Dessutom är de kanaler, som i båda riktningarna förenar basen och ledningen och genom vilka olika orsaker till oenighet i princip skulle, om inte lösas så åtminstone ges ett utlopp, numera avstängda, obrukbara. Rymlingarna från "El Abuso" tvingas därför upprätta en sorts egen parallellorganisation, själv underjordisk inom den underjordiska organisationen, som de kallar *la hora de la maldad*, den onda tiden. Olägenheten med denna sammanslutning av "de gamla" var att den bröt rörelsens vertikala organisation (i den utformning den haft tidigare, dubbelriktad, demokratisk), en av de hörnstenar som utgjorde grundvalen för dess militära disciplin och effektivitet, och ersatte den med horisontellt sidosluttade och personanknutna organisationer. Men rörelsens organisatoriska sammanhållning var redan vid denna tid mer än bara satt i fara. Brigadernas taktiska självbestämmanderätt var en gammal organisatorisk princip hos MLN, en princip som möjliggjort för den att vara "en Rörelse utan något huvud som kan huggas av, vars politiska och symboliska representativitet inte är samlad till någon viss punkt som förr eller senare kan avslöjas utan där varje ingående del då så blir nödvändigt kan representera rörelsen och med egna medel, men samtidigt för allas räkning, tillämpa det allmänna handlingsprogrammet". Men vad händer då det inte längre föreligger någon enighet om det allmänna handlingsprogrammet?

Om varje brigad börjar verka under sin egen ledning eller om kom i fortsättningen börjar tala om dens eller dens brigad eller om dens eller dens plan, blir följden att rörelsen, i stället för att vara en "kompakt och förgrenad organism, så att dess verksamhet är oberoende av organens i samma mån som organen (i detta II "las columnas" brigaderna) är oberoende av varandra och där helheten därför är större än summan av sina delar", blir mindre och mindre kompakt och mer och mer "tungrad", utgrenad och långsam i reaktionerna. Mot slutet av 1971 fick brigadernas handlingsfrihet ge vika för en ny och farlig centralisering av säkerhets-, underhålls- och sjukvårdstjänsten. Å andra sidan tenderade den militära och den politiska sidan att uppdelas i specialiserade brigader, där vissa medlemmar såg sig avdelade uteslutande till uppgifter i samband med organiserandet av massorna inför valkampanjen, medan andra specialiserade sig på underjordiska aktioner. Organisationen blev helt enkelt en mosaik av mer och mindre utvecklade brigader, bland vilka 15:e Montevideobrigaden fortsatte att blåsas upp på de andras bekostnad samtidigt som den påtvingade de övriga sina egna värderingar.

I ett dylikt dialektiskt resultat hamnar en hypercentraliserad ledning som tvingar sin egen opposition att "gå sin egen väg". Monolitismen till varje pris uppmanar en smygande fragmentering och uppsplittring som är så mycket mera ödesdiger som den länge kan fortgå oförmärkt. Militarismen till varje pris uppmanar en förslappning av de militära egenskaperna och av förmågan att motstå ett fientligt frontalanfall, som även den är så mycket mera ödesdiger som den inte visar sig förrän i sista minuten, när krisen inträffar. En överdriven

militarisering skapar ett trubbigt och försvagat militärt instrument.

Utan att någon särskild kan anklagas för det tyder alla tecken på att organisationen just då den står i begrepp att återuppta fientligheterna omärkligt hade upptagit och utvecklat smittämnen till en rad krämpor som skulle komma att plötsligt ge sig tillkänna i sista minuten: en otillräckligt demokratisk centralism, där basen inte som förr deltog i ledningens beslut och där ledningsorganen upphört att underkasta sig aktivisternas kontroll; en viss favoritism eller "amiguismo" genom vilken makthavarna placerade sina närmaste vänner på nyckelposterna utan att ta hänsyn till vars och ens objektiva meriter; en vertikal autoritarism som stod i uppenbar strid med organisationens rättesnören och stadgar, vilka var kategoriska i allt vad som gällde aktivisternas rättigheter och formerna för de interna konsultationerna och diskussionerna; en utpräglad sekterism och arrogans, som visade sig i en kylig och snorkig ton mellan kamraterna, vilken var helt främmande för den ursprungliga tupa-attityden, som var sträng och vaksam men samtidigt varm, vänskaplig och lojal i de mänskliga relationerna. En nyans som kommer att anta en särskild prägel under det s k Marssymposiet där diskussionen bryter ut, eftersom de båda ståndpunkterna för att skiljas från varandra kommer att betecknas som "den mänskliga" respektive "den omänskliga".

Katalogen över avvikelser vore benägen att beteckna detta som "vänsteravvikelser", om där inte också förefanns drag som den heliga doktrins konventioner betecknar som "högerinriktade": en förening av motsatser som för övrigt är regel inom alla vänsterrörelser. *Militarism och subjektivism*, brist på anspråklöshet och på förmåga till självkritik, oförmåga att fatta alla komponenter i en situation och utvärdera ett styrkeförhållande — detta förefaller vara den kritik som kamraterna i de tidigare ledningsgrupperna i mars 1972 riktade mot den sittande exekutivkommittén. Men dessa "vänster"-inlag bar på sin fransida med sig typiska "höger-ismer" (man betecknar i dag denna period som "ism-tiden") såsom *liberalismen*, *opportunisten* och *triumfalismen*. I själva verket och i grund och botten var denna frenetiska vänsteravvikelse (att avancera så långt framför massorna att man inte längre bryr sig om huruvida, och på vilka villkor, folket kan följa efter) det politiska uttrycket för en ideologisk högeravvikelse: de *nationalistiska* ståndpunkterna hade inom MLN-Tupamaros fått ersätta de marxistisk-leninistiska. Av den anledningen karakteriserar MLN-Tupamaros i dag denna övervunna men dyrköpta period som "småborgerlig".

Det kommer fortfarande att dröja länge innan man kan enas om omfattningen av meningsskiljaktigheterna och deras räckvidd: livet är gråare och mindre fyllt av kontraster än katalogen över avvikelser. Ehuru det alltid varit Tupamaros vana att avslöja och påvisa sina missgrepp utan falsk skamsenhet ligger det inte i deras natur att med morbid ånger dröja sig kvar vid dem och ösa ut dem över sin nästa genom att göra självkritiken till botgöring och misstaget till syndafall. Om och när MLN anser tiden mogen att utanför offentligheten och för sin egen skull göra upp ett fullständigt och detaljerat bokslut över denna epok, kommer man kanske att finna att "det gamla gardet" självt inte kommer att bli helt fritaget i en sådan granskning, för det fall det nu är sant att det alltför länge skulle ha uppskjutit eller undvikit en ideologisk och politisk kraftmätning inom organisationen. Vare därmed hur som helst, alla är överens om att det var frågan om kaderutbildningen och principerna för befordran av aktivisterna till ansvariga poster som var den centrala punkten i diskussionerna och meningsskiljaktigheternas geometriska medelpunkt. MLN:s stora styrka, dess främsta sammanhållande element och den egentliga hemligheten med att den lyckats överleva de svåraste prövningar ligger utan ringaste tvivel i mångfalden av och kvaliteten hos dess politiskt-militära kadrer. Det är därför helt naturligt att den vakar över deras utbildning som över sin ögonsten. Och den uppfattning som tillfälligtvis var förhärskande inom ledningen tog sig sitt direkta uttryck — och efter hand sitt godkännande — i befordran av aktivister enligt militära kriterier snarare än politiska. En aktivists förtjänster mättes sålunda i det antal aktioner vari han deltagit och inte efter hållfastheten hos hans politiska ställningstagande eller

de klassmässiga grundvalarna för hans personliga engagemang. Den tendensen är ingenting nytt: den kännetecknar alla revolutionära organisationer som har gått igenom sitt militaristiska lackmusprov.

3. Kronologi och bokslut över ett nederlag

De händelser som likt en tornado följde på den 14 april gör vid första anblicken ett förödande, nästan svindlande intryck. Och ändå följde de en tämligen invecklad och ojämn rytm, med pauser (två gånger slöts vapenstillestånd mellan de väpnade styrkorna och MLN), forceringar och nedtoningar. De visar också att de Förenade styrkorna bedrivit ett långvarigt och metodiskt förarbete. Den rörliga, intensiva blixttack som de plötsligt företog kunde endast ha möjliggjorts inifrån tidigare befästa ställningar. Var det så att de väpnade styrkorna övervakade Tupamaros för att överrumpla dem vid första felsteg de begick? Provocerade de fram en förhastad framstöt från Tupamaros sida för att få ett tillfälle att lokalisera och krossa hela rörelsen på en gång? Har de medvetet låtit den sprida ut sina styrkor över departementen i inlandet, där den sökte åstadkomma en landsbygdsgerrilla? Allt detta är spekulationer. Men faktum är att Tupamarosattacken den 14 april, antingen den var väntad eller inte, ögonblickligen besvarades med en frontal motattack som drogs igång utan någon som helst föregående varning och i ett svep rev upp det försvar som var avsett att skydda en organisation som var oförmögen till handling på grund av sina interna konflikter. Inbrytningen på eftermiddagen den 14 följdes upp ögonblickligen och fortsattes utan uppehåll under den följande månaden, med utnyttjande av det interna krigstillstånd som för en månad framåt proklamerades från och med den 15 april. Enligt en officiell sammanställning för tiden 15 april — 15 maj dödades tio Tupamaros och tillfångatogs 256, varjämte fyrtio dolda lokaler, förråd, källarutrymmen och säkerhetsbostäder upptäcktes. För hela perioden mellan den 15 april och den 9 september 1972 (årsdagen för den verkställande regeringsmaktens upprättande av de Förenade styrkorna) har den generella sammanställningen, fortfarande enligt de av generalstaben *officiellt* uppgivna siffrorna, följande utseende:

- 5 570 ”procedimientos”, repressiva aktioner
- 1 987 arresteringar av ”uppviglare” (dvs Tupamaros)
 - 84 återinfångade (Tupamaros som flytt och åter tillfångatagits)
 - 29 dödade (mot 15 i de Förenade styrkorna)
 - 26 sårade (mot 24)
- 247 upptäckta hemliga lokaler, förråd etc.

samt tusentals lättare och tyngre automatvapen av olika slag (bazookas, granater, kulsprutegevär, k-pistar MP 40, automatgevär, pistoler etc).

Det finns i dag mellan fyra och fem tusen politiska fångar i de uruguayiska fängelserna och koncentrationslägren (ett nytt fångläger upprättades också, och döptes till Libertad). Det är nödvändigt att ställa dessa siffror i relation till verkligheten — ett land med två och en halv miljon invånare, där våldet, ens ”á la tropicale”, aldrig tillämpats och där armén aldrig tidigare lämnat sina kaserner — för att förstå den cyniska grymheten i vad som försiggår.

- 15 april Krigstillstånd proklamerats. Deputeraden Erro uppläser inför kamrarna MLN:s kommuniké om Dödsskvadronens verksamhet och dess medlemmar.
- 16 april Fjorton attentat av högergrupper i Montevideo (nio med plastic, fem med bazookas). Polisen skingrar med våld ett folkmöte.
- 17 april Sju arbetare, kommunistiska aktivister, mördas utanför sin sektions sammanträdeslokal vid Paso Molino efter en polisprovokation. De Förenade styrkorna påtar sig ansvaret för massakern.
- 23 april Ett flertal medlemmar i en av brigaderna i inlandet arresteras.

- 25 april Omplaceringar i det militära överkommandot; ombyte av befälhavare i första och andra försvarsområdena (Montevideo och San José).
- 15 maj Generalförsamlingen förlänger med ytterligare 45 dagar dekretet om krigstillstånd med 68 röster av 128. Regeringen uppnår sin majoritet med hjälp av en allians mellan Coloradopartiet och en minoritet av Nationella partiet. Försvarsminister Magnani förnekar att tortyr tillämpas inom arméns förhørslokaler och försäkrar att han förbjudit användandet av "encapuchamiento" (varvid offren hindras att se genom att under långa perioder i sträck tvingas bära ögonbindlar eller huvor).
- 18 maj Den i maj äntligen reorganiserade exekutivkommittén beslutar att gå till mottattack, men förvirring i ordregivningen och förseningar i genomförandet leder till den utomordentligt olyckliga 18 maj-operationen. Fyra värnpliktiga vakter utanför arméchefens, general Gravinás, bostad dödas av en av Tupamaros commandogrupper. Detta onödiga och absurda övergrepp misskrediterade organisationen i allmänhetens ögon och gjorde det möjligt för fienden att tillgripa systematisk tortyr gentemot samtliga fångslade. I själva verket hade exekutivkommittén beslutat fyra samtidiga attacker mot stridsberedda enheter som satts in i antigerillaoperationer i Montevideo, men organisationens inre kris medförde att de aldrig kunde genomföras.
- 21 maj upptäcks Folkets centralsjukhus i Montevideo, ett hemligt sjukhus inrymt i en källare och försett med bl a en operationsenhet med all modern utrustning.
- 22 maj upptäcks i departementet Maldonado det underjordiska skjutfältet under lantgården Espártaco (en 40 meter lång grotta försedd med elektriskt ljus, telefon etc) tillsammans med ett betydande vapen- och ammunitionsförråd.
- 27 maj upptäcks Folkets fängelse, inrymt i källaren till en villa i Montevideo; de två fångarna, Fricke Davis och Pereira Reverbel, befrias och fångvaktarna, som inte gör något motstånd, arresteras. Amodio Pérez, vars arrestering någon gång mellan den 18 och 20 maj hållits hemlig, avslöjar fängeslokaler för armén och förhandlar själv med fångvaktarna, varvid han påstår sig vara ansvarig för operationen. Kuppen genomförs lyckosamt.
- 1 juni För nionde gången på tre månader generalstrejk, utan intermezzon. På uppmaning av CNT upphör arbetet under 24 eller 36 timmar, olika för olika fackförbund, varvid man kräver löneförhöjningar på 40 procent, återupprättandet av de allmänna fri- och rättigheterna, upphävandet av rättsliga åtgärder mot strejkande, etc (under 1971 steg, enligt de officiella siffrorna, levnadskostnaderna med 35,6 procent).
- 6 juni Ett antal deputerade begär i parlamentet en utredning av orsaken till att två personer som fångslats av de Förenade styrkorna avlidit.
- 9 juni President Bordaberry tillkännager att han slutit ett avtal med en minoritetsgrupp inom Nationella partiet.
- 12 juni Senator Michelini efterlyser i parlamentet orsaken till att en läkare två dagar efter det att han arresterats blivit intagen på Militärsjukhuset, drabbad av förlamning. Den uruguayanska biskopskonferensen och uruguayanska läkarförbundet tar avstånd från alla former av tortyr.
- 13 juni Befälhavaren för sjunde brigaden Leonel Martínez Platero stupar under en våldsam drabbning med de Förenade styrkorna nära Montevideo.
- 22 juni Parlamentet, den enda instans som fortfarande går fri från censur, tar ånyo upp frågan om en fångslad som avlidit under tortyr. President Bordaberry försvarar i

- ett svar till biskopsmötet ”nödvändigheten av obeveklighet vid förhör”.
- 25 juni Maneras Lluveras arresteras. De Förenade styrkorna uppger ett flertal fall av självmord eller självmordsförsök bland fångslade. Ett lagförslag om läkarkontroll av krigsfångar avvisas återigen.
- 27-28 juni Två överstelöjtnanter i armén faller offer för attentat, dödade av k-pisteld.aktionen återspeglar exekutivkommitténs nya direktiv: strikt urval av offer, utsedda bland sådana högre officerare som är direkt ansvariga för repressionen, däremot inte längre bland soldater och subalterner.
- 30 juni Efter förhandlingar mellan militärer och Tupamaros beslutas genom en tyst överenskommelse ett vapenstillstånd. Armén upphäver tortyren, och MLN avbryter sina aktioner. Förhandlingar inleds med en nationalistisk fraktion inom armén, vilken föreslår en serie åtgärder som ingår i MLN:s politiska program och därjämte en gradvis amnesti, mot att MLN i gengäld lägger ner vapnen och hela dess ledning överlämnar sig som fångar. MLN vägrar. Trots förhandlingarna företar dock armén samtidigt en rad omfattande husundersökningar.
- 10 juli rivs i Montevideo upp MLN:s sjukvårdsavdelning, som under februari-mars reorganiserats med anledning av den planerade stora offensiven ”Dagen D”. Femtonde sjukvårdsbrigaden räknade sex operationsgrupper, en akuttjänst med 24-timmarsservice, flera ambulanser och en telefoncentral, alltsammans underjordiskt. Femtonde brigaden var en underavdelning av den centrala servicebrigad som nytillskapats för den förestående storoffensiven.
- 17 juli I departementet Río Negro tillfångatas 39 medlemmar av 25:e brigaden, den som Sendic tidigare fört befälet över och varit ansvarig för.
- 24 juli dödas under tortyr Carlos Alvariza, läkare och medlem av Tupamaros; fortfarande vid liv kastas han ut genom ett fönster från fyra våningars höjd. Mordet föranleder ett omedelbart avbrytande av de pågående förhandlingarna mellan armén och MLN.
- 25 juli Som repressalieåtgärd avrättas brodern till de Förenade styrkornas överbefälhavare, överste Artigas Álvarez.
- 26 juli Dramatiskt tillfångatagande av Marenales, vilken på öppen gata identifieras av en uniformsklädd Amodio Pérez som åker runt i en av polisens patrullbilar i Montevideo; Marenales söker försvara sig med en handgranat, men misslyckas.
- 30 juli Armén försätter ur stridbart skick Tjugofjärde brigaden, i departementet Paysandú.
- 5 aug Regeringen genomdriver att deputeraden Ferrer, som är anklagad för att vara medlem av MLN och redan häktats av militären, får sin parlamentariska immunitet upphävd.
- 11 aug En okänd commandogrupp angriper ett läroverk under en sammankomst mellan elever och lärare och mördar på platsen en av eleverna, Nelson Rodríguez. Polisen finner ingen anledning att uppspåra mördarna.
- Under augusti återupptas förhandlingarna mellan militären och Tupamaros, som en följd av avrättningen av överste Álvarez. Vid vissa militärförläggningar knyts förbindelser — personliga och politiska — mellan fångslade Tupamaros och unga officerare. Diskussionerna förs såväl inom som utanför garnisonerna. Men förhandlingarna avbryts ånyo i samband med arresteringen av Sendic:
- 1 sept Klockan 0400 omringas och stormas en f d frisersalong vid Vía Sarandí där två

män och en kvinna håller på med ombyggnadsarbeten för att upprätta en diversehandel. ”Soy Rufo y no me entrego”, jag tänker inte ge mig, skriker Sendic. Han försvarar sig så länge det är honom möjligt, men sjunker samman på gatan, träffad av ett skott i ansiktet. Nyheten tillkännages i en kommuniké från de Förenade styrkorna den 2 september.

xxxVi avbryter här, helt godtyckligt om man så vill karakterisera det, vår kronologi. Givetvis innebär inte tillfångatagandet av Sendic att kampen har avstannat eller upphört, inte heller att repressionen har upphört efter denna sensation. MLN har aldrig haft någon ”chef” eller någon ”líder máximo”, och dess ledning har alltid varit — och är det mer än någonsin i dag — kollektiv. Icke desto mindre sammanfaller arresteringen av Raúl Sendic mer eller mindre med den första årsdagen av tillkomsten av De Förenade styrkornas inträde i kampen (9 september 1971), och med att rörelsen går in för en medvetet vikande linje som kännetecknas av tystnad (inga offentliga deklARATIONER), av skydd för de ledare som fortfarande befinner sig i frihet, och av en fullständig omorganisering. Därigenom avslutar den *en fas* i organisationens tillvaro.

Som alltid under dessa stora vågor av antirevolutionär terror har tortyren och förräderiet spelat sin icke obetydliga roll för deras framgång. Utan att vilja förringa deras betydelse kan man ändå inte beteckna dem som den enda eller den främsta orsaken till MLN:s bakslag. Sant är att dessa båda klassiska ingredienser i den militära klasskampen i Uruguay uppnått en aktningvärd fulländning, fullt i nivå, kan man säga, med de insatser som stod på spel. Den uruguayiska härskande klassen, med dess imperialistiska beskyddare, kastade masken med berömvärd snabbhet — fullt ut lika effektiv som den fara för fullständigt sammanbrott som den var utsatt för. Men MLN är, såvitt vi känner till, en av de sällsynta revolutionära rörelser som aldrig förskansar sig bakom ”tekniska” eller ”personliga” förklaringar när de skall redovisa sina misslyckanden, utan i stället anstränger sig att inordna dessa ”tekniska” fakta inom en allmän politisk och historisk ram. ”Det är hans fel”, eller ”Se nu var vi har hamnat på grund av de där soprättorna”, brukar vara den vanliga reaktionen hos rörelser som instinktivt försöker undvika *politiska* redovisningar, utan att göra klart för sig att det just är denna lättsinniga oansvarighet i fastställandet av orsakerna till nederlagen som för alltid gör det omöjligt för dem att verkligen återhämta sig. Tupamaros, däremot, är tillräckligt modiga och skarpsynta för att deklarerar: ”Den och den bär ett tungt ansvar för att ha gått över till fienden, men även vi själva har vår del i ansvaret eftersom vi inte i tid har avlägsnat orsakerna till att sådana element kunnat ta sig in i organisationen och vunnit så betydelsefulla positioner”, och det är, såvitt man kan bedöma efter en slutgiltig analys, skälet till att Tupamaros har alla möjligheter att återhämta sig bra mycket snabbare än vad deras fiender inbillar sig.

Tortyren är ingalunda något slags mystisk moralisk kräftsvulst, ett brott mot de goda borgerliga sederna eller mot människans fri- och rättigheter. Den är, om man så vill, allt detta på en och samma gång, men den är framför allt en antirevolutionär kampmetod som alla andra, den objektivt bestämda konsekvensen av en klasslogik. Den uppkommer *som konsekvens av ett styrkeförhållande*, den är på det individuella och på det polisiära planet ett direkt uttryck för ett politiskt och militärt styrkeförhållande som uppkommit ute på gatorna och inom ramen för en nation. Förlöpningar och misshandel har i Uruguay förekommit alltsedan 1966 och följt med den väpnade kampen, men det var polisen i Montevideo som stod för dem och de gick inte utöver de tillfälliga, individuella, ”tolerabla” gränserna som gäller för polistortyr överallt i världen. Så länge MLN kunde ådagalägga sin förmåga att avslöja torterarna och i förekommande fall avrätta dem, det vill säga så länge som Tupamaros inte lämnade dylika brott ostraffade, så länge höll sig tortyren inom dessa gränser. Det nya som bröt fram i slutet av 1971 var att tortyren förvandlades till systematisk metod, planlagd och praktiserad av de väpnade styrkorna själva. Denna nyordning tillkom inte från ena dagen

till den andra. Undan för undan och med iakttagande av stor försiktighet *utexperimenterar* armén tortyren i städerna i det inre av landet, där speciellt utsända officerare från Montevideo får göra sina första försök på fångar som är mer eller mindre löst anknutna till organisationen, vänsteraktivister i största allmänhet eller sympatisörer som ofrivilligt avslöjat sig genom sitt deltagande i Frente Amplios valkampanj. Härigenom testas armén MLN:s reaktion, och organisationen, som är upptagen av andra uppgifter, reagerar varken tillräckligt snabbt eller tillräckligt hårt. Denna likgiltighet uppmuntrar repressionens styrkor, och på grundval av de erfarenheter och de ostraffade framgångar som uppnåtts i landsorten är de Förenade styrkorna i stånd att i stor skala sätta igång de mest moderna, de mest raffinerat ”experimentella” och mest ”medicinska” tortyrformer som får deras nordamerikanska och brasilianska instruktörer (hos vilka de uruguayanska styrkorna tidigare legat i ”träningsläger”) att blekna av beundran: tumskruvarna och badkaren avskaffas naturligtvis inte, men de tilldelas en andraplansroll, till förmån för en mer utstuderad och vetenskaplig teknik, som utvecklar raffinemanget ända dithän att torteraren förvandlas till den torterades livräddare, såsom vid injektioner med taquiflaxin, ett curarederivat blandat med pentotal:

”Behandlingen inleds efter serier av utdragna förhör med prygel, elektrochocker, psykisk tortyr, sedan fången fått vara utan mat och dryck och under dagar och nätter i sträck tvingats stå upprätt.

Den huva som fången har neddragen över huvudet täcks med ett genomskinligt material som förvanskar bilder som projekteras mot det. Filmer (där den sålunda preparerade huvan tjänar som projektduk) spelas upp, som visar scener ur det dagliga livet, åtföljda av skärande ljud effekter: musik som spelas med fördubblad hastighet eller tjut från hastigt inbromsade bildäck till exempel, vilket försätter offret i en mardrömslik och hallucinatorisk värld.

Därefter injiceras taquiflaxin intravenöst, vilket får ögonblicklig effekt. På tio minuter upplever offret övergången från liv till död, med fullt medvetande om vad som håller på att hända. Det läkare som utför ”behandlingen” kontrollerar offrets respirationsverksamhet, vilken långsamt börjar avta samtidigt som musklerna börjar sammandras för att så småningom från huvud till fötter övergå i fullständig förlamning; endast diafragmans knappt märkbara rörelser antyder att en livsgnista fortfarande återstår.

Offrets liv eller död beror i denna situation på huruvida torteraren behagar tillföra det syre i tillräcklig mängd och därmed tillfälligt återföra det till medvetande.

Men dödsögonblicket inträder på nytt, och en ny dos syre tillförs, och det långsamma återuppvaknandet kommer till stånd efter ca tio minuter. Därefter börjar pentotalet verka, sparsamt doserat, och upplöser offrets medvetna försvarsmekanismer. Nu kan offret förhöras på nytt.

Då dessa preparat används på detta sätt förmås offret att frigöra de intryck och erfarenheter som samlats i hans undermedvetna. Så kan en revolutionär, som under dagar och veckor motstått all tortyr och vars ansikte efter prygel och elektroder bara är en vanställd, blodig massa, till sist förvandlas till en trasa.”

Under dylika omständigheter blir det begripligt hur och varför man under loppet av tre månader på militärsjukhuset i Montevideo fått ta emot över tvåhundra fångar — varibland många fall av mentalsjukdomar, förlamningar, hjärtinfarkter, epilepsier etc.

I full överensstämmelse med de regler som tillämpas i all ”speciell krigföring” införde de Förenade styrkorna tortyren som ett särskilt vapenslag i den psykologiska krigföringen genom tillskapandet av en ”Avdelning för Psykologiska Aktioner”, skraddarsydd för detta ändamål. Med utnyttjande av den totala censur som gällde för all nyhetsförmedling och av det absoluta informationsmonopol som den åtnjöt ansträngde sig repressionen samtidigt från början att sprida ut rykten om en kedjereaktion av angivelser, i avsikt att dels utså demoralisering, tvivel och tvedräkt inom MLN självt, och dels utåt, inför den allmänna opinionen, frammana bilden av håglösa och försvagade Tupamaros som angav varandra på löpande band. Sålunda inleddes alla de krigskommunikéer om arresteringar, husundersökningar, rensningsaktioner etc som de Förenade styrkorna undan för undan publicerade ständigt med den rituella formeln ”*Por*

informaciones obtenidas de detenidos ...”, genom informationer lämnade av krigsfångar ..., en klassisk metod som står upptagen i alla Pentagons läroböcker i antisubversiv krigföring. Sant är, att den segervisshet som rörelsen låtit sig förledas till under de föregående månaderna knappast hade bidragit till att psykiskt förbereda aktivisterna på så raffinerade tortyrmetoder — en förberedelse som i vilket fall som helst inte skulle ha varit lätt att genomföra med tanke på att de tillämpade metoderna var så nya; sant är också att repressionen till en början uppnådde en del lättköpta framgångar genom att först och främst angripa dels unga rekryter som anslutit sig till MLN under den lättsinnigt optimistiska valperioden, dels utomstående sympatisörer; och att vissa aktivisters ideologiska svaghet inte var det bästa försvarsvapnet mot den fysiska repressionen. Men Tupamaros tysta, anonyma, varaktiga heroism var ett dominerande, massivt, ovedersägligt faktum som inga försök att missleda folkopinionen kunde komma förbi.

I själva verket uppnådde de Förenade styrkorna sina främsta framgångar inte tack vare tortyren och ännu mindre tack vare sin militära skicklighet utan till följd av det förräderi som begicks av vissa framträdande MLN-medlemmar, som helt oförmodat gick över till fienden utan att någon tortyr behövt tillgripas. De mest kända är Amodio Pérez och Mario Píriz, nu dömda till döden av MLN. De är för oss fortfarande psykologiska gåtor. Den förre var en av rörelsens grundare, en utmärkt militär ledare och god organisatör, ansvarig för femtonde brigaden i Montevideo, hade blivit förflyttad från sin befattning under marskonventet 1972; i djup upprördhet över att hans fru blivit tillfångatagen några dagar tidigare och sviken i sina maktförhoppningar eller för att hämnas sin avsättning var det indirekt han som avslöjade Folkets fängelse, flera andra underavdelningar och aktivister, och han deltog själv i förhören av dem. Det senaste som hörts om honom är att de Förenade styrkorna försöker hitta en förläggare till hans memoarer eller hans version av MLN:s historia som skall vara full av skvaller, skrönor och personlig bitterhet. Den senare, en av de ansvariga för Tatúplanen, skall ha varit ansvarig för att omkring 300 aktivister stupat eller fängslats; han skall redan med regeringens hjälp ha lämnat landet. En lärobok i förräderiets patologi skulle kunna hämta material hos dessa individer, här och på andra ställen — ty låt oss inte glömma bort att inte heller de kommunistiska partierna är skyddade för dylika monstruösa oberäkneligheter, och man behöver inte gå tillbaka till Doriot och Ravinés* för att förstå att det venezolanska partiet var ute för liknande exempel under kampen på 60-talet; det var säkerligen inte heller någon tillfällighet att den guatemaltekiska polisen fick reda på var PGT:s underjordiska politbyrå skulle sammanträda den 28 september 1972 i Ciudad de Guatemala. Det skulle vara löjligt att göra dessa händelser till argument mot just dessa organisationer: överallt där en kamp på liv och död pågår, i alla organisationer och i alla länder finns det, och kommer det att finnas, likadana fall. Vad som är mera anmärkningsvärt är att MLN trots de allvarliga skador som dessa individer åsamkat rörelsen avstått från den lättköpta lösningen att göra dem till de enda syndabockarna. Det förefaller som om den tvärtom inriktar sig på frågan om den organiska jordmån där sådana frön kunnat gro, en jordmån av pragmatism och en viss ideologisk släpphänthet. Det finns inga universalmedel mot olyckshändelser av detta slag. Men det bästa motgiftet är dock, vid sidan av en mer rigorös avgränsning mellan brigaderna, cellerna och lokaliteterna, en intensiv politisk utbildning av alla medlemmar och en påskyndad ideologisk och social proletarisering av dem. Detta är vad Tupamaros i dag ägnar sig åt.

Kan man säga att Tatúplanen blev ett fiasko? Enligt de ansvariga skulle den inte ha varit det, åtminstone inte från alla synpunkter. De sju brigaderna i inlandet drabbades alla, vissa allvarligt, men inte alla blev förintade. Planens svaga sida skall ha varit den överdrivna centraliseringen och bristen på taktisk självständighet för kampgrupperna. ”Tatuceras” var beroende av en närliggande stad eller by för sin försörjning och ibland för sina aktions-

* Två högt uppsatta franska socialistledare, vilka omedelbart efter Frankrikes sammanbrott 1940 ställde sig i Nazisttysklands tjänst och förrådade hundratals av sina tidigare partikamrater. Ö.a.

direktiv. Det var denna kontakt med tatorterna som gjorde det så mycket lättare för de repressiva styrkorna att följa spåret upp till ”tatuceras”, eftersom alla vänsteraktivister är väl kända ute i landsorten. På samma sätt medförde upprullningen av den brigad i Montevideo som var ansvarig för intendenturtjänsten för samtliga brigader i inlandet att upplösningen av landsbygdsgerillan påskyndades. Ändå skall man ha fått bevis för att isolerade kampgrupper kan överleva och förflytta sig över stora områden i inlandet, mer eller mindre i skydd av avsaknaden av kontakter med yttervärlden.

Vad beträffar förbindelserna mellan Tupamaros och armén, vilka föranlett så många intresserade eller oroliga kommentarer, kännetecknades de från början av tvetydighet, logiskt nog och lyckligtvis. Verklighetsunderlaget var dock tillräckligt uppenbart för att i augusti 1972 förorsaka förskräckelse och bestörtning i flera politiska läger såväl till höger som till vänster, till den grad att man började diskutera en sammanslutning mellan alla civila politiker, kommunister, liberaler och reaktionärer häller om buller ”till försvar för konstitutionen och legaliteten” för att avvärja det fruktansvärda hot som en eventuell allians mellan en nationalistisk sektor inom armén och MLN-Tupamaros. Uppståndelsen var onödig: sektorn utgjorde en vacklande minoritet; efter det att förhandlingarna med överkommandot i juli hade misslyckats hade de officerare som därefter i några garnisoner återtog överläggningarna med de fångna Tupamaros inte högre än kaptens eller löjtnants grad, och de respekterade de högre officerarna och disciplinen inom armén.

Det är en egenartad upplevelse att studera denna blandning av attraktion och tillbakastötande, mellan fruktan och beundran, som på vissa garnisonsorter förenade fångvaktarna och deras fångar, torterarna med de torterade (men man torterade inte lika mycket i alla garnisoner och inte heller i alla regementen). De, för vilka Tupamaros var en abstraktion eller en ”konspiration i utlandets sold”, upptäckte män och kvinnor av kött och blod, lika mycket nationalister som de själva om inte ännu mer, men också i en annan mening, mer meningsfylld om man så får säga, och framför allt mer fylld av information. Ty för fångvaktarna räckte det med att förhöra sina fångar för att den oligarkiska regimens korrupktion och rutenhet, som många anade utan att göra sig reda för det, tog form, med namn, siffror, dossierer och ovederläggliga arkiv. Man förstår att regimen blev skrämmd och skyndade sig att sprida de mest nyfikna unga officerarna ut på garnisonerna i inlandet och sedan, i slutet av 1972, avskeda dem.

En sak är säker: militären har lämnat kasernerna, och de kommer inte att krypa tillbaka i första taget. Men dess oemotståndliga marsch mot en direkt utövad politisk makt, utan civila mellanhänder, kommer att erfordra mer än några veckor. Inte heller här bryter man ner sjuttioåriga vanor och lagar på några månader; för inte så längesedan påminde den uruguayiska armén mer om en landsortsklubb eller en förening av gamla skolkamrater än om en modern, byråkratiserad armé: ambitionerna neutraliseras av familjerelationer och även av inbördes rivaliteter, och hierarkins toppar blockerar befordringar av nya generationer officerare. Denna armé på 12 000 man har bara tolv generaler, men den har 350 överstar, vilket medför att det kommer att gå lång tid innan denna hierarkiska kår, hopgyttrad i sina mellanled och smal i de översta och understa skikten som den är, kan samla sig till en egen politisk linje, vilken inte kan bli annat än en i stort sett fascistliknande pseudonationalism under nära övervakning av sin brasilianska storebror.

Själva det vapenstillestånd som två gånger, i juni och augusti 1972, träffades mellan Tupamaros och de väpnade styrkorna, var det en krigslist avsedd att psykologiskt förlama MLN och förleda den till överksamhet under det att den underjordiska informationsverksamheten mot den fortsatte? Eller var det ett ärligt menat försök, föranlett av fruktan för nya avrättningar av högre officerare och en önskan att få till stånd en hedersam kompromiss? Sant är, att flera av de torterade under den tiden kunde andas lugnare, att de fångna Tupamaros lättare kunde kommunicera med varandra och att organisationen vann tid. Men det är också

sant att vissa planerade militära aktioner uppsköts av MLN:s ledning för att inte störa de pågående förhandlingarna. Vem hade till sist nyttan av detta vapenstillestånd, som tillkom på förslag av de Förenade styrkorna och som villkorligt godkändes av MLN?

Som villkor för att samtycka till förhandlingar krävde MLN ett omedelbart slut på all tortyr, jämställdhet för förhandlingsparterna och säkerhet för de delegater i frihet som skulle delta vid förhandlingsbordet. Som förmedlare tjänstgjorde vissa fångar själva som armén försatte på fri fot för att ta de nödvändiga kontakterna under det att militären gjorde upp en lista på de fångar som skulle skjutas om de frigivna inte återvände på utsatt tid. Armén erbjöd sig att godkänna alla MLN:s villkor i utbyte mot villkorlös kapitulation, ett krav som enhälligt tillbakavisades. Å andra sidan blev ett resultat av dessa förhandlingar, vilka på en del garnisonsorter fortsatte även efter den officiella brytningen, att de (icke-antagonistiska) motsättningarna inom den militära hierarkin och mellan denna och den härskande klassen minskade, att vissa sektorer fick upp ögonen för vanhedern, bestickligheten och omoralen hos den civila oligarkin (som befunnits inblandad i en mångfald ”ekonomiska brott”) och att nationalismen hos en del av officerarna fick en anstrykning av antiimperialism.

2. Frågeställningarna

I valet mellan en övertygelse och en objektiv erfarenhet som motsäger den har Tupas aldrig tvekat: de behåller erfarenheten även om de tvingas ompröva sin övertygelse. Av alla former av mod som revolutionärer måste besitta är denna den mest sällsynta. Det vanliga när man kommer till en dylik korsväg är att man väljer den lättaste vägen, vilken emellertid också är den farligaste, ty den slutar i en återvändsgränd. Denna ständigt lika frestande väg består i att man med utförliga argument bevisar att de gamla, alltjämt gällande teserna fortfarande är fullkomligt riktiga, att ”skenet bedrar” och att livet i alla fall på alla punkter har bekräftat dem. De ärorika traditionerna är därmed räddade, liksom fåfängan, och alla kan andas ut. Ingenting har ändrats inom organisationen, vilket alltid är lugnande för aktivisterna, men olyckan i det här fallet vill att den verkliga historien, den går framåt, den tvekar inte att kasta överbord ärevärdiga, föråldrade teser och fortsätta sin väg som om ingenting hade hänt. Hur många rörelser föredrar inte att tyna bort på platsen, i givakt inför de förgångna hjältedådens flagga, i stället för att påskynda den revolutionära processen genom att själva förändra sig tillsammans med den?

I Uruguay har praktikens vanna skilt de riktiga idéerna från de falska, och allt tyder på att Tupamaros skall veta att dra slutsatserna härav, på sitt eget karakteristiska sätt. De har tillräckligt med mod och tillräckligt ungt blod i ådrorna att ställa en del frågor till sina idéer i ljuset av den senaste tidens erfarenheter, utan falsk blygsamhet och utan några inre spärrar. Hos dem är djärvheten inte bara en personlig eller militär dygd utan också en psykisk och politisk egenskap: förmågan att våga tänka — utan sidoblickar eller tabun. Därför är vi övertygade om att de frågor som vi är nödsakade att här uppriktigt och ärligt ställa oss själva och dem inte kommer att vare sig sår dem eller väcka anstöt hos dem. Det är inte vår sak att försöka besvara dem — och även om vi ville skulle vi inte kunna det: här kan bara den praktiska revolutionära erfarenheten tala. Och om dessa frågor är fel ställda är varje rättelse välkommen, men det vore ohederligt att dölja att det är på detta sätt vi upplever dem. I den mån vi själva under lång tid delat vissa förvirrade idéer som vi här skulle vilja klara ut vill vi ha klart utsagt att denna omprövning inte skall fattas som en kritik, utan som en *självkritik*.

Historiens ironi är grym. För Tupas består dess grymhet däri att anledningarna till deras första hänförelse också är anledningarna till deras nuvarande nederlag. Vad man från vissa synpunkter kan anse som MLN-Tupamaros ”svaga punkter”, det som i dag försatt den i svårigheter, från andra synpunkter lika väl kan anses som dess ”starka punkter”, det som i går var orsaken till dess uppseendeväckande framgångar. Dess fel är baksidan av dess förtjänster. Därav

tvetydigheterna i frågeställningarna. Där en kritik kan sättas in finns det också plats för beröm, ty där man kan peka på "svagheter", däri ligger samtidigt rörelsens främsta bidrag till det internationella revolutionära arvet. I ljuset av de gångna händelserna kan man visa på tre stötestenar som väntar Tupamaros på deras väg i framtiden — samtidigt som man ständigt håller i minnet att var och en av dem just motsvarar ett "genialt drag" hos rörelsen under dess första skede:

1. Frågan om hur den revolutionära teorin skall sammanlänkas med rörelsens praktiska metodik;
2. Frågan om hur den nationalistiska ideologin och den marxistisk-leninistiska teorin skall sammanlänkas i ett beroende land;
3. Frågan om sammanlänkandet av organisationen med klassen, om den typ av förbindelser som förenar avantgardet och samhällsklassen.

Alla dessa problemställningar utmynnar i — eller härleder sig från — den gamla frågan "Partido o Foco?" om vilken det inte är så säkert att den utgör "ett falskt dilemma", såsom det hävdas i ett av rörelsens interna diskussionsunderlag som cirkulerade i Montevideo under 1971. Denna litet dammiga diskussion har med tiden fått ny färg. Den senaste tidens händelser har färskat upp den och brutalt och mer än någonsin tidigare återfört den till dagordningen.

Om man behöver något att trösta sig med kan man alltid påpeka att historiens ironi inte hindrar den från, tvärtom, att upprepa sig om och om igen, på otaliga platser och i otaliga organisationer. De tre uppräknade problemställningarna är i själva verket de känsligaste "gångjärnen" i alla revolutionära teorier och metoder i vår tidsålder, upproriska såväl som legala, på denna kontinent såväl som i Europa, i Västasien och i hela "Tredje världen" över huvud taget. Som nervknutar sitter de i centrum av vår moderna problematik. De är alla lika grundväsentliga, och var och en av dem vore ensam berättigad till en kapitelrubrik eller till ett teoretiskt studieprogram inom ramen för den marxistisk-leninistiska traditionen lika väl som till konkreta historiska undersökningar inom den latinamerikanska nationens politiska historia och alldeles särskilt då Rio de la Plata-ländernas politiska historia. Det är följaktligen omöjligt att väcka dessa frågor utan att beröra dessa teorier och denna historia (ehuru vi egentligen haft för avsikt att ta upp dem till behandling senare i och för sig själva och i ett sammanhang mer ägnat för vetenskaplig objektivitet).

Det är lätt att förstå att MLN i dessa sammanhang förhåller sig försiktigt och diskret, ty marken glider undan under fötterna på vem som helst som vågar sig ut i dessa gränstrakter, mitt ut i korselden mellan de olika lägren. Och tämligen listig finge verkligen den vara som ur arkivskåpen eller ur sin egen ficka kunde plocka fram en fix och färdig lösning på dessa svårigheter. Om svaret vore givet — och det kan inte upptäckas eller utarbetas annat än genom en praktik bestämd i ljuset av en teori — skulle revolutionen på ett sätt redan vara genomförd. De latinamerikanska revolutionära rörelsernas — i första hand kommunistpartiernas — hela historia är inte annat än historien om försöken — genom *trial and error*, hypoteser och tillrättalägganden — finna framkomliga svar på dessa tre frågor.

Därför förefaller oss den fega lättnad, som Tupamaros motgångar under 1972 givit upphov till inom vissa politiska krafter i olika länder, inte bara oanständig; den ger prov på en blindhet, ödesdiger för dessa krafter själva. Oberoende av de uppfattningar man kan hysa om tillrädligheten av den eller den militära aktionen, eller om den teoretiska riktigheten i den eller den formuleringen, borde man ha kunnat vänta sig en något större respekt och tacksamhet gentemot dem som dragit ut som pionjärer för att utforska en farofylld väg som dessa politiska krafter förr eller senare själva kommer att tvingas beträda. Hur många av dagens oförsonliga domare riskerar inte att i morgon vara förvandlade till offer som tigger om barmhärtighet? På det principiella planet är detta samma sak som om ett infanteriförband på

väg till fronten, som tvingas stanna upp på halva vägen därför att uppmarschområdet är minerat, skulle ställa sig och hoppa jämfota av förtjusning vid underrättelsen om att den minröjarpluton som avancerat för att rekognoscera terrängen sprängts i småslamsor av trampminorna. Är en dylik reaktion, oavsett dess moraliska halt, ens särskilt snillrik? Ty varför har de blottställt sig, dessa pionjärer, om inte för att folkets arméer skall kunna avancera utan risk? Om dessa infanterister verkligen har någon vilja att nå fram till sitt mål, borde de inte föredra att ha så få trampminor som möjligt i vägen?

Låt oss tänka oss vad som kan hända i värsta fall — eftersom i Uruguay i dag alla möjliga sorters militärkupper har blivit möjliga. Är det inte egendomligt att se dessa samma politiska och ideologiska strömningar applådera militärjuntans nationalistiska insatser, när man samtidigt känner till den roll som MIR-gerillan 1965 och böndernas motstånd i Cuzco och Concepción spelat för så många peruanska officerares sociala medvetande och politiska utveckling? I kampen mot gerillan upptäckte dessa officerare inte endast att deras motståndare ingalunda var de blodtörstiga och fosterlandslösa banditer som den civila oligarkin utmålat för dem, utan också, och framför allt, att realiteterna i det samhälle de trodde sig försvara inte hade någonting som helst att göra med det menlösa patriotiska ideal bakom vilket den härskande klassen försökte dölja sin egen rutenhet. I omfång och återverkningar betydde den peruanska gerillan tio gånger mindre än Tupamaros politiska och militära aktion i Uruguay, och det går inte ens att jämföra de jordskalv som de båda rörelserna utsatte sina respektive oligarkiers institutionella och ideologiska stabilitet för. De som i dag, och kanske ännu i morgon, skriker: ”Leve militärens progressiva nationalism!” och omedelbart därpå tillägger: ”Men ned med gerillans revolutionära nationalism som är avskuren från massorna!” visar inte prov på någon särskilt utpräglad känsla för konsekvens. Om där nu finns ett samband mellan dem, en interaktion? De, som inte utan förakt förklarar att upprorisk aktivitet bara har en avledande effekt och samtidigt hävdar att den uruguayiska samhällskroppen är sjuk, borde de inte med litet mindre ovilja tänka på de avledande läkemedlens helande effekt?

I. ”Orden söndrar, handlingen förenar”

Dessa fyra ord sammanfattar kanske vad som var MLN:s grundsten, dess första inspiration och dess mest karakteristiska ordspråk. På sitt sätt utgör de Tupas ”signatur”. Tupamaros har förstånd nog att använda sig av ett folkligt, levande språk, begripligt för alla. Utan att alltså här vilja öppna ett gräl om språkbruk vill vi framhålla att den i slagordet underförstådda förenklingen av det teoretiska arbetet och den historiska forskningen till ”ord”, och av den politisk-militära metoden till ”handling”, gör att det kliar i fingrarna på en renlärig natur: ytligt betraktad liknar den mera den gamla anarkistiska åtskillnaden mellan ”skrivbordsmänniskan” och ”handlingsmänniskan” än den leninistiska uppfattningen av den revolutionära verksamheten som omvandlande förening och ömsesidigt befruktande av två genom Partiet ouplösligt förbundna moment, nämligen förverkligandet av teorin och teoribildningen utifrån verkligheten.

Vid den tidpunkt då det lanserades innebar dock slagordet konstaterandet av en obestridd vunnit insikt: det var i och genom ”handling” som rörelsen grundades och enades. Men då det förvandlas till orubblig tes underförstår det en sorts profetia om framtiden, uttrycket för en övertygelse. Och ifall det bara var en önskan har den inte blivit uppfylld genom rörelsens senare erfarenheter. När ”handlingen” utvidgades och intensifierades visade den sig oförmögen att bibehålla rörelsens sammanhållning och inre styrka. Om det vore sant att handlingen i sig själv alltid och under alla omständigheter enar, borde organisationen ha blivit alltmer helgjuten alltefter som dess verksamhet blev alltmer omfattande och alltmer skoningslös. Vad som inträffat är snarare motsatsen — och tesen bör alltså omprövas. Det är i själva verket omöjligt att se hur MLN-Tupamaros skulle kunna komma över sin nuvarande kris utan en mer preciserad och mer hållfast definition av sina teoretiska ställningstaganden

och sin grundläggande politiska linje. Att dessa fyra ord var oersättliga och kraftingivande *i en given politisk och social situation, i ett visst ögonblick av Uruguays historia* förefaller inte mycket länge till kunna kompensera allt det ohållbara och obekvämliga som de överskyler. I går var de i god mening lättfattliga, men i dag uppställer de utan tvekan fler problem än de löser.

De flesta kan de välkända citaten. Men låt oss i förbigående repetera dem. Den första av de berömda "Trettio frågor till en Tupamaro", utgivna i juni 1968, definierade den princip på vilken organisationens verksamhet grundades så här: "Den revolutionära handlingen i sig själv, själva det faktum att man beväpnar sig, förbereder sig, utrustar sig och begår handlingar som strider mot den borgerliga lagen, skapar revolutionär medvetenhet, revolutionär organisation och revolutionära förutsättningar". Detta är just en definition, dvs ett "armärke", som skilde ut rörelsen och påvisade dess olikhet i förhållande till andra liknande partier eller rörelser, och det är således med osviklig logik som svaret på den andra frågan — "Vilken är den grundläggande skillnaden mellan er organisation och de andra vänsterorganisationerna?" — knöt an till principen såsom igenkänningstecken: "De flesta av dem tycks framför allt lita till teoretiska tal och manifest om revolutionen för att förbereda sina medlemmar och skapa förutsättningar för revolutionen, utan att begripa att det i första hand är revolutionära aktioner som skapar revolutionära situationer". Genast uppställs Cuba som exempel: "Cuba är ett exempel härpå. I stället för att vänta på den långa utveckling som utmynnar i bildandet av ett massparti har man en gerillagrupp på ett dussin soldater: och genom detta enkla faktum skapas en revolutionär medvetenhet och en organisation och revolutionära förutsättningar som utmynnar i en verklig socialistisk revolution. Så snart de står inför ett revolutionärt faktum kan ingen sann revolutionär annat än understödja det helt och fullt".

Olyckligtvis har tio år förgått mellan det kubanska upproret, vilket här ges som exempel på livskraften hos denna *fait accompli*-politik, och den intervju som vi citerar. Tio år, under vilka detta kubanska "fait accompli" just har skapat nya historiska förutsättningar, som är helt olika dem som möjliggjorde genomförandet av den kubanska revolutionen. Ett exempel är historiskt just därigenom att det inte kan påbörjas på nytt och efterbildas i samma form, och man kan fråga sig om det inte är en livsfarlig anakronism att gå tillbaka till ett exempel från "tiden före" för att rättfärdiga ett imiterande av det under en senare period. Det är att underskatta det oerhörda ryck framåt, detta språng framåt som representeras av den kubanska revolutionen, vilken får sin karaktär som exempel just därigenom att den höjt de nuvarande revolutionära uppgifterna till en nivå av sammansatthet och radikalisering som var okänd för tio år sedan; ty det revolutionära exemplet har inte bara mobiliserat och utkristalliserat de revolutionära krafterna utan även de kontrarevolutionära. Med andra ord: det är frågan om det inte helt enkelt under dessa tio år har hänt något väsentligt i Latinamerika med det revolutionära lägets villkor och förutsättningar — något tillräckligt väsentligt för att omöjliggöra ett upprepade av metoder eller en kalkering av principer som dög då men som i dag blivit otillräckliga eller missvisande. Ändå löper och återkommer temat "fait accompli" tvärs genom hela intervjun, vilken under lång tid tjänat som den huvudsakliga standardtexten för Tupamarosaktivisterna. "Men en revolutionär rörelse måste ha en plattform, den måste framträda med proklamationer", fortsätter den sjunde frågan att insistera. "Naturligtvis", svarar den tillfrågade Tupamaron, "men vi får inte blanda bort korten. Det är inte genom att sitta och utarbeta invecklade program som man gör revolution. De grundläggande principerna för den socialistiska revolutionen finns där och de har utexperimenterats i länder som Cuba, det finns alltså ingenting att tillägga. Det räcker med att vi följer dem och i handling, genom revolutionär kamp, visar vägen som leder till att de kan tillämpas."

En varning. De uruguayanska revolutionärerna saknar icke självironi, och vi får inte glömma bort att de som är de första att förklara sig inkompetenta och de sista att skylta med sin vishet är de intelligenta, De här deklARATIONERNA överdriver en smula, och de innehåller några korn

av spefull ”provokation”. En historiker, som om femtusen år ska försöka rekonstruera historien om människornas krig på denna del av planeten Jorden och får fatt i dessa Trettio frågor, kommer kanske att dra slutsatsen att det man mot slutet av Tjugonde århundradet i Rio de la Plata-området kallades Tupamaro var en sympatisk rörelse av olyckligtvis tämligen obildade vänner av rättvisa, världsförbättrare som måhända dög till att hantera en pistol men som i ”politiskt” avseende var en smula underutvecklade. Denne historiker skulle missta sig från början till slut. Ty av alla latinamerikanska organisationer är MLN utan tvekan den mest utstuderat och subtilt politiserade, och det finns mer av konkret teoretisk rikedom i praktisk form i flera av Tupamaros dokument och militära aktioner än i den mest lärda, mest ”begreppsmässiga” och mest ”formaliserande” lärobok i marxismen-leninismen. Återupprättandet av intelligensens betydelse i den väpnade kampen såsom soldatens främsta dygd och det främsta kriteriet på hans effektivitet är MLN:s mest betydelsefulla bidrag till förespråkarna för den direkta aktionen i Latinamerika: här skiljer de uruguayiska revolutionärerna markant från sina kamrater i många andra latinamerikanska länder, där den traditionellt förhärskande hispaniska ”machista”-kulturen instinktivt jämställer alla intellektuella med kammarlärda och med salongskonversatörer snarare än med vad man i Europa menar med ”arbetarintellektuella”. Ingen som skärskådar den ”antiintellektualism” som frodas i de revolutionära kretsarna på denna kontinent kan i själva verket undgå att märka att den vrångbild av de intellektuella, som skapats av de härskande klasserna i Latinamerika under många århundraden av provinsialt parasiterande, av helt bestämda historiska skäl oförändrat övertagits av de behärskade. Den i många länder fortfarande underliggande, diffusa folkliga bilden av den intellektuelle som någonting misstänkt och vagt hermafroditiskt, med något försagt och samtidigt lättsinnigt över sig, en exportprodukt serietillverkad av lyxhantverkarna i Paris liksom allting dyrbart som inte går att använda till någonting, denna kliché bekräftar ännu en gång att de förhärskande idéerna är den härskande klassens idéer: i detta fall motsvarar idén otvivelaktigt en samhällelig realitet, de latinamerikanska oligarkiernas traditionella vakthund från början av seklet. Det är kort sagt den borgerliga sammansvärjningen som här genom denna idé instämplats, anammats och nästan mottagits med vördnad i de folkliga massornas spontana ideologi, och det är likaså den som smittat den mer sofistikerade ideologin hos avantgarden som icke desto mindre vill vara marxist-leninistiska.

Om alltså Tupas genom styrkan och skarpsinnigheten i sitt politiska teoretiserande markant skiljer sig från sina latinamerikanska fränder har denna deras överlägsenhet inte kommit till dem som en skänk från ovan. Rio de la Plata-regionen skiljer sig också i sig själv från det s k tropiska Latinamerika, genom den tidiga urbaniseringen och den tidiga uppkomsten av en medelklass, och i och med detta genom bredden hos dess intelligentsia. Varje revolutionär rörelse i Latinamerika har naturligtvis det omfång, de förtjänster och de fel som vidlåder dess klassursprung och dess historiskt betingade nationella särprägel. Den kulturella nivån hos den uruguayiska småbourgeoisin, som kom raka vägen från den europeiska immigrationen, kunde inte vara densamma som t ex den venezolanska småbourgeoisins, och den litterära, humanistiska, retoriska prägel som utmärkte det statliga undervisningsväsendet, obligatoriskt och konfessionslöst sedan Batlle och kalkerat på III:e republikens skolsystem i Frankrike (Batlle, som var positivist, hade i sin ungdom studerat filosofi vid Sorbonne) utgör fortfarande en kollektiv ideologisk gjutform som ännu i dag, trots sin anakronism, har bevarat en nationell livsform. Det är ingen tillfällighet att den mest ryktbara politiska och kulturella tidskriften i Latinamerika, *La Marcha*, med progressistisk tendens, grundades i Montevideo för mer än trettio år sedan. Självfallet inlägger vi här inte i beteckningen ”småbourgoisi” det vanärande stigma som varje småborgare anser sig tvungen åsätta den. Här betecknar ordet helt enkelt en sociologisk realitet, den statistiska majoriteten och den ideologiska atmosfären i det traditionella Uruguay — ”det enda kontor i världen som höjt sig till rang av republik”, som Mario Benedetti 1960 skrev i sin bittra satir *El País de la cola de la paja*. Detta de artiga och kultiverade tjänstemännens Uruguay ligger på dödsbädden, men det hindrar inte att

Tupamaros även de är en produkt av denna historia och av detta land, och att deras organisation inom sig bär den typiska karaktären hos detta objektiva samhälle där de växt upp och från vilket ingenting kan avlägsna dem. Det vore lika meningslöst att se detta som ett outplånligt stigma som att se det som ett nedärvt privilegium.

MLN tillämpade emellertid ett helt nytt sätt att upphöja intelligensen och slugheten till en högre nivå än hos de flesta andra rörelser som grundar sig på den direkta aktionen. Genom organisationens struktur, genom dess anda och dess arbetssätt, kommer den otvivelaktigt mer än någon annan rörelse i närheten av ”den kollektive intellektuelle”, det ideal som det revolutionära partiet bör eftersträva enligt Gramsci, men samtidigt avvisade den med metodisk beslutsamhet varje ideologisk och politisk diskussion som inte hade samband med den dagliga verksamheten. Trots att den var bildad av intellektuella, och trots att den, åtminstone under lång tid, satte den kollektiva diskussionen och den kollektiva utformningen av den politiska linjen, de politiska bedömningarna och avgörandena, i centrum hade den en tendens att likställa varje försök till teoretisk fördjupning eller historisk analys som inte stod i direkt relation till dagsaktuella förhållanden eller brådskande behov med meningslös, upplösande och misstänkt fraseologi. Detta kan förefalla som en motsägelse, men den är berättigad i ljuset av den uruguayiska vänsterns konkreta historia. Denna aversion mot det doktrinära, det pedantiska, det sekteristiska, som med lika stor vedervilja sammanfattas under begreppet ”intellektuell onani”, bär alla kännetecknen av en *historiskt betingad*, och som sådan rationell, idiosynkrasi. Innan vi undersöker orsakerna till den skall vi till att börja med skärskåda dess mest uppenbara följder.

I Tupamaros samtal och dokument är det ett ord som ofta återkommer, ett ord som de gjort modernt även inom många närliggande rörelser: ordet ”metodik”. I det avseendet kontrasterar det mot ordet ”teori”, som sällan förekommer, och alltid med ett lätt nedsättande tonfall. Med ”metodik” avses, vill det synas, en sammanfattande benämning på de praktiska regler som styr förberedelserna för och utförandet av de politisk-militära aktionerna, eller mer allmänt ett visst arbetssätt. Med teori avser man den marxistiska historieteorin, dvs den vetenskapligt grundade kunskapen om lagarna för klasskampen och därjämte studiet av de ekonomiska, politiska och ideologiska förutsättningarna för samhällsklassernas uppkomst och *försvinnande* — i världen och i Uruguay, eftersom Uruguays specifika historia är en del av världskapitalismens historia och alltså inte kan förstås utanför den senare, på samma sätt som delen inte kan förstås annat än med utgångspunkt från helheten. I den marxistiska traditionen är ”metodiken” regelmässigt underordnad ”teorin”, dvs valet av teknik när det gäller att politiskt omvandla ett givet samhälle beror av kännedomen om de inre mekanismer som styr detta samhälle, styrkan hos dess olika klasser, dess sammansättning, dess historiska utveckling. Hos Tupamaros uppkom metodiken först, och teorin först senare. Denna kronologiska ordningsföljd drog fullt förklarligt med sig en underförstådd rangordning. Om metodiken är över-skattad och teorin underskattad så innebar detta att den förra, i motsats till vad som blivit fallet i den marxistisk-leninistiska traditionen, underordnat sig den senare. Om dessa definitioner inte är felaktiga och om man drar ut konsekvenserna av vad de innebär måste man dra slutsatsen att en organisation som ställer ”metodiken” i främsta rummet *löper risken* att omedvetet komma att uppfatta sig själv som ett mer eller mindre självbärande, självtillräckligt, politiskt-militärt redskap, som är underkastat bara sina egna mekanismer oberoende av klasskampens materiella och skiftande villkor, snarare än som ett kampmedel avsett att hjälpa en samhällsklass eller en bestämd sammanslutning av klasser att nå sina egna målsättningar. Med andra ord: det är fara värt att man förvandlar kampen till något i sig självt obetingat och kampmedlet — den militära organisationen — till ett självändamål.

Hur kan man, om metodiken sätts i främsta rummet, undvika att mångfalden av dess inspirationskällor mer eller mindre och förr eller senare visar sig i en förvirrad eller osammanhängande ”teoretisk” inspiration? För att orientera sig i ett område som då ännu var

föga kartlagt i Latinamerika, stadsgerillan och den underjordiska verksamheten bland massorna, behövde MLN till en början vägledning, tillgång till lärdomar och konkreta exempel som de bara kunde få genom skriftliga vittnesbörd, dokument, memoarer och historiska redogörelser. Europa och den antinazistiska motståndsrörelsen, Israel och Irgun, Algeriet och dess wilayas, Cypern och Grivas” antibrittiska motståndsrörelse, Cuba och 26 juli-rörelsen, alla gav de sina bidrag av lärospån och erfarenheter till rörelsens grundare. Men de underjordiska motståndsrörelsernas teknik är en sak, de skilda ideologier som de byggde på, var och en i sin särskilda miljö, en helt annan: reaktionär och teokratisk sionism, panhellenisk monarkistisk nationalism, islamitiskt färgad agrarsocialistisk antikononialism eller 26 juli-rörelsens demokratiska humanism ... Hur länge och i vad mån kan man låna av den förra och samtidigt bortse från de senare? Och: hur skall man kunna garantera att denna värdefulla och nödvändiga eklekticism då det gäller militärtekniken inte förr eller senare reflekteras i en likadan eklekticism i fråga om de politiskt-teoretiska referensramarna? Eller med andra ord, i vad mån räcker metodiken till för att ersätta avsaknaden av en utarbetad teori som klargör drivkrafterna i det revolutionära skeendet och de politiska målsättningar det eftersträvar? Lika litet som metodiken under en längre tid kan ge maximal utdelning annat än om den underordnas en vetenskaplig teori om samhällsutvecklingen, kan den revolutionära organisationen i längden motstå repressionens krafter och de härskande klassernas ideologiska press om den inte låter sin egen dynamik underordnas klasskampens och de exploaterade klassernas intressen? Den ideologiska eklekticismen räknades av Lenin bland de utmärkande dragen för en organisation med småborgerlig karaktär, och i grund och botten är pragmatismen det minst ändamålsenliga instrumentet för politiska syften. Detta är de slutsatser som många aktivister och ledare inom Tupamaros är i färd med att dra av sina erfarenheter. Den ideologiska eklekticismen — och dess motsvarighet, eller dess baksida, pragmatismen — är en form av småborgerlig *liberalism*, och en liberal organisation kan inte i längden leda en proletär och socialistisk revolution utan att själv förändras under vägen.

Vad som med tiden visat sig vara en brist hos rörelsen och ett hinder för dess verksamhet var i början dess största förtjänst och dessutom en absolut nödvändighet. Om man kan tala om ”avvikelse”, så uppstod den som en djupt hälsosam och befogad reaktion mot en motsatt avvikelse, vilken på sin tid utgjorde den största faran, den mot vilken det var oundgängligt att koncentrera sina attacker för att kunna blåsa nytt liv i en konkret revolutionär förhoppning: den intellektuella och litterära dilettantismen i den uruguayiska traditionella vänsterns kottier, som ständigt begränsats till den liberala universitetsintelligentsian i Montevideo. Lika atrofierad som denna vänsterns sociala bas och verksamhetsfält var, lika utpräglad var dess ideologiska uppsplittring. I början av 60-talet kunde man inte finna en bättre illustration till vad en Tupamaro sade en dag: ”Där det som förenar bara är en teori, där behövs det bara en meningsskiljaktighet för att försaka en definitiv klyvning.”

Döm själva: vid presidentvalet 1966 erhöll *blancos* och *colorados* av 1 600 000 upptagna i vallängderna och 1 250 000 röstande nära 1 100 000 röster, medan de övriga partierna endast kunde samla 140 000, av vilka 80 000 till vänstern, alltså 6,5 procent (PC och FIDEL 69 750 röster, socialistpartiet 11 559 röster). Emellertid kunde man vid samma tid räkna tjugofem olika vänsterorganisationer, mer än i något annat latinamerikanskt land. Mellan denna i valet konstaterade siffermässiga svaghet, denna obetydlighet i politiskt inflytande, och detta myller av sekter och kottier fanns givetvis ett samband. Och däri ligger till stor del skälet till de identiteter som Tupamaros uppställde i början av sin verksamhet: ”teori = sekterism” och ”principdeklarationer och program = passivitet och maktlöshet”.

Faktum är att om bristen på rotfasthet bland massorna är det säkraste tecknet på en äventyrlig politik kan man konstatera att den anklagelse för äventyrlighet som den ”respektabla” vänstern så ofta riktat mot MLN inte saknar ett drag av komik; ty inget av dessa partier har lyckats nå en så snabb och bred uppslutning bland massorna med så små medel i sin

begynnelse som MLN. Paradoxalt nog var det nödvändigt att ingjuta en liten smula ”äventyrlighet” i en vänster som var splittrad och uttorkad av skepticism, bitterhet, brist på perspektiv och en vanmaktskänsla som stegrats till självförakt (dessa stämningar har profetiskt och på ett utomordentligt sätt skildrats av Mario Benedetti i hans efterskrift 1962 till den ovan citerade essän) för att återge den, inte bara självförtroende, utan ett folkligt gensvar som den aldrig tidigare haft. Dock är det inte sagt att den grundläggande orsaken till upplösningen och modlösheten inom den traditionella uruguayiska vänstern skulle vara att söka i dess dogmatiska oförsonlighet och dess uppsplittring i rivaliserande, ömsesidigt miss-tänksamma och svartsjuka fraktioner. Det kan väl tänkas att denna ideologiska mångfald i sig själv är ett resultat av allmänna historiska förutsättningar, icke-ideologiska, ekonomiska, sociala. Den ideologiska fragmenteringen kanske endast var ett symptom, en avledare eller en form av tröst och kompensation som i sista hand framtvingades av de politiska avantgardernas oförmåga att smälta in i en bred, nationell, klassbunden strömning som kunde ge ”rygggrad” åt och på lång sikt bära upp en solid, sammansvetsad och varaktig politisk rörelse (som t ex i Chile, där arbetarklassen under årtal burit upp sina egna partier, det kommunistiska och det socialistiska).

Av vilken anledning har i Uruguay arbetarrörelsens kamp för sin fackliga enhet krönts med framgångar, alltifrån skapandet av UGT (landsorganisationen) 1941 fram till bildandet av CNT (Convención Nacional de Trabajadores) 1966, medan den däremot misslyckats på det politiska planet? Varför sprängs denna våg av klassenhet och faller tillbaka då den söker ta sig ett politiskt uttryck? Är icke detta de verkligt betydelsefulla frågor som bör ställas?

Det är med andra ord inte nödvändigtvis den ”revolutionära filosofin” som har förkvävt den ”revolutionära livskraften”, och det kan mycket väl tänkas att dessa frosserier i ”filosofierande” själva har varit symptom på en än allvarligare organisk sjuka. Men vad som är säkert är, att en revolutionär vänstergrupp för att uppnå en tillfredsställande trovärdighetströskel i förhållande till folket borde för egen del anamma *primum vivere, deinde filosofari*, först finnas till, därefter avgränsa sig. Och beviset för att de gjorde rätt i att reagera som de gjorde, genom direkt, effektiv och diskret aktion, är att deras militära aktioner odiskutabelt fällde ut och polariserade det politiska och sociala kraftfältet och mer än något annat bidrog till att återsamla de skingrade folkliga sammanslutningarna. För att kunna göra sig hörd i detta inestängda Kapernaum som den klassiska vänstern utgjorde måste man börja med att hålla tyst. Insikten om att tystnaden, mitt uppe i detta kaos av skråniga projekt och programmatiska deklamationer, då hördes ojämförligt mycket tydligare inom och utom detta avantgardernas ghetto — det var, om man så vill, Tupamaros snilleblix. Som en fängslad Tupamarosledare berättar om organisationens första tid för advokaten och journalisten Esther Maria Gilio: ”Kanske såg vi klarare vad vi inte borde göra än vad vi borde göra. Och, det som vi inte fick göra, det var att framhålla vår egen politiska profil genom att attackera andra vänstergrupper. Vi var fullt på det klara med hur ofruktbara kontroverserna inom vänstern var. Punkt slut. Det var nödvändigt att arbeta positivt. När vi väl lade fram vårt program anslöt sig alla goda krafter till oss. Vi behövde inte proklamera att vår linje var den enda rätta; fakta skulle visa huruvida den var det eller ej.”¹³

Idéernas utveckling, liksom utarbetandet av korrekta handlingslinjer, äger rum i stridens hetta mellan motsatta ståndpunkter. Detta är tvivelsutan skälet till att en felaktig ståndpunkt i allmänhet till en början rättas till bara därigenom att man kritiklöst övergår till en radikalt motsatt ståndpunkt, vilken i sin tur blir felaktig genom en ensidig och överdriven betoning. I en kamp på liv och död måste man framför allt tilltvinga sig övertaget, och man har inte tid att hålla inne med sina slag. Därför framstår en korrekt handlingslinje som resultatet av ett beriktigande i två omgångar, så som bolsjevikpartiets och all världens revolutionära

¹³ Gilio, M.E.: *Los Tupamaros, gerilla i storstad* (TEMA Rabén & Sjögren, 1971). Ö.a.

organisationers historia visar. En *förhärskande* högeravvikelse bekämpas med våldsamma utslag åt vänster, vilka i sin tur måste behärskas och kontrolleras. Det vore orättvist och ensidigt att reducera leninismen till *Staten och revolutionen*, som var ett svar till partiets högerflygel, den största faran som det var nödvändigt att eliminera före sammandrabbningen i oktober, liksom det vore orättvist och ensidigt att reducera den till "*Radikalismen*" — *kommunismens barnsjukdom*, som var ett svar till vänsterflygeln då denna i kraft av vad den tidigare uppnått utgjorde huvudfaran, eftersom den utsatte partiet för risken att tillspilloge allt vad som vunnits under Oktoberrevolutionen till följd av en utopisk och subjektiv uppskattning av maktförhållandena. Leninismen är resultatet av båda dessa varandra motverkande tillrättlägganden. Det är korrekt att bekämpa sekterismen då den är den förhärskande riktningen; men den historiska erfarenheten visar att den första motstöten mot sekterismen vanligen har ett drag av eklekticism — en inställning som inte är korrekt i sig själv. Det är korrekt att bekämpa en förhärskande teoricism, men den historiska erfarenheten visar att det första svaret på teoricismen vanligen är färgat av pragmatism — en ståndpunkt som inte är korrekt i sig. Och för att bekämpa de härskande klassernas sedeslöshet är revolutionärernas moralkodex nödvändig, men den ensam kan inte träda i politikens och strategins ställe. I själva verket finns det ingen ståndpunkt "i sig". Varje ståndpunkt står i motsatsställning till en annan och återspeglar omvänt de viktigaste kännetecknen på de motsatta ståndpunkter den vill bekämpa.

I Tupamaros fall är denna dialektik mellan för och emot särdeles uppenbar. Ledningens avsiktliga anonymitet och organisationens i princip kollegiala, kollektiva och demokratiska struktur innebär inte bara en anmärkningsvärd nyskapelse; den är samtidigt en reaktion, en förebyggande åtgärd och en utmaning, mot "*caudillismen*" och mot de uruguayiska oligarkernas nedärvda paternalism, mot de personliga intressenas traditionella företrädare framför de kollektiva, mot det förhållande herre och dräng eller beskyddare och beskyddad som härskar i förhållandet mellan basen och ledningen i de gamla partierna, "*blancos*" såväl som "*colorados*". Skulle de också ha fäst så stor vikt vid att i alla sina militära aktioner ständigt ställa sina ledare i främsta ledet och vid att underkasta sig och ivra för offervilja och personligt risktagande om de inte känt sig nödsakade att bekämpa den uruguayiska "*livsstilen*" med dess böjelse för apati och förborgerligande, bekämpa småaktigheten och den räddhågade fogligheten hos dess gubbiga småbourgeoisier? Och kan asketismen, denna en smula puritanska oförsonlighet som ofta angetts vara ett av deras utmärkande drag, förklaras och förstås annat än mot bakgrund av de härskande klassernas administrativa och finansiella korruption, de politiserande krämarnas moraliska rutenhet? I Chile, till exempel, där dessa företeelser förekom i betydligt mindre utsträckning, var asketismen inte lika gångbar, vare sig i den "*traditionella*" vänstern eller i den "*revolutionära*". Man ser hur Tupas har så att säga sonat både de direkta klassfiendernas och sina egna vänsterkonkurrenters synder: dessas fel och brister har färgat Tupas förtjänster, Tupas har tvingats att systematiskt bekämpa dessa fel och brister för att själva befria sig från dem.

Det finns inga principer som är "*korrekta*" eller "*felaktiga*" i sig — principer motsvarar, eller motsvarar inte, en given situation, en fas i den samhälleliga utvecklingen. Med revolutionära idéer går det som med slagorden: en förhållningsregel som är riktig i dag kan i morgon bli felaktig, om den objektiva situationen har förändrats under mellantiden. Avståndstagandet från ideologisk polemik och koncentrationen kring metodproblemen var i början ett fältrop, en oas i denna öken av ofruktbara ordsvall, en ovärderlig energikälla. "Vår sammanhållning tillkom på allvar den dag då vi blev eniga om metoden", underströk den ovannämnde fängslade ledaren då han berättade om rörelsens uppkomst. Den väpnade kampen hade företrädare framför alla andra kampformer, och denna konkreta prioriteringsordning säkerställde från början sammanhållningen inom denna "*ideologiska mosaik*" som ställde bredvid varandra katoliker och trotskister, nationalister och socialister, anarkister och maoister, kommunister och "*castrister*". Den politiska plattformen var i början tillräckligt vag och bred för att så många som möjligt skulle kunna få plats där: denna vidsynthet var inte något slags

opportunistiskt knep för att locka till sig anhängare från höger och vänster, den vilade på en djup övertygelse och en skarpsynt tankegång: den att politikens område är betydligt mer omfattande än de politiska partiernas område, och omfattningen av de revolutionära styrkorna och deras uppgifter är ojämförbart mycket större än de revolutionära organisationerna och deras program.

Men kunde det som i början tjänat till att överbrygga de gamla sekteristiska splittringarna också duga till att möta och lösa de inre spänningar som rörelsens egen framgång uppammade såväl inom den som bland dess utomstående sympatisörer? Den ideologiska tystlåtenheten, som under en tid varit en påtagligt sammanhållande faktor, kunde inte den, så snart man samlat och mobiliserat de styrkor som alls var tillgängliga, rätt vad det var förvandlas till en anledning till inre upplösning? Det torde knappast vara oberättigat att fråga sig huruvida denna princip inte på ett sätt var alltför formell och alltför otillräcklig vad beträffar politiskt innehåll för att i längden stå emot trycket från en organisation som under sin utveckling blev alltmer komplicerad, och därtill trycket från den inhemska politiska situationen, för att i all framtid tjäna som rättesnöre för urval och rekrytering av målgrupper och bundsförvanter. Skulle den ”minsta gemensamma nämnare” — att likna vid en särpräglad revolutionär nationalism — som i början hade förenat sinsemellan så olika aktivister även i fortsättningen kunna underlätta lösandet av de alltmer utstuderade och komplicerade ekvationer som den revolutionära organisationen ställdes inför redan i det ögonblick då den framgångsrikt hade genomgått sina första eldprov? Skulle det till en början en smula lättvindigt upptimrade ideologiska bålverket hålla stånd för de allt starkare spänningar och utbrytningstendenser som organisationen utsattes för i och med att den utvidgade sitt verksamhetsområde och sina kontakter utåt?

I den mån som allt beror av omständigheterna och tidpunkten har Tupamaros på ett sätt fallit offer för sina egna framgångar i initialskedet. De förutsättningar, som fordrades för en fortsättning av kriget på den högre nivå som en direkt konfrontation med de väpnade styrkorna i deras helhet innebar, var inte längre, kunde inte vara, desamma som de, vilka möjliggjort rörelsens lyckosamma begynnelse då den stod inför en oförberedd motståndare. Dynamiken i den händelseutveckling som de själva satt igång överrumplade deras egna startmekanismer. Följderna slog tillbaka som en bumerang mot orsaken, och det är nu orsaken som tvingas anpassa sig till sina egna följdverkningar och pressa sig upp till deras nivå. Vad som tidigare innebar förmåga till mobilisering, och därmed till rörlighet, blir på ett bredare plan till en broms och ett hinder. I ett första skede hade Tupas kunnat uppåtda alla fördelarna med det pragmatiska ”tillrättaläggandet”: psykisk beredskap, smidighet och snabbhet att gripa tillfällena i flykten, både politiskt och när det gällde aktiviteten i övrigt, djärvhet i omdöme och utförande, taktiskt verklighetssinne, uppfinningsrikedom. Genom att de satte fantasin i system i sin politiska och militära verksamhet förvirrade de motståndaren och överrumplade honom, samtidigt som de slog de övriga organiserade ”revolutionära” krafterna med häpnad eller bestörtning, eftersom dessa inte vågade ta initiativet till en polemik eller till öppen kritik. I och med att de hade befriat sig från den traditionella vänsterns doktrinära stelhet blev de lättroliga i sina manövrer, kunde smidigt avancera eller retirera och företa plötsliga, överraskande flankanfall. Men under tiden gjorde fienden sina observationer, samlade i tysthet in erfarenheter och upplysningar, lärde av sina egna nederlag och studerade som i en lärobok Tupas framgångar. Då den beväpnat sig, utrustat sig, skaffat sig informationer, reorganiserat sig, utbildat sig med Tupas själva som lärare, bröt fienden plötsligt in på ett slagfält som dittills bara sett sporadiska skärmytslingar mellan lätta enheter, bröt in med stora pansarförband som ögonblickligen började bestryka terrängen med granateld och avancera i samlad formering. För att möta sådana stridsmedel och en offensiv av den omfattningen var revolutionärernas fältjägartaktik fullständigt otillräcklig, men det var fortfarande den taktik som rörelsen tillämpade. Man leder inte en pluton med samma metoder som ett regemente eller en division. Det var då som fördelarna i initialskedet — på skärmytslingsstadiet —

förvandlades — på frontalanfallsstadiet — till handikapp, och de tidigare tillgångarna frigjorde sina ackumulerade negativa effekter: improvisering, eklekticism, liberalism, impulsivitet, lättsinne i bedömningen av helhetssituationen, brist på organisation. Det var inte Tupas som hade förändrats, det var situationen. Det var som om en kustfartskeppare plötsligt skulle se sig försatt i oceanfart som befälhavare över ett stort passagerarfartyg. Och man för inte en atlantångare med tretusen passagerare med samma metoder eller med samma lätta elegans som är tillräckliga för att navigera en liten tramp med några få personer ombord längs en välkänd kustremsa. Högsjönavigation över långa distanser, genom alla slags klimat, i med- och motström och i med- och motvind, stiltjebälten och orkaner, fordrar givetvis kunskaper i navigation och meteorologi som inte inhämtas från en dag till en annan. I det avseendet kan den kris som organisationen genomgick 1972 tolkas som växtvärk och inte som en nedgång.

”Tankefriheten” innefattar på det militära området en viss handlingsfrihet och kan när allt kommer till kritan inte alltid hindra en viss låt gå-mentalitet. Visserligen är det sant att krafterna inom det revolutionära lägret under loppet av den revolutionära kampen så småningom löper samman, koordineras och integreras, men detta gäller inom de revolutionära styrkorna, inte rent allmänt; dvs det sker till priset av att även det folkliga lägrets motpol, de icke-revolutionära krafterna, även de löper samman, samordnas och integreras. Det är en utopi att vilja smälta samman två till ett om man inte samtidigt medger möjligheten av att ett kan uppdelas sig på två. Man slipper inte som genom ett mirakel undan definitionernas dialektik eller gränslinjerna mellan lägren genom att ta sin tillflykt till den direkta aktionen, som om den väpnade kampen i sin tur vore ett slags litet Schweiz, skyddat för yttre oenighet, någon sorts neutral mark där man kan undgå att bli förföljd av dialektiken. I det avseendet kan det principiella avståndstagandet från ”den sterila polemiken som splittrar” bidra lika mycket till oenighet inom den revolutionära rörelsen, även om det döljer och camouflerar de inre sprickorna bakom en fasad av enhällighet, som accepterandet av uppriktiga och långtgående diskussioner när omständigheterna så kräver. Vilket inte betyder att man skall diskutera för nöjes skull om vadsomhelst närsomhelst — ty det vore lätt att förlöjliga detta slags anmärkningar genom att karikera dem eller driva dem till sin spets. Vilket inte betyder, än en gång, att en revolutionär rörelse i den situation som den uruguayiska befinner sig i för närvarande skulle vara tvingad att ta ställning till den indo-pakistanska konflikten eller till fortlevnaden av den kommersiella sektorn under övergångsskedet till socialismen! Men det betyder att man inte hur länge som helst kan kringgå de ståndpunktstaganden som nödvändiggörs av rörelsens konkreta praktiska verksamhet alltefter som behoven uppstår och klassmotsättningarna utvecklas ute ”på fältet”.

Om man medger att klasskampen och motsättningarna mellan olika ståndpunkter även existerar inom det egna kampmedlet måste man också medge att det inte endast gäller att föra den ideologiska kampen utåt, utan att även erkänna den inåt. Vartill tjänar den utåt? Till att skilja ut revolutionens verkliga vänner från de falska, att utbreda korrekta idéer, att stärka och bredda det revolutionära lägret. Och vartill tjänar den inåt? Till att stärka enigheten och effektiviteten inom organisationen, avslöja dess svaga punkter, rena dess medlemsbas. Enigheten smids kring och utifrån principer och principer kommer inte ramlande från skyn: de stöps och mejslas ut i den ideologiska kampen.

Revolutionär vilja och ärlighet är ofrånkomliga förutsättningar när det gäller att skapa ett kampinstrument, men de är inte på längre sikt tillräckliga för att bevara inre sammanhållning inom en organisation. Det är varken den moraliska redligheten eller den tekniska skickligheten som tillförsäkrar revolutionärerna deras alldeles *speciella* överlägsenhet i deras sammandrabbning med den internationella bourgeoisin. Även fascister kan vara hjältar, och ingen ifrågasätter självuppoffringen bland de belägrade i Alcatraz eller djärvheten hos Skorzenys commandosoldater som befriade Mussolini. Vad beträffar tekniska hjälpmedel betvivlar ingen att den nordamerikanska industrin kan förse de latinamerikanska repressions-

organen med de mest raffinerade spårningsinstrument och stridsmedel i obegränsade kvantiteter. Det enda övertag som fienden inte kan göra oss stridig är, som vietnameserna säger, vår politiskt-moraliska överlägsenhet, och däri ligger i sista hand det avgörande momentet: folkets styrka som ger oss näring och den vetenskapliga ideologin som leder oss, det vill säga marxismen-leninismens tillämpning på den konkreta verklighet i vilken de revolutionära trupperna lever.

Ett sista ord i denna fråga. Man kommer utan tvivel att invända att det är absurt att vilja tillrättavisa MLN-Tupamaros för de pragmatiska och empiriska dragen i dess politik, eftersom de flesta av rörelsens grundare och ledare själva är av intellektuellt ursprung: ingenjörer, läkare, advokater, tekniker, studenter etc. Men just detta är ytterligare en anledning. Invändningen förefaller oss närmast naiv, ty ingen är mera "antiintellektualist" än en intellektuell då han kommer i direkt kontakt med revolutionär verksamhet. Handlingsromantiken är ingalunda något "proletärt" drag, vare sig i ordets sociologiska eller i dess politiska bemärkelse. Var och en vet att det är de minst "bildade" bland arbetaraktivisterna som är mest ivriga att läsa, att lära, att diskutera, och som har den största respekten för "läraren", under det att "läraren" själv vore den förste att begära att man omedelbart upplöste studiecirkeln och i stället utan dröjsmål grep sig an med "verkligheten". Det händer inte så sällan att akademiker med teoretiska böjelser som kommer i kontakt med den konkreta militära verkligheten under en första period ger utlopp åt en oförsonlig och hätsk pragmatism, som om han i ett svep ville göra sig fri från alla sina samlade tvångsföreställningar och samvetsqual, som om han ville sona vad han betraktar som sina personliga synder eller kompensera sina tidigare, verkliga brister.

II. Vad slags ideologi? Vilken politisk linje?

Även i detta fall är det bara den konkreta historiska utvecklingen som kan besvara frågorna (och om det är tillåtet för en iakttagare att själv i sin tur ställa några frågor till denna historia måste vi i vart fall börja med att anspråkslöst lyssna till vad den har att förtälja).

Såväl genom sina historiska anknytningar som genom karaktären hos deras historiska fiender utgör Tupamaros en gren av en väldig flod som har sin upprinnelse långt borta och som löper som ett band tvärs genom Latinamerikas historia: den revolutionära nationalismen. Denna strängt avgränsade härstamning är i allmänhet underskattad utanför Uruguays gränser, och i den internationella politiska mytologin, särskilt den europeiska, betecknar ordet "Tupamaros" en överspänd vänsterriktning i största allmänhet, eller den väpnade kampen i allmänhet, i den moderna form av "allmänhet" som vilken som helst stadsmiljö skulle utgöra i vilket kapitalistiskt land som helst. Denna abstraktion är en förvanskning, och den som avfärdar Tupamaros namn, dess valspråk och dess patriotiska språkbruk som något slags gratishyllning till den lokala fraseologin avskärmar sig från varje möjlighet att förstå de problem som organisationen i dag står inför.

MLN-Tupamaros är en *radikal* rörelse, men inte i den bemärkelse som ordet fått inom den vilsna och kosmopolitiska "nya vänstern". Den är radikal därför att den i sin verksamhet och i sin ideologi har frilagt de folkliga, federalistiska, agrara, frihetliga, nationalistiska, ja indianska *rötterna* till den uruguayiska samhällsbyggnaden, och därför att den har sitt ursprung i ett noga bestämt förflutet, i ett kollektivt undermedvetet som dittills varit tillbakaträngt eller bara till hälften anat: "artigismen". Det var genom Artigas, Artigas som slöt sig samman med Facundo Quiroga och med "montoneros" mot Mitre och Alberty, med Bolívar och San Martín mot de europeiska härskarstaterna, som Tupamaros gav sig ut i den nationella populismens strida, skummande och klippfyllda strömdrag. Deras "internationalism" hyllas ofta i utlandet, antingen på grund av ett missförstånd eller av orsaker som Tupamaros knappast skulle beteckna som sina. Deras internationalism sammanfaller måhända i sista hand med den marxistiska internationalismen, men den har ingalunda samma utgångspunkt. Den är inte

resultatet av en analys av världsproletariatets villkor eller av den faktiska internationaliseringen av de kapitalistiska produktions- och bytesvillkoren, utan av strävandet efter "la Patria Grande", den stora latinamerikanska Nationen, av vilken Uruguay historiskt sett bara är en provins, som avskilts genom det diplomatiska spelet mellan stormakterna och genom rivaliteten mellan Rio de la Plata-flodens randstater, en "Banda oriental" som blev en självständig stat endast av den anledningen att den inte fick möjlighet att uppgå i en stor nationell federation, så som Artigas skulle ha önskat. Av detta historiska minne har Tupamaros gjort ett framtidsprogram, av denna gamla omöjliga dröm har de skapat en förhoppning, en ny "eggande myt". Denna internationalism, som de givit så många prov på genom att finansiellt, materiellt och med frivilliga hjälpa andra gerillarörelser i grannländerna (Bolivia och Argentina) är en överföring till det kontinentala planet av en genomgående patriotism. Även om den efter hand flyter samman med arbetarrörelsens traditionella internationalism är dess ursprung sålunda ett helt annat. Den sjunger inte den franske arbetaren Pottiers *Internationalen* utan den argentinske gauchon José Hernández' *Martín Fierro*.

Hur skall man i några få ord sammanfatta den historiska bakgrunden till Tupamaros tillblivelse, hur dra upp de stora linjerna för dem som aldrig besökt detta område, aldrig haft någon del i denna historia? Vi hoppas att den här presentationen inte innebär en alltför grov förvanskning:

Länderna kring Rio de la Plata har sitt nationella ursprung i en tudelning: den som alltifrån Oavhängighetsförklaringen ställde landsbygdens representanter mot städernas (eller rättare sagt representanterna för den stora hamnstaden Buenos Aires-Montevideo); som ställde godsägarsamhället mot affärsmännens samhälle, agrarerna mot bankirerna; *caudillos* mot akademikerna; anarkin mot Ordningen; nationalisterna mot "los europeizantes". Denna motsättning präglade hela artonhundratalet i form av ständiga inbördeskrig som i Argentina utkämpades mellan federalister och unitarister och i Östregionen "blancos" eller "nacionales" och "colorados". Århundradets historia kan sammanfattas som historien om hur de förstnämnda betvingades eller trängdes tillbaka, utstöttes eller kringrändes av de sistnämnda. Caudillos i det inre, federalisterna, agrarerna, "infödingarna" som man kallade dem, blev inte bara besegrade på slagfältet och underkuvade av den ekonomiska utvecklingen, de blev smädade, förtalade, vanställda, utstötta ur den officiella historieskrivningen och ideologiskt förintade av de segrande kapitalistiska oligarkierna. Mitre och Sarmiento har inför eftervärlden en gång för alla fastställt den officiella bilden av dessa konflikter genom att framställa dem om led i "civilisationens" (den vita, europeiska och tekniska) obönhörliga seger över "barbariet" (det amerikanska, indianernas eller mestisernas, efterblivenhetens) — och man kallar "revisionistisk" den samtida historiska skola eller tendens som har sökt kullkasta denna historiesyn genom att vända på rollerna, återge de besegrade deras folkliga och nationella grundprägel och t segrarna deras ställning som "cipayas" i den brittiska imperialismens sold.

Uruguay existerar som nation tack vare en av dessa stora segrade, den "anarkistiske" caudillon José Artigas som gick klädd i bondedräkt, som i sin ungdom var något av en smugglare och som fördrevs och dog i Paraguay efter trettio års landsflykt. Det är objektivt sett ett "revisionistiskt" land, där kätteriet trots allt åtnjuter ett slags halvofficiell status. Självfallet har den uruguayanska oligarkin gjort allt vad som stått i dess makt för att smussla undan och begrava i glömskan arvet efter Artigas och till och med hans person, som var tabubelagd intill slutet av förra århundradet, så länge som denne besvärlige hjälte, en av de få ledare för den latinamerikanska frigörelsekampen som sökt förena strävan efter politiskt oberoende med en socialrevolutionär målsättning, inte passade in i de härskande intressernas ramar. Hans förordning av år 1815, en plan för en radikal jordreform som var avsedd att dela upp storgodsen bland landsbygdens peoner utan ersättning till de exproprierade, hans planer på en federation för att motverka de brittiska planerna för en balkanisering av kontinenten,

hans tullförordningar, som tillkom för att skydda det lokala hantverket mot konkurrensen från de brittiska manufakturerna, förbigicks länge med tystnad. Inte bara av de traditionellt härskande partierna utan även, intill helt nyligen, av de mest respektabla vänsterpartier.

Denna tudelning är ingalunda ett begravet och en gång för alla övervunnet historiskt kuriosum; den utgör på sätt och vis ett historiskt grundfaktum *a priori*, en polarisering som undermedvetet behärskar människornas mentalitet och som ännu i dag styr växlingarna i det politiska, ideologiska och kulturella livet. Irigoyen och Perón, exempelvis, är självskrivna företrädare för den inriktning som redan på sin tid företräddes av Rosas¹⁴ (trots att denne personligen var antifederalist): auktoritära och ändå populära, främlingsfientliga och försvarare av det nationella oberoendet gentemot den franska, brittiska och nordamerikanska imperialismen och alla lika hjärtligt avskydda av de ”intellektuella” inom de härskande klasserna i Frihetens och Förnuftets namn.

I grund och botten synes Argentinas historia under artonhundratalet (och, med en viss eftersläpning, även Uruguays historia) röra sig kring tre poler eller intressecentra: dels hamnstaden (det probrittiska Buenos Aires och den i reaktion däremot snarast prospanska rivalen Montevideo); dels centralprovinsen (som är helt inriktad på den utländska marknaden); och dels upplandet, den naturliga jordmånen för en möjlig inhemsk kapitalackumulation och därför med en övervägande nationalistisk och protektionistisk inställning. Men denna historias djupaste innebörd kan ändå tolkas som den ständiga motsättningen mellan två grundläggande attityder. De som samlas till den ”unitaristiska” ståndpunkten (i Uruguay ”los colorados”) är i allmänhet de liberala förespråkarna för en enhetsstat, analytikerna, ”humanisterna”, som väl finner sig tillrätta med det västerländska borgerliga ”Förnuftet”. De som dras till ”federalisterna” (eller, i Uruguay, nationalisterna) har gärna en ”totalitär” inställning, de är pragmatiker, separatister och protektionister (åtminstone i Argentina), och de har inte särskilt mycket till övers för det västerländska Förnuftet, vilket för övrigt å sin sida fullständigt ignorerar dem: ömsesidig likgiltighet och ömsesidig misstro. Om vi skulle gå ett steg längre skulle vi lägga märke till att landsbygdens nationalisterna är vitalister och Hamnstadens affärsmän och akademiker är konceptualister utan att veta om det, och vi skulle se varför landsbygdens litteratur är romantisk och städernas klassicistisk.

”Unitaristerna” och deras liberala avkomlingar, ägarna till de ekonomiska och kulturella produktionsmedlen, de som handhar handeln med varor och spridningen av idéer, är respektabla, stadgade och aktade. ”Federalisterna” och deras populistiska avkomlingar de ständigt vanlottade i inlandet, berövade sin egen historia, sina utkomstmöjligheter och sina nedärvda värden, lättrörda, hetsiga och impulsiva och därför ständigt misstänkta, upproriska mot allt inordnande under partibeteckningar eller internationellt erkända ideologier: nyss proletariserade jordbrukare, *cabecitas negras* och *descamisados*, vad man på god spanska kallar *la chusma*, packet. Mer än en gång har inlandets ”barbari” tagit sin revansch på den utlandsinfluerade ”civilisationen” genom att oförmodat föra improviserade ledare till makten, karismatiska ledargestalter, paternalistiska godsägare som dykt upp från ingenstans och uppträtt i allas namns, som Perón gjorde 1945 till stor vämjelse för den framstående medlemmen av de konservativa Jorge Luis Borges och för Vittorio Codovilla, det argentinska kommunistpartiets generalsekreterare, och som samme Perón återigen gjorde 1973 efter tjugo års ”civiliserad” militärdiktatur som hade satt tortyren i system i Västerlandets och den kristna religionens namn.

Man skulle lätt kunna återfinna samma sekellånga bipolära motsättning i den uruguayanska utvecklingen, vars trådar under hela artonhundratalet är sammantvinnade med den argentinska republiken. Visserligen är Östprovinsens agrara och nationalistiska pol i motsats till vad fallet

¹⁴ Irigoyen (1852-1933), republikens förste radikale president, folkjär caudillo som fördes till makten i allmänna val 1916; Rosas (1793-1877), caudillo och diktator, regrade landet med järnhand under åren 1823-1852.

är i Argentina frihandelsvänlig, ty storgodsägaroligarkin eftersträvade att få ut högsta möjliga pris för sina produkter (ull, kött, hudar) och själva köpa billiga importvaror från de brittiska manufakturerna. Men med undantag för några mindre väsentliga skillnader av detta slag rör sig Uruguays och Argentinas historiska banor i ungefär samma banor. Det visar sig, om man så vill, med allegorisk, förebådande klarhet i den ryktbara belägringen av Montevideo, känd under beteckningen ”kreolernas trojanska krig”, som varade i tio år, mellan 1842 och 1851. Där försvarade i själva verket Garibaldi, då i spetsen för en Främlingslegion bestående av italienska och franska immigranter, sida vid sida med Riveras belägrade partisaner, de framtida ”colorados”, de utländska affärsmännens och de europeiska kolonialmakternas intressen och privilegier mot Oribes nationalistier, de framtida ”blancos” som stöddes från Buenos Aires av diktatorn Rosas. Alla de växelspel och olika turer som karakteriserat Rio de la Plata-områdets historia alltsedan dess kan sammanfattas och förebådas i den tvetydiga roll som Garibaldi spelade i dåtidens Amerika.

Nutidens populistiska framstötter utgör ett återkommande uppblossande av dessa dolda historiska strömdrag, vars källflöden runnit upp långt tillbaka i tiden, under förra århundradet. Den teoretiska oskuld som dessa massrörelser skryter med som varande ett tecken på hederlighet, ungdom och uppriktighet kan inte dölja de rötter varur de omedvetet framgått. Tvärtom, det förvirrande ideologiska vacuum som är ett utmärkande kännetecken för nutidens revolutionära nationalism skulle inte accepteras om det inte samtidigt drog med sig uppvaknandet av ett stort, kollektivt undermedvetet som ligger fördolt längst nere i folkets minne och som knappast behöver vare sig ord eller argument för att bli identifierat och igenkänt. Det är skälet till att grundarna av det bolivianska MNR, den argentinska peronismen, Vargas’ arbetarparti i Brasilien delar samma typ — eller samma arv — av empirism och pragmatism som de är stolta över eller använder som en ofta aggressiv utmaning. Samma sak med förkärleken för handlingen, för det fullbordade faktum, framför utarbetandet och organiserandet av handlingen. ”*Para mí, la acción está siempre por sobre la concepción*”, skriver Perón i en samling skrifter (*Conducción política*, utgiven 1971); prioriteringen av handlingen på tänkandets bekostnad anger MLN-Tupamaros härkomst, eller tyder på ett visst historiskt arv, som rörelsen kanske omedvetet, indirekt, är bärare av. Detta det socialas försteg framför det politiska, det dynamiskas framför det statiska, förklarar varför dessa folkliga flodvågor, denna nationalismens återkommande uppblomstring, helt naturligt tar sig uttryck i ”rörelse?” snarare än i partier: ett förakt för organisation som återspeglar samtidigt som den befordrar en rekrytering från flera samhällsklasser och bristen på fastlagda teoretiska referenser. ”Rörelsen är allt, målet är intet”, är det slagord som verkar upprepas av dessa moderna versioner av *la montonera* — som själv under förra seklet var ”gauchons fackförening” — säkerligen utan tanke på det dåliga rykte som omger upphovsmannen till denna fras, Bernstein, den socialdemokratiska opportunistens tänkare.

Det är en egenartad men rättvis historiens återkomst: om den importerade socialismens tänkare var Rio de la Plata-regionens Bernsteinar var det de nationalistiska massrörelser, vilka bröt fram ur den inhemska jorden såsom ett vildsint förnekande av denna könlösa och kosmopolitiska socialism, som till sist, med långt större eftertryck och logisk följdriktighet, kom att förkroppsliga den opportunistens maxim som präglats av denne samme Bernstein ...

Grundarna och ledarna för dessa den revolutionära nationalismens flodvågor är inga teoretiker även om de är ”briljanta intellektuella” (såsom det bolivianska MNR:s idégivare på fyrtioalet, Montenegro, Céspedes och journalisterna på *La Calle*). Marx skrev *Kommunistiska Manifestet* och på dess grundval bildade han Kommunistiska Förbundet; Lenin byggde upp bolsjevikpartiet på en grund av flera volymer broschyrer, studier och analyser. Perón tog inte till pennan förrän flera år efter det han störtats. När peronismen kom till makten visste den inte ens vad den själv hette, och beteckningen ”justicialism” hördes inte av förrän 1949 och blev officiell först 1951 (tack vare Raúl A. Mandés bok med samma namn). Den enda

informationstext som stod till de peronistiska aktivisternas förfogande kom ut sex år efter maktövertagandet; det var Eva Peróns Razón de mi vida, ett enkelt personligt vittnesbörd utan några pretentioner på att utgöra eller tolka en politisk doktrin (sådana opretentiösa vittnesbörd är också *Las Actas Tupamaras*).

Med dessa anmärkningar vill vi givetvis inte likställa en underjordisk revolutionär organisation som tveklöst syftar till upprättandet av en nationell socialism med en massrörelse som trots sin folklighet och trots att den stöds av arbetarklassen dock är av småborgerlig karaktär och utvecklas under statlig kontroll, så som fallet var med den regeringsstyrda peronismen före dess fall 1955. Tupamaros har brutit med caudillismen och med den vertikala, auktoritära styrelseform som är oupplösligt förbunden med varje folkligt borgerlig rörelse; och, framför allt, MLN är liksom varje verkligt revolutionär rörelse uppbyggd nerifrån och uppåt, med utgångspunkt från basen, och från massorna mot statsmakten med utgångspunkt från massorna — medan alla populistiska eller borgerligt demokratiska rörelser byggs upp uppifrån och ner, utifrån och med hjälp av statsmaktens resurser, och till och med med utgångspunkt från staten själv. Det är alltså omöjligt att göra några jämförelser, men iakttagelsen är ändå värd att notera, eftersom den sätter in en viss politisk hållning och organisationsform — i vilken MLN på ett sätt ingår — i ett bestämt historiskt perspektiv dit det uruguayiska MLN hör, vare sig man vill det eller ej. Att vissa inslag av ”tacuaras” (peronistiska argentinska stöttrupper som vid sidan av en vänsterrevolutionär tendens under lång tid bibehöll en fascistinfluerad inställning) under de första åren ingick i organisationen är naturligtvis ingen tillfällighet.

Emellertid antog denna polarisering i Uruguay så småningom en mindre skarp, mindre bitter karaktär, och kring sekelskiftet uppnåddes till och med ett slags fredlig samlevnad, en kompromisslösning, tack vare den fredliga, borgerligt-demokratiska revolution som från 1904 genomfördes av Batlle y Ordóñez. Det är tvivelsutan arvet från Batlle som gjort det möjligt för Uruguay att under hela första hälften av detta århundrade slå dövörat till för alla ”peronistiska” eller ”populistiska” uppfordringar, vilka samt och synnerligen kanaliserats in inom de institutionella ramarna. I själva verket gav Batlle den formella demokratin ett folkligt innehåll, därigenom att han lyckades besegla ett slags faktisk allians mellan den framväxande medelklassen och ett proletariat som ännu låg i sin linda, en klassallians som på det politiska planet tog sig uttryck i en konfessionslös liberalism kombinerad med samhällstillvänd maktcentralisering. Med denna framstegsvänliga kompromiss som låg långt före sin tid tillförsäkrade sig hans ”colorado-parti” en solid folklig förankring, som möjliggjorde för det oavbrutet hålla sig kvar vid makten ända fram till 1959 (och att återta den 1967 efter ett ”blanco”-mellanspel under två presidentperioder). Så lades grunden till en diffus men seg reformism, som mindre var resultatet av ett politiskt ställningstagande än av en sorts nationalkaraktär, en förlängning av ett för sin tid mirakulöst klassamarbete — en mjuk och hållbar stoppning mot vilken mer än ett revolutionärt angrepp väl icke krossats men dämpats och sjunkit samman, ända till dess en struktur-betingad ekonomisk kris kring 1960 började undergräva systemets materiella bas och obönhörligt smulade sönder hela dess existensberättigande. Efter artonhundratalets inbördeskrig inordnade sig *los blancos* småningom under det av Batlle införda nya kapitalistiska och industriella jämviktsläget såsom en nödvändig motvikt, en accepterad och själv fördragsam opposition som smidigt fångade upp de upproriska framstötarna från upplandet. Dess ledare, Herrera, urtypen för den godsägande överklassen och gammalnationalisternas ”välgörare”, representerar enligt Methol Ferré (i boken *El Uruguay como problema*) ”nationens samvete utåt”, gentemot det samvete inåt som Batlle hade varit, och det är ingen tillfällighet att det är företrädaren och den politiska symbolen för landsbygden, för inlandet, som är den ivrigaste förkämpan för den nationella självständigheten, motståndet mot utländsk intervention och landets oberoende gentemot ”yankeeimperialismen”.

Både i Argentina och i Uruguay kom socialismen som ännu en historisk skänk från ”civilisationen”, dvs som en ideologisk importartikel från Europa. Den uppkom i kölvattnet efter den härskande borgerliga liberalismen med dess frimureri och dess fri-tänkaranda, och intog mycket tidigt — alldeles i början av vårt århundrade — en naturlig plats bland samhällets övre skikt. Den kom med den våg av hantverkare och högkvalificerade arbetare som välldes in från Europa i slutet av artonhundratalet, och den tog spontant, utan att dess förespråkare ens själva lade märke till det, intryck av dessas instinktiva förakt, fruktan och nedlåtenhet inför detta ännu knappt tillbakaträngda ”barbari”, upplandets oändliga landsbygdsområden, urhemmet för deras nya lands folkliga och nationella traditioner och för ”la patriada”, ”las montoneras”, för råbarkade gauchos och analfabetiska peoner. Också denna socialism eftersträvade, liksom hamnstädernas borgerliga liberalism, att europeisera Amerika för att civilisera det, utan att komma på tanken att Europa skulle kunna tänkas möta det nya landet på halva vägen och amerikanisera sig en smula. De nybildade socialistpartierna hämtade sina anhängare från samma skikt som den redan väl etablerade anarkismen, och efter första världskriget övertog den dennas plats — för övrigt utan att förintna den som i Europa: särskilt i Uruguay är anarkismen fortfarande en levande kraft.

I Argentina symboliseras denna färglösa och urvattnade ”demokratiska socialism” med dess kooperatörer, fritänkare, folkbildare och nykterhetsivrare av Juan B. Justo och Repetto (Alfredo Palacios skilde sig från dem genom en kraftigare betoning av det nationalistiska inslaget och genom en antiimperialism som visserligen var dämpad men dock tillräcklig för att få honom utstött ur partiet 1915), medan det i Uruguay var Emilio Frugoni, socialistpartiets grundare 1910, som blev dess samlande symbol ett halvt århundrade. Utan att vilja bortse från det pionjärarbete som dessa föregångare och propagandister envist och hängivet utförde måste vi konstatera att de praktiskt taget inte alls lyckades inlemma sig i den nationella verkligheten, utan förblev isolerade i sin ursprungliga omgivning, en elit av invandrade arbetare och en elit av akademiker och universitetsprofessorer. Socialisterna var fångna i en medfödd och tvångsmässig centring till Europa och under flera årtionden skulle de inför folket framstå som mer eller mindre exotiska och främmande utväxter på samhällskroppen. I själva verket finns det ytterligt få socialister på landsbygden i inlandet, och nästan alla är koncentrerade till den federala huvudstaden Buenos Aires och till Montevideo. Under första världskriget ställde sig de socialistiska parlamentsledamöterna tillsammans med den inhemska oligarkin utan mer omfattande diskussioner på de västimperialistiska ”allierades” sida — en paradoxal men logisk allians, som på ett annat plan skulle komma att upprepas 1941, då de kommunistiska partierna som under mellantiden hade trängt ut socialistpartierna ur arbetarrörelsen uppträdde som banérförare för den Demokratiska Fronten, den inhemska kopian av den amerikansk-sovjetiska antinazistiska alliansen. Vi behöver inte erinra om de ”avnationaliserande” konsekvenserna av denna politiska linje, särskilt inte när det gäller peronismens uppgångsperiod. Vi bör lägga märke till att även det uruguayiska socialistpartiet jublade över Peróns fall och ”gorillornas” maktövertagande som över en stor triumf för demokratin. Varefter Frugoni gick till den ytterligheten att försvara Frankrikes ”civilisatoriska roll” i Algeriet, vilket föranledde en av de första dispyterna mellan honom och Raúl Sendic, då en ung, aktiv partimedlem som hade svårt att förstå hur en ”socialist” kunde rättfärdiga de grymheter som begicks av en kolonialistisk stat.

De första blivande Tupamaros slöt sig samman inom socialistpartiet i kamp mot Frugonifalangen redan före Folkliga unionens valnederlag 1962. 1958 hade partiet hemfört sin dittills största framgång genom att samla 35 000 röster, men 1962 uppnådde det — trots att det upprättat valsamarbete, under beteckningen *Unión Popular*, med kongressledamoten Erro, med *Agrupación Nuevas Bases*, med sammanslutningen *Avanzada Renovadora* och med ”icke partianslutna grupperingar” — inte mer än 27 000 röster. ”Här och där har det påståtts att vi skulle ha bildat vår organisation på grund av *Unión Popular's* misslyckande, men det var faktiskt inte så det började”, underströk Marenales i den ovan nämnda intervjun med Esther

Maria Gilio. ”Vi inledde vår aktion redan tidigare. Den började på ett sätt inom socialistpartiet, men innan detta förödande fiasko. Jag skulle vilja datera den till den tidpunkt då kampen mot Frugonilinjén inleddes; den kampen var ett uttryck för uppror mot partiets brist på revolutionär entusiasm. Men vid den tiden hade vi ingen tanke på väpnad kamp.”

Det var också mycket riktigt vid denna tid som en nationalistisk vänsterriktning formerades inom det gamla partiet, en riktning som ersatte Frugoni på posten som generalsekreterare med en rad yngre ledare och som inriktade partiet mot en mer ”latin-amerikaniserande” och marxistisk hållning, innefattande stöd åt den kubanska revolutionen (vilken Frugoni fördömt) och åt de nationella befrielseörelserna. Denna sammanstrålning av den traditionella socialismen med den revolutionära nationalismen hade redan sedan någon tid tillbaka teoretiskt utformats av argentinska och uruguayiska ”revisionistiska” historiker som Jorge Abelardo Ramos, Vivian Trias, Methol Ferré och andra. Det var i denna grogrund som de första fröna till MLN-Tupamaros grodde och slog rot.

Här som annorstädes måste den europeiske läsaren än en gång frigöra sig från sina invanda perspektiv. I förtryckarländerna, de härskande nationerna, dras genom en spontan magnetisk kraft — lika mycket ideologisk som känslomässig — internationalismen åt vänster och nationalismen åt höger. I de förtryckta länderna, de beroende nationerna, är det (liksom i Europa före 1848) inte regelmässigt på detta sätt: nationalismen är ofta snarare vänster-än högerinriktad. Internationalismen har vanligen, och långt innan den proletära internationalismen föddes, varit förbunden med det internationella storkapitalets framträngande och utbredning. Så är det heller inte ägnat att förvåna att den latinamerikanska motsvarigheten till Andra Internationalens europeiska socialchauvinism varit ett slags social-internationalism — eller rättare sagt en avgjort antinationalistisk prägel på den demokratiska socialismen. Endast på det sättet kunde man ideologiskt försvara den ”civiliserande” uppgift som tilldelades de industriella investeringarna under de europeiska monopolens kontroll. Den universella tillämpningen av de mänskliga rättigheterna blir till ett utomordentligt försvar för det brittiska imperiets i själva verket mycket speciella intressen. På samma sätt som den borgerliga demokratis formella jämlikhet blir till ett vapen mot all verklig jämlikhet i det att den maskerar den reella ojämlikheten mellan ägaren och proletären, på samma sätt är det med den av sekelskiftets socialister så omhuldade abstrakta idén om världscivilisationens enhet: i det den maskerar intressemotsättningarna mellan metropolerna och satellitländerna, mellan råvaruproducenterna och säljarna av industriprodukter, mellan arbetarna i ”frigoríficos” och affärsmännen som styr den internationella köttmarknaden, blir den till ett vapen mot de beroende ländernas rätt att överleva. Dessa gamla knep är numera allmänt kända, de behöver inte återigen avslöjas och vi nämner dem här i förbigående endast för att teckna den ideologiska bakgrund som de revolutionära socialisterna tvingades frigöra sig från, sent men därför inte utan ansträngningar och bittra stridigheter.

Den socialdemokratiska reformismen under århundradets första hälft tillämpade kort sagt spontant en internationalism som var kosmopolitisk därför att den ideologiskt var avhängig av de imperialistiska metropolerna, under det att dess romantiska utbrytare — som Manuel Ugarte 1913, vilken djärvdes försvara Colombias rätt till Panamá och mana till latin-amerikansk enighet gentemot yankeeimperialismen, som Alfredo Palacios något senare, som företrädarna för fyrtiotalets Nationella vänster med rötter i kommunismen och trotskismen — framstår som isolerade kättare, irrbloss som snabbt förlorar sig i de fördömdas mörker.

Kommunistpartierna i denna del av världen, vilka under trettitalet överflyglade socialisterna, hade inte större tur med sig än föregångarna. Även om deras internationalism naturligtvis var mer principiell och mera konsekvent lyckades inte heller den smälta in i de nationella strömningarna. Mer antifascistiska än antiimperialistiska som de var ställde de hela tiden antifascismen i förgrunden. Varför? Därför att kampen mot fascismen just vid den tid då de latinamerikanska kommunistpartierna grundades och fick luft under vingarna i Europa var den

viktigaste uppgiften för arbetarrörelsen, och därför att dessa partier, den europeiska arbetarrörelsens förtrupper i Amerika, tillsammans med soldatdisciplinen och de nyomvändas blinda hängivenhet förde med sig instruktioner och analyser från den ena kontinenten till den andra. Denna många gånger ådagalagda, djärva antifascism (många uruguayiska kommunister enrullade sig i de internationella brigaderna under spanska inbördeskriget, där den argentinske partisekreteraren Codovilla spelade en viktig roll som representant för Internationalen) fördunklade inte bara deras antiimperialistiska medvetande, den drev till och med, under och efter andra världskriget, fram en objektivt sett proimperialistisk linje (betecknad som "Browderlinjen" efter namnet på det nordamerikanska partiets generalsekreterare vid denna tid), därför att Roosevelts USA var en del av den världsomfattande antifascistiska enhetsfronten. Kommunistpartierna hade uppstått under inflytande av och på direkt uppmaning av den bolsjevikiska revolutionen, de var från början avskilda från de nationer där de tagits emot och i stället med oupplösliga band förenade med Sovjetunionen, och de speglade också under årtionden troget de skiftande världshändelser vars centrum uppenbarligen inte var Amerika utan Europa. Härav kom sig den beryktade serie av tragikomiska missgrepp vars följderna partierna i denna del av världen fortfarande får umgälla till och med efter andra världskriget: försvaret för "den stora demokratin i norr" just vid den tidpunkt då utplundringen av söderns råvaror når sin absoluta höjdpunkt, allianserna med de borgerliga regimerna, civila eller militära, så länge de ställde sig på Förenta staternas sida mot axelmakterna, och sedermera den stora kampanjen för världsfreden just när det nationella inbördeskriget pågick för fullt, eller, som vi senare har sett, propagandan för slagordet om allmän och total avväpning just när man finner sig stå inför en alldeles speciell sorts ytterst väl beväpnade lokala "gorillor" ...

Brådmogenheten är en farlig tillgång, och händelser kan sammanfalla i tiden på ett synnerligen beklagligt sätt. I Rio de la Plata-regionen uppträdde socialismen "för tidigt", under perioden 1890-1910 medan dessa länder fortfarande befann sig i ett förindustriellt utvecklingsstadium med jordbruk och boskapsskötsel som huvudnäringar, och den kunde därför inte slå rot i ett inhemskt proletariat, vilket ännu låg i sin linda, utan blev en ideologi för en upplyst småbourgeois eller för en europeisk arbetararistokrati; och när världskrisen 1929, som medförde produktionssänkningar i industriländerna men i gengäld stimulerade industrins framväxt i de perifera staterna, gav upphov till ett nytt proletariat kanaliserades detta in i populismen. På samma sätt grundades och växte kommunistpartierna, som uppstått ungefär samtidigt med de västeuropeiska, under perioden 1920-1930, under en tid av sträng centralisering inom den internationella kommuniströrelsen, inom ramen för och under befäl av den Tredje Internationalen, dvs det sovjetiska partiet — vilket till ytterlighet inskränkte deras möjligheter att tillförsäkra sig en nationell grogrund. (Mer lyckosam blev utvecklingen för det guatemalteckiska partiet, och även för det venezolanska, som, fast även detta formellt bildades 1930, i grund och botten inte organiserades som parti förrän vid Återföreningskongressen 1945: båda dessa partier kunde utvecklas med en betydligt större självständighet eftersom Tredje Internationalen var upplöst och reducerad till en tämligen teoretisk Informationsbyrå, och de kunde också mycket lättare få rotfäste i nationernas massor, deras mentalitet och levnadssätt.)

Vilka orsakerna än må vara till denna klyvning mellan nationalism och socialism, som blev särskilt påtaglig på kontinentens södra del, fick den en dubbel effekt: båda rörelserna blev stympade. Å ena sidan isolerade den socialismen från de inhemska massorna och å den andra gav den en fascistinfluerad prägel åt de nationalistiska och antiimperialistiska massrörelserna — det senare som en oundviklig följd av det förra. Icke en enda av de revolutionära nationaliströrelser som under perioden 1930-1945 aktiverade och entusiasmerade folkets massor saknade ekon, inflytelser eller samband med den europeiska fascismen: Villaroel i Bolivia, Gaitán i Colombia, Perón i Argentina, Vargas i Brasilien, och till och med den förste Ibáñez i Chile. Till listan kan man också, om än med en mer aristokratisk och traditionell

anstrykning, tillfoga Herrera i Uruguay, Nationella partiets store ledare under första hälften av århundradet. I Rio de la Plata-länderna — och inte bara där — uppfattades marxismen-leninismen intill helt nyligen som en ”utländsk” teori, livlös och själlös, vegeaterande som en sluten doktrin utestängd från de nationella massrörelserna (av den enkla orsaken att det inte existerar någon revolutionär teori utan revolutionär praktik). Sådant var det olyckliga antingen-eller, den ödesdigra motsättning, som blev resultatet av klyvningen mellan nationalismen och socialismen. Än i dag återspeglar antikommunismen, så fast inrotad hos folkets massor i Argentina och Uruguay, särskilt i inlandet, inte nödvändigtvis några faktiska intressekonflikter mellan olika samhällsklasser och inte heller är den bara ett resultat av decenniernas motståndarpropaganda: i botten ligger en folklig nationalism som, hur manipulerad den än sedermera må ha blivit, från början är instinktiv. I Uruguay som annorstädes existerade nationalism och socialism misstänksamt sida vid sida, utan att blanda sig med varandra mer än vatten kan blandas med olja, ända till i början av 1960-talet.

Det var den kubanska revolutionen som med alla dess återverkningar sprängde den onda cirkel som vi här i korthet redogjort för. Den betydde från den synpunkten en fullständig vändpunkt för den uruguayanska vänstern, vilken genom den fick möjlighet att slippa ur sitt dittillsvarande ghetto. Det var i själva verket den oemotståndliga våg av solidaritet med den belägrade kubanska revolutionen som i början av 60-talet för första gången lade grunden till inte bara en inre enighet inom vänstern (mellan smågrupper och partier) utan också ett enande mellan denna traditionella vänster och de ”importerade” rörelserna, vilka nu gjort sig fria från sina moderpartier. Varför? Därför att den kubanska revolutionen, till följd av sin dubbla, nationalistiska och socialistiska, inriktning och till följd av det exempel den utgjorde på en naturlig utveckling av den revolutionära nationalismen till vetenskaplig socialism, till sitt eget försvar verkade för en sammansmältning av de traditionellt nationalistiska skikten (huvudsakligen men inte uteslutande ”blancos”) och de traditionellt socialistiska, en sammansmältning som kom till stånd genom bildandet 1962 av *Frente Izquierda de Liberación Nacional* (FIDEL) och av den ofullgångna *Unión Popular*. Självklart var att den kubanska revolutionen genom den polarisering som den införde i detta magnetiska kraftfält samtidigt intensifierade och avslöjade det motsatta lägreets, de traditionella ”blanco”- och ”colorado”-partiernas djupgående intressegemenskap med stormaktsimperialismen i norr. På detta sätt skapade den kubanska revolutionen, genom att ”socialisera” nationalisterna och ”nationalisera” många socialister, en faktisk syntes som skulle komma att inleda en ny historisk epok. Då dessa två strömförande trådar med motsatt laddning, vilka dittills löpt parallellt längs landets historia, möttes, bildades en gnista, MLN-Tupamaros. En elektrisk, och utan tvivel tändande, effekt av det slutligen förverkligade mötet mellan de två strömmarna.

Den ena av dem, den nationalistiska, är av gammalt datum. Tupamaros var givetvis inte de första som hade reagerat mot den organiserade vänsterns abstrakta internationalism, och de hade direkta föregångare i den sekelgamla ”blanco”-nationalismen. Det kunde knappast vara annorlunda då ”blanco” och ”nationell” är synonymer i den uruguayanska politiska terminologin, eftersom blancopartiet även om det uppstod redan 1838 i Oribes efterföljd efter Doktrinreformen 1872 antog beteckningen ”nationell”. Härstamningen är undermedveten men tillräckligt förpliktande för att ännu i dag bryta fram till händelsernas yta. Det Tupamaros-commando som i början av 1972 efter vapenstilleståndet öppnade fiendligheterna i departementet Paysandú kallade sig exempelvis ”Leandro Gómez”, efter den nationelle motståndshjälte av ”blanco”-ursprung som 1865 försvarade Paysandú mot den brasilianska armén och general Flores” trupper (dennes makttillträde med hjälp av den utländska invasionen innebar början till Colorados” dominans över landet). Och det är ingen tillfällighet att Tupamaros välkända slagord — *Habrá patria para todos o no habrá patria para nadie*”, vi skall ha ett fosterland för alla eller också inget för någon av oss — är lånat från Aparicio Saravia, den siste store ”vite” caudillon som i spetsen för ”Trashankarnas revolution” ledde

inlandets gauchos i uppror mot det centraliserade enandet och den kapitalistiska uppbyggnaden av Uruguay mellan 1897 och 1903, alldeles innan Batlle definitivt framvingade den stora borgerliga borgfreden. Som den socialistiske historikern Vivián Trias framhåller i en betydelsefull essä, *Raíces, Apogeo y frustración de la burguesía nacional*, var detta ”criollos uppror för att försvara sitt gamla levnadssätt mot taggtrådsstängslen, järnvägarna, bankerna och borgarnas armé”. Det är hela den långa historien om den moderna bourgeoisins undanträngande av ”kreolernas gamla land” och den moderna borgerliga ideologins undertryckande av denna historia som Tupamaros har dragit fram i ljuset och som genom dem åter kommer upp till ytan. Deras fientlighet mot den ”alienation” som behärskade den upplysta och liberala Montevideo-vänstern, vilken såg Europa som sin värld och sin egen amerikanska värld som någonting främmande, deras dragning till och frändskap med den egna jorden, drev dem till att instinktivt vända Europa ryggen och i stället beslutsamt ta itu med sin egen verklighet, sitt land, sitt Amerika och dess förflutna.

Däriigenom blev Tupamaros på ett sätt automatiskt ett led i den tradition vars bärare ”de vita” varit före dem. Motståndet mot den nordamerikanska imperialismen är till exempel mera en ”nationell” tradition än något som varit utmärkande för ”colorados”, och det är väl känt att Batik, som var motståndare till den brittiska imperialismen, såg det nordamerikanska kapitaltillflödet med tillfredsställelse. Däremot var det Herrera, den ”historiske” ledaren för ”los blancos” alltsedan 1900-talets början, den gamle reaktionäre patriciern som beundrade Mussolini och var en förkämpe för Uruguays neutralitet under andra världskriget, som försvarade Sandino, Gaitán i Bogotá och Arbenz i Guatemala (1950 uttryckte Herrera också sin sympati för nordkoreanerna, alltsammans i samma anda av ”antiyankee-nationalism”). Sålunda är det heller inte ägnat att förvåna att man i dag bland förespråkarna och sympatisörerna för den revolutionära kampen finner fler tidigare ”blanco”-anhängare än ”colorado”-anhängare — trots att de förra i teorin brukar betecknas som mer högerinriktade än de senare. Även den riktning som under åren efter andra världskriget gick under namnet ”Tredje ståndpunkten” och som, i likhet med peronismen, förordade en oberoende hållning gentemot såväl Förenta staterna som Sovjetunionen — som då ännu var allierade — för att försvara de latinamerikanska ländernas nationella och antiimperialistiska intressen, bidrog till dagens revolutionära rörelse med anhängare och sympatisörer bland akademiker och intellektuella. Som ett kuriosum kan nämnas att den breda indo-amerikanska strömning som i slutet av 20-talet utgick från det peruanska APRA även berörde Uruguay, som en parallell rörelse vid sidan av den klassiska vänstern. Vid den första antiimperialistiska kongressen i Bruxelles 1927 — ursprunget till och sammanflödet av praktiskt taget alla de populistiska och revolutionära rörelser (vid den tiden såg man ännu ingen skillnad på dem) som under mer än ett kvartssekel, ända intill den kubanska revolutionen, skulle komma att behärska den latinamerikanska politiska scenen — uppträdde vid sidan av den unge Raúl Haya de la Torre också Carlos Quijano, chefredaktören för veckotidningen *La Marcha* som samma år grundade *Agrupación Nacionalista Demócrata Social* (ANDS), vilken stöddes av ett betydande antal akademiker och intellektuella. I samma anda uppkom en rad sammanslutningar av liknande art, kortlivade men återkommande, små men envisa, av vilka en av de sista var *Izquierda Nacional Independiente* (INI) som bildades 1966 av Julio Castro, Carlos Maria Gutiérrez och Hector Rodríguez — i dag finns den inte mer.

Längst nere i botten av ”tupamarosnationalismens” sökande efter sitt ursprung kan man måhända finna ett slags latent men hårdnackad strävan efter källorna till Östprovinsens egenart, en sorts ”grön våg”, en längtan tillbaka till jorden. Överdrivet vore det kanske att hävda — om också inte i den karikerade form som det uruguayanska kommunistpartiet på senare tid gjort — att kollektivjordbruket, måhända i Kibbutz-form, för en del Tupamaros-medlemmar stått som ett möjligt mål, ett framtidsideal. Men i varje fall vore det inte orimligt. Faktiskt förenas där det gamla solida bondesamhällets förtjänster med socialismens: gemenskapen ute på åkrarna och fälten — där solidariteten och den kollektiva samman-

hållningen får sitt uttryck i det dagliga arbetet och där individerna smälter samman i ett slags gruppmystik — medför i sig själv ingenting som skulle kunna vara motbjudande för MLN. Den som noggrant söker de ideologiska rötterna till dagens revolutionära rörelser kan knappast undgå att hos Tupamaros spåra ett omedvetet inflytande från Fourier (vi måste komma ihåg att det han kallade ”falangstär”¹⁵ var en kombination av ”falang” och ”monastère”, kloster, alltså en både militär och religiös beteckning) eller också från ett rousseanskt ”återvändande till naturen”, till ett gammaldags, kärvt Arkadien.

Dessa återklanger, eller dessa sammanträffanden, har emellertid antingen de stämmer in eller inte mer av mentalt svärmeri över sig än av historisk släktskap, och man får inte uppfatta dem bokstavligt. I Uruguay finns ingen jordbrukartradition i klassisk — exempelvis i mexikansk — mening, och en huvudsakligen extensiv, på åkerbruk och boskapsskötsel grundad ekonomi, med överflöd på jord och brist på arbetskraft, är mer ägnad att skapa rotlöshet än rotfasthet hos ättlingarna till de kringflyttande boskapsdrivarna. Vi får alltså inte överdriva den möjliga betydelsen av denna ”gröna våg” och inte göra mer än vad som är tillbörligt av denna onekliga men föga ostentativa dragnings till hembygden, till jordägaren och, kan vi tillägga om vi tänker på ”las tateras”, till jorden.

Vi står ändå inför en egenartad paradox: den rörelse, vars namn utomlands blivit symbolen och synonymen för stadsgerillan och vars mest uppseendeväckande aktioner länge begränsade sig till huvudstaden, Montevideo, har hämtat sin livskraft och sin glöd från landsortens och upplandets lantarbetare, bönder och nomader. Det berättas att Raúl Sendic medan han ännu var sekreterare i den socialistiska ungdomsrörelsen till den gamla partiledningens stora förskräckelse i sina flygblad och propagandabroschyrer ersatte de urvattnade marxistiska fraserna med rader ur *Martín Fierro*. Impulserna och ursprunget till Tupamaros utgick från landsbygden, och det förefaller som om de skulle komma att återvända dit, instinktivt, så snart de får möjlighet. Bondedraget hos Sendic är ett kuriöst inslag, men det har påpekats av alla som stått honom nära, och hans etiska, politiska och till och med utseendemässiga — intill språkbruket och sättet att röra sig — likhet med ”peludos” (sockerarbetarna i Artigas och Paysandú) är säkerligen ingen tillfällighet. Det ligger för övrigt något djupt symboliskt i de ”canerosmarscher” mot Montevideo som Sendic arrangerade 1962: de var ett flankanfall mot de etablerade ställningarna, mot de ideologiska och politiska organen och till och med mot mentaliteten inom såväl den klassiska vänstern som den klassiska högern, båda inriktade utåt mot yttervärlden och på livet i huvudstaden. Genom att gräva fram det förflutna och hela detta undanträngda nationella inre avslöjade de på sitt sätt medaljens baksida, landets glömda och sargade ansikte, dess skam och dess samvete. Det är därför inte ägnat att förvåna att jordreformen fortfarande 1971, nästan tio år senare, står som första punkt på MLN:s program, liksom man inser den djupa logiken i Tatú-planen, vilken visserligen var en utmaning mot rörelsens taktiska möjligheter och mot de snarast ogynnsamma samhällsförhållandena på landsbygden men som svarade mot ett grundläggande, instinktivt behov hos Tupamaros. Liksom de hade utgått från landsbygden och jorden vände de tillbaka dit, kanske omedvetet påverkade av en utveckling som återspeglar inte så mycket en instinkt som ett medvetet avgörande till förmån för en viss vision av Uruguays och Latinamerikas historia.

Denna vision har två sidor: den har dunkla ytor och tydliga, den har skuggor och ljus, ett ljusdunkel som inte är utan sina risker (och det är måhända därför som så många nationalisterna för att undvika eller avvända dessa risker föredrar att hålla sig till en vag och konturlös ”romantism” och till förhålligandet av en odefinierbar och ogripbar nationell guldålder). Detta historiska arv — som naturligtvis ingen revolutionär, ingen Tupamaro, någonsin övervägt att

¹⁵ *Falangstär*, ett slags begränsat produktions-kooperativ vars medlemmar förutsattes skola leva i gemenskap. Sociologen Charles Fourier (1772-1837) myntade detta uttryck, och hans teori, *fourierismen*, har ansetts som en av de tidigaste källorna till såväl kibbutzerna i Israel som till den nutida konsumentkooperationen. Ett drag av fourierism spåras också i vår tids storfamiljer. Ö.a.

göra till sitt eget eller hävda sådant det är — är i själva verket tvetydigt på två sätt. Först och främst historiskt: en Aparicio Saravia tolkar snarare ett feodalt förflutets sista dödsryckningar än en trovärdig vision av en möjlig framtid. Den gloria som omger denne store besegrade caudillo tillhör en bakåtsträvande romantiker: antikapitalistisk måhända, men därför att den är förkapitalistisk, som 1800-talets jordbrukarsamhälle i förhållande till 1900-talets stadssamhälle. Detta Uruguay är avskaffat, och avskaffandet var ett tecken på framåtskridande liksom kapitalismen i förhållande till den jordägande aristokratin. Vidare är tvetydigheten social: det är inte bara landsbygden som reser sig mot staden, det är aristokratin med dess lantarbetarhang som reser sig mot den borgerliga demokratin. ”La Montonera” står säkert närmare de nationella traditionerna än de europeiskinfluerade politiska partierna, men dessa band av vandrande riddare som strövar omkring ute i landet för att rädda ”sitt” land från ”utlänningarna” utnyttjar sina egna peoner och jordlösa gauchos i tjänst hos caudillon som anför dem och hos ägarna till jorden och boskapsjordarna. ”La Montonera” vidmakthåller den utsagnes underkastelse under utsugaren, tjänstefolkets underkastelse under patronen, godsets patriark; och det är ingen tillfällighet att de populistiska rörelserna med deras försök till samgående mellan olika samhällsklasser förhålls till dessa hjältesagor ur det förgångna. I det hänseendet är det bekanta talesättet som gör ”La Montonera” till gauchons fackförening missvisande: ”La Montonera” är en korporation av jordbrukare och boskapsuppfödare som vertikalt sammanför arbetsgivare och arbetare, ägarna till produktionsmedlen och ägarna till arbetskraften (allt efter geografiska områden och inte, som hos Mussolini, allt efter produktionsgrenar). Om analogin tillåts kan man kalla dessa sporadiska inbördeskrig i Rio de la Plataområdet för en uttunnad och återkommande motsvarighet till Nordamerikanska inbördeskriget, där ”blancos” motsvarar sydstaterna, de Konfedererade, och ”colorados” nordstaterna. Men även om likheten med sydstaterna är otvetydig är det icke desto mindre uppenbart att ett element av ”slavuppror” är ouplösligt förenat med ”slavägar”-elementet i en social blandning och en rasblandning som inte låter sig fångas i en förenklad analys. Vilket är en ytterligare anledning att ge åt patriciern vad honom tillkommer och åt Spartacus vad honom tillhör.

I annat fall utmynnar denna anhopning av sammanblandningar i den Stora Oredan: inte i ideologisk tvetydighet utan i tvetydigheten upphöjd till Ideologi, det vill säga den ”revolutionära nationalismen”. Utan att här vilja gå in på någon kemisk analys av denna protestideologi som sprider sig som kvickrot över kontinentens fyra hörn kan vi bara nämna att praktiskt taget alla människor i Latinamerika säger sig vara revolutionära nationalister. Samma omslag sitter på de mest egenartade och mest oförenliga produkter: i Bolivia bekände sig general Barrientos till den och general Torres likaså, vilket inte hindrade general Banzer från att höja samma banér. General Velasco Albarado skulle nog inte avvisa benämningen, inte heller Haya de la Torre. Till och med Perón och Lanusse skulle möjligen kunna vara överens om den. Det säger någonting om i vad utsträckning den inte längre betyder ett skvatt. Allt beror således på hur man använder den. Nationalismen leder precis vart som helst, inklusive till revolution på villkor att man kommer ut ur den. I sig själv är den ingenting alls. Alltefter bruksanvisningen kan den vara bourgeoisins trojanska häst i det proletära lägret eller proletariatets trojanska häst i den nationella bourgeoisins läger. Som allmän regel kan sägas att det oftast är det förra alternativet som gäller. Men regeln medger undantag. Och varje undantag leder i Latinamerika till en socialistisk revolution: som i Cuba. Och även om det hittills bara finns detta enda undantag så föll den lotten åtminstone ut med vinst.

Si eller så bär den revolutionära nationalismen inom sig ett frö till högeropportunism, vars politiska uttryck heter ”klassamarbete”. Och det är därför som korrupsionen, byråkratin och samförståndet med det ”nationella” storkapitalets herrar frodas överallt där detta klassamarbete får inflytande på fackföreningsrörelsen. Den revolutionära nationalismen spelar bourgeoisin i händerna — den ersätter för övrigt ”bourgeoisi” med termen ”oligarki”, som är bekvämare eftersom den har en suddig och moraliserande klang — eftersom den förr eller senare leder till att proletariatet förlorar sin självständighet som klass och sina ideologiska

försvarsvapen genom att tvinga in den i en enhetsfront bakom den ”nationella” bourgeoisin gentemot den gemensamma fienden, den utländska imperialismen. I själva verket finns ingen verklig klasskamp mer inom ramen för denna ideologi, och i den mån den finns är den förvisad utanför gränserna, den genomsyrar inte nationens samhälle, ty alla ”goda” fosterländska krafter måste glömma sina meningsskiljaktigheter och urskillningslöst enas mot ”oligarkin och det utländska inflytandet”. I klartext: enas som en man bakom första bästa demagog som har förstatligat oljan eller placerat sig ”ovanför klassmotsättningarna” som representant för ”nationens intressen”.

Detta är inte någon inkonsekvens eller någon tillfällig blunder, det är den oundvikliga och logiska följderna av ett logiskt system som i sig innefattar en djup och fundamental läcka: de revolutionära nationalisterna begriper inte sambandet mellan det nationella *förtrycket* och *klassutsugningen*, de glömmar att det nationella förtrycket inte är annat än *följden* av den internationella utsugningen och att det är omöjligt att komma tillrätta med det ena utan att ge sig i kast med den andra. De glömmar att imperialismen skapas och upprätthålls av kapitalismen själv i det att den uppnått sitt monopolistiska stadium. Med andra ord är de oförmögna att konkret förbinda motsättningen nation-imperialism med den grundläggande motsättningen lönarbete-kapital eller internationellt proletariat-internationell bourgeoisie. Det är därför, för att den varken har de teoretiska principerna eller de praktiska möjligheterna att förverkliga vad den förklarar vara sin främsta uppgift, den nationella frigörelsen, eftersom den angriper bara verkningarna, aldrig orsaken, det är därför som den revolutionära nationalismen för med sig misslyckanden och besvikelser liksom molnet för med sig regn. Den har övertagit hela ”Tredje ståndpunktens” förvirring, alla dess snaror och fallgropar, och den kan inte erkänna att det internationella proletariatet är en nödvändig och värdefull allierad, ty den fattar inte den djupa identiteten mellan den antikapitalistiska kampen i de industrialiserade länderna och den antiimperialistiska kampen i de underutvecklade, liksom den inte heller fattar, vilket med dessa utgångspunkter är normalt, vikten och nödvändigheten av den internationella socialistiska solidariteten.

Så är det inte heller möjligt att bevara den revolutionära nationalismens teoretiska tolknings-scheman och samtidigt förkasta dess ”politiska förvillelser”, ty dessa förvillelser är själva den konsekventa tillämpningen av de principiella utgångspunkterna. Det är till exempel ingen tillfällighet att det var en välkänd argentinsk historiker, en av den ”nationella vänsterns” idégivare och författare till en rad ypperliga arbeten — ett av dem sägs ha stått på Raúl Sendics bokhylla i hans rum när han tillfångatogs — som var politisk rådgivare åt och propagandist för en ”nationalistisk” militärregim som inte liknade den peruanska eftersom den med ena handen visserligen förstatligade Golf Oil men med den andra gav order om avrättning av samtliga medlemmar i Teoponte-gerillan omedelbart efter det de kapitulerat eller fångslats. Den ”latinamerikanska nationen”, ja! Men under beskydd av vilken samhällsklass och till förmån för vilka klassintressen?

Därigenom att den ställer nationens intressen framför de exploaterades klassintressen, därigenom att den, vare sig den vill det eller ej, förutsätter en politik av klassarbete utan att ifrågasätta statens klassnatur och huruvida dennas förhållande till massorna är av proletär eller borgerlig natur, räcker den revolutionära nationalismen handen åt bonapartismen utan att ens lägga märke till det. När de inte kan hitta en verklig Nasser av kött och blod är dess ideologer och propagandister ständigt beredda att förklä till nasserism minsta nationella omsorg som en general kan snudda vid och urskillningslöst höja honom till skyarna, avguda och idealisera honom. Vi måste upprepa att det här ingalunda är frågan om att gå tillbaka till den gamla blinda och självtillräckliga sekterism som rådde bland marxisterna för tjugo år sedan och på förhand och med förbundna ögon utesluta varje möjlighet till samverkan, om så bara taktisk, med en progressivistisk militär sektor, utan vad det handlar om är att erinra om att det inte är utan orsak som världens proletärer brukar sjunga den strof i *Internationalen* som börjar: ”I

höjden räddarn vi ej hälsa, ej gudar, furstar stå oss bi ...” Det synes oss fullständigt korrekt att försöka undandra de väpnade styrkorna från det uteslutande inflytandet från de härskande klasserna och att bland dem bedriva revolutionär upplysning, agitation och klarläggande. Det var inte i går som Tupamaros blev övertygade härom, de har under långa tider ägnat saken sina omsorger och det öppna brev är väl känt som MLN 1970 tillställde militärerna och där man framhöll att även de hyser viljan till rättvisa och kärlek till det förödmjukade fosterlandet. Men liksom det för varje revolutionär rörelse är förnuftigt att vidga sina allianser och isolera de oförbätterliga reaktionärerna, är det också klokt att förstå att sålla allianserna och att insistera på att samverkan skall nås under parollen ”enighet och kamp” tillsammans med de allierade. Liksom det också är av vikt att klargöra för militärerna att ”vi är varken utlänningar eller agenter för utlandet”. Det är de (våra fiender) som är det, de som försöker göra oss till främlingar i vårt eget land, det land som de är i färd med att utplundra intill dess sista tillgångar, ty detta är ett objektivt konstaterat faktum, lika viktigt förefaller det vara att aldrig glömma bort att denna negativa sanning inte är en tillräcklig grund att bygga en plattform för positiv handling på, inte ens tillräcklig som grund för en politisk samverkan — om man inte vill riskera att genom tvetydigheter råka ut för ett bittert uppvaknande.

Den text, som är känd under namnet MLN:s ”Dokument nr 5” och som konfiskerades av polisen och offentliggjordes i juli 1971, var i grund och botten endast ett utkast, en sammanställning av strödda noteringar som tillställts organisationen som bas för senare överläggningar. Den får följaktligen inte tas bokstavligen som ett uttryck för rörelsens verkliga och definitiva ståndpunkt. Den innehåller emellertid intressanta formuleringar såväl på det nationella som på det internationella planet; under rubriken *Situación continental* läser man följande:

”I vissa länder där massorna är efterblivna och ett starkt proletariat saknas kan de väpnade styrkorna (som är den mäktigaste, modernaste, mest erfarna, sammanhållna och disciplinerade sektorn) spela rollen av avantgarde och parti genom att verka för landets oberoende och utveckling. Av den anledningen kan man icke i klump utestänga militärerna eller avstå från att arbeta politiskt bland dem.

De peruanska och bolivianska ledarna förklarar sig vara ”revolutionära nationalister”. Om man alltså lämnar vissa ideologiska problem därhän kan man konstatera frambrytandet av en mäktig antiimperialistisk strömning. Detta visar nödvändigheten av att diskutera frågorna om nationalismen och socialismen, om vår revolutions egenart och om dess ideologiska karaktär.

Vi måste förstå att nationalismen för oss inte är bara en ”teoretisk täckmantel” för att vilseleda bourgeoisin och medelklassen: Latinamerika skulle kunna vara en stormakt, det är en geografisk och ekonomisk, språklig och kulturell enhet. Ur rässynpunkt är vi resultatet av en sammansmältning av tre folkslag, vilket ger oss anledning befatta oss även med rasfrågan. Trots att vi bildat en historisk enhet har vi ”balkaniserats”, styckats upp och undertryckts av imperialisterna, förvandlats till råvaruproducerande halvkolonier eller här och där till industriella enklaver.

I dag liksom tidigare bryter i alla dessa länder nationalistiska rörelser fram som strävar till att upphäva beroendet, att söka sitt förflutna, att skapa ett fritt samhälle och en fri ekonomi.

Vi kan inte ifrågasätta vare sig berättigandet eller giltigheten hos denna utveckling. Tvärtom måste vi fördjupa den genom socialismen, den mäktigaste drivkraften till ekonomisk tillväxt och, naturligtvis, till ett nytt samhällssystem.

Nationen är folket: att vara nationalist är att påtaga sig ansvaret för folkets historiska mission.

Samhällshistorien är historien om de förtryckta klassernas kamp mot sina förtryckare, men också de förtryckta folkens kamp mot sina förtryckare; därför finns det ständigt en skillnad mellan de förtrycktas nationalism och förtryckarnas. Och det är därför som vår ”nationella fråga” är oupplösligt förbunden med frågan om Latinamerikas frigörelse och återförening.

Vår tids grundläggande motsättning är den mellan imperialismen och nationen. Därav den nationella befrielseörelsens betydelse. Först när vi genomfört den frigörelsen kan vi ta oss an

uppgiften att bygga upp den genomförda socialismen.

Socialismen i Latinamerika kommer att förbli nationalistisk, och detta gäller även omvänt. De kristna, de nationella rörelserna, militären, alla har de i dag i sin tur ställts inför samma problematik. Denna utveckling sammanfaller med söndersmulingen av det socialistiska lägrets ideologiska enhet, en söndervittring som redan gått så långt som till öppen antagonism. Denna utveckling sammanfaller också med de arabiska och afrikanska folkens beslut att söka sina egna vägar till socialismen.

För oss består problemets ”quid” i marxismen-leninismens tillämpning på våra nationella förutsättningar.

Det finns olika teorier om den nationella socialismen. Vi står inför en brokig färgskala, men en gemensam nämnare finns: nationen *och* socialismen.”

Självfallet innebär inte en ”nationalistrevolutionär” ståndpunkt att företrädaren på förhand skulle vara särskilt ägnad att vetenskapligt och korrekt bedöma internationella händelser och företeelser. Även om man räknar med bristen på utlandsinformation, särskilt när man befinner sig i fängelse som fallet var med författaren till dessa rader, förstår man lätt — och det kan man skatta sig lycklig över — att redogörelser för den internationella utvecklingen inte är MLN-ledningens starka sida. Det vore alltför lättköpt att ironisera över slarvigt nedhafsade uttryck som ”fritt samhälle” och ”fri ekonomi” (fria från vad, kan man fråga sig: från världsmarknaden? från värde lagen? från de monopolistiska extraprofiterna? från utsugningen av arbetarna?), och det finns säkerligen inom MLN utbildade samhällsekonomer som utan möda kan besvara detta slags invändningar. Icke desto mindre kan man med fog fråga sig om det är korrekt att framställa motsättningen nation-imperialism som *grundläggande*; vore det inte bättre, just nu och just i denna del av världen, att visserligen erkänna den *som principiellt viktig* men samtidigt knyta an den till den i grunden drivande och i sista hand bestämmande, dvs i egentlig mening grundläggande, motsättningen, den mellan den internationella bourgeoisin och det internationella proletariatet? I varje fall är motsättningen mellan nationen och imperialismen inte i sig ägnad att bära upp ett socialistiskt ställningstagande om de båda leden i motsättningen inte blir mer exakt definierade. Utan att närmare gå in på denna oerhört omfattande problemställning kan man begränsa sig till några inledande anmärkningar och fastställa att:

1. Imperialismen är inte en politisk realitet begränsad till Nordamerikas Förenta stater. Den kan inte förblandas med någon enskild stat eller nation. Imperialismen är ett invecklat ekonomiskt samband som inbegriper hela monopolkapitalismens världsomfattande struktur och som också kan anta multinationella, och inte bara nordamerikanska former.

2. Nationen är inte heller den en politisk enhet, något slags abstrakt substans som kan definieras i och genom sig själv och avskilt av geografiska gränsdragningar. Den kan inte uppfattas annat än utifrån de samhällsklasser som ingår i den, dvs utifrån de samhälleliga produktions- och exploateringsförhållanden som utgör dess infrastruktur. Om man vill travestera Marx” sats om ”människans villkor”, så är nationens villkor sammanfattningen av de samhälleliga förhållanden som råder inom en viss bestämd social och ekonomisk gemenskap.

Om man inte avgränsar och definierar dessa begrepp löper man risken att råka ut för ett gravt misstag: att, rätt vad det är, likställa denna grundläggande motsättning med de oväsentliga motsättningar som råder mellan den beroende nationella bourgeoisin och den härskande bourgeoisin i imperialistländerna när det gäller fördelningen dem emellan av det uppkomna mervärdet. Dessa tvister, och de politiska spänningar som medföljer dem, är ingalunda oförenliga med det kapitalistiska produktionsstadiet, de är tvärtom det främsta beviset för dess fortbestånd och fortsatta utveckling. Det vore inte första gången som en otillräckligt definierad nationell socialism genom ett dylikt missförstånd kom att stärka och befördra en

åtminstone beträffande realiteterna bra mycket bättre definierad nationell kapitalism.

Vi tvivlar inte ett ögonblick på att Tupamaros kommer att kunna fördjupa sina förstahandsintryck, förlänga dem och stötta upp dem utan att fördenskull kasta ut barnet med badvattnet, den ursprungliga nationalistiska lidelsen med dess nuvarande suddighet och dess alla möjliga förvanskningar. Det uppskov för eftertanke som bakslaget 1972 medförde innebär på sitt sätt en oskattbar fördel. Det faktum att Tupas i dag inte längre känner att makten växer fram ur gevärspiporna — åtminstone inte ur deras — kan ge dem möjligheten att *vinna* oskattbar tid för den revolutionära kampen fast de ”spiller” tid på andra uppgifter än de rent militära och omedelbara. Varhelst det vara må fördjupas revolutionen till sitt innehåll i och med att den blir mer avlägsen i tiden. Ingenting är bättre än den långa vandringen i öknen för att ens ställningstaganden skall mogna, för att inspirationskällorna skall rinna till, för att fastställa den fundamentala riktpunkten. Makten har i alla tider varit opportunisternas gudasända svepskäl, ty själva det dagliga handhavandet av statsapparaten befriar maktavarna från den ständigt lika bekymmersamma uppgiften att klargöra vilka skäl de haft att tillskansa sig den och mot vilka mål de syftar: den handgripliga manna som de låter regna från sina ministeriers himlar över de av ögonblickets lycka bländade och bortvillade massorna kommer dem själva — och andra — att glömma bort hållningslösheten och de dolda själv motsägelserna. Många nationalistrevolutionära rörelser har skadat sig själva genom alltför snabba och lättköpta segrar: ett alltför tidigt maktövertagande bidrar inte sällan till att uppskjuta det avgörande ögonblicket — eller kanske till att det aldrig blir av. Och man skapar varken en stark eller en långlivad regering utan klara och tydliga klassdefinitioner — om man inte accepterar motståndarnas förstås (som de venezolanska och bolivianska versionerna av den nationella populismen, Acción Democrática och Movimiento Nacionalista Revolucionario, Rómulo Betancourt och Paz Estenssoro, med glatt hjärta gjorde under 60-talet). Att begränsa sin ideologiska ståndpunkt till ett blygsamt ”handlingsdirektiv” möjliggör säkert intensiva aktioner och lysande framgångar på kort sikt, men luften går snabbt ur dem och de förblir kortvariga. Attityden gör det lätt att gå i land med snabba framstötter, men den motstår sällan en långvarig kraftmätning. Tack vare sin avsaknad av ideologi kunde Perón 1945 gripa makten så att säga i flykten utan några överdrivna samvetsbetänkligheter, och just därigenom lyckades han så mycket bättre omintetgöra sina motståndares och medtävlars planer och motåtgärder. Med hjälp av en fördelaktig ekonomisk konjunktur, en smidigt utnyttjad massrörelse och Evitas förtrollning uppnådde regimen några års respit, men just samma avsaknad, som aldrig kunde repareras, hindrade den i det avgörande ögonblicket, 1955, från att beväpna proletariatet och slå in på en revolutionär väg: peronismens teoretiska oskuld var intill en viss gräns dess ”livskraft”, men när den gränsen överskreds blev den dess död.

Det är lång väg mellan en nationalistisk ideologi (med dess tre bärande slagord: politiskt oberoende, ekonomisk självständighet, social rättvisa) och en revolutionär teori, men å andra sidan kan den revolutionära teorin aldrig genomsyra massorna och bli till en avgörande maktfaktor om den inte tar vägen över nationalismen. Den bästa vägen är den som Tupas valt — och till stor del redan tillryggalagt. Erfarenheten visar i själva verket att det är mycket lättare och fruktbarare att gå via den revolutionära nationalismen till marxismen än tvärtom. De som från kommunisterna går över till de nationalistrevolutionära rörelserna löper vanligen risken att kasta bort det bästa i en teori utan att i gengäld vinna någon genklang hos folket. De förlorar allt det värdefullaste de ägt utan att vinna någonting av vad de saknat, och många byter bort en dogmatisk sekterism mot ett improduktivt medlöperi i kölvattnet efter ett populistiskt ledarskap som inte har någon användning för dem. De nationalistrevolutionärer däremot, som kommer fram till marxismen och till den proletära socialismen kan behålla sin anknytning till massorna samtidigt som de vinner en bestämd klasständpunkt, ett nytt teoretiskt vapen och en internationell medvetenhet. Det är inte svårt att känna igen den kubanska revolutionens väg alltsedan dess begynnelse.

För det fall den vetenskapliga socialismen skulle framställa sig inför de latinamerikanska ländernas folk som en rörelse som tog avstånd från eller motarbetade den mäktiga folkligt-nationella flodvågen skulle det vara slut med den, den skulle aldrig komma längre än till sina egna bokhyllor. Men även om den revolutionära nationalismen i tidens konkreta nationella verklighet är en av nycklarna till uppbyggnaden av socialismen är den därför ingen universaldyrk. I de länder där man saknar en oberoende inhemsk arbetartradition och ett inrotat kommunistiskt inflytande (sådant som i Chile, men Chile är i detta hänseende verkligen ett undantag på kontinenten) kan man möjligen kalla nationalismen för revolutionens "själ", det som ger den livskraft och får den att från de teoretiska principernas himmel stiga ned till jorden — men själen är en abstraktion och en idealistisk mystifikation när den inte införlivas med en materiellt avgränsad samhällelig bas. Att begära av Tupamaros att de skulle ge upp sina ursprungliga nationalistiska ambitioner vore detsamma som att begära av dem att de skulle ge avkall på sig själva och sitt eget existensberättigande, på sin egenskap av uruguayare och latinamerikaner, avstå från sin egen kamp. Ett dylikt självmord vore mer än ödesdigert, dels för dem själva eftersom äktheten i deras inspirationskällor i stor utsträckning är grunden för deras egenart inom den uruguayanska vänstern och dessutom utgör en ousinlig energireserv, men framför allt för hela den revolutionära utvecklingen i Uruguay och på hela kontinenten. Deras största förtjänst består i att de dag för dag utforskat den fundamentala problematik som kretsar kring "den nationella frågan", må vara att den lösning som de hittills i sin praktiska verksamhet kommit fram till varken kan anses slutgiltig eller tillfredsställande. Frågan kan inte förbigås med ett penndrag, ty den är varken entydig eller lättbesvarad, tvärtom till själva sin natur dubbeltydig. Men vad man kan begära av Tupas är att de besvarar den med samma känsla för dubbeltydigheten, att de möter dess försåtliga trasslighet med samma försiktiga och nyanserade hållning som Lenin med nära nog bondsk slughet intog gentemot "de unga koloniala nationernas nationalistiska överilningar". Att de återfinner de berömda "ja, men ...", "å ena sidan, å andra sidan ...", "i den mån som ... är vi för ... men i den mån som ... är vi mot" från Lenins diskussioner med Rosa Luxemburg. "I den mån som bourgeoisin i ett förtryckt land kämpar mot den nation som förtrycker det står vi alltid på dess sida, under alla omständigheter och mer beslutsamt än någon annan, ty vi är förtryckets mest oförsonliga och mest orubbliga fiende. I den mån det förtryckta landets bourgeoisin kämpar för sin egen borgerliga nationalism är vi emot ..." (*Om folkens självbestämmanderätt*, febr—maj 1914). Eller, för att tala med Rosa: "Ur det polska socialistpartiets synvinkel är den nationella frågan löst genom motståndarna: "vi" (polacker) och "de" (tyskar, ryssar etc). För socialdemokraterna står motsättningen "vi", proletärerna, och "de", borgarna" (*Den nationella frågan i vårt program*, 15 juli 1903). Eller, återigen, detta mästerstycke av revolutionär dubbeltydighet:

"Bourgeoisin, som i inledningsskedet av varje nationell rörelse helt naturligt står i förgrunden, ser som praktisk handling stödet åt alla nationella strävanden utan urskillning. Men proletariatets politik i den nationella frågan stöder inte (liksom inte heller i andra frågor) bourgeoisin annat än i en bestämd riktning och kan aldrig sammanfalla med dess politik. Arbetarklassen stöder bourgeoisin uteslutande i den nationella fredens intresse (som bourgeoisin ensam aldrig kan säkra och som kan genomföras endast genom en fullständig demokratisering), i jämlikhetens intresse för att klasskampen skall kunna bedrivas under gynnsammast möjliga förhållanden. Mot bourgeoisins *practicism* ställer därför proletärerna en principiell politik i den nationella frågan, och stöder inte bourgeoisin annat än *på vissa villkor*. I sina nationella strävanden vill varje bourgeoisin antingen skaffa sig privilegier för sin nation eller exceptionella fördelar för sig själv; det är det man kallar "vara praktisk". Proletariatet är emot alla privilegier, emot alla särskilda rättigheter. Att fordra av det att det skall vara "praktiskt" är att dansa efter bourgeoisins pipa, det är att hamna i opportunism" (*Om nationernas självbestämmanderätt*, febr—maj 1914).

III. "Parti eller kärna?"

Det finns meningslösa debatter som aldrig tar slut, anklagelser som inte bygger på annat än

missförstånd och som kan hålla sig kvar i debattens centrum under årtal i sträck. Kritiken mot Tupamaros såsom varande en militaristisk och partifientlig organisation hör till dessa mästrande banaliteter som man med jämna mellanrum blir överöst med, som om de vore teoretiska guldkorn. Denna nedsvärtning av MLN är i sig själv bara ett inslag i den de dövas dialog som sedan ett decennium eller mer pågår mellan anhängare av och motståndare till teorin om kärnan, *el foco*. Tanken att förhållandet kärna-parti är ett *antingen-eller*, eller att ”fokismen” *utesluter* varje tanke på en partibildning, har genom vanans makt eller av tankelättja vunnit insteg i genomsnittsaktivistens lista över inpräntade idéer.

Utan att göra anspråk på att kunna utrota denna fördom, av naturen outrotlig som den är i likhet med vad fallet i längden är med alla betingade reflexer, måste vi icke desto mindre om vi inte från början vill snedvrída hela fortsättningen av resonemanget återställa ordningen och utgå från de rätta förutsättningarna. I allmänhet har termen ”fokism”, för det fall orden har någon mening, aldrig inneburit något annat än valet av en viss metod för att bygga upp partiet, eller därutöver uppfattningen att ett militärt avantgarde under vissa särskilda historiska betingelser och under ett långvarigt gerillakrig kan komma att bli grunden till ett politiskt avantgarde. Långtifrån att förneka den grundläggande och oersättliga, absoluta, nödvändigheten av partiet — av proletariats avantgarde — har vad som småningom hånfullt kommit att kallas ”fokism” från början uppstått genom sammanställningen av ett faktum och ett påstående: till att börja med ett konstaterande, detta att det i vissa länder saknas ett verkligt politiskt, marxistiskt-leninistiskt avantgarde (experimentellt konstaterat omdöme); vidare en viljeyttring, den att utan dröjs mål och på snabbast möjliga sätt skapa sådana avantgarden (teoretiskt värdeomdöme). MLN har för sin del aldrig gjort anspråk på att underordna det politiska partiets ledande roll under den militära ”kärnan” — och om det alltid bjudit rörelsen emot att karakterisera sig med epitetet ”fokistisk” så är det därför att detta skällsord så småningom i det allmänna medvetandet kommit att beteckna en rent militär uppfattning av den politiska kampen. Tvärtom har MLN från början betecknat sig som en *politiskt-militär* rörelse, och senare som ett parti under uppbyggnad. Sålunda kunde man redan i ”Trettio frågor till en Tupamaro” läsa följande:

”Varje väpnad organisation måste i ett visst skede av den revolutionära utvecklingen bli en del av en politisk massorganisation, och i de fall där en dylik organisation inte existerar måste den bidra till att skapa en. Vilket inte innebär att man, i betänkande av vänsterns nuvarande utseende, nödvändigtvis måste skriva in sig i någon av de redan existerande politiska grupperingarna eller också till skapa ytterligare en ny. Det vore bara att bidra till ett vidmakthållande av virrvarret eller göra det än värre. Vi måste bekämpa den numera populära, trångsynta uppfattningen av partiet som förutsätter att det skall ha ett partihögkvarter, hålla partikonferenser och kongresser, hålla sig med en tidning och uttrycka ståndpunktstaganden om alla omgivande företeelser. Vi måste bekämpa den partikonformism som tar sig uttryck i att man väntar sig att alla andra vänsterpartier av sig själva skall upplösa sig själva och att deras anhängare liksom folket i gemen i stället skall ansluta sig till det egna partiet. Det är vad man sysslat med i Uruguay sedan sextio år tillbaka och vi kan i dag studera resultatena ...”

Sålunda utgick även MLN från konstaterandet av ett konkursbo: den nationella verklighet inom vars ram dess verksamhet skulle bedrivas. Och även om rörelsen förkastade en viss byråkratisk uppfattning av partiorganisationen — vars ineffektivitet den ansåg vara bekräftad av de faktiska förhållandena — beredde den sig redan då den ännu var en liten, föga inflytelserik sammanslutning på en framtid som politiskt parti. Det utmärkande kännetecknet för MLN vid dess tillkomst var alltså ingalunda dess förnekande av partiets roll såsom detta otal avtrubbade visor fortfarande idisslar och inte heller dess uteslutande ”militära” eller ”konspirerande” karaktär, utan valet av en viss egen metod, en egen väg till att förr eller senare bilda ett parti. I motsats till vissa argentinska gerillaorganisationer som till exempel Folkets Revolutionära Armé (ERP), vars utveckling gått från parti till armé, som utgått från ett tidigare bildat politiskt parti (Revolutionära Arbetarpartiet, som grundades 1963 och som

vid sin femte kongress 1970 bildade ERP) gick Tupamaros motsatt väg: från armé till parti.

En kronologisk faktasammanställning är aldrig opartisk. Och en ordningsföljd i tiden återspeglar omedvetet en ideologisk prägel, en arbetsordning, en underliggande inriktning. Att utgå från den militära rörelsen för att först därefter övergå till den politiska (även om man, som MLN, med rätta vägrar att avgränsa dem från varandra och skilja dem åt) är naturligtvis att spontant, omedvetet, och ibland till och med trots och tvärt emot sina uttalade avsikter, ge den militära aspekten företräde framför den politiska, en ”operativ” föreställning om organisationens utveckling framför en politisk, kort sagt att tro mer på kulsprutepistolerna än på ideologin. Om så inte hade varit, hur skulle då en Amodio Pérez så länge ha kunnat bibehålla sina kamraters respekt och ernå en post inom ledningen? Ett misstag av det slaget måste utan tvekan skyllas på den väg som MLN valt, men var sak har sitt pris och vägen från parti till armé är heller inte gratis, vilket ERP just nu håller på att få erfara. Det är onödigt att klaga: ingen revolutionär väg är smärtfri, och att föredra en framför en annan är bara att acceptera ett slags risker i stället för andra. För övrigt hade Tupamaros inget val: de var förutbestämda genom den historiska utveckling som vi har skildrat, och för att nå sitt mål har de slagit in på den enda väg som de nationella betingelserna lämnade öppen för dem. Även om MLN i teorin och genom sitt logiska innehåll är en ”politiskt-militär” rörelse är den samtidigt genom sin historiska utveckling en ”militärpolitisk” rörelse. Och tidsbegreppen påtvingar oss stundom sin egen logik, vilken inte alltid är densamma som människornas.

Gjorde Tupamaros fel i att börja med den ”militära organisationen” för att därefter gå vidare till den ”politiska organisationen”? Kort efter sin tillblivelse, mot slutet av 1965, vill det synas som om MLN redan från början tvingades kämpa sig igenom sin första allvarliga dispyt, vilken ställde dess sammanhållning på prov och därigenom också samtidigt rensade såväl organisationen som dess politiska linje. Vissa röster höjdes då för förslaget att den grupp av revolutionärer som nyss hade bildats skulle gå in för att skapa ett parti i ordets traditionella och renläriga mening, för att sedermera övergå till väpnad kamp, för att i första hand bygga upp de organisatoriska ramarna, utbilda ledarna och skapa en propagandaapparat, och först därefter ge sig in på militära aktioner. I denna interna diskussion försattes dessa i underläge och utstöttes ur MLN — som därefter förblev i händerna på dem som ansåg båda uppgifterna, den militära och den politiska, samtliga och sinsemellan förbundna ehuru de ställde den praktiska väpnade aktionen i första rummet. Det var kanske ur denna diskussion som MLN verkligen föddes, då Tupamaros definitivt kom till världen. Historien har givit dem rätt: beviset för att de inte misstog sig är de sju framgångsrika år som förflutit sedan dess.

Men historiens dom är bara provisorisk, den står sig bara i förhållande till en given konkret situation, till en fas i utvecklingen. Det är bara metafysiken som är definitiv, som kan göra anspråk på oåterkalleliga och definitiva ställningstaganden. Marxist-leninisterna är de ständiga övergångsfigurerna — från kapitalismen till socialismen är övergången varken ögonblicklig eller ens snabb, vilket man litet varstans har tvingats konstatera — och bland marxisterna är revolutionärerna övergångsfigurer i dubbel mening, ty de som medverkar till det politiska maktövertagandet är, vilket vi också fått lära oss, inte alltid de som ger de bästa bidragen under den ekonomiska övergångsperioden. I motsats till de doktrinära idealisterna har således den materialistiska dialektikens förespråkare bara förgängliga sanningar att försvara.

Hur uppstod från början sammanlänkningsen inom MLN av det militära med det politiska? Först genom den länk som utgjordes av den militära aktiviteten, till vilken undan för undan de övriga länkarna smiddes: ”kadrerna”, ”den politiska organisationen”, ”förbindelserna mellan partiet och massorna” och ”masspropagandan”. Men var bröts 1972, i ett senare, mognare utvecklingsskede, denna samma politiskt-militära kedja? Obestriddligen mellan länkarna ”ideologisk precisering” och ”politisk sammanhållning”. Vad som i går var den starkaste länken har i dag blivit den svagaste. Så som varje företeelse bär sin motsats inom sig för-

vandlas det förhärskande till det underordnade, det som tidigare var huvudsaken (den militära aspekten) blir till bisak, till en betingad aspekt av problemställningen. I går var det problemet om partiet som vilade på (och var underordnat) den militära aktiviteten. I dag tyder allting på att den militära framgången anses vila på (och vara beroende av) den interna frågan om partiet. Prioriteterna växlar i takt med den revolutionära utvecklingen.

Låt oss sammanfatta: Tupamaros har påvisat en framkomlig väg. Det är alltså möjligt att nå fram till "partiet" genom att utgå från "den väpnade rörelsen", eller med andra ord att man genom att utveckla den militära aspekten av den revolutionära kampen samtidigt också kan utveckla dess politiska aspekt. När man rensar bort allt det falska glittret, skalar av den mer eller mindre mytiska, ytliga prestige, visar det sig att fokismens grundläggande idé i grund och botten inte var annat än tesen att en sådan utveckling och en sådan prioritetsföljd i vissa bestämda historiska situationer varken är befängd eller ogenomförbar. Men den tesen har redan så väl belagts av MLN att det inte finns anledning att på nytt ta upp den frågan. Frågan är avgjord och kan därmed avföras från dagordningen, ämnet är uttömt och vi kan övergå till ett annat, som inte längre kan framställas under samma förutsättningar.

Det påstås att "fokismen" har tjänat ut. Måhända. Men det finns två olika sätt att lämna scenen: antingen därför att man fullgjort sitt värv och alltså inte längre har någon funktion; eller också därför att man har misslyckats med att fullgöra sin uppgift och visat sig oförmögen att spela sin roll. I det här fallet är det det första alternativet som är det rätta. Odisputabelt är att den så kallade fokismen i många latinamerikanska länder är på väg att försvinna, därför att de väpnade rörelser som hämtade sin inspiration därifrån har misslyckats med att föra upp parti frågan på realiteternas plan eller med att övertyga massorna om det berättigade i deras anspråk på en ledande och representativ roll i de olika ländernas politiska liv. Men i Tupamaros fall vill det synas som om "fokismen" är avförd från dagordningen helt enkelt därför att den utträttat allt det som den var avsedd för. Beviset för att puddingen existerar, sade Engels, är att man äter den. Med andra ord: den enda heder man kan göra en maträtt är att göra sig av med den genom att tillägna sig den. Det slutgiltiga beviset för fokismens existensberättigande ligger i dess försvinnande. *Sic transit gloria mundi*.

Under året 1971 uppkom bland de intellektuella kretsarna i Montevideo en dispyt mellan "foquistas" och "partidistas", mellan förespråkare för "den militära kärnan" och förespråkare för partiet. De förra försvarade, eller trodde sig försvara, MLN:s inställning, och de senare angrep eller trodde sig angripa den. Enligt dessa senare var Tupamaros, när de undvek att ge prioritet åt skapandet av ett politiskt parti, i färd med att isolera sig från massorna och att suga upp aktivisterna i massorganisationerna genom att i förtid knyta dem till den underjordiska verksamheten. MLN avvisade båda kontrahenterna och förklarade att i dess egenskap av en oupplösligt militär-politisk organisation kunde den inte känna sig bunden till eller representerade av vare sig den ena eller den andra av de två lägren. I en broschyr som de gav ut i augusti 1971 under titeln *Parti eller kärna*, ett falskt dilemma påvisade de det ömsesidiga beroendet mellan den väpnade kampen och arbetet bland massorna och underströk samtidigt å ena sidan gerillaverksamhetens politiska karaktär och å den andra den absoluta nödvändigheten av att organisationens arbete bland massorna under de nuvarande förhållandena i landet bedrevs underjordiskt. Under dessa omständigheter är det hårklyveri att upphöja den väpnade verksamheten och den politiska verksamheten till två skilda kategorier:

"Man kan inte ställa mot varandra en sak som berör organisationen och en annan som berör en kamp- eller handlingsmetod. Partiet är en politisk organisation och den väpnade kärnan, "el foco", är en kampmetod. Ett parti kan upprätta en väpnad kärna, som exempelvis det kinesiska kommunistpartiet gjorde, utan att någon undrar huruvida det rör sig om en kärna eller om ett parti. Vad beträffar den väpnade kärnan kan den antingen grundas av ett parti eller uppstå ur en politisk organisation som förbereder bildandet av ett parti. I det senare fallet skapas partiet under loppet av den väpnade kampen eller då denna är avslutad.

Denna konstgjorda motsättning mellan parti och väpnad kärna kommer sig av att föreställningarna om partiets natur till ytterlighet har förvanskats av propagandan och av de traditionsbundna massorna. Men detta är en felaktig syn på partiet, och just de partier som man tar som förebild — det kinesiska och det bolsjevikiska — har fört en väpnad kamp utan att på minsta sätt förlora sin partikaraktär (och detta just i samband med sin underjordiska verksamhet). Dessutom bedriver gerillan förutom sin väpnade propaganda också en traditionell propaganda för att aktivera massorna. I de fall där sammanblandningen sker i god tro kan den härröra från det faktum att varje gerillarörelse uppställer prioriteter för sig, och ordningsföljden i tiden mellan dem. Till att börja med genomför man väpnade aktioner som ett medel att göra sig känd i sin egenskap av revolutionär rörelse, skaffa sig ett äkthetsintyg — och först därefter ger man sig in på propagandan och arbetet bland massorna. Först skapa förutsättningarna för att propagandan skall accepteras och väcka intresse, sedan lansera sin propagandakampanj, först vinna massornas förtroende och därefter börja organisera dem.

I Trettio frågor föregrep man, när man hävdade att den väpnade kampen skapar den revolutionära medvetenheten och den revolutionära organisationen, en sanning som i dag ingen kan ifrågasätta. För att illustrera denna tankegång med ett exempel som i och för sig inte hör hit: om man för några år sedan hade satt i händerna på en argentinsk arbetare ett flygblad undertecknat av ERP skulle han aldrig ha läst igenom det, eftersom hans hjärna redan var fullproppad med inympade fördomar. Men i dag, efter alla de aktioner som framtingat exempelvis slakteriarbetarnas löneförhöjningar etc, skulle han säkerligen med intresse ha slukat vilket upprop som helst om det kom från den organisationen. Därför att uppropet ifråga hade utfärdats av en organisation som i handling hade visat att den var på väg att upprätta en väpnad styrka för att utmana den härskande bourgeoisin. Först kommer det tysta och tålmodiga arbetet för att skapa en väpnad organisation, därefter kommer de väpnade aktionerna och sist kommer propagandan och verksamheten bland massorna. De som förringar denna strategi utnyttjar detta tysta förberedelsearbete för att beklaga sig över att man "inte arbetar bland massorna", men i det sista skedet möter de plötsligt i vartenda gathörn alla dessa *otaliga namnlösa* som de inte har en aning om var de kommer ifrån, ty de har aldrig sett dem vid sina offentliga möten eller sett dem läsa skrifterna, uppropen och flygbladen.

Självfallet måste varje rörelse eller varje parti som på allvar avser att förbereda sig för väpnad kamp underkasta sig vissa hemliga förhållnings-regler då det gäller arbetet bland massorna. Om exempelvis något av de nuvarande vänsterpartierna skulle vilja ombilda sig till en aktiv väpnad organisation skulle det stöta på avsevärda svårigheter. Partiet har sina allmänt kända ansvariga ledare, det har organiserat offentliga möten och kongresser med pressfotografer, alla människor känner till dess fackföreningsaktivister och dess parlamentskandidater etc. Om en dylik organisation under egen beteckning skulle gå in för väpnad aktion skulle hela gänget ögonblickligen bli insytt: ledare, aktivister, mötesdeltagare och fackföreningsrepresentanter.

Och ändå, även om man arbetar med andra metoder så är en underjordisk organisation förenlig med arbetet bland massorna ... Verksamheten försvåras, men den kan just därigenom gå mera på djupet. För att över huvud taget kunna dela ut flygblad inom en fabrik måste man kanske till och med temporärt ockupera den. För att organisera arbetarna måste man undvika stormöten, undvika alltför utmanande ställningstaganden, tona ner aktivisternas propaganda. Förbindelsen mellan partiet och folket syns mindre, men blir starkare och fastare. Den vidmakthålls dygnet runt, även under den mest genomförda förtryckarregim. Ett parti som grundats under dessa förutsättningar, för att kunna verka även underjordiskt, är inte beroende av huruvida det av regeringen erkänns som lagligt eller ej för att uppnå sina mål. Och ett folk i vapen är för revolutionen den enda garantin för att det skall uppnå sin målsättning. När vargen kommer slipper inget lamm undan därför att det bräker."

Dessa konstateranden, och andra som åtföljer den (analysen är uppdelad i fem korta kapitel och sträcker sig över elva maskinskrivna sidor, alla med den blandning av komprimerad argumentering och kamratlig öppenhet som kännetecknar alla Tupamaros skriftliga meddelanden) är ingalunda vare sig ordlekar eller allmänt struntprat. De varskor om en grundläggande problematik som varken kan undslippas eller kringgås, vilket kan bekräftas av såväl det venezolanska som det guatemalteckiska kommunistpartiet: de svårigheter av olika slag som möter ett legalt demokratiskt parti då det måste gå till underjordisk väpnad kamp. Mången ytterst respektabel organisation har gått bet på den uppgiften. Vad beträffar den

försvårade verksamhet som kan ”gå mera på djupet” om vilken dokumentet talar återspeglar den, trots sin mycket förklarliga dunkelhet, en politiskt effektiv metod. Då den militära repressionen 1972 upptäckte att i själva verket varenda por i det uruguayiska samhället utsöndrade Tupamaros närvaro eller inflytande började naturligt nog slöjan lyftas en del över denna underjordiska verksamhet bland massorna. Som regimens underrättelseväsen med häpnad kunde konstatera fanns det i statsmaktens alla organ, från den obetydligaste polisstation och till den verkställande maktens högsta myndigheter, i armén, domstolsväsendet, parlamentet, undervisningsväsendet och i samhällets alla läger, från fackföreningarna, lantarbetarna och kontoristerna och till de skikt som förutsattes ”stå över varje misstanke”, överallt en ”Tupa” eller en samarbetsman eller en sympatisör. Vad en upphetsad propaganda med denna konspiratoriska historiesyn som utmärker varje borgerlig samhällsbildning under dess dekadensperiod kallar ”den allestädes närvarande subversiva infiltrationen” är inget annat än resultatet av detta under årtal bedrivna, tysta och tålmodiga inplanteringsarbete. Men detta sätt att uppställa problemet och framlägga de här försvarade ståndpunkterna väcker i sin tur en rad oroande frågor.

Huvuddelen av påpekandena i den text varur vi citerat några avsnitt behandlar, antingen det rör sig om att understryka de materiella svårigheter ett legalt eller byråkratiserat parti möter då det skall övergå till väpnad kamp eller om att framhäva den politiska prägeln hos gerillans direkta aktion, organisationernas tekniska funktion. Ingen betvivlar att det i verkligheten går till så som framställningen hävdar: därav den *konkreta*, obestridliga karaktären hos dessa påpekanden. Men man kan fråga sig om inte den i sista hand avgörande förklaringen till dessa tekniska missgrepp eller framgångar i kampen mot repressionen har kommit bort: därav den i grund och botten *spekulativa* karaktären hos dessa påpekanden, vilka i sin tur förefaller hotas av detta *abstraktionslyte* som så många Tupamasosaktivister med rätta anser motbjudande. Varför? Därför att begreppen Parti eller ”Foco”, trots att de båda två avvisas, förefaller behandlas som storheter eller organisationsformer oberoende av deras sociala anknytning och begåvade med något slags egenartad självständighet i förhållande till deras klassgrundval. Som om dramats huvudpersoner var avantgarderna själva, vare sig de är ”politiska” eller ”politiskt-militära”, och inte de samhällsklasser som de vill representera eller vars intressen de företräder. Eller som om oppositionen mot förtryckarsystemet skulle sökas i en organisationsform och inte hos de förtryckta och exploaterade massorna, vare sig dessa är organiserade eller ej.

Med andra ord råder det inget tvivel om att motsättningen Parti/militär kärna mera hör till sofistiken än till den verkliga historien, men är det på grund av de orsaker som här ges av MLN? Det är sant att detta är ett falskt dilemma, men inte av det skälet att ett parti kan skapa en militär kärna och en militär kärna kan skapa ett parti; ty det verkliga dilemman består i sista hand av det som ställer den med imperialismen allierade monopolistiska bourgeoisin mot proletariatet och dess allierade. Och denna klasskamp kan inte begränsa sig till en enda uttrycksform eller kampform. På samma sätt som bourgeoisin för sin kamp på flera olika plan, genom sina repressiva institutioner (armé, polisväsen, rättsväsen), sina politiska institutioner (etablerade politiska partier) och sina organ för ideologisk indoktrinering (undervisningsväsen, kyrka, press, TV etc), på samma sätt måste också proletariatet försvara sig och gå till motangrepp på alla plan, från fackföreningsplanet (som i vissa lägen kan bli det avgörande) till det ideologiska planet (med hjälp av sin klassideologi, marxismen-leninismen), *och det militära eller politiskt-militära planet kan inte ses avskilt, oberoende av alla de andra plan på vilka klasskampen dagligdags förs*. MLN förkastar — och hur rätt har man icke! — motsättningen parti/kärna, men är den motsättning man sätter i stället, ”politiska organisationer/politiskt-militära organisationer”, så mycket väsentligare?

”Som följd av vad vi nyss framhållit anser vi att vänsterorganisationerna inte kan uppdelas mellan partier och kärnor, mellan organisationer som är anhängare av arbetet bland massorna och organisationer som är motståndare till det. Om vi ville klassificera organisationerna enligt deras

strategiska målsättningar (och inte enligt deras doktriner, vilket också skulle kunna låta sig göra) kunde vi indela dem i två kategorier: 1) organisationer som arbetar för den väpnade kampen och verksamheten bland massorna; 2) organisationer som enbart arbetar för den politiska verksamheten (vi kan kalla det för verksamhet bland massorna), partibildningen, kraftansamlingen etc. En sådan klassificering gäller givetvis bara den nuvarande fasen i utvecklingen: flera organisationer som i dag förordar den fredliga vägen kan till exempel vid ett senare tillfälle förorda den väpnade kampen, antingen därför att förhållandena i landet har ändrats eller därför att de redan byggt upp det massparti som enligt dem är förutsättningen för att inlåta sig på en väpnad revolution” (ibid. kap. 4).

Kan verkligen organisationsformen vara en tillräcklig grund för en klassificering? Är det inte snarare att förväxla formen med innehållet om man diskuterar frågan om organisationsformen utan att ta hänsyn till frågan om de olika organisationsformernas sociala utgångspunkter i förhållande till exempelvis klasstrukturen i Uruguay? Hur kan man bedöma en strategisk målsättning, *el planteo estratégico*, oberoende av dess sociala karaktär? Den sociala grundvalen för en politisk eller politiskt-militär organisation avspeglas direkt i dess organisationsform, och den ena kan inte bedömas utan beaktande av den andra. Alla samhällsklasser kan i grund och botten inte organisera sig på vad sätt som helst. En revolutionär ur den intellektuella småbourgeoisin kan lämna sitt jobb och gå under jorden med full utrustning mycket lättare än en arbetare. Hans hustru har ett yrke eller en utbildning som tillåter henne att ta ett arbete när hennes man har ”försvunnit”; i annat fall finns alltid vänner eller familj som kan ta hand om barnen utan att detta behöver innebära oöverkomliga bördor; eller som sista utväg kan han alltid sälja sin bil eller sitt hus för att se till att familjen blir försörjd. Själv behöver han inte dras med några skuld känslor över att ha övergivit ett förpliktande gruppkamratskap, som exempelvis en fabriksklubb. Men en arbetare? Utan tvivel läser en jobbare i Buenos Aires' kylhus eller vid Córdobas bilfabriker ett upprop från ERP med större intresse och sympati än ett som är undertecknat PCA.¹⁶ Än sen då? Har han möjlighet att på något annat sätt träda i förbindelse med ERP? Hur skall han kunna varaktigt ingå i en underjordisk armé utan att överge sin arbetsplats, familjens enda inkomstkälla? Hur förena hans mest trängande ekonomiska krav inom fabriken, på arbetsplatsen, med sin önskan att ”uträtta någonting” därutöver?

Vilka mellanformer erbjuder honom ERP mellan den underjordiska militära verksamheten och hans dagliga liv? Har han någon möjlighet att vara aktiv inom en fackförening utan att samtidigt avstå från sina revolutionära strävanden, utan att passivt understödja den ”peronistiska” landsorganisationens (CGT) centraliserade byråkrati? Detta är några av de praktiska problem som varje politiskt-militärt avantgarde måste ta ställning till och lösa på ett graderat och effektivt sätt, genom sin organisationsform och sina politiska ståndpunkts-taganden. Och dessa problem kan bara lösas utifrån en klasständpunkt, en organisationens konkreta inlemmande i arbetarrörelsen. I ett redan citerat avsnitt av sina *Anteckningar från fängelset* skrev Gramsci apropå frågan om den militära organisationen inom ”*gli arditi*”:

”Klasskaraktären skapar en grundläggande skillnad: en samhällsklass som varje dag måste arbeta på fasta tider har ingen möjlighet att unna sig permanenta och specialiserade kamporganisationer på samma sätt som en samhällsklass med stora finansiella tillgångar och vars medlemmar inte var och en är bundna till ett fast arbete. Dessa senare organisationer, som utvecklas till professionella, kan vid vilken tid som helst på dygnet utdela avgörande slag och företa improviserade blytt-attacker. ”Arditi”-taktiken kan alltså inte vara lika betydelsefull för vissa samhällsklasser som för andra; för vissa klasser blir det nödvändigt, eftersom det är möjligt endast för dem och de således har monopol på det, att föra ett krig med snabba och rörliga manövrer som, när det gäller den politiska kampen, kan göra ”arditi”-taktiken nyttig och till och med nödvändig. Men man måste vara en smula enkelspårig för att låta sig hypnotiseras av den militära modellen, och det är endast politiken som möjliggör snabba och rörliga manövrer” (*Valda verk*, fr. uppl., s 263).

¹⁶ ERP, *Ejército Revolucionario Popular*, Folkets revolutionära armé; PCA, Argentinas kommunistiska parti.

Sammansmältningen av militären och politikern under ledning av politikern och av en proletär ideologi är givetvis en oantastlig princip. Men det är inte genom att blanda en politisk avantgardism med en militär avantgardism som man slipper ifrån det dilemma som vidlåder all avantgardism, eller för att uttrycka sig på det vedertagna och franska sättet, all ”jakobinism”. Det återstår att definiera de konkreta — och ömsesidigt avhängiga och bestämmande — förbindelserna mellan detta avantgarde och dess sociala bas. Vem är det som genomför den politiska aktionen? Om det är ”det som har samband med organisationen” och som kallas parti, kan man då undgå frågan om *vem som organiserar sig i organisationen*, med vilken målsättning och i vems intresse? Eller om det är ”det som har samband med kamp- eller handlingsmetoden”, kan man då undgå frågan om *vem det är som använder denna handlingsmetod*, med vilken målsättning och i vems intresse? Om man inte besvarar dessa centrala och avgörande frågor löper man allvarlig risk att synas försvara en ”militaristisk”, ”partistisk” eller till och med ”politisk-militaristisk” ståndpunkt, att *förvandla ett adjektiv till ett substantiv*. Med andra ord att göra en organisationsform till det som genomför den politiska eller militära aktionen, att förblanda modaliteten med substansen, följden med orsaken, formen med innehållet.

Substantivet, det är klassen, samhällsvarelsen. Adjektivet är organisationsformen eller handlingsmetoden. Med andra ord går det inte att inse hur det skulle vara möjligt att behandla frågan om avantgardets beskaffenhet ifall man inte först frågar sig: avantgarde till vad? Förtrupp till vilken infanteribrigad, vilken armé, dvs till vilken samhällsklass eller koalition av samhällsklasser? I annat fall utsätter man sig för risken att glömma bort ett av den historiska materialismens grundläggande axiom, nämligen: samhällsvarelsen bestämmer det sociala medvetandet, alltså den politiska organisationen — inte tvärtom. Politiska partier i traditionell mening och politiskt-militära organisationer kan båda liknas vid maskiner i arbete, men inga maskiner kan fungera utan energiomvandling. Det är klasskampens *sociala* dynamik som håller igång alla maskiner (såväl politiska som militära), och man kan omöjligt ha en organisationsteori — vilken den sedan än må vara — utan att först ha en klassteori. Visserligen skall man inte förutsätta ett nödvändigt band mellan samhällsklass och parti eller mellan samhällsklass och politiskt-militär organisation, och det är här inte fråga om att fränkänna organisationsproblemen deras egenart. Men, och det tål att upprepas, vilken revolutionär organisationsform man än väljer är den otänkbar utan sitt samband med klassen eller med massorna — och med massorna avser vi då alla de förtryckta och exploaterade vid en viss given punkt i ett samhälles utveckling och i varje konkret fas av det revolutionära skeendet.

Det är just denna ekonomiskt determinerade situation av samhälleligt förtryck och exploatering som det först av allt gäller att klarlägga, ty det är av dem som organisationsproblemen direkt är avhängiga. Att likställa avantgardeorganisationen med en ”armé av professionella revolutionärer” med alltomfattande och för alltid giltiga funktionsregler vore att göra en karikatyr av Lenin (genom att bryta ut några lösryckta citat ur Vad bör göras? ur deras historiska sammanhang). Det är meningslöst att vilja korrigera en ”jakobinsk” avvikelse (genom att ställa revolutionärernas centraliserade organisation ovanför klassen) med en ”spontanistisk” avvikelse (genom att avvisa nödvändigheten av organisationen på grund av tilltron till de oorganiserade massornas entusiasm). Utvecklingens dialektik förutsätter spänningen mellan två motsatta och potentiellt varandra uteslutande storheter: avantgarde och massa, parti och samhällsklass — och ingen av dessa storheter får försummas. Det beror av de konkreta historiska omständigheterna när huvudvikten skall läggas vid än den ena, än den andra (mitt under brinnande inbördeskrig mot de allierades interventionstyrkor framhävde Lenin betydelsen av ”partiet”, ”centralisering”, ”disciplinen”, ”auktoriteten”, men två år senare lade han huvudvikten vid ”massorna”, ”det proletära initiativet” och ”kampen mot byråkratin”, till exempel då han kort före sin död föreslog bildandet av ”bonde- och arbetarinspektionen”, ett organ ”nedifrån” med uppgift att

kontrollera hela statsapparaten ”i toppen”).

Sant är att det inte finns någon organisationsteori hos Marx men att det däremot finns en hos Lenin. Men den leninistiska teorin om partiet är provisorisk och svävande, betingad som den är av den dåvarande politiska konjunkturen och av styrkeförhållandena klasserna emellan. I Uruguay syftar MLN:s strävanden i dag till att påvisa nödvändigheten av partiet, av den ledande roll som tilldelats den politiska rörelsen. Det vore skada om MLN efter att ha nått till denna punkt ginge vidare därhän att man tog sig före att importera ett konfektionstillverkat schema för ett strängt hierarkiskt och centraliserat parti, utan att först ha åberopat sig på den aktuella situationens konkreta krav. Eller om man skulle huvudsakligen inrikta sina ansträngningar då det gäller organisationen uteslutande på ett antingen eller, Parti eller Avantgarde, när i själva verket massornas initiativ i och för sig under de kommande åren mycket väl skulle kunna komma att förflyttas till arbetsplatserna, till *fackföreningarnas* kamp. Låt oss därför hoppas att Tupamaros stannar kvar på alla masskampens fronter och att de använder samma smidighet som de utövat i sin politiskt-militära verksamhet när det gäller att vidmakthålla jämvikten mellan deras behov av organisk disciplin och basens pådrivande krav.

Vi behöver inte gå långt för att upptäcka tecknen på de illusioner och vanföreställningar som en alltför stor tilltro till de undergörande egenskaperna — eller snarare förmågan till självständigt alstrande — hos ”organisationsfaktorn” kan medföra. Den ”*dubbla makten*” eller ”den parallella makten” eller ”den andra makten” är beteckningar som ofta användes under åren 1970-1971 för att ange de motsättningar och den rivalitet som då rådde mellan MLN och den officiella statsapparaten, mellan den underjordiska gerillan och den sittande regeringen. Även om MLN aldrig gjorde den till ett begrepp eller än mindre till något slags fetisch användes idén om den dubbla makten vid upprepade tillfällen av Tupamarosledare. I Leopoldo Madrugas reportage med rubriken *Tupamaros y Gobierno: Dos poderes en pugna* förklarade ”Urbano”, en av MLN:s nationella ledare, kort efter det att den gamla ledningen tillfångatagits i lokalen vid Almería-gatan: ”I det här landet har vi en tudelad statsmakt, repressionens och Tupamaros’.”

Enligt MLN:s synsätt består denna tudelning i en fortgående konsolidering av gerillan på flera olika nivåer: först ifrågasättandet av den borgerliga rättvisan genom det faktiska administrerandet av en folklig rättvisa, utövad parallellt med och som komplement till de statliga repressiva organen. Denna fas förbands med ”Folkets fängelse” — med dess inspärrade oligarker som dömts till flera månaders, ibland flera års, fängsligt förvar beroende på arten av deras begångna förbrytelser — såsom det konkreta tecknet på förefintligheten av ett slags dubbel maktutövning. Men alltefter som kampen ökade i intensitet och de väpnade styrkorna alltmer framträdde som huvudmotståndaren förlorade Folkets fängelse i intresse och betydelse. Vad som måste ifrågasättas under denna nya fas var inte längre det statliga rättsväsendets egenskap av laglig tvångsmakt utan de väpnade styrkornas tecken på nationell suveränitet, dvs deras förmåga att kontrollera det nationella territoriet. Därav godkännandet av Tatúplanen såsom en upptrappning av hävdandet av den ”dubbla makten”, eller, enligt den optimistiska rubriken över ett reportage i *Prensa latina* från 1971, av vägen till den ”alternativa makten”

Utän att vare sig försöka jämföra ojämförbara situationer eller mäta de levande bidragen till dagens historia med de tidigare exemplens måttstock vore det kanske nyttigt att i korthet sammanfatta den klassiska innebörden av den ”dubbla makten”, eller av vad marxismens teoretiker, de stora proletära ledarna från förr, avsåg därmed: under vilka betingelser kan man i egentlig mening tala om ”maktens tudelning”? Låt oss räkna upp de viktigaste:

— Den dubbla makten uppstår inte när som helst som följd av en revolutionär organisations beslut eller åtgärder. Den är begränsad till en alldeles bestämd och samtidigt exceptionell fas i ett givet samhälles utformning: inom ramen för en ”allmän nationell kris”, kännetecknet på en

förrevolutionär period som nått sin höjdpunkt. Innan den blir en skapande viljeakt *ex nihilo* är den dubbla makten i den betydelsen först ett faktiskt tillstånd som uppstår spontant genom *ett massornas initiativ* — som ”sovjeterna”, resultat av Petrogradproletariatets oförutsedda och spontana självorganisering 1905. Det är på grundvalen av denna objektiva och redan förhandenvarande realitet som ett avantgardeparti, liksom på sin tid bolsjevikerna, stöder sig för att säkerställa ledningen inom dessa folkliga maktorgan och till dem överflytta hela statsmakten (”All makt åt sovjeterna” fastställer en politisk linje, ett politiskt alternativ, men Lenins slagord förutsätter att det samhällsfenomen som kallas sovjeterna redan existerar, *oberoende av bolsjevikernas vilja*).

— Båda motpolerna i den dubbla makten behärskas av en samhällsklass, inte av ett politiskt parti eller av ett politiskt-militärt organ. Man befinner sig i en situation präglad av dubbel makt då ”den klass som är kallad att upprätta det nya samhällssystemet även om den ännu inte behärskar landet dock i sina händer i realiteten koncentrerar en betydande del av statsmakten trots att dess officiella organ fortfarande är i händerna på de gamla makthavarna” (Trotskij). Och Lenin: den folkliga regeringen under bildande ”behärskar icke statsmaktens organ men stöder sig *direkt* på folkets absoluta och odiskutabla majoritet, på arbetarna och soldaterna i vapen”. Med andra ord är det inte populariteten hos de vidtagna åtgärderna som tillförsäkrar den revolutionära parallellmakten dess livskraft, utan det faktum att den vilar på en allmän mobilisering av folket i vapen. Därför uppkommer den dubbla makten endast under perioder av allmän kris, krig och militär och politisk kollaps för den härskande klassen, ty ett samhälle under normala fredsförhållanden är oförenligt med en beväpning av massorna.

— ”Maktens tudelning’, framhöll Lenin 1917 apropå Ryssland under Lvovrepubliken och under Kerenskij, ”yttrar sig genom förhandenvaron av två regeringar.” Trots att den till sin natur är bräcklig (ty varje makt tenderar att återgå till det normala, dvs till enhetlighet, liksom pendeln strävar mot jorden) och aldrig framstår som annat än en makt *de facto* (eftersom rätten aldrig är något annat än den härskande klassens rätt att härska) tvingas det folkliga maktorganet att uppträda som en statsmakt i vardande och att utöva en legitim, oemotståndlig och offentlig tvångsmakt. Det är en regering under tillblivelse — och i den meningen kan det folkliga maktorganet *aldrig vara helt och hållet hemligt*. Det har sina egna politiska, administrativa, ekonomiska och ideologiska organ — i den mån det i sig förkroppsligar en samhällsklass under uppstigande. Detta väsentliga kännetecken av partiellt och labilt oberoende som dock är potentiellt regerings-dugligt förklarar varför den territoriella, geografiska formen (kontroll över en del av landets territorium plus kontroll över en del av befolkningen) är den mest fulländade formen av den dubbla makten. Denna form är vare sig unik eller nödvändig: de ryska sovjeterna utövade aldrig sin kontroll över något klart definierat geografiskt område. Men *under en längre tidrymd* förefaller denna geografiska form vara den enda möjliga för en folklig revolutionär makt att överleva: som den röda basen i Kina eller som de befriade FNL-områdena i södra Vietnam som än i dag är uttrycket och grundvalen för den sydvietnamesiska provisoriska revolutionära regeringens legitimitet och representativitet.

Man kan sålunda konstatera hur fritt man i fråga om den ”dubbla makten” eller den ”parallella makten” (ett uttryck som vissa MLN-aktivister föredrog framför den mer blygsamma och mer korrekta ”mot-makten”) har kunnat använda sig av *voluntaristiska begreppsöverföringar*. Eller hur de faktiskt påvisbara uttrycken för den dubbla makten (Folkets fängelse till exempel) har kunnat träda i stället för de konkreta sociala betingelser som ensamt kan möjliggöra uppkomsten av en ”annan makt”. Att åberopa Folkets fängelse som tillräckligt bevis för att den parallella makten redan existerade, var inte det i själva verket att ersätta *den sociala plattformen med en reklamskylt, den objektiva grundvalen med en symbol*, eller som vi tidigare sagt, orsaken med resultatet, *substantivet med adjektivet*? Det vore visserligen enfaldigt att en gång för alla vilja fastlägga definitionen på den ”dubbla makten” inom en så summarisk sammanfattning som den vi här gjort, och blunda för de nyskapande och

särpräglade former som en stadsgerilla i ett land som Uruguay kan ge åt den dubbla makten, detta politiska fenomen som är lika gammalt som revolutionernas historia, trots att den uppenbarligen inte, som en landsbygdsgerilla, kan tillvälla sig kontrollen över en del av landet. Men man kan trots allt inte undgå att i vissa uttalanden av MLN-representanter i detta ämne spåra en tendens att *sammanblanda de tekniskt-militära och de politiskt-sociala aspekterna på den dubbla makten*. Ehuru vi naturligtvis inte kan utesluta att det är vi själva som tar miste och att vi, förblindade av den dogmatiska bilden av den Dubbla Makten, ”sådan att hans jag blott evigheten ändrar”, är oförmögna att erkänna giltigheten av en ”teknologisk” och ny tolkning av den gamla skröpliga revolutionära ”dubbla makten”. I så fall blir det Historien som får fälla avgörandet.

Sanningen att säga framstår de problem som MLN står inför i dag inte längre i den här formen, och frågan om den dubbla makten har för närvarande bara historiskt och teoretiskt intresse: som en minnesbild eller som ett framtidsperspektiv. Vi bör emellertid akta oss för att glömma bort att frågan om den dubbla makten, om den än synbarligen dragits fram ur det europeiska proletariats annaler, i grund och botten i koncentrerad form och som *resultat* sammanfattar det centrala målet för alla nutida revolutionära förlopp: det långsamma och fortgående uppbyggandet av en proletärmakt i ett utdraget befrielsekrigs smältdegel. Maktens tudelning är endast ett koncentrerat, på europeiskt sätt utarbetat i teorin och tillämpat svar på alla de tre grundläggande frågor med vilka vietnameserna inledde sina studier av folkkriget: vilka krafter deltar i kriget? vilka politiska mål har kriget? vilka är de ledande klasserna i kriget?

Tupamaros politiskt-militära kamp slipper inte undan dessa samma frågor. Att besvara dem är omöjligt utan att återinföra den väpnade kampen i alla dess aspekter in under klasskampens dynamik, med dess uppgångar och nedgångar — fördelaktiga eller ofördelaktiga konjunkturner — och med dess olika och ändå samhöriga nivåer — ekonomisk kamp, ideologisk kamp, politisk kamp. Det är detta som kallas ”proletarisering”, en utveckling som Tupamaros redan är långt inne i. Proletarisering av den sociala rekryteringen (vilka krafter deltar i kriget?), proletarisering av den politiska linjen (vilka politiska mål har kriget?), proletarisering av den styrande ideologin (vilka är de ledande klasserna i kriget?), är aspekter som nödvändigtvis är förbundna med varandra på samma sätt som i klasskampen den ekonomiska, politiska och ideologiska kampen hör samman. Den härskande bourgeoisin och imperialismen för sin strid på alla dessa fronter samtidigt, och det underkuvade folket, nationens medvetna samhällsklasser, kan alltså inte, om de inte vill lämna fältet fritt för fiendens offensiv, lämna någon av dessa fronter obevakad.

I den mån nu detta är riktigt uppstår då frågan om *proletariseringen är möjlig utan bildandet av ett parti*. Hur skall man föra en ideologisk kamp utan något sådant som ett parti? Hur skall man leda och styra den ekonomiska kampen, på fackföreningsplanet, utan något sådant som ett parti? Hur skall man uppfånga, välja ut och utbilda nya medlemmar bland folkets proletära skikt utan något sådant som ett parti? Detta är konkreta frågor som naturligtvis bara kan besvaras konkret: för det handlar inte om att låta sig ledas av Idén om proletariats utan av de utmärkande kännetecknen för de uruguayanska proletariserade samhällsskikten, vilka inte är desamma som de sovjetiska eller de kinesiska eller de franska.

MLN-Tupamaros' stora fördel är att det redan när frågan om partiet kommer upp har möjlighet att lösa den. I själva verket har MLN under hela sin verksamma tid undan för undan, tåligt och i skymundan, sammanfört de förutsättningar som i dag skulle kunna möjliggöra en fastare politisk sammanslutning av dess aktivister och sympatisörer. Och dess stora förtjänst är att ha inlett denna utveckling fram emot bildandet av ett parti ”nerifrån”, vilket också påpekas i den redan citerade broschyren ”Parti eller kärna”:

”Mao säger: 'Endast om en politisk linje prövas av folket, dvs genom erfarenheten, kan man konstatera om den är riktig eller felaktig och avgöra på vilka punkter den är det'. Följaktligen kan

man hävda att MLN under alla dessa år har gjort mer än någon annan för att skapa partiet och vinna massorna. Mycket fattas ännu: militär styrka, erfarenhet på flera områden, stödet från massorna, aktivister. Det vore meningslöst att försöka uppskatta den tid det kommer att ta oss att avhjälpa dessa brister, men resultatet kommer att uppnås tack vare hundratals anspråkslösa aktivisters ihärdiga, hängivna och konkreta arbete. Det kommer att bli resultatet av många framgångar, många missgrepp, många segrar och många nederlag. Men det kommer inte att vara resultatet av något totalt hjärnors vilja, nycker, dekret eller bryderier.

För att få till stånd ett parti räcker det inte med att utropa det eller med att anta de yttre formerna, kalla sig parti, ge ut publikationer, dela ut flygblad, fördela ansvarsbefattningar, gå ut med sin politiska linje till massorna etc. Sådana formaliteter är nästan alltid en ursäkt för ineffektivitet och handlingsoförmåga, för att slippa det tålmodiga arbete som vi sedan flera år tillbaka håller på att genomföra, i form av militära aktioner, ute i staden, i vårt arbete med att lösa alla de svåra tekniska problemen, bland fackföreningarna, i fängelserna, i de underjordiska cellerna, bland studenterna, bland lantarbetarna, i staden och uppe i inlandet.”

Detta långsamma, tålmodiga organisationsarbete bland massorna är i sig självt alldeles tillräckligt för att slå hål på den av Tupamaros fiender så omhuldade, enfaldiga föreställningen enligt vilken Tupamaros bara är överambitiösa och äventyrliga småborgare som älskar att se sitt namn i tidningarna och som ”tar sin otålighet för ett teoretiskt argument”, osv. Det vore bättre att hålla inne med klichéerna: Tupamaros har, på sitt eget sätt och i tysthet, praktiserat en ”masslinje”, som kommer att ge deras parti mera av vitalitet och effektivitet än många andra. Dvs om de över huvud taget en dag kommer att framträda som parti. Sant är att man inte kan grunda ett parti med formalistiska metoder, men att därav dra slutsatsen att grundandet av ett parti genom själva sin definition bara är en formell gest vore ett felslut. Att tillbakavisa karikatyren av en riktig tankegång hindrar inte att tankegången i sig själv fortfarande är riktig.

När det ses helt oberoende av andra faktorer, som ett val mellan två organisationsformer, är frågan parti eller kärna otvivelaktigt ett falskt, dvs felaktigt ställt, problem. Om den ”underjordiska armén” visar sig vara en organisationsform som under en viss tid och till en viss gräns kan på ett tillfredsställande sätt lösa problemet, göra det möjligt att knyta nära och mångsidiga förbindelser med de arbetande massorna, ge uttryck åt deras förhoppningar och svara mot deras behov, i så fall är det den formen man bör välja. Men om det för att *vidmakthålla* dessa förbindelser, förbättra ledarskapet inom massornas frontorgan, befästa den proletära ideologins ledande roll inom den egna organisationen och för dess militära aktioner, kan visa sig nödvändigt att omskapa sig till parti eller tillskapa en legaliserad politisk parallellorganisation, i så fall måste man tillgripa en mer utvecklad organisationsform. Detta ”måste” betyder här inte ett återkallande till den renläriga ordningen eller en förpliktande föreskrift, bara en erinran om nödvändigheten att anpassa sig efter föreliggande omständigheter.

För en politiskt-militär organisation som MLN är frågan om de förbindelser man upprätthåller med massorna, de kanaler genom vilka man säkrar dessa förbindelser, de organ med vars hjälp man möjliggör rekrytering, utbyte av informationer etc, ingen underordnad fråga eller någon lyxartikel. Det är den fundamentala politiska och militära frågan, den som inte bara sätter dess politiska existensberättigande på spel utan samtidigt också dess möjligheter att överleva militärt. Ty militär förintelse och politisk isolering är i grunden ett och detsamma, och för repressionen står de båda som en och samma målsättning. Detta blev uppenbart då regimen efter den 14 april tog alla sina resurser på det politiska fältet liksom i massmedia i anspråk för att isolera Tupamaros, avskära dem från alla andra vänsterorienterade organisationer, politiska såväl som fackliga, slå in kilar mellan Tupa-maros och fackföreningsledarna, mellan Tupamaros och kommunisterna (så till exempel genom de kommunikeer som de Förenade styrkorna välvilligt — ofta i retuscherat skick — spred i pressen och som återgav kritiska omdömen om andra vänsterkrafter i vissa interna MLN-

dokument). Ett militärt tillintetgörande av en revolutionär organisation förutsätter att den först ställs utanför det politiska livet. Trots alla ansträngningar och trots vissa enstaka framgångar har repressionen i Uruguay inte lyckats isolera Tupamaros från massorna. Men i längden är en underjordisk armé utan en samverkande legal organisation lättare att isolera, att kväva, än en politisk rörelse. Partibildningen — antingen man kallar det parti eller inte — blir därför i en viss fas av kampen även en *militär* nödvändighet.

Översatt i organisationstermer aktualiserar denna nödvändighet en besvärlig och motsägelsefull uppgift: hur skall man *samtidigt samordna och hålla isär* den militära organisationen å ena sidan och den legala massrörelsen å den andra? Hur skall man föra in det revolutionära våldet i massrörelsen utan att äventyra de underjordiska soldaternas säkerhet och effektivitet och inte heller äventyra den legala rörelsens säkerhet och effektivitet? Kryssa mellan Scylla och Karybdis är svårt och fordrar i det här sammanhanget stor politisk skicklighet. Å ena sidan löper man till exempel risken att dra bort arbetaraktivister från deras naturliga kampfront, fackföreningarna, och driva dem under jorden, avskära dem från deras familjer och deras sociala miljö — vilket tunnar ut och försvagar den legala massrörelsen till förmån åtminstone temporärt) för den underjordiska militära organisationen. Å andra sidan löper man risken att alltför brutalt eller alltför snabbt utnyttja vissa legala kampmedel genom att låta organisationens aktivister avslöja sig och därigenom både i repressionens och de allierades ögon brännmärka självständiga och offentliga kamporganisationer (så som inträffade efter ”El Cordobazo”¹⁷ med vissa oberoende och stridbara fackföreningar inom metallindustrin i Córdoba, vilka omedelbart förvandlades till ”massorganisationer” för ett flertal underjordiska gerillagrupper). Även Tupamaros har varit utsatta för dessa båda motsatta men lika farliga blindskär, och med dessa stundom bittra erfarenheter i minnet kan de i dag navigera säkrare:

”Det fanns en period i MLN:s historia då man drog aktivister från massorganisationerna för att de skulle ägna sig åt den viktigaste uppgiften: att skapa den väpnade organisationen. Varje fackföreningscell var i första hand en rekryteringscentral, men efter hand som vi växte blev det inte endast frågan om att rekrytera aktivister, utan under trycket av denna tillväxt och de nya möjligheter den öppnade kunde vi och måste vi studera varje massorganisations särskilda problem och själva inta en dynamisk attityd. Så länge våra styrkor var fåtaliga var de celler vi ägnade oss åt också fåtaliga; de övriga överläts åt andra rörelser. I dag kan vi och bör vi inte längre arbeta på det sättet” (*Partido o Foco, Falso Dilema*, s 11).

Som vi ser är ”proletariseringen” av en underjordisk politiskt-militär organisation inte bara ett utomordentligt väsentligt, oundgängligt och samtidigt sympatiskt slagord: det är också ett besvärligt problem som det inte är lätt att överföra till konkreta termer i organisationsarbetet och som uppställer en mängd praktiska alternativ i det dagliga livet, alternativ som det inte kan vara särskilt bekvämt att dag för dag behöva ta ställning till. I den mån som denna proletarisering innebär om inte en omvändelse så åtminstone en förändrad inriktning när det gäller aktivisternas rekrytering, deras levnadssätt och deras ideologi är den tvivelsutan det bästa motgiftet mot alla de ”ismer” som MLN vid någon tidpunkt kan ha varit behäftad med. Men den är ingen mirakelmedicin som man behöver ta in en gång för alla. Den framgår inte ur något teoretiskt avgörande eller ur något administrativt beslut som en vacker dag fattas av ledningen i toppen; den växer fram ur en lång, envis och lyhörd praktisk verksamhet. Också i det fallet har MLN utgått ”från basen” och från de praktiska erfarenheterna, i överensstämmelse med sina ursprungliga och ständigt fasthållna intentioner. Detta praktiska synsätt har Tupamaros i själva verket tvingats till genom omständigheterna, innan de ens övervägt det i teorin. Detta är, om man så vill, ett nytt bidrag från fiendens sida till MLN:s fond av erfarenheter, en ny form för repressionens ofrivilliga samarbete med de undertryckta. Genom att med sin fulla kraft slå näven rakt in i det revolutionära getingboet har repressionen bara åstadkommit att den spritt ut Tupamaros vitala nervcentra över samhällets alla lager och över

¹⁷ Student- och arbetarrevolten i Córdoba 1969, som markerade början till slutet för militärdiktaturen.

landets alla hörn, och på samma gång tvingat dem att söka skydd och försvar hos även de fattigaste befolkningsskikten. Genom att sätta organisationens normala funktionsmekanismer ur spel, genom att slå ned på en stor del av de ledande organen, har de Förenade styrkorna lämnat många Tupamarosaktivister åt sig själva, åt sin egen initiativförmåga, sin egen uppfinningsrikedom, sin egen förmåga att komma ned på fötterna; och just därigenom har de Förenade styrkorna släppt lös en tidigare oanad flod av folklig solidaritet, av ömsesidig hjälp, och frammanat en mycket intimare sammansmältning av aktivisterna med folket. Med allt vad den kunnat medföra av nödtvungen improvisation kan denna Tupamaros forcerade proletarisering måhända en dag komma att räknas som fördelen med det taktiska nederlaget 1972.

Sammanfattning

Det har sagts om och om igen: även Pyrrhus jublade över sin seger, och det vore fel att förmena denna lamentabla regim den självbelåtenhet och den förtjusning den just nu visar upp. Genom att ha hemfört den batalj som utlöstes den 14 april men som förberetts långt i förväg ger det civila oligarkiska systemet ett osvikligt intryck av att ha förlorat kriget för gott, och man unnar det gärna att avnjuta sina sista år så som det föresatt sig. Snart nog kommer det att tvingas betala ut solden åt dessa fordrande militärer som trängs vid portarna utanför presidentpalatset och som kanske inte accepterar någon annan lön för de tämligen motbjudande uppdrag de utfört än de röda sammetsfåtöljerna. Utan tvivel behärskar de redan nu en del av statsapparaten, men möjligt är att de inom en nära framtid kommer att begära den officiella bekräftelsen på en utveckling som redan är ett faktum.

Ty när allt kommer omkring skall historiens ironi, som vi vid något tillfälle varnat för, visa sig mer obarmhärtig och mer hånfull gentemot dagens skenbara segerherrar än gentemot de föregivet besegrade.

Å ena sidan är det sant att Tupamaros, det liberala Uruguays dödgrävare — ett Uruguay som, kan man säga, ljutit en naturlig död, den ekonomiska kvävningsskörden — delvis själva begravs med det lik de jordfäste. Då de grävde sin fiendes grav grävde de sin egen. Den revolutionära mullvaden grävde så grundligt sina underjordiska gallerier och gångar att den belägrade fästningen störtade samman över dess eget huvud.

Må så vara. Men å andra sidan blev denna ”likvidering” av Tupamaros som regimen en tid påstod hade genomförts möjlig bara därigenom att landet tupamariserats, som en milt sarkastisk Tupamaro en gång uttryckte det. Och denna allmänna tupamarisering innebär att Tupamaros inom kort kommer att återuppträda på scenen, offentligt och med ny styrka. Den föregivna likvideringen har med andra ord undan för undan skapat de förutsättningar som kommer att göra de likviderades återvändande oundvikligt. För regimen kommer det till slut att visa sig ha varit en dålig affär. Mycket blod har spillts till ingen nytta. Brott har begåtts som var långt ifrån perfekta, och dessutom onödiga. Så länge som de djupaste orsakerna till vad regimen kallar ”subversionen” fortfarande existerar och, vad mera är, frodas mer än någonsin tillförne, kommer följderna ständigt att infinna sig, och subversionen lovar att bli lika prövande för motståndarens nerver som den lerneiska hydran måste ha varit för Herakles. Armén har kort sagt ännu inte slutat uppträda som Uruguays polis, men en dag måste den ändå ge sig ut ur sina tortyrkamrar, ty ännu har vi inte sett något exempel på att poliser på längre sikt kan lösa allmänna nationella krissituationer och finna ekonomiska, politiska och ideologiska utvägar ur en ohållbar situation.

En epok är alltså avslutad i Uruguay, en fas i MLN:s och det härskande borgerliga systemets liv. En våldsam revolutionär anspänning ”revolutionerar” både sina egna aktivister och deras fiender. I den betydelsen har en förändring inträtt i båda lägren, och ingen av motståndarna kommer någonsin mer att bli densamme som förut. Bör denna dubbelsidiga dialektik föranleda oss till att tala om faran för att de båda motsatta lägren ömsesidigt tillintetgör

varandra? Nej, ty skenet bedrar: kampen är ojämn. Tupamaros har fått se sina främsta försvarslinjer upprivna, men bakom sig — eller snarare framför sig — har de tillgång till en reserv och till en aktionsmarginal som deras motståndare inte förfogar över, och som utgörs just av denna strukturella ekonomiska kris som är olöslig inom ramen för en beroende kapitalism och som i och med att den förvärras långsamt kommer att göra Uruguay till ett livsodugligt land, ett ohållbart samhälle. För sin del är regimen krisens fånge, den kan varken röra sig framåt eller tillbaka, och den kan inte i det oändliga stampa på samma fläck. Därför kommer man åter att få höra talas om Tupamaros — under ett eller annat nytt namn, i en eller annan ny aktionsform — då deras ömkliga torterare av i dag för länge sedan försvunnit ner i historiens fallucka. Just nu föreställer sig kanske någon minister med fylld buk och tom hjärna att han genom att hänvisa de fängslade revolutionärerna till isoleringen i Montevideos ensamceller har gjort sig av med dem för gott. Men posterna skiftar redan och ministerns mage kommer att ha reducerats till platt intet den dag då Tupamaros åter kan andas frisk luft.

III. Guatemala i samarbete med Ricardo Ramírez¹⁸

Guatemala

108 809 km².

Mer än 5 milj. inv. 1970. Befolkningsstillväxt 3,1 procent. Den folkrikaste av de centralamerikanska staterna. Barndödlighet: 88 promille.

44 procent av befolkningen är av indianskt ursprung, lever i huvudsak på högplatåerna; de största etniska grupperna är *quiche*, *kalchiquele*, *mam* och *chol*. 90 procent av indianbefolkningen är analfabeter.

Två tredjedelar av befolkningen betecknas som "lantbrukare". Jordbruket (huvudprodukter: kaffe, bomull, rörsocker och bananer) utgör 80 procent av exporten och ca 30 procent av den inhemska nationalprodukten.

88 procent av jordbrukarna äger 14 procent av den odlingsbara jorden; 2,2 procent kontrollerar 72,2 procent.

En tredjedel av stadsbefolkningen lever i huvudstaden, Ciudad de Guatemala, 580 000 inv. andra betydande städer: Quetzaltenango och Toconicapan på högplatåerna, Esquintla vid Stillahavskusten och Puerto Barrios (23 000 inv.) vid Atlantkusten.

Myntenhet: 1 quetzal=ca 5 Skr.

Inkomst per capita: enligt centralbankens beräkningar har 66 procent av den aktiva befolkningen en inkomst understigande 95 dollar om året.

Inledning: Arbenz' störtande och dess innebörd

I början av 1954 anlände till Ciudad de Guatemala, närmast från Costa Rica, en mager och smutsig 26-årig resenär med kortklippt hår och i stället för skjorta en urtvättad röd undertröja som kom honom att likna en bohem eller en trashank. Till yrket var han läkare. Det kom vid denna tid många människor — venezolaner, peruaner, kubaner, dominikaner etc — till detta land som stod mitt uppe i revolutionen: Guatemala i början av femtitalet var ungefär som Santiago de Chile i början av sjuttitalet: tillflyktsorten för alla av politiska skäl landsflyktiga latinamerikaner. Denne kultiverade, hövliga och tillbakadragne landstrykare sågs aldrig utan sin munvaporisator, ty han var astmatiker, och aldrig heller utan sin *mate* och sin *bombillo*,¹⁹ ty han var argentinare. Vetgirig och nyfiken på händelser, landskap och människor genomkorsade han landets inre, till fots eller liftande och med sin sovsäck som enda bagage. I huvudstaden bodde han växelvis hos en ung sociolog som samtidigt var juridikstuderande och ledare för Kommunistiska ungdomsförbundet, Edelberto Torres, hos en tidigare ekonomiminister med progressiv inriktning, Alfonso Bauer Paez, eller också i en tämligen usel pension som var tillhåll för Nico López och andra kubanska landsflyktiga som sluppit undan efter Moncada-attacken. Denne utomordentlige schackspelare som hyste ett djupt intresse för revolutionen väckte ibland misstro hos kommunisterna, vilka vid denna tid delade regeringsansvaret. Han sade att det i detta land fanns alltför stor frihet för frihetens fiender, att kontrarevolutionära konplotter och stämplingar verkligen alltför lättvindligt kunde genomföras och att folket utan dröjsmål borde begära vapen av regeringen i stället för att förlita sig på dess goda vilja. En dag kom han dragande till Kulturhuset med en handbok i sprängämnesteknik under armen,

¹⁸ Författare till *Lettres du front guatémaltèque*, Maspero 1970.

¹⁹ *Mate*, Argentinas "nationaldryck"; dess heta ångor kan inandas från en *bombillo*, en kalebass med tillhörande metallpipett.

vilket sågs med synnerligen oblida ögon av de därvarande framstegsvänliga demokraterna.

Denne svärmare som var så egenartat lugn och återhållsam i sina uttalanden hette Ernesto Guevara, och det var vid denna tid som man i Guatemala började kalla honom kort och gott för Che — guatemalteknernas förtjusning är att hitta på smeknamn åt alla i sin omgivning.

När hotet om en ”yankee”-intervention ryckte närmare anmälde sig Che som frivillig till de s k Folkbrigaderna, ett förband som aldrig skulle komma längre än till förberedelsestadiet. Under väntetiden var han, liksom sina kamrater, under flera dagar kasererad i Kommunistiska ungdomsförbundets lokaler. Che oroades av denna passivitet och över att den omtalade vapendistributionen hela tiden uppsköts till morgondagen, men hans kommunistiska kamrater insisterade på att de måste hysa förtroende för partiet och för regeringen som visste vad de gjorde. När Castillo Armas med sina legosoldater invaderade landet vägrade de medsamman-svurna ledarna för den guatemaltekniska armén att hörsamma presidentens order att distribuera vapen åt folkbrigaderna, och den 26 juni på kvällen ingav Arbenz sin avskedsansökan. På Kommunistiska ungdomsförbundet antingen grät man i ilska eller kräktes av äckel när nyheten kom i radion; därefter kom ordern om att man skulle skingras. Allmän upplösning, rädde sig den som kan ... Inom två timmar var hela det demokratiska motståndssystemet upprivet. Che, som var isolerad och utan förbindelser när alla hans kamrater försvunnit, begav sig till Argentinas ambassad där han tillbringade mer än två månader, halvt som beskyddad halvt som fånge, med att fundera och diskutera — med det hundratal flyktingar som tillsammans med honom tältade på ambassadens gård — över orsakerna till nederlaget och med att spela schack och fotboll: hans gladlynthet var som en explosion i den allmänna demoraliseringen. Därefter begav han sig till Mexico med en guatemalteknisk vän, ”el Patojo”, och tillsammans etablerade de sig som gatufotografer för att klara livhanken innan Che blev sportjournalist vid den argentinska pressbyrån. Där infördes han av Nico López i kretsen av de kubanska flyktingarna, där han en kväll träffade en annan idrottsintresserad, pank och entusiastisk intellektuell: Fidel Castro.

Störtandet av Arbenz' nationellt-demokratiska regim 1954 var den allt avgörande erfarenheten för vår tids latinamerikanska revolutionära rörelser, så att säga deras negativa gjutform. Det blev läroboken och den fixa idén för de kubanska ledarna, som därigenom lärde sig den revolutionära marxismens grundläggande läxa, föryngrad och överförd till amerikansk jord: revolutionens enda garanti ligger i förstörandet av den borgerliga statsapparaten, mobiliserandet och beväpnandet av folket och avväpnandet av dess fiender. Den läxan lärdes alltför sent av Arbenz själv, vilken senare tog sin tillflykt till den kubanska revolutionen och i augusti 1960, vid den Latinamerikanska Ungdomskongressen, hyllades så här av den argentinske före detta ”agitatorn”:

”Vi vill rikta en särskild hälsning till Jacobo Arbenz, presidenten i det latinamerikanska land som först av alla dristigt vågade höja sin röst mot kolonialismen; ett land som med en modig och genomgripande jordreform kunnat motsvara jordbruksbefolkningens förhoppningar. Vi vill också uttrycka vår tacksamhet för det exempel han ställde upp för oss och för att han gav oss möjlighet att med bestämdhet fastställa de svagheter hans regering inte förmådde övervinna. Det är därigenom som vi fått möjligheten att angripa roten till problemet och med ett enda hugg avväpna alla dem som makten och maktens lakejer har grundat sin ställning på.”

Hyllningen var tvetydig liksom den man den ägnades, fången som han blivit mellan demokratin och revolutionen, skärningspunkten mellan två epoker.

År 1944 var Guatemala ett jordbruksland som producerade kaffe och bananer för export, ett land med många hantverkare och få arbetare och med tjugo inhemska dialekter förutom spanskan; 53 procent av befolkningen var inhemsk, men utan etnisk eller kulturell enhetlighet; de övriga utgjordes av mestiser eller *ladinos*, en beteckning med mer social än rasmässig innebörd som används om alla dem som övergivit eller aldrig tillämpat de inföddas

levnadssätt.²⁰ Alltsedan 1900-talets början, då Estrada Cabrera till Minor C. Keith, grundaren av det beryktade United Fruit Co, överlät dels en påbörjad järnvägslinje, dels Guatemalas Atlanthamn Puerto Barrios, var landet ockuperat av United Fruit (bananplantager, transportväsen) i konkurrens med de tyska firmorna (kaffe, bankväsen, sjöfart, elektricitetsnät). General Ubico (förebilden för den bondetyrann som Miguel Angel Asturias förevigade i *Presidenten*) såg sig sedermera under andra världskriget nödsakad att nationalisera de tyska tillgångarna i landet och upplåta ett flertal militärbaser åt US Army.

Härigenom skakades grundvalen för den traditionella, på export av jordbruksprodukter grundade, ekonomin, och i juni 1944 tvingades diktatorn att avgå efter en generalstrejk utlyst på initiativ av folkskollärarkåren och universitetet. Efter axelmakternas nederlag var tiderna överallt gynnsamma för den glada demokratin. Den nya uppstigande medelklassen såg i denna ”öppning” sin möjlighet att bryta sin väg in i statsapparaten, vilken dittills varit den av det nordamerikanska kapitalet kontrollerade kaffeoligarkins privata egendom. De begärde en ny författning och allmänna val, och de generaler som efterträtt Ubico satte igång med att förbereda en valfars. Men missnöjet, som hade nått även de unga arméofficerarna, ledde till en allians mellan civila och underordnade officerare, vilka gjorde uppror den 20 oktober 1944 och krossade den gamla godsägarbyråkratin. Hela Guatemalas historia sedan dess framstår som kampen för att omintetgöra — från de reaktionära krafternas sida — eller för att vidareutveckla — från de revolutionäras sida — verkningarna av denna inledande episod.

De tio närmast följande åren markerade Guatemalas demokratiska vår. Denna period kan avdelas i två etapper:

1. Mellan 1945 och 1950, under president Arévalo, professor i filosofi som länge levt i landsflykt i Argentina och som politiskt hörde hemma någonstans mitt emellan den borgerliga reformismen och socialdemokratin (liksom vid denna tid Haya de la Torre i Peru, Paz Estenssoro i Bolivia och Rómulo Betancourt i Venezuela), öppnades för första gången de demokratiska rättigheterna för den progressistiska småbourgeoisin. Dessa nymodigheter gav bland de förfördelade klasserna och intressena upphov till en störtflod av komplotter (ett trettioåtal under loppet av sex år), som i sig själva var blygsamma nog men djärva för tidsläget och för att vara i Guatemala. Det gick så långt att Arévalo såg sig nödsakad att begära hemkallandet av deras orkesterledare, den nordamerikanske ambassadören Richard C. Patterson.
2. Hans efterträdare Arbenz (1950-1954), den mest bemärkte militäre ledaren vid upproret 1944, tvingades för att vidmakthålla och fortsätta den påbörjade utvecklingen att mitt under det kalla krigets och maccarthysismens höjdpunkt lansera en borgerligt-nationalistisk offensiv. Arbenz kommer att gå till historien som upphovsmannen till den jordreform som gav land åt något hundratusental egendomslösa bönder: ehuru den var kapitalistisk till sitt innehåll underminerade den icke desto mindre storgodsägarnas maktställning, såväl de inhemska som de utländska. Det plötsliga uppvaknandet bland lantarbetarna och de fattiga bönderna, som organiserade sig i nationella fackföreningar, kommunistpartiets (PGT) växande inflytande i det offentliga livet, framträdandet av en ny företagar- och ämbetsmannabourgeoisin, kyrkans opposition, den antikommunistiska propagandans grepp över medelklassen i städerna — alla dessa faktorer samverkade till att omforma klassintressenas struktur inom landet och polarisera dem i två stora block kring de två motsatta ytterlighetsriktningarna. Inför denna fara enades den härskande klassen över alla personrivaliteter och intressekonflikter under sin mest beslutsamma grupp, MLN,²¹ under ledning av Mario Sandóval Alarcón, med valspråket

²⁰ Se Jean-Loup Hébert och Guzmán Bockler, *Guatemala: una interpretación histórico-social*, Siglo Veintiuno, Mexico D. F. 1970.

²¹ Guatemalas arbetarparti, grundat den 28 september 1949. Dåvarande generalsekreterare: José Manuel Fortuny (1949-1954).

MNL, ”Nationella befrielseörelsen”; detta groteska namn valdes alltså av den kontrarevolutionära rörelse som organiserades av CIA och störtade Arbenz 1954 och som fortfarande bär samma namn ...

”Dios, Patria y Libertad” och med en organisation kalkerad på den spanska Falangen.

Regimens internationella isolering, Dulles' och Eisenhowers beslut att intervensera militärt och, framför allt, arméns vägran att stödja den revolutionära regimen mot så mäktiga fiender, allt samverkade till att vågskålen slog över till förmån för den extrema högern, det fascist-inspirerade och obskurantistiska uttrycket för storgodsägaroligarkin.

Kontrarevolutionen 1954 inledde i Guatemala det organiserade våldets era, för att tala med en av den segrande högerns egna ledare, och den vita terrorn som regeringssystem. Denna utveckling har ägt rum längs en obeveklig och ständigt stegrad kurva intill den dag som i dag är (med några små inbuktningar under Ydigoras regim, som inleddes 1957 och som till en början förde fram slagordet ”nationell försoning”). Den överväldigande majoriteten av dem som dragit nytta av jordreformen jagades iväg från sina ägor och massakrerades ofta av de tidigare ägarnas milistrupper och av armén. Samtliga folkliga, politiska, fackliga och kulturella organisationer avskaffades med ett penndrag. Den enda motståndskärnan som fick kvarstå var universitetet, tack vare dess okränkbara självstyre (som uppnåddes redan 1922 och som studenterna försvarade med sitt blod i juni 1956).

Så snart den överhängande faran var över och så snart Imperiets strategiska intressen säkrats började rivaliteten mellan de härskande grupperna åter att bryta fram till ytan, med sin vanliga svit av maktkriser och politiska mord (som det på ”Befriaren” Castillo Armas 1957). Men efter hand fortskred arméns benägenhet att uppträda som institutionell skiljedomare mellan de olika fraktionerna och som ett samfällt uttryck för systemet och dess intressen (där jordägaroligarkins gamla intressen och den nya industri- och ämbetsmannabourgeoisins sammanfaller, under Imperiets överhöghet) under hela 1960-talet: skräckväldet har i dag till och med i sina missgrepp blivit en byråkratisk rutin under militär kontroll.

Följande snabba kronologi sammanfattar det väsentligaste: Historiskt sett är våldet i Guatemala i första hand och under lång tid den revansch som tas av bourgeoisin och de besittande klasserna, vilka utmanats men aldrig avväpnats genom en följd av fredliga reformer som mera syftade till en omfördelning av de samhällseliga tillgångarna än till en omvälvning av dess produktionsförhållanden. Det revolutionära våldet framstår, då det bryter fram i början av 1960-talet, som ett senkommet och maktlöst svar från de exploaterade, som en åtgärd i självförsvar, ett fåfängt sprattlande för att överleva. Men det är de härskande klasserna som har lärt de behärskade våldets språk.

1. Uppbyggnaden av ett kampmedel

1. ”13 november-rörelsen”

Föregångsmännen i det revolutionära kriget i Guatemala var unga officerare ur armén. Den första antiimperialistiska resningen efter Arbenz' störtande, 1960, genomfördes av de bästa eleverna ur den nordamerikanska arméns djungelskolor (i Fort Gulick och Fort Bragg). Vadan denna paradox?

De improviserade väpnade banden från förra århundradet, underlaget för den politiska makten och för dem som agerade under inbördeskrigen, omvandlades efter den liberala revolutionen 1871, då den allmänna värnplikten infördes och, framför allt, kadettskolan, det s k Polytekniska institutet grundades (1873), till stående yrkesarmé. Trots att kretsarna kring presidenten regelbundet hämtades bland generalerna var det först i och med den demokratiska revolutionen 1944 som den militära institutionen som sådan fick en förhärskande ställning inom det nationella livet. Liksom en stor del av sina medarbetare var Arbenz själv officer. Men djupt antikommunistisk som armén på några undantag när var, vägrade den i det avgörande ögonblicket att verkställa presidentens order om vapendistribution till befolkningen, och det var med arméns tysta men kompakta samtycke som Castillo Armas'

expeditionskår, utrustad och finansierad av CIA, kunde återupprätta ”lag och ordning”. Den reguljära armén kände sig emellertid i dubbel mening utmanad genom legosoldaternas intåg: först i sin egenskap av *institution*, eftersom de av Castillo Armas i hast hoprafsade styrkorna gjorde min av att vilja upphöja sig till stående armé; vidare i sin egenskap av *nationell*, inför dessa utländska knektar som uppförde sig som på härtagan mark. I augusti 1954 gjorde kadetterna vid Polytekniska institutet uppror, belägrade legosoldaternas högkvarter och tvingade en bataljon ”befriare” runt på stadens gator med händerna i vädret. Flygvapnet måste inkallas för att kväva myteriet. Som repressalieåtgärd stängdes kadettskolan för tre år framåt och då den öppnades igen reducerades kurstiden från fyra år till två, för att ta igen den förlorade tiden. Det betydde sänkta inträdeskrav och en mer folklig rekrytering (bland den fattigare småbourgeoisin) för en hel ny generation av kadetter.

Regimens uppenbara korrupktion (den hade börjat återlämna de av Arbenz exproprierade tyska lantgodsen till de gamla ägarna), de dåliga lönerna, återinsättandet på befälsposter av ”linjeofficerare” (meniga som stigit i graderna och promoverats utan att ha genomgått Polytekniska institutet) som var mer konservativt och traditionalistiskt inriktade än de andra, och framför allt närvaron inom landet av en kår av privilegierade legosoldater — de kubanska ”gusanos” som låg i träning inför landstigningen vid Grisbukten — underblåste missnöjet bland dessa unga officerare, sårade och svikna som de var i sin nationella självkänsla. Vi erinrar oss att Eisenhower 1960 hade begärt av den guatemaltekkiske presidenten upplåtandet av en del av sitt territorium för förberedelserna till ett anfall mot Cuba. Den guatemaltekkiska militären var förbjuden tillträde till denna hemliga bas, som installerats på en av president Ydígoras Fuentes personliga egendomar (”La Helvetia”). De hade bara i uppdrag att ombesörja det yttre försvaret av lägret och var förlagda i vaktställningar i utkanterna. Några, de bästa eleverna vid krigsskolan, hade utsetts till ersättare för de nordamerikanska och puertoricanska instruktörerna, men inom lägret fick de inte vistas i samma lokaler eller inta sina måltider i samma mässar som dessa. Denna segregering, hos vissa förenad med ett slags vag sympati för Fidel Castro (nordamerikanernas ideologiska arbete inom de latinamerikanska arméerna hade ännu inte inletts, och vid denna tid fanns ännu inga antikubanska stämningar inom officerskåren) påskyndade bildandet av en *loggia*, ett hemligt brödraskap, inom armén kallat ”Jesu sällskap” (ehuru dess medlemmar stod närmare frimurarna, vilka hade stött Arbenz 1954, än de stod jesuitorden).

Denna strömning, född som den var ur ett slags nationell förödmjukelse, konfessionslös, nationalistiskt inspirerad, präglad av modernism och moralism men utan något definierat politiskt program, för tanken till en centralamerikansk version av den ungturkiska rörelsen. Dess idégivare, Alejandro de León (promoverad till major vid Polytekniska), och dess övriga förgrundsfigurer som snart skulle komma att bli ryktbara, var kaptener eller löjtnanter och hade utgått från städernas småbourgeoisin (Trejo, Turcios) eller från landsbygdens (Yon Sosa, bondeson). Tillsammans med andra, äldre och mindre ”progressistiska” ledare iscensatte de ett samtidigt uppror i landets viktigaste garnisoner, stödda av en tredjedel av arméns 120 officerare och 3 000 soldater. Men då aktionen skulle inledas, den 13 november 1960, var det bara två militärbaser som reste sig: Zacapa och Puerto Barrios.²² I huvudstaden var allt lugnt. Rebellerna försökte dra sig tillbaka upp mot inlandet, utan tunga vapen, tillsammans med avdelningar ur militärpolisen; på vägen angreps de av de exkubanska piloterna och den lilla luftarmada som CIA samlat ihop för att stödja landstigningen vid Grisbukten. Rebellerna i Zacapa — ett femtiotal — i östra delen av landet, drog över till det angränsande Honduras; de i Puerto Barrios, den stora Atlanthamnen, skingrades. Av 200 officerare som anslutit sig var det bara ett trettiotal som skred till aktion. I gryningen den 13 november insåg de högre officerarna att misslyckandet var oundvikligt och sökte skydd på ambassaderna i

²² Se Yon Sosas berättelse: ”Breves apuntes históricos del movimiento revolucionario 13 de noviembre” i *Revolución socialista*, organ för MR-13, november 1967.

huvudstaden. De yngsta gjorde motstånd till dess deras ammunition tog slut: Yon Sosa, Loarca och Trejo. Utan stöd från civilbefolkningen och övergivna av sina chefer gick de under jorden och drog sig undan till de angränsande länderna. Borde de inte, dessa unga progressistiska officerare, ha stannat kvar i armén för att underminera den inifrån? Kanske — men vid denna tid hade de ingen som helst strategisk överblick, ingen global uppfattning om revolutionen, och deras synfält var helt begränsat till den traditionella militära putschismen. Och i vilket fall som helst hade de bränt sina skepp i och med att de gjorde uppror. Denna generation av unga progressistiska officerare framstår dock som den sista: när de en gång är döda kommer de, i varje fall hittills, inte att ha fått några efterföljare.

2. Försöken 1962

Den 6 mars 1961 återvände tjugotre sammansvurna — f d upprorsmän från Zapata och från andra platser — i hemlighet över gränsen från Honduras. Så snart de satt sin fot på hemlandets jord fick de av de småborgerliga politiska partierna, vilka slutit sig samman för att göra slut på Ydígoras Fuentes vacklande regim, veta att en statskupp stod för dörren och att varje förhastat initiativ från deras sida bara kunde bli till hinders. Medlemmarna i MR-13 gav efter för politikernas skäl och återsamlades i huvudstaden i avvaktan på utvecklingen. Trots att de på det politiska planet fortfarande var nybörjare hade de redan vunnit en betydande mognad under bara några månader. Efter deras misslyckade kuppöversök hade de sett och känt realiteten i den folkliga solidariteten, som hade omgett dem och skyddat dem hela vägen under deras återgång genom landsbygden och under deras landsflykt. Trasiga och barfota bönder hade erbjudit sig visa dem vägen och gömt dem hos sig, delat sin magra soppa med dem och därigenom givit dem möjlighet att komma in i en sorts andra andning. När de var besegrade och jagade hade dessa akademimilitärer längs hela sin väg mött folket, dess elände och dess förhoppningar. Deras grundinställning kom att ta intryck därav. De upptäckte att maktkamperna ”däruppe” var meningslösa, att revolutionens verkliga tändande gnista inte fanns i militärförläggningarna utan ”därnere”, bland de tillbakasatta och utblottade. I Ciudad de Guatemala träffade de studenter, och, för första gången, representanter för kommunistpartiet: det var en ny horisont som utbreddes sig framför dem.

Kort tid därefter, i början av 1962, överraskades löjtnant Alejandro de León, gruppens hjärna, på en gata i huvudstaden och sköts ner av en polispatrull. Det blev för alla ett svårt slag, men hämden kom blixtnabbt. Som gamla officerare hade de fortfarande bibehållit kontakter med det militära underrättelseväsendet, och därigenom kunde de identifiera och lokalisera chefen för regimens hemliga polis, Ranulfo González. Utan tvekan iscensatte rörelsens tre ledare, Yon Sosa, Turcios och Trejo, ett attentat mot honom och sköt honom med kulsprutepistoler i hans bil mitt i staden. Avrättningen av polischefen fick till följd att undantagstillstånd omedelbart infördes. Efter en del skärmytslingar i huvudstaden där deras situation snabbt blev ohållbar begav sig MR-13-medlemmarna till departementet Izabal, där United Fruit har sina mest betydande plantager; där överföll de två militärpatruller och förstörde det amerikanska bolagets lokaler. Tillsammans med soldaterna, som anslutit sig till dem, och med de bönder som slöt sig till dem under vägen, delade de för att undkomma förföljarna upp sina styrkor i flera olika grupper och drog upp i bergen efter att ha avtalat om sin återsamlingspunkt. Målet var fortfarande att bemäktiga sig militärbasen i Zacapa, landets största befästa garnison. Vid denna tid var gerillan för dessa militärer som trotsat förvisningsdekretet även om de medgivit dess nödvändighet bara en förberedande etapp på vägen till ett allmänt uppror bland de väpnade styrkorna, och de hoppades fortfarande att deras gamla vapenbröder skulle ansluta sig till dem. Men de soldater som anslutit sig till dem var unga rekryter utan politisk medvetenhet och övergav dem snabbt; grupperna skingrades eller gick vilse i bergen och någon återsamling i avsikt att anfälla militärbasen kom aldrig till stånd. De överlevande återvände på nytt till huvudstaden. Det var deras andra motgång.

Deras aktion bidrog emellertid till att utlösa en ny, eller rättare sagt den första stora folkliga offensiven efter kontrarevolutionen 1954. Mot slutet av 1961 hade ett farsartat parlamentsval ägt rum; det alltför uppenbara fusket enade alla politiska oppositionsgrupper i samma indignation. Strejker och gatudemonstrationer avlöste varandra. I detta tillstånd av kaos och allmän besvikelse satte Studentförbundet (där kristdemokraterna dominerade) luntan till krutdurken: det blev dagarna i mars-april 1962, som drev regeringen intill en hårsån från sitt fall. Men i avsaknad av organisk enhet mellan de politiska oppositionskrafterna, i frånvaron av en klart definierad ledning och trots väpnad medverkan av upprorsmännen i MR-13, vilka bland annat satte eld på ESSO:s oljecisterner, rann upploppet ut i sanden. Men denna mäktiga massrörelse återuppväckte förhoppningarna, stålsatte motståndsföresatserna och blev bland studenterna upprinnelsen till "13 april-rörelsen".

I september 1962 kom en delegation från MR-13 till Cuba, och denna resa innebar en avgörande vändpunkt i dess ledares politiska utveckling. "Det jag bäst kommer ihåg", anförtrorde Yon Sosa senare journalisten Norman Gall, "var vårt besök hos överste Arbenz som då var lärare vid den kubanska krigshögskolan. Han snyftade när han såg oss och sa: 'När ni tror att det kan vara nyttigt att jag ansluter mig till er, som vilken soldat som helst, då gör jag det gärna, för jag vill återse Guatemala ...' En dag kom Che Guevara utan förvarning till huset där vi bodde. Vi visste inte vem han var eftersom han kom utan några ceremonier alls, och han talade länge med oss ... Vi frågade honom hur vi skulle organisera vår rörelse och vilket område som vore det lämpligaste att arbeta utifrån, men han vägrade att svara och sade att det var en sak som vi visste bättre än han." Faktum är att då de återvände till sitt land i december 1962 var de inte längre putschister utan revolutionärer: de tänkte inte längre på militärkupper utan på gerillakrig.

Under tiden hade emellertid nya bakslag inträffat för gerillan. PGT hade inte förhållit sig överksamt under detta år 1962. Vid sin tredje kongress 1960 hade det förordat "utnyttjandet av alla kampformer", enligt den stadfästa och till intet förpliktande formuleringen, men 1961 hade en resolution i Centralkommittén *Táctica general, desarrollo y formas de lucha de la Revolución Guatemalteca*) angivit och utpekade den väpnade kampen som "den viktigaste vägen" för den guatemalteckiska revolutionen. Det var i själva verket PGT som från början upprättade landsbygdsgerillan i egentlig mening. De kommunistiska aktivisterna var i Guatemala så att säga de första "fokisterna".

Efter upploppen i mars-april 1962 beslöt PGT att utsträcka sin agitation till landsbygden och sände ut en grupp på ett knappt trettiootal man under ledning av en revolutionär f d överste, Carlos Paz Tejada, till bergstrakterna i Concuca i departementet Vera-Paz norr om huvudstaden. Improviserandet och bristen på militär träning var till den grad katastrofal att gruppen redan efter några dagar upptäcktes av "comisionados militares" (lokala poliskommissarier som rekryterades bland civilbefolkningen på landsbygden och var underställda de militära myndigheterna), skingrades och likviderades av armén. Ingen av gerillasoldaterna talade den inhemska dialekten, ingen kände till terrängen, och ingen som helst politisk förberedelse hade gjorts i det tilltänkta operationsområdet. Som PGT senare tillstod i en kritisk genomgång av sitt förflutna (*El camino de la revolución guatemalteca*, 1969) kunde detta misslyckande tillskrivas "frånvaron av en klar uppfattning om gerillakrigets utveckling och om det inflytande det kunde ha i den förrevolutionära situation vi då genomlevde. Av den anledningen begicks allvarliga militära missgrepp: brist på verklig kännedom om terrängen i det valda området, brist på språkliga förberedelser, bristande träning av manskapet, bristande omsorg beträffande gruppens förflyttningar inom området, okunnighet i fråga om nödvändigheten av att organisera ett underhållsnät och utveckla det politiska arbetet bland befolkningen". Det var under denna trista episod som "El Patojo", Ches vän och liftarkamrat i Mexico, stupade, och det var till hans minne som denne skrev en av sina vackraste texter — ett slags liktal, där han förebådade nya annalkande drabbningar.

Nära nog samtidigt överskred en annan liten grupp landsförvista — kommunister och f d officerare ur MR-13 i förening — mexikanska gränsen i departementet Huehuetenango under ledning av Yon Sosas egen bror, professor i litteratur. Den avancerade utan betäckning, marscherade mitt på ljusa dagen, utan några försiktighetsmått. För traktens invånare föreföll denna nära nog triumfatoriska marsch vara höjden av fräckhet. En av gerillasoldaterna glömde en handgranat hos en bonde där han rastat tillsammans med sina kamrater. Sedan de givit sig iväg exploderade den och dödade hela familjen. Gränsen var nådd. De rasande bönderna tog själva upp jakten på gerillan, avväpnade den och utlämnade den till närmaste militärförläggning.

Alla pessimister är överens om att revolutioner som går upp som en sol alltid går ner som en pannkaka. Det motsatta förhållandet är i varje fall erfarenhetsmässigt bevisat: ständigt, och överallt, börjar revolutioner illa, stapplar sig fram genom tragikomiska misräkningar. I Guatemala var det det tragiska som tog överhanden, men det räckte inte för att bromsa en gerillarörelse i fullt uppsving. För den närmaste framtiden beslöt PGT och MR-13, som gått parallella vägar — eller snarare störtat sig in på dem i den blinda tilltron till en lättköpt eller omedelbar seger — att sammanjämka dem. Var och en hade för sig skördat misslyckanden och desillusioner. Ur deras sammanslagning kunde segern födas.

3. De första Rebellarméerna (FAR)

I december 1962 grundades de Väpnade Rebellstyrkorna genom ett gemensamt beslut av PGT:s politbyrå och MR-13:s nationella ledning. Överenskommelsen förutsåg ett slags uppdelning av det militära och det politiska arbetet mellan de två organisationerna: MR-13 skulle bidra med manskap och materiella resurser för den militära aktiviteten som skulle ta formen av gerillakrigföring, och skulle också ansvara för dess taktiska ledning. Å sin sida skulle PGT bidra med finansiellt stöd och med kadrer från sin egen militära organisation, vilken upprättats redan ett och ett halvt år tidigare. Men partiet ville inte engagera sig helt och fullt, och inom FAR skulle det ingå under beteckningen ”20 oktober-avdelningen”. MR-13 accepterade partiets skäl för att inte få FAR att framstå som sekteristiskt och ”kommunistiskt”. Däremot skulle partiet vara den pådrivande kraften vid tillskapandet av en politisk organisation, den s k Förenade Motståndnsfronten, vilken skulle införliva de gamla anhängarna till Arévalo och Arbenz. FAR skulle bli den ”väpnade armen” i denna front, vilken under hand skulle ledas av partiet. I själva verket kom den politiska fronten aldrig till stånd; FAR förblev ensamma, och armén blev hela organismen.

Den militära planen bestod i upprättandet av tre gerillaavdelningar under befäl av MR-13:s tre mest framträdande ledare, Marco Antonio Yon Sosa (El Chino), Luis Turcios och Luis Trejo. Yon Sosa valde för sina manövrer la Sierra de las Minas, mellan departementen Izabal och Zacapa. Han var född och uppvuxen i detta område, som dessutom i början av året varit skådeplatsen för MR-13:s militäruppror, och han åtnjöt inte bara personlig popularitet där utan hade också goda politiska kontakter liksom en god kännedom om terrängen. Detta blev den första gerillafronten: från februari 1963 började utbildningsläger för gerillasoldater sättas upp bland bergen. Luis Trejo valde Granadilla-bergen litet längre söderut, nära staden Zapaca, den största militärförläggningen i inlandet. Luis Turcios, vars kontakter med partiet var mer intima, tvekade mellan flera olika områden: partiledningen föreslog honom att gå mot sydväst, mot mexikanska gränsen, där de försäkrade honom att han skulle finna utmärkta betingelser för sin gerilla.

a) *Yon Sosa* tog personligen, ute på fältet, hand om ledarutbildningen; åt en av sina närmaste vänner, Rodolfo Chacón, anförtrodde han uppgiften att upprätta en gerillafront i närheten av Puerto Barrios, med hjälp av ett trettiotal man (de flesta av dem bönder från den omgivande landsbygden, en del hamnarbetare och några f d militärer ur MR-13). Trots att Yon Sosas utbildningsläger upptäcktes av armén redan i mars 1963 togs gerillans uppdykande ännu inte

på allvar; den brydde sig inte ens om att ockupera lägerområdena, vilket tillät gerillan att återvända till dem efter att ha företagit en del utflykter i de kringliggande områdena. MR-13-officerarna kunde alltså fortsätta utbildningen av bondebefolkningen i området: bönderna genomgick kurser om två eller tre veckor, varefter de återvände hem till sig.

Den avdelning som stod under befäl av Chacón anföll två militärförläggningar där den beslagtogs en mängd vapen, bland annat två 30 mm kulsprutor, tämligen ohanterliga att transportera. Gerillan slöt sig samman mer och mer, och mellan mars och september 1963 upprättade den, samtidigt som den tog in nya rekryter och utvidgade sitt kontaktnät med Puerto Barrios, ett fast läger uppe på en höjd som Chacón bedömde som ointaglig. Alltefter som tiden gick slappnade disciplinen, och så småningom samtyckte han till att låta gerillasoldaterna gå ner och besöka sina familjer i byarna. På det sättet tillfångatogs en av dem nere på slättlandet av armén och tvingades under revolverhot leda ett kompani till lägret. Väl vetande att en av vägarna till lägret var helt oframkomlig så länge den bevakades av en vaktpost, och att den till och med var väl ägnad för ett bakhåll, ledde den unge bonden in militären på just denna väg, och lyckades få fram ett varningsrop till vaktposten. Han sköts ner ögonblickligen, men hans offer var förgäves: som gammal Ranger-officer var Chacón helt övertygad om att armén, vars begränsningar han väl kände till, aldrig skulle använda ett sådant bergspass för ett angrepp mot lägret, och därför hade han dragit in vaktposteringen just där. Överraskningseffekten blev följaktligen total. Bara tre gerillasoldater lyckades undkomma. Chacón själv sårades i benet och fick nådaskottet av en officer; 22 gerillasoldater dödades vid aktionen.

b) *Trejo* hade påbörjat förberedelserna för sin front i februari 1963, i samarbete med studenter ur Kommunistiska ungdomsförbundet. Gruppens sammansättning var brokig: sergeanter och tidigare medlemmar av militärpolisen, arbetslösa lantarbetare och diverse lösa element från trakten. *Trejo*, som var militär ut i fingerspetsarna, insåg inte i tid den inneboende fara som denna politiska och sociala oenhetlighet innebar. Medan han stannade kvar i staden för att avvakta en ny vapensändning ersatte befälhavaren för FAR, Yon Sosa, honom som tillfällig chef för gruppen med en ung löjtnant, Bernal Hernández (vilken kort därefter avföll och 1967 blev aktiv medarbetare till general Arana Osorio, chefen för kontragerilla-operationerna och så småningom republikens president). Bernal såg gerillan som en stödjepunkt, som en utlösningssanordning till militärupproret i den närbelägna Zacapabasen, det som skulle underlätta ett vanligt enkelt regimskifte. *Trejo*, å sin sida, hade redan uppfattat gerillakrigets revolutionära syftning: resultatet kunde inte bli annat än allvarliga slitningar inom de befälhavande organen. Mot slutet gick det därefter att gerillatruppen inte längre kunde samsas i en och samma förläggning: "kommunister" och "patrioter" upprättade skilda läger. Då operationerna inleddes med ett intensivt flygbombardemang av området hade gerillan, trots att den fysiskt var intakt, redan förlorat sin sammanhållning och sin stridsmoral. Den övergav sina förråd och sitt fasta läger för att dra längre österut bort mot grannbyarna, där den hade många sympatisörer bland bönderna. På vägen dit blev den upptäckt, och soldaterna skingrades. Inga dödades: bönderna återvände hem och veteranerna ur MR-13 med *Trejo* i spetsen grävde ner sina vapen uppe i bergen och återvände till huvudstaden. Detta återtag föranledde ilska hos en del medlemmar av PGT-ledningen, som begärde att *Trejo* skulle avsättas. MR-13 motsatte sig häftigt detta krav, och *Trejo* anslöt sig senare till ledningen för FAR:s stadsgerilla.

c) *Turcios* var den militära befälhavaren för den tredje gruppen, Rigoberto Molina (mördad i Mexico 1972) hans ställföreträdare och Ricardo Ramírez, "Orlando", var den politiskt ansvarige: de tre tillsammans utgjorde ledningen. Efter en granskning stod det klart att det område som partiet utvalt inte, framför allt inte ur geografisk synvinkel, erbjöd de fördelaktiga betingelser man väntat sig. Cesar Montes, som senare kom att bli *Turcios'* ställföreträdare och efter hans död FAR:s överbefälhavare, drog därför upp för att rekognosera

i Zacapaområdet som visade sig mera lovande. I samförstånd med Yon Sosa uppdrogs ett slags demarkationslinje tvärs över Sierra de las Minas. Yon Sosa skulle föra sitt befäl i den nordöstra delen, i departementet Izabal, och Turcios sitt i de centrala och västliga delarna. Sålunda uppsattes norr om Izabal-sjön gerillafronten ”Alaric Bennet” (efter en svart lantarbetare som av Castillo Armas' trupper fått en handgranat mitt i ansiktet — under CIA:s ”befrielse” av landet), som senare fick namnet Alejandro de León; och i söder fronten ”Edgar Ibarra” (efter en studentledare som stupat i strid).

4. Gerillafronten Edgar Ibarra

Sierra de las Minas (som österut förlänger Sierra de Chacus) skär av Guatemala från öster till väster mellan floderna Polochic i norr och Motagua i söder som en västlig utlöpare av Sierra Madre som följer Stilla havskusten i landets södra del. Dess ungefärliga längd är ca 100 km och dess största bredd 40 km. Bergskammens höjd över havet ligger vid ca 2 000 m. Nordsluttningen längs Polochic utgörs av tropisk regnskog, regnrik och lummig (vegetationen kan nå en höjd av mellan 30 och 40 m) rik på ”chicozapotes” (träd varur man utvinner den sav, chicle som är grundbeståndsdelen i vårt vanliga tuggummi) och med en ytterst artrik fauna: jättekalkon, råbock, tapir, pekari, myrslok, sengångare, lemurapor och vildsvin. Några allvarliga livsmedelsproblem finns alltså inte — men jakten räcker inte till för att föda en hel gerilla. Om man inte råkar stöta på en flock vildsvin räcker den bara till ett i sig viktigt proteintillskott. Sydsluttningen ner mot Motaguafloden som löper genom ett ökenartat platålandskap har torrt klimat med barrskogsvegetation i ett mellanbälte: ett område illa ägnat för camouflagen och för förflyttning av större grupper, åtminstone i fullt dagsljus. Taggiga buskar i överflöd försvårar ytterligare trupprelserna. De högst belägna delarna av sierran är en högplatå med ständiga dimmor och ett oupphörligt duggregn: kläderna är genomdränkta av kall fuktighet, marschkängorna ruttnar, myggplågan är svår.

Under det att de första rekognosceringarna gjordes ute på fältet avslöjade polisen i Ciudad de Guatemala en av organisationens säkerhetslokaler där de förutom kartor även kunde lägga beslag på en förteckning över gerillans medlemmar och över dess lokala medarbetare. Flera andra underjordiska lokaler ”föll”, den ena efter den andra; Turcios och hans kamrater, vilka ännu var kvar i staden, lyckades med nöd och näppe klara sig undan: i juli 1963 sårades Turcios på flykt från sitt gömställe. Planens första fas förutsatte att vapenförråd och livsmedel metodiskt skulle läggas upp och en civil underhållsorganisation upprättas i operationsområdet innan gerillakärnan begav sig dit. Men polisaktionen i huvudstaden gjorde det nödvändigt att avstå från denna första fas, och ordern om uppbrott gavs i all hast. Gerillan tvingades ta en lång omväg via staden Panzos i norr för att slå sig samman med en grupp cakchiquele-indianer som ”Pascual”, caudillo till börden, ledare för en lantarbetarfackförening och till yttermera visso protestantisk kyrkoherde, hade rekryterat på platsen, och i oktober 1963 uppnådde de stranden av Izabalsjön, ett nära nog outforskat område.

Den ursprungliga gerillakärnan bestod av endast 21 man, varav åtta kommunistiska aktivister: fem arbetare eller hantverkare från staden, sex cakchiquele-indianer (men beklagligtvis var det kekchi, en helt annan dialekt, som talades i trakten) och tio soldater av småborgerligt ursprung (studenter, militärer, intellektuella). En handfull karlar utkastade i ett för dem helt okänt område, med en ännu svag ideologisk gemenskap, utan hjälp av några förberedelser, utan stöd från någon politisk bas: man har svårt att föreställa sig en gerilla med en mer ”fokistisk” bakgrund än denna. Och ändå blev gerillafronten Edgar Ibarra (FGEI) snabbt en av de politiskt mest inflytelserika gerillatrupperna i Latinamerika.

Så snart män, vapen och proviant samlats ihop gav sig gerillan in i urskogen. Dess enda kontakt med yttvärlden var ”el lancharo”, ägaren till motorbarkassen som fört dem längs Polochic-floden upp till Izabalsjöns (590 km²) strand. Från december 1963 då denne lancharo gjorde sin sista färd upp till dem och fram till augusti 1964 var gerillan isolerad och utan

någon kontakt med det parti vars verktyg den i teorin var. Den började med att lägga upp ett flertal förråd av livsmedel och utrustning för att befria sig från onödiga bördor och lättare kunna utforska området, ehuru beroendet av förråden hindrade den att utsträcka sin aktionsradie. De första medhjälparna till dessa kringirrande gerillasoldater kom i början av 1964; det var några "chicleros", isolerade arbetare som även de strövade omkring i djungeln på jakt efter chicle, som de samlade för försäljning (som "los seringueros" i Amazonbäckenet, vilka samlar kautschuk, och som "los quieros" i Alto Beni i Bolivia, vilka samlar kinabark, varav den kemiska industrin framställer kinin). En av dessa chicleros sammanförde gerillan med kekchi-indianerna som lever vid sjöns stränder. Dessa förbindelser, som till en början var försiktiga och sporadiska — gerillan levde i ständig skräck för upptäckt eller angivelse och försökte synas så litet som möjligt — blev snabbt hjärtliga. Dessa infödda bönder tog emot dem med öppna armar och delade alla sina magra tillgångar med dem. Kekchis är ris- och majsodlare, och de är trefalt exploaterade: i egenskap av "arrendatorios" till sina jordlappar av de vita storgodsägarna i staden; i egenskap av producenter av ägarna till transportmedlet, los lancheros, som tar ut hutlösa frakter av dem för att föra deras skörd till marknaden; och slutligen i sin egenskap av konsumenter av de affärsmän hos vilka de tvingas köpa de nödvändigaste varorna (machetes, salt, socker, etc.). I en "rancherio" — liten by bestående av huvudbyggnaden, där ägaren bor, omgiven av hyddorna där de som brukar hans jord är inhysta — fordrade ägaren till och med av indianerna att de skulle betala en ytterligare avgift för uppförandet av en katolsk kyrka. Gerillan tog honom tillfånga och ställde honom inför en folkdomstol i närvaro av dem han "administrerade": därigenom tvingades han återbetala avgiften och fick svära att i fortsättningen respektera det officiella priset då han köpte deras skörd av dem.

I september 1964 gick gerillan till aktion genom att med hjälp av flera stadsinvånare under flera timmar ockupera städerna Panzos — flodhamn med 10 000 invånare, provinsens andra stad — och Rio Hondo. Men dess numerär utvecklades inte, ty ehuru den fick tillskott från lantbefolkningen deserterade andra under månadernas gång, så att avfallen regelbundet gick jämnt ut med tillskotten.

5. De andra FAR

Den övergivna belägenhet som FGEI befann sig i återspeglade en politisk krissituation på det nationella ledarplanet. För PGT berodde avskiljandet av den militära organisationen från den politiska — ingen medlem av centralkommittén fanns bland gerillans ledare och ingen som helst politisk orientering lämnades åt gerillasoldaterna — på en speciell uppfattning av kampen, enligt vilken gerillafrontens roll inskränkte sig till att i praktiken verkställa politiska beslut som fattats utanför den. Trots sin officiella linje som förordade väpnad kamp fortsatte partiet i själva verket att söka efter "fredliga lösningar". En öppning inför valet hade det till en början trots sig finna i Arévalos kandidatur 1963, men överste Araña Osorios statskupp i mars 1963 gjorde ett brutalt slut på dessa dagdrömmar. Nu ställde partiet sina förhoppningar till en nationalistisk militärkupp. Att underhålla en gerilla någonstans långt borta var för partiet ett sätt att framhäva sig självt politiskt och att betyga sin välvilja beträffande varje förhandling med syfte att föra en koalition eller en civil-militär junta till makten. Gerillan var således ett påtryckningsmedel utan strategiska uppgifter — en stödjepunkt bara. Egenartat nog var denna uppfattning likartad med den som hystes av militärerna i MR-13, för vilka huvudsaken var att sätta igång ett militärt uppror varvid statskuppen snabbt skulle reglera frågan om makten: gerillan var för dem således bara den tändande gnistan. Om explosionen inte ägde rum inom kort var det nödvändigt att tillgripa nya metoder. Man förstår varför underhållsapparaten fungerade så illa å ömse håll, varför varje kontakt mellan gerillan och staden tog flera månader i anspråk, varför gerillasoldaterna lämnades helt utblottade och tvingades klara sig praktiskt taget helt på egen hand: ingen av dessa båda politiska krafter ansåg det motiverat att för dess skull uppoffra tid, manskap eller pengar.

Soldaterna och de ansvariga inom FAR var mer än irriterade över dessa utstuderade förhållningar och undanflykter från ”hemmafronten”. De förlorade undan för undan förtroendet för partiet. Därför, och även därför att han inte kunde finna någon annan som ville åta sig den sortens transaktioner, vände sig Yon Sosa en dag till en guatemaltekisk trotskist som länge vistats utomlands, en viss Amade Granados, och bad honom hjälpa till med att frakta upp till sig i bergen ett vapenparti från utlandet. Transaktionen utfördes snabbt och väl. Granados var förbindelseagent i Guatemala för IV:e Internationalens latinamerikanska byrå, och genom det hål han på detta sätt åstadkom i gerillans förbindelse-system strömmade nu in hela den latinamerikanska ”posadistiska” organisationen, en tämligen barock version av den kontinentala trotskismen. Ögonblickligen kopplades det oföränderliga scenariot in, detsamma som repeterats senare tio gånger om på andra ställen: trotskismens ideologiska och politiska infiltration börjar med att man gör små tjänster, ”i broderlig solidaritet”. På så sätt vinner man förtroende bland soldaterna, som är överlyckliga över att äntligen kunna räkna med en konkret påvisbar solidaritet. Därefter breder denna underhållstjänst ut sig som olja på vattnet, och det blir propagandans tur att ta vid: man erbjuder sig att sprida organisationens flygblad och dokument utomlands, och omärkbart börjar man mer eller mindre redigera dem själva (det är svårt att upprätthålla förbindelserna och man måste vinna tid, och i vilket fall som helst är det ju för den goda sakens skull). Från att ha varit springpojke stiger man därmed i graderna till representant och rådgivare. Och så till sist kommer den tredje fasen, då man sänder in ”utbildade kadrer” i landet för att förbättra och påskynda de lokala kontakterna, bidra med pengar och falska papper, till och med öppna några små affärsbolag med en sådan täckmantel som bara en utlänning kan åstadkomma. En gång på plats tar man hand om organisationen bit för bit, och vid behov rensar man ut de motsträviga eller de misstänksamma ur den nationella ledningen — till dess att ifrågavarande organisation nära nog utan att veta om det ser sig upptagen som en ”sektion” av den IV:e Internationalen och därmed kommer i åtnjutande av en världsomfattande publicitet. Det var på detta sätt som FAR under åren 1964-1965 omärkligt förvandlades till en para-militär propagandaorganisation, ett journalistcentrum. De var ännu inte en gerilla i egentlig mening (Yon Sosas grupp bestod bara av mellan 30 och 40 man) förrän de redan utropats som parti, som den kontinentala revolutionens fyrbåk! I juli 1964 utkom tidskriften *Revolución Socialista*, FAR:s huvudorgan: där diskuterades världskrigets ofrånkomlighet; där uppmanades man till uppror och till besättande av fabrikerna, inte till bildandet av en folkarmé: i första hand presenterade man programmet, den heliga målsättningen för Revolutionen, färdig och komplett i nio punkter, inkluderande såväl förstatligandet av bankerna som de glidande löneskalorna. Tomrummet är till för att fyllas. Kommunistpartiets undanflykter hade tjänat som luftintag. Äntligen hade gerillan, tack vare sina nyblivna vänner, blivit i stånd att presentera en politisk linje, en ledning, och, framför allt, en bländande internationell ryktbarhet. PGT:s svaghet på detta område kontrasterade bjärt mot trotskisternas (dvs ”posadisternas”) organisationsförmåga och intellektuella integritet, som mot bakgrund av den gråa gammalkommunismen kom den att framstå som de enda konsekventa revolutionärerna. I denna sällsamma förening mellan en isolerad inhemsk gerilla och en internationell organisation av intellektuella drog båda parter sina fördelar: ”kinesen” Yon Sosa²³ idéer och tankesammanhang, som han förut varit i grym avsaknad av, och trotskisternas skrivbordsrevolutionärer, en ryktbar gerillaledares gloria och material för sin internationella propaganda som vid denna tid började svikta (den lyckliga tid då arbetarmilisen och den delade makten i Bolivia hade givit nytt liv åt den IV:e Internationalen var för länge sedan glömd).

Gerillafronten ”Edgar Ibarra” som under detta år av kamp för att överleva hade uppnått en verklig politisk sammanhållning beslutade att reagera mot detta slags omhändertagande och återta det politiska initiativet. I oktober 1964 riktade den ett dokument samtidigt till PGT:s

²³ *El Chino*: Yon Sosa, som var född 1929 i Izabal, var av kinesisk härstamning.

centralkommitté och till den nationella ledningen för MR-13.²⁴ Dess ståndpunkt var i själva verket lika avlägsen från partikommunisternas som från de trotskisters vilka talade i 13 november-rörelsens namn. För gerillan innefattade revolutionens drivkrafter dels landsbygdsbefolkningen såsom huvudstyrkan, dels proletariatet som den ledande kraften och dessutom de lägre skikten och mellanskikten inom småbourgeoisin. Den skilde sig från PGT genom sin vägran att erkänna tanken på och en medverkan av en så kallad ”nationell bourgeois”, ehuru den naturligtvis accepterade deltagande av borgare som individer. Och den skilde sig från trotskismen genom den vikt den fäste vid de inföddas deltagande i kampen, ett deltagande som traditionellt underskattades i de marxistiska organisationerna, vilka ibland till och med ansåg de infödda som reaktionens reservarmé. Det intryck som gerillans militära aktivitet gjorde gav än större eftertryck åt detta självständiga ståndpunktstagande gentemot de båda politiska kraftcentra som då var de ledande i kampen. Gerillafronten fastställde öppet en frist på två månader för uppnåendet av en överenskommelse; därefter förbehöll den sig rätten att gå sin egen väg, oberoende av organisationerna. Man beslöt således att sända Turcios, en av MR-13:s grundare, att förhandla och diskutera med sin organisation, och Ricardo Ramírez, medlem av PGT, för att genomföra samma uppdrag gentemot partiets centralkommitté.

I ”Orkidélagret” i departementet Zacapa sammanträffade alltså Turcios med ledarna för MR-13, Yon Sosa, Amado Granados och Adolfo Gilly. Den sistnämnde, som var uruguaysk medborgare och veteran inom IV:e Internationalens så kallade latinamerikanska byrå, vilken leddes av Posadas, hade vunnit major Sosas förtroende och spred vid denna tid ut över världen bilden av en guatemalteckisk revolution i full expansion, under ledning av MR-13 och helt enligt de trotskistiska riktlinjerna (fullständigt sui generis för övrigt). Han lyckades övertyga Turcios, som ännu vid denna tid ideologiskt var tämligen omogen, att FGEI:s brev inte var tillräckligt radikalt och föreslog att han själv skulle författa en gemensam deklaration från FAR som skulle vara mer ”revolutionär”, mer ”till vänster” och som skulle kallas *La Declaración de las Minas*. Turcios samtyckte i princip, men undertecknade ingenting. Efter att ha diskuterat med de kamrater som åtföljt honom på resan, bland dem den infödde ledaren Pascual, blev han varse sitt misstag och beslöt att hålla sig till FGEI:s ursprungliga brev. Vid återkomsten till sitt läger vid Izabal erfor han till sin förvåning att *La Declaración de las Minas* redan hade offentliggjorts, och med hans underskrift till på köpet. Övertygad om att han blivit förd bakom ljuset offentliggjorde han sitt utträde ur MR-13, och på basis av gerillans brev inledde han förhandlingar med PGT, med partiets ungdomsförbund, med motståndsgrupperna i Ciudad de Guatemala och med de få ”Regionales” (FAR:s underavdelningar i landsorten) om bildandet av ett nytt FAR, denna gång utan medverkan av MR-13.

Ricardo Ramírez å sin sida hade i januari 1965 begivit sig ner till huvudstaden för att diskutera dokumentets ordalydelse med PGT-ledarna. Dessa, som var klämda mellan trotskisterna i MR-13 och sitt eget ungdomsförbund, vilket började visa prov på en ny självständighetsvilja, röstade till en början för en försiktig defensiv i avsikt att dra ut på tiden. En grupp inom motståndsrörelsen i huvudstaden — ”Los Bravos” — och åtskilliga ledare i landsorten lutade till förmån för gerillans förslag. Men två oförutsedda händelser skulle snart komma att ge PGT vind i seglen under de fortsatta diskussionerna: först den förvirring som uppstod i och med offentliggörandet av det trotskistiska manifestet med Turcios' (förfalskade) underskrift; och därefter slutkommunikén från Kommunistpartiernas konferens i Havanna i december 1964, där man fördömde ”fraktionsbildningen” inom partierna, en beteckning som PGT kunde hota med att utnyttja gentemot gerillan. Därigenom skulle gerillan, vilken i själva verket var den organisation som stod den kubanska revolutionen närmast (FAR:s tre befälhavare hade varit i Havanna 1962 och träffat Che Guevara), löpte risken att bli utstötta, fördömda av den internationella kommunistiska rörelsen med den kubanska revolutionens välsignelse. Förhandlingarna avbröts för en kortare tid men återupptogs sedan under

²⁴ Återgivet i Ricardo Ramírez: *Lettres du front guatémaltèque*, Maspero, s 58.

gynnsammare omständigheter då Turcios tillkännagav sitt utträde ur MR-13 och då den verkliga innebörden i Havannakommunikén blev känd.

Det initiativ som Turcios Lima tog resulterade alltså i att man i mars 1965 bildade de nya FAR, i vilka på jämlik fot ingick PGT:s ungdomsförbund, FAR:s ”Regionales” och gerillafronten Edgar Ibarra. Eftersom Kommunistiska Ungdomsförbundet för sin del hade antagit gerillans teser var partiet, som undertecknade den nya överenskommelsen, i själva verket i minoritet. Egendomligt nog, och oturligt värre, såg det sig just i det ögonblick då det oåterkalleligen slog in på den väpnade kampens väg självt utan någon egen militär styrka. I spetsen för de nya FAR stod Provisoriska revolutionära centraldirektoratet (CDRP) som i sin tur tillsatte en begränsad exekutivkommitté, det verkliga ledarskapet i kampen, med tre medlemmar: Alvarado Monzón, partiets generalsekreterare; vid hans högra sida Gabriel Salazar, sekreterare i Kommunistiska ungdomsförbundet; och vid hans vänstra sida Luis Turcios, gerillans överbefälhavare. Men det var Turcios som var kommitténs samordnare.

2. Försumpningen

1. Valkonjunkturen och den inre krisen (1966).

Just vid den tidpunkt då ledarproblemet äntligen syntes ha lösts på grundvalen av en kompromiss drevs gerillan till följd av det förestående presidentvalet in i en lång period av obeslutsamhet, förhållning och förvirring. I mars 1965 spelade den väpnade rörelsen en avgörande roll i landets politiska liv och hade alla förutsättningar för att kunna gripa initiativet på det militära planet. På mindre än ett år förlorade den, redan före presidentvalet 1966, först det politiska initiativet, och kort därefter också det militära. Varför? Därför att gerillan lät sin politiska linje och sin militära aktion *bestämmas* av förberedelserna till och genomförandet av presidentvalet och därmed gjorde avkall på sina egna perspektiv. Det är detta missgrepp som i dag för många framstår som grunden och orsaken till alla dess senare nederlag. Vapenstilleståndet inför valet blev, i stället för den taktiska och tidsbegränsade kompromiss som den kunde och borde ha varit, till en strategisk omsvängning.

Resultat: den 2 oktober dog Luis Turcios i en bilolycka — självfallet en helt oförutsedd faktor. Men den 5 oktober, när gerillaledaren knappt ens hunnit begravas, inledde de väpnade styrkorna i Sierra de las Minas plötsligt en allmän offensiv — något som inte kan ha varit en tillfällighet. Tio månader senare var gerillan skingrad och Edgar Ibarra-fronten hade upphört att existera.

Hur förklara detta fiasko, internationellt föga känt men som dock fick en avsevärd betydelse för den fortsatta kampen i Latinamerika? För att förstå orsakerna till detta militära nederlag, som är obegripligt annat än i sammanhang med den allmänna situationen i landet, måste man gå ett stycke tillbaka i tiden: den fallgrop som den revolutionära rörelsen ramlade i i samband med presidentvalet 1966 hade i själva verket förberetts under de närmast föregående åren.

Ydígoras' författningsenliga mandat utlöp 1964. Redan i början av 1963 bildades en bred oppositionell front i avsikt att återföra den gamle Arévalo till makten. Liksom alla sina latinamerikanska själsfränder gjorde denne maktlöse reformist, det mönstergilla redskapet för den lika mönstergilla Framstegsalliansen, som hade avslöjats av den kubanska revolutionen, vars hjälp han hade begärt och därefter högljutt tagit avstånd från, sin kur hos State Department för att därifrån köpa sig sin gyllne taburet. *The Right Man in the Right Place*: med sitt förflutna kunde han räkna med folkets sympati, i nuläget räknade han med Kennedy-administrationens.

När han i hemlighet, men under medverkan av generalen-presidenten, återvände till sitt land föreföll segern redan säkrad. Men i det läget tillgrep armén sin ställning som skiljedomare. Den beslöt, ”i demokratisk ordning” — efter att ha konsulterat de fungerande regementscheferna och efter hemliga omröstningar i generalstaberna — att den representativa demo-

kratin innebar en risk som man inte borde utsätta sig för. I mitten av mars 1963 avsatte den Ydígoras, upphävde författningen, vilken led av den allvarliga bristen att den hävdade principen om allmänna val (ehuru denna princip var meningslös eftersom alla vänsterpartier förklarats olagliga), bildade en regering bestående uteslutande av militärer och upplöste genom dekret samtliga existerande politiska partier. De samfälliga oppositionspartierna (PR, MLN och kristdemokraterna) kunde betyga sitt underdåniga samtycke bäst de ville när de svalde skammen, armén förblev det enda återstående politiska partiet.

Pentagon samtyckte, men det gjorde inte State Department: man levde fortfarande under den epok då Imperiet om det skulle lämna ut sina dollar fordrade av diktaturerna att de till formen skulle respektera den rättsinniga demokratin. Den militärregim som Peralta Azurdia tillsatte fann sig således, efter några fåfänga nationalistiska motståndsförsök, nödsakad att ge sig själv en tillräckligt kort livslängd för att tillfredsställa Washington, men samtidigt tillräckligt lång för att säkra sina reträttmöjligheter. Senaste gränsen för en bekräftelse i allmänna val sattes till mars 1966. Samtidigt som man alltså utarbetade en ny författning och förberedde medborgarna för valen bildade man ett civilt politiskt parti för att vinna deras stöd. Det var under dessa betingelser som man 1965 började tala om nya allmänna val.

Mario Méndez Montenegro, ledaren för det "Revolutionära Partiet" och dess naturliga presidentkandidat, känd för sin antikommunism, mördades av regimens hemliga polis. Hans broder, Julio César, universitetsprofessor och mer liberal, intog omedelbart hans plats, till stor fördel för partiet emedan detta innebar att den traditionella, nationalistiska och progressistiska vänstern kunde ansluta sig. Den nye kandidatens rykte för demokratisk övertygelse hänförde såväl partier som ledande kulturpersonligheter, såsom framgick av Nobelpristagaren Miguel Angel Asturias missöde då han accepterade posten som Parisambassadör utan att ana att den regim han företrädde skulle komma att släppa lös den mest ohyggliga repressiva terrorkampanj som det samtida Latinamerika över huvud taget bevittnat: liksom Noske samtyckte till att låta de preussiska junkrarna krossa den tyska revolutionen 1919 skulle Méndez Montenegro, den exemplariske centralamerikanske företrädaren för en socialdemokrati vars ränder aldrig går ur, komma att låta Pentagons generaler i samarbete med de lokala junkrarna tillämpa den nya teorin om och tekniken för "counterinsurgency" i en landsomfattande skala. Detta politiskt-kirurgiska experiment, som vetenskapligt genomfördes av de nordamerikanska biståndsförbanden på ett helt folk och utan några som helst bedövningsmedel, fick till resultat att omkring 15 000 av detta lands mest medvetna och stridbara medborgare torterades och mördades inom loppet av mindre än tio år. Den reaktionäre militären Peralta Azurdia hade i början av sin presidentperiod inte tillåtit närvaron av nordamerikanska militära rådgivare i landet; den civile "progressisten" Méndez Montenegro tillkallade dem så snart han blivit vald och överlät åt dem att sköta operationerna och den repressiva organisationen.

Men när hänförelsen drabbar ett marxistiskt arbetarparti antar den formen av en politisk avvikelse: följderna blir oändligt mycket mer förödande.

Utan att konsultera PGT:s ledning beslöt den mexikanska grenen med Victor Manuel Gutiérrez i spetsen, i det den tolkade en utbredd stämning inom partiet, att stödja Méndez Montenegro. I en intern bulletin som publicerades i Mexico utsades för första gången tanken på att bryta med PGT:s linje, och samtidigt också med FAR och Ungdomsförbundet. Så avtecknade sig plötsligt möjligheten av att PGT skulle splittras i tre fraktioner: en högerflygel, med Victor Manuel Gutiérrez och en grupp intellektuella i landsflykt i Mexico; en vänsterflygel med Ricardo Ramírez och Cesar Montes, och en centergrupp i kläm mellan de båda övriga. Sammansättningen av delegationen till Tricontinentalkonferensen (januari 1966), till vilken FAR hade inbjudits (som ersättare för MR-13 som nyligen offentligt hade tillkännagivit att den ansåg sig tillhöra IV:e Internationalen), blev en märklig kompromiss mellan de olika grupperingarna: delegationen, som leddes av Turcios, blev så omsorgsfullt sammansatt att det officiella tal han höll vid konferensen på högerflygelns begäran stympades

på sitt sista avsnitt, en hyllning till major Guevara.

I februari 1966 befordrade en partikonferens strax utanför huvudstaden flera gerillaledare och gav dem därmed fullt tillträde till centralkommittén, intill hälften av ledarposterna. Härigenom avsåg partiet att infånga sina ytterlighetstendenser, neutralisera vänsterflygeln och återskapa enighet. Kort därefter hade FAR:s plenum (i frånvaro av Turcios, som hade motsatt sig beslutet, och trots Cesar Montes och Nestor Valles nejroster) även de beslutat sig för att stödja Julio Cesars kandidatur. FAR följde helt enkelt strömmen.

Detta oförmodat fördelaktiga läge inför presidentvalet — särskilt bland medelklassen i städerna och dessutom till och med bland vissa radikaler — kom att mer eller mindre ta död på tesen att det revolutionära våldet var den enda utvägen ur krisen. Den fredliga övergången stack upp nosen vid horisonten. Även ute på landsbygden kom många bland de fattiga bönderna och de smärre jordägarna — som utgjorde Revolutionspartiets egentliga väljarunderlag, men som samtidigt instinktivt samarbetade med gerillan — till gerillan för att söka råd om hur de skulle rösta. Gerillan konfronterades ånyo med ett gammalt problem: ”hur bör ”revolutionen” handla gentemot ”reformismen”, när den senare visar sig ha ett faktiskt stöd hos massorna och vinden i seglen, och när till och med dess illusioner är folkligt förankrade? Det hade varit problemet för de venezolanska FALN 1963 inför Jovito Villalbas möjliga presidentkandidatur; det var Tupamaros problem inför Den utvidgade fronten 1972; i morgon kommer det tillbaka någon annanstans . . .

Valen skulle äga rum den 6 mars 1966. Den 4 och den 5 företogs följaktligen ”razzian mot de 28”: ett trettiotal av ledarna inom kommunistpartiet (Victor Manuel Gutiérrez, västregionens chef Alvarado Flores etc.) och inom MR-13 (som t ex Amado Granados) kidnappades av polisen; de förhöordes och torterades i två dagar, varefter de sköts och deras lik kastades i havet.

Militärregimen ville ha fria händer gentemot den nya regeringen. När den förlorat sin första militära drabbning med gerillan ute på fältet sökte den hämmas på ett mera lättillgängligt område. Den beslöt alltså att fullständigt, men samtidigt diskret, halshugga de revolutionära styrkorna genom att slå mot den underjordiska ledningen i huvudstaden. Genom långvarigt och ihärdigt arbete hade dess underrättelsetjänst lyckats lokalisera de ställen där de främsta politiskt ansvariga dolde sig. Det var en skicklig uträkning: aktionen hade genomförts i tystnad, och regimen var övertygad om att uppståndelsen kring valet skulle ta landets hela uppmärksamhet i anspråk och snabbt få folk att glömma dessa förstaplansfigurers ”mystiska försvinnanden”; en vecka efteråt skulle ingen tänka på dem längre. Och om regimen satt kvar vid makten skulle det varken bli några ”läckor”, några utredningar, några indiskretioner eller några eventuella solidaritetskampanjer. Men uträkningen gick ändå inte ihop:

Först därför att ”halshuggningen” inte blev fullständig, såsom man förutsett. Revolutionens främsta ledare undslapp yxan: liksom de andra blev det hus där Turcios, Cesar Montes, Gabriel Salazar och Bernardo Alvarado var församlade omringat av polisen; några polismän steg fram till huvudingången och uppmanade dem att ge sig, övertygade om att de belägrade skulle söka ta sig ut bakvägen där prickskyttar hade utposterats för att skjuta ned dem. Turcios och hans vänner anade bakhållet och valde att slå sig ut genom huvudingången med hjälp av revolverar och handgranater, vilket bringade hela polisuppbådet ur fattningen. Turcios själv bar en Makarovpistol som kunde konverteras till k-pist och som utträttade underverk. Och, ännu en tur i oturen, ”kinesen”, Yon Sosa, hade över huvud taget inte kommit till stan.

Sedan, ett andra misstag, och ett gravt sådant: militären förlorade valen. De ledare som den kunnat infånga var visserligen redan döda när valresultatet tillkännagavs tre dagar senare, men minnet av dem kunde inte förflyktigas lika lätt: historien skulle oundvikligen komma att få sina konsekvenser. Man svävade länge i okunnighet om det öde som drabbat de arresterade ledarna; det avslöjades inte förrän den 16 juli av två f d polismän.

Då regeringen Julio Cesar hade tillträtt den 1 juli 1966 bibehöll den tystnaden, och den hade sina skäl; den visste att de arresterade var döda men vågade inte erkänna det. En ”ömsesidigt förmånlig” lösning på denna ohållbara situation åstadkoms då ärkebiskopen av Ciudad de Guatemala i slutet av augusti förhandlade fram ett utbyte av gisslan, varvid man lyckades befria Chema Vides, befälhavaren för motståndsrörelsen i Montevideo, vilken tre månader tidigare ”stupat” av en ren händelse i det han blivit igenkänd av en trafikkonstapel i samband med en bilolycka.

Guatemala var det första landet i Latinamerika där revolutionärerna företagit en ”ekonomisk” kidnapping, mot lösen: 1963 hade FAR på detta sätt erhållit 80 000 dollar, och detta trots motstånd från PGT:s representanter (aktionen hade godkänts inom ledningen med fyra röster mot två: tre från MR-13 och en från en av kommunisterna som var oenig med de andra och därigenom avgjorde röstningen). Metoden skulle i fortsättningen komma att tillämpas med stor framgång.

Likaså införde de guatemalteckiska revolutionärerna för första gången i Latinamerikas historia — långt före brasilianerna, uruguayerna och argentinarna — den politiska kidnappningen i utväxlingssyfte. Sålunda kidnappade motståndsrörelsen i staden på Turcios inrådan i maj, kort efter valet, presidentämbetets sekreterare, Högsta domstolens ordförande och kongressens vice talman, i syfte att tvinga regeringen att avslöja de ”arresterades” uppehållsort och deras öde.

Tiden mellan maj och oktober 1966 var en upprörd och förvirrad period, under vilken de lyriska illusionerna på ett betänkligt sätt blandades med den ”demokratiska” utstyrelsen. Gerillan föreföll ha segrat och gjort sig till herre på slagfältet, praktiskt taget utan medtävlare. Som en avskedshälsning till militärdiktaturen förödmjukade den armén genomaktionen i Sunzapote i maj: sextio gerillasoldater i bakhåll vid Atlantmotorvägen förintade en motoriserad kolonn (med jeepar och en kulsprutebestyckad lastbil). Arton soldater och officerare försattes på några sekunder ur stridbart skick och en avsevärd mängd materiel beslagtogs. Och, inte nog med att militären inte reagerade, den drog sig till och med tillbaka inom sina garnisoner. Inga patruller längs motorvägen längre, inga kontrollposter på bivägarna. FAR tolkade denna taktiska reträtt — denna krigslist — som ett strategiskt återtag, som erkännandet av ett oåterkalleligt politiskt nederlag. Följden blev att gerillasoldaternas disciplin oemotståndligt slappnade, att man glömde de elementäraste försiktighetsmått: gerillan upprättade fasta och nära nog officiella läger, besökte närmaste by utan att bry sig om att försöka dölja sig och gjorde allt oftare resor mellan huvudstaden och Nordöstregionen. Journalisterna avlöste varann uppe i bergen, och varenda amerikansk landsortstidning med självaktning ansåg det nödvändigt att skicka dit sin egen korrespondent för att han skulle låta sig fotograferas bland de beväpnade gerillasoldaterna. Den guatemalteckiska gerillan blev tidens turistattraktion, ungefär som i Venezuela under jubeltiden. Den lät tala om sig lite för mycket, den lät sig fotograferas lite för lättsinnigt, och den bekymrade sig inte alltid om att dölja vilka deras medarbetare bland bönderna var. Många trodde att ”alltihop var klart”, och med alla sina intervjuuttalanden började de själva till slut tro på vad de sade. All denna publicitet steg dem åt huvudet.

Fienden slösade emellertid inte bort tiden. Låt oss inte glömma att var tredje ”journalist” — eller varannan ifall det rör sig om nordamerikaner — som intresserar sig för den latinamerikanska revolutionen är underrättelseagent (de kubanska rebellerna såg en hel del av dem i Sierra Maestra, och än flera senare i tiden). CIA har en egenartad förkärlek för detta slags camouflage — fastän ingenting går förstas upp mot en ”sociolog”. Medan revolutionärerna firade och vissa av dem lyssnade till sina egna röster arbetade de amerikanska organen systematiskt, metodiskt och i tysthet, sin vana trogen. Många olika yrkeskategorier togs i anspråk. Där kom till och med en kvinnlig nordamerikansk arkeolog flygande i helikopter och fullastad med akademiska rekommendationsbrev för att leta efter

mayaruiner i ett område där, vilket varenda arkeolog vet, mayaindianerna aldrig har satt sin fot. De bönder som utfrågades av denna vetenskapskvinna fick för övrigt fler frågor om de ”banditer” som härjade i trakten än om eventuellt förekommande tempelruiner. ”Biologer” gjorde utförliga undersökningar om flora och fauna; ”geologer” om jordarternas och berggrundens beskaffenhet (för att ta reda på om, och i så fall var, gerillan kunde ha möjligheter att bygga tunnlar eller underjordiska grottor). 1966 utvidgades denna rutinmässiga ram med djärvare direkta aktioner: vissa — inte alla — kunde avslöjas.

En före detta ”grön basker” från Ohio vid namn Hornberger hade, förklädd till nyfiken turist som ville träffa detta bergens Robin Hood-följe, kommit till området i sällskap med en progressistisk amerikansk senator, även han på semesterresa. Han hade glömt sina identitets-papper hos en prostituerad som hade skickat dem vidare till gerillan, vilken sålunda redan visste vad det var fråga om när de hemliga bondekommittéerna i Rio Hondo och Santa Rosalfa infångade honom. Hans kikare, hans machete och en nylontråd som han gömt innanför sin livrem, av den sorten som snabbt och lätt skär halsen av en motståndare, plus en tämligen omfattande kännedom om organisationen och om vilka som stod bakom den, om gerillans vapen och om deras aktionsplaner, utgjorde tillräckliga bevis för att man hade att göra med en yrkesman. Under förhör sade han sig till en början vara läkare, därefter arkitekt, och till sist erkände han att han var ”grön basker” utsänd i uppdrag, veteran från Vietnam, varifrån han återvänt 1966. Turcios och Checa hade utfärdat instruktioner om att varje grön basker från Vietnam som infångades skulle dömas till döden. Så avrättades av gerillan denne imperialistiske hjälte, inkarnationen av alla de förträffligheter som Kennedy velat ingjuta i kämparna inom ”counterinsurgency”, tillsammans med en annan yankee — mormon, och naturligtvis antropolog — vid namn Moran, vilken även han strövade omkring i området på jakt efter en kontakt med gerillan i sällskap med en ”comisionado militar”, blev arresterad, dömd och arkebuserad av en baskommitté av bönder som handlade på eget initiativ. Misstaget gjordes av CIA och FBI;²⁵ i allmänhet föredrar Washington då det gäller detta slags sysslor ”forskare” från länder utanför Förenta staterna, européer eller från neutrala länder långt avlägsna från aktionsområdet.

Under hela denna tid, mellan själva presidentvalet och den sittande regeringens avgång, var allmänhetens hela uppmärksamhet riktad mot faran för en militärkupp som skulle kunna hindra den valde presidenten från att tillträda sitt ämbete. Denna helt illusoriska spänning förstärktes än mer genom ryktena om de politiska förhandlingar som fördes i bakgrunden. Under det att de olika partierna samlades för halvt om halvt offentliga överläggningar föredrog Méndez Montenegro att upphäva begränsningarna i militärens handlingsfrihet genom att göra de väpnade styrkornas krav till sina egna. I direkta förhandlingar med överkommandot tillvann han sig dess stöd för sitt makttillträde genom en i största hemlighet undertecknad formell överenskommelse, vari han förband sig att med hela presidentämbetets auktoritet stödja en omfattande militär aktion. Han gav armén en blankofullmakt och lämnade den på förhand full handlingsfrihet för att göra slut på gerillan. Samtidigt pläderade han i sina tal för ”landets pacifiering” och vädjade om nationell försoning och ett slags ”de tappas fred”; i klartext vädjade han till gerillan att lägga ner sina vapen eftersom en ”folklig’ regering just var på väg att genomföra ett politiskt program som nära nog var detsamma som gerillans eget.

Så snart han installerats i presidentämbetet förde han, eftersom armén behövde vinna tid för att avsluta sina förberedelser, gerillan bakom ljuset genom att ta upp hemliga förhandlingar med den på högsta nivå. Utrikesministern mötte medlemmar av CPDR (den provisoriska revolutionära ledningskommittén) för att förhandla om en förlängning av vapenstilleståndet; man gick så långt som till att, på begäran av en av presidentens medarbetare, förbereda ett

²⁵ Att detta senare organ utsträcker sin verksamhet till utlandet bör icke vara ägnat att förvåna: vi känner alla Edgar Hoovers beryktade brev med lyckönskningar till hans i Brasilien stationerade underlydande för militärkuppen 1964.

möte mellan presidenten och Luis Turcios, med alla de försiktighetsmått som var nödvändiga för att, som man sade, kringgå militärens övervakning. Presidenten skulle avlägga en vänskaplig och improviserad visit hos en kontaktman, dit han skulle bege sig ensam, utan vare sig eskort eller adjutanter, och där han liksom av en händelse även skulle träffa major Luis Turcios.

Efter en tids tvekan och undanflykter hade Turcios i september besinnat sig och förstått den fälla man var i färd med att lägga ut för FAR, och han satte in alla sina ansträngningar för att söka vända strömmen. Det var väl sent. Redan två veckor efter Méndez Montenegros tillträde, den 15 juli 1966, hade ledningscentralen offentliggjort en försonligt hållen deklaration med rubriken ”Vi skall med oryggelig beslutsamhet kämpa för att försvara folkets intressen”, där den tillkännagav att gerillans militära aktivitet skulle upphöra på grund av den nya politiska situation som uppstått genom tillkomsten av en folkligt vald regering. Detta var bara den logiska konsekvensen av det stöd för Méndez Montenegros kandidatur som man beslutat i mars. Men ställningstagandet spred icke desto mindre förvirring bland FAR-aktivisterna, av vilka många protesterade: mer än en av de ansvariga inom motståndsgrupperna i staden började gömma undan vapen och utrustning för att inte tvingas överlämna dem till FAR-ledningen för det fall den skulle begära det. MR-13 för sin del slapp lättare undan den pacifistiska extasen, men försvagad som den var av trotskisternas stormiga uppror hade den inte längre tillräcklig styrka för att kunna reagera militärt. Inom FAR förvärrade deklarationen ledan, bristen på disciplin, de inre slitningarna. Så ersattes, tack vare de enträgna maningarna till ”arbete bland massorna”, beredskapen till underjordisk kamp av en skenbar öppning mot demokrati, just vid den tidpunkt då den härskande klassen utvecklades åt det motsatta hållet: dess ”arbete bland massorna” — valkampanjen — var inget annat än en förberedelse för kampen, det bästa sättet att rusta sina hemliga repressiva organ. Ledningscentralen ville till och med sända ut Turcios för att leda fackföreningskurser bland arbetarna. Man förbrukade massor av pengar, ansträngningar och tid för att upprätta affärsföretag som var avsedda att långt senare tjäna som legal täckmantel eller underhållsorgan åt gerillan i stället för att genast sätta in dessa resurser i militära förberedelser på kort sikt. Man trodde, ofta omedvetet och ständigt uttalat, att detta klimat av fredlig samlevnad mellan två väpnade och gentemot varandra fientliga samhällskrafter skulle kunna fortvara i all oändlighet. FAR hade förvandlats till en tung, statisk apparat som inte tillkännagav sin existens annat än genom propagandabulletiner.

För att väcka sina medarbetare ur denna smygande apati upprättade Turcios i september en konfidentiell promemoria med rubriken ”*Våra grundläggande uppgifter i den nuvarande situationen och våra förberedelser för en förestående drabbning*”, som endast delades ut bland de nationella och regionala ledarkadrerna. ”Det nya hos den nuvarande regimen”, skrev han, ”är att den politiska offensiven, som demagogiskt utnyttjar begränsade reformer och slagord som låter revolutionära och som döljer regimen verkliga karaktär och dess klasstillhörighet, kommer att följas av en militär offensiv. Som en del i denna offensiv kan man se den inringning av FGEI som nu företas med tekniska hjälpmedel som är vida överlägsna dem vi känner till sedan tidigare.” Han manade dem således att förbereda sig, psykiskt och materiellt, för denna förestående omsvängning, att stärka enigheten inom organisationen, att påskynda utbildningen av kadrer och intensifiera den militära träningen, att övervaka sambandsorganen, att öka förråden av vapen och livsmedel, att redan nu utarbeta planer för eldöverfall, sabotage och avrättning av ledande terrorister. Ty redan nu avtecknade sig förbudet till den terrorpolitik mot vilken han rekommenderade ”aktioner, geografiskt utspridda men koncentrerade i tiden”. Och profetiskt slutade han: ”Antingen kommer de till följd av våra brister att mörda och terrorisera stora delar av befolkningen, bryta ner mycket av kraften i den revolutionära kampen och uppnå att den avstannar, eller också kommer vi, om vi förbereder oss i tid, att kunna hejda deras offensiv, folkets makt kommer att stärkas genom kraftmätningen och dess revolutionära krig kommer att återupptas på en högre nivå.”

Den 2 oktober 1966 hade Turcios tillsammans med två kvinnliga FAR-aktivister besökt ett möte i utkanten av Ciudad de Guatemala med en av böndernas stödkommittéer. Då han återvände på natten kom hans bil, en Austin Sport, i sladdning på den s k Rooseveltmotorvägen. Den slog runt och fattade omedelbart eld, och han själv omkom i lågorna. Bilen kom direkt från ett garage där den varit på översyn; dagen innan hade Turcios, som alltid åtföljdes av någon, bestraffat den livvakt som annars brukade tjänstgöra som hans chaufför för någon bagatellartad förseelse och skickat hem honom för en eller ett par dagar. En av de kvinnliga aktivisterna blev skadad, men kunde ta sig ur bilen och försvinna innan polisen kom till platsen. Dagen därpå identifierades han på bårhuset av sin familj och även av flera av sina stridskamrater. Turcios begravning markerade genom sin pompa, makalös för att gälla en som levt under jorden så länge som han, och genom sin karaktär av offentlig demonstration mitt i huvudstaden, höjdpunkten på detta förbluffande *modus vivendi* mellan de revolutionära krafterna och reaktionen. Mer än ettusen personer, bland vilka praktiskt taget samtliga gerillaledare och flera distriktschefer följde kistan, i bil eller till fots och alla demonstrativt beväpnade, liktågets hela väg, som gick tvärs igenom den rika villastadsdelen Reforma. Ett stycke bakom och vid sidorna följde hemliga polisen, även den misstänksamt avvaktande, i sina bilar. De båda grupperna vaktade på varandra och väntade bara på minsta ordväxling, minsta utbrott, för att dra sina vapen och öppna eld. Camilo Sánchez höll liktalet över den döde befälhavaren, och då kistan fördes förbi Militärhögskolan, från vilken Turcios 1958 promoverats som fänrik, kommenderade en synbart rörd vakthavande officer hedersparad.

Alltifrån maj 1966, då han ledde eldöverfallet vid Sunzapote, och fram till sin död hade Turcios uppehållit sig i huvudstaden eller i dess närhet: vapenstilleståndet inför valen, *el cese de hostilidades*, gjorde hans närvaro där berättigad, eftersom det var där som de diplomatiska eller politiska överläggningar ägde rum som då var aktuella och vilka han varken ville eller kunde tillåta sig förlora kontakten med. Även om verkställande sekreteraren i FAR:s ledning var den ansvarige för det kommunistiska ungdomsförbundet var det Turcios som i själva verket hade det avgörande inflytandet. Turcios var en blygsam, nervös natur som inte hade mycket till övers för politiska diskussioner eller ens för politisk eftertanke, men han var icke desto mindre medveten om sin auktoritet och var angelägen om att försvara sin ställning efter bästa förmåga. Hur kom det sig att denne 25-åring, knappt mer än en ungdom — blek och grönögad och gänglig som en engelsk student — med sin personlighet kunde lyckas hävda sig gentemot så många gamla respektabla kommunistledare och få ett sådant inflytande? Det berodde på att FAR:s stora trumfkort var gerillagruppen Edgar Ibarra, den starkaste och mest stabila och att han var dess obestridde ledare. Partiet, som hade sina anhängare i första hand bland lantarbetarna på sydkusten, Stillahavskusten, hade aldrig lyckats att på samma sätt som denna gerilla gripa ett initiativ och aktivera en så expansiv och dynamisk kamp. Turcios auktoritet var inte bara militär som Yon Sosas, den var lika mycket politisk, eftersom FGEI hade skaffat sig en oberoende politisk linje och utbildat sina egna kadrer. Att denna gerillafront existerade hade stimulerat motståndsrörelsen såväl i huvudstaden som i de övriga delarna av landet; den hade bevisat sin förmåga att breda ut sig i sitt område och göra sitt inflytande märkbart, även därutanför; och varje distrikt, eller ”regional”, i motståndsrörelsen strävade efter att utveckla sig till en gerillafront lik den i Izabal. Alla de politiska organisationerna hade sålunda intresse av att utnyttja den prestige som denne unge gerillaledare besatt för att försöka ”manipulera” honom eller

286 påverka honom i den riktning som passade var och en av dem, och ungdomsförbundet liksom PGT självt, som båda var invecklade i en kamp om kontrollen över ledarskapet för kriget, tävlade om hans gunst och hans sympatier. I kraft av sin personliga auktoritet och sin landsomfattande popularitet kunde Turcios uppträda som skiljedomare mellan riktningarna; därav hans politiska inflytande.

Bara några timmar efter hans död samlades FAR:s ledningskommitté till ett brådskande möte. Företrädarna för alla de olika riktningarna enades om att utnämna Cesar Montes, Turcios ställföreträdare i gerillan, till befälhavare över FGEI och till hans efterträdare i kommittén. Beslutet om hans omedelbara utnämning var enhälligt. Cesar, som uppe i bergen hört nyheten om Turcios död i radio, var fortfarande kvar där då han underrättades om utnämningen. Han begav sig omedelbart ned till Atlantmotorvägen, konfiskerade en bil och anlände med en handfull kamrater till huvudstaden, fortfarande i uniform och med geväret i hand. Denna brådskande utnämning som utåt gjorde ett intryck av kraft och enighet maskerade i själva verket ett invecklat intrigspel av politiska transaktioner och kalkyler som Cesar inte omedelbart kunde genomskåda. Cesar Montes kände bättre än någon annan till situationen i sin egen gerillafront, men han visste inte särskilt mycket om det verkliga läget inom de övriga FAR, särskilt inte i de inre distrikten. Denna ofördelaktiga belägenhet fick till följd att en del medlemmar av FAR hoppades kunna influera Cesar lättare än Turcios och samtidigt beröva den dittills viktigaste gerillafronten den relativa självständighet i fråga om ståndpunktstaganden och ledning den dittills åtnjutit. En sak är säker: i oktober 1966 stod de reguljära Väpnade styrkorna på höjden av sina psykologiska och militära förberedelser för en allmän offensiv, och de revolutionära väpnade styrkorna befann sig på sin lägsta möjliga nivå, på defensiven, helt och hållet avslappnade, sedan flera månader tillbaka politiskt och militärt demobiliserade. Såväl inom ledningen som på basnivån ansåg man varje som helst initiativ från arméns sida vara osannolikt.

2. Styrkeförhållandena

Hur såg den guatemalteckiska revolutionens militära organisation ut omedelbart efter Turcios död och inför den tredje och avgörande militära offensiven? Om vi håller oss till de redan stridsberedda styrkorna var läget allmänt sett följande:

1. I landets nordöstra del fanns gerillafronten Edgar Ibarra: tre plutoner ("columnas"), en i norr nära Izabalsjön, de båda andra i områdets västra och centrala delar. Totalt över 100 beväpnade soldater. Deras beväpning: halvautomatiska och automatiska karbiner av typerna M-1 och M-2, Mauser- och Springfieldgevär, 7,72-mm:s tyska gevär från andra världskriget, kulsprutepistoler av typerna 9-mm:s Schmeisser, 45-mm:s Thomson och M-3. Därtill ett flertal paramilitära baskommittéer bland civilbefolkningen, sammanlagt mellan 45 och 70 man med jaktgevär och revolverar.

2. I departementet Izabal förfogar MR-13 nära gränsen mot Honduras över en rörlig grupp om ett trettiotal man, ganska illa beväpnade (handmanövrerade gevär, pistoler, handgranater och jaktgevär). Men i gengäld fanns i området flera "bykommittéer" ("horisontala", dvs utan avgränsningar sinsemellan, och valda av traktens hela befolkning).

3. I landets övriga delar:

I söder den lilla gruppen i "regional" Santa Rosa (gevär, revolverar).

I huvudstaden ("Regional central") två väpnade avdelningar: den ena, den s k "la Resistencia", under ledning av Chema Vides och "Canción", bestod av sex eller sju commandogrupper med automatvapen (ca 60 heltidsverksamma); och den andra, under ledning av Nestor Valle, som till en början varit bara en understödskommitté åt FGEI men som senare blev oberoende (mellan femton och tjugo man, väl utbildade).

"Regional de Occidente" (i departementen San Marcos, Quetzaltenango etc), under ledning av Leonardo Castillo Johnson: mellan 30 och 40 man, ytterst väl beväpnade (de förfogade till och med över bazookas, men dessa kom aldrig till användning).

"Regional del Sur" (Stillahavskusten): 30 à 40 man.

"Regional del Norte": maximalt 25 man.

Totalt omfattar FAR en kärna av permanenta kadrer på ungefär 300 man, militärt organiserade, utbildade och beväpnade. Men de slumrande möjligheterna ute bland folket är betydligt större. Olyckligtvis kan de inte tillvaratas på grund av brist på vapen och på grund av otillräckliga befälsresurser. Yon Sosa hade möjlighet att mobilisera omkring 3 000 bönder, FGEI 2 000 eller mera (varav ett tusental hade genomgått gerillaskolan uppe i bergen men sedan på grund av vapenbristen tvingats återvända hem). I departementet San Marcos skulle ”Regional de Occidente” också ha kunnat ställa upp ett tusental man.

Detta måste kompletteras med två viktiga kommentarer:

1. Trehundra man är inte mycket, men det är mer än vad Fidel Castro kunde räkna med när han, förskansad i ett litet begränsat försvarsområde uppe bland Sierra Mastras bergstoppar, bröt sönder Batistas stora offensiv sommaren 1958. Militärt kunde gerillan gentemot en armé på 10 000 man och en ungefär lika stor polisstyrka inte uppställa andra mål för sig än i bästa fall en reträtt i god ordning, i sämsta fall ett försök att över huvud taget överleva. Det är uppenbart att den väpnade revolutionära kampen i Guatemala aldrig har utgjort ett direkt militärt hot som kunnat sätta statsmaktens repressiva grundvalar i fara: däri skiljer den sig från de kubanska rebellernas kamp. Men gerillarörelsen utgjorde i september 1966 ett politiskt hot på längre sikt: detta hot gjorde den till ett ”alternativ”, till och med till en plausibel medtävlare om makten. Sedan 1963 var det den som hade det politiska initiativet, och den segrande presidentkandidaten var tvingad att dagtinga med den för att vara säker om att kunna tillträda sitt ämbete. Det var varken någon nyck eller någon tillfällighet att han skickade sin utrikesminister (senare vald till ordförande i FN:s generalförsamling 1968-1969, numera avliden) för att på jämställd fot diskutera med en medlem av FAR:s underjordiska kommando. Denna politiska trovärdighet förutsatte icke desto mindre en viss militär styrka. Denna styrka var dock bara skenbar, den mångdubblades i själva verket genom de snabba aktionerna och deras psykologiska inverkan på folkopinionen. I denna situation kunde repressionen, genom att direkt angripa den hårda kärnan — den viktigaste gerillafronten, den i Sierra de las Minas — hoppas på att skingra myten kring FAR. Då de koncentrerade sina materiella resurser, sina kontaktnät och sina lokala truppstyrkor till landets östra del misstog sig de nordamerikanska ”rådgivarna” ingalunda: att spränga denna lilla militära kärna var detsamma som att på sikt lösa hela det politiska problemet. Även om FAR:s stora ”kupper”, deras mest iögonenfallande aktioner, genomfördes i huvudstaden så var det uppenbart att den ”avgörande strategiska faktorn” stod att finna uppe i bergen.

Vi bör tillägga att lika litet i Guatemala som någon annanstans kan det hävdas att gerillans kärna har militärt krossats: militäroffensiven fick endast till följd att den påskyndade en latent politisk upplösning som redan var på väg att fräta sönder denna kärna inifrån.

2. Ingen latinamerikansk gerillarörelse, utom en gång i tiden den colombianska, kunde räkna med ett så omfattande stöd inom sitt eget aktionsområde. Men gerillan kunde icke rationellt utnyttja detta stöd, inte ens organisera det. Denna brist härrörde sig inte bara ur ett tekniskt organisationsproblem, den ställer i själva verket ett oerhört mycket mer omfattande problem som ligger i botten av alla guatemalteckiska revolutionära initiativ: frågan om urinvånarna. Om ”den politiska krisen aldrig vid något tillfälle kom att utvecklas till en allmän samhällskris på grund av frånvaron av massornas avgörande insats”,²⁶ var det huvudsakligen därför att detta problem ännu inte fått någon lösning. Avantgardets relationer med massorna är avhängiga av relationerna mellan *ladinos* och indianer, relationer som ständigt kännetecknats av ojämlikhet och förtryck. Den abstrakta frågan om förbundet mellan arbetare och bönder får sitt konkreta uttryck i frågan om förbundet mellan *ladinos* och indianer. De senare utgör majoriteten av befolkningen, de bebor huvudsakligen de fruktbara bergstrakterna och är även skickliga hantverkare, vilket gör dem till helt naturliga stöd- och underhållsbaser, outhärliga för varje

²⁶ Alvaro Lopez: *La crisis política y la violencia en Guatemala*.

gerilla. Men dessa, som objektivt har mest att vinna på revolutionen — de mest exploaterade, de mest förödmjukade och de mest förtryckta — är samtidigt de som minst deltar i den, som subjektivt står mest främmande för den. Åtminstone hittills är de en synnerligen obetydlig minoritet inom de revolutionära partierna och den revolutionära armén. Inlemmandet av indianbefolkningen i utarbetandet av uppgifterna för och i *ledningen* för den revolutionära kampen är den guatemalteckiska revolutionens främsta problem, och samtidigt också det svåraste att lösa. Hur åstadkomma att denna kamp en dag skall kunna bli deras kamp? Det är den fråga som varje seriöst avantgarde i dag ställer sig. Som Aura Marina Arriola²⁷ så träffande har formulerat det: ”för att travestera Mao kan man säga att den som erövrar indianerna kommer att erövra Guatemala. Och att den som löser jordproblemet kommer att erövra indianerna”.

3. Den militära offensiven

I slutet av oktober återsåg man i Sierra de las Minas till lands och i luften alla de militära styrkor som sedan månader tillbaka varit praktiskt taget försvunna därifrån. Operationerna leddes av överste Carlos Araña Osorio, befälhavare för Zacapabasen och tidigare Guatemalas militärattaché i Washington, där han blivit sorgfälligt utbildad i den nya ”counter-insurgency”-taktiken. Hans käraste läsning var Valerians och Bohanams avhandling *Guerrilla Warfare*, och vad han huvudsakligen åberopade sig på var utrotandet av Hukgerillan på Filippinerna.

Araña Osorio hade inlett sina förberedelser för länge sedan, genom att samla in alla tillgängliga uppgifter om FGEI, infiltrera dess underhållsbas inne i dess eget område och utan att knysta organisera sina hemliga terroristband, vilka redan fullt stridsberedda gick till aktion i oktober. Denna underrättelse- och infiltrationsverksamhet, som utifrån FAR:s civila periferi åt sig inåt mot dess militära kärna, kunde genomföras så mycket lättare som gerillans stödorganisation var tänkt och utformad som leverantör av förnödenheter snarare än på politisk basis. Gerillan hade inte givit någon politisk information till de bönder som samarbetade med den. Gerillasoldaterna själva hade slagit sig ner i närheten av byarna, i fasta läger — vilket gjorde det möjligt att laga maten på platsen, i bondens hus, och samtidigt flörta med hans döttrar. I Rio Hondo levde poliser och gerillasoldater under hela vapenstilleståndet inför presidentvalet helt öppet sida vid sida, på jämställd fot, som två sidoordnade myndigheter. Det var också i denna stad, FAR:s främsta stödjepunkt i området, som en enda desertör, vilken kände till hela den ”underjordiska” stödorganisationen, gjorde det möjligt för armén att i ett enda svep fånga in ett hundratal sympatisörer och medarbetare. Vertikala förbindelser och avskärmning fanns nog i organisationens principer och rekommendationer, men i praktiken tillämpades de inte längre. Den gyllene regeln, misstro, övervakning och ständig rörlighet, hade offrats på segerrusets altare. I flera månader hade gerillasoldaterna mitt på ljusan dag använt sig av de allmänna vägarna när de skulle förflytta sig, de uppträdde i uniform i de närliggande byarna, och flera av dem, som inte tyckte att de hade någonting i bergen att göra längre, tog sig öppet ända ner till huvudstaden för att besöka sina familjer. I flera ”regionales” i de södra och västra delarna av landet hade bondesammanslutningar bildats på PGT:s initiativ, men den uppgift som det skulle ankomma på ”kadreerna i mellanledet” att fylla hade inte fördenskull gjorts till föremål för tillräcklig uppmärksamhet: många aktivister inom FAR såg däri bara en — mer eller mindre förödmjukande — anhalt innan de skulle befordras till rangen av ”ledare”.

Militärens offensiv tog gerillafronten på sängen, och ändå hade de stora förberedande manövrerna genomförts mitt framför näsan på den, för öppen ridå, knappt ens nödtorftigt maskerade bakom den dimridå som regeringens erbjudanden om amnesti och nationell

²⁷ *Secuencia de la cultura indígena guatemalteca*. Pensamiento Crítico. Havanna, april 1968.

försoning utgjorde. Tre dagar efter det Méndez Montenegro tillträtt sitt ämbete hade amerikanske ambassadören Gordon Meir och den inom AID (Agency for International Development) ansvarige för frågor rörande den ”inre säkerheten” Peter Costello besökt den nye försvarsministern (som inte var någon annan än Peralta Azurdias före detta högra hand) för att ”gemensamt överlägga om möjligheterna till att stabilisera situationen i landet”. Den 11 juli hade den segrande valkandidaten inlett en turné till landets officersmässar för att försäkra alla garnisonschefer om sin vänskap och sitt förtroende. Intet för intet. Som han förklarade vid flygbasen i Retalhuleu: ”Min första plikt är att bege mig till samtliga militära förband i republiken för att lyckönska dem alla och betyga dem alla min personliga uppskattning. Denna plikt är så mycket mer bjudande på grund av de lojalitetsförklaringar som jag mottagit av de väpnade styrkorna.” Polismyndigheterna blev heller inte åsidosatta: de utökades med 1 500 nya rekryter, tack vare en halvmiljondollarkredit från AID. Därefter anlände två emissarier från State Department (Clare H. Timberlake och William L. S. Williams) för att lägga sista handen vid förberedelserna inom ramen för MAP (Military Assistance Programme) som för 1967 erhöll 1 700 000 dollar från State Departments ”Guatemalan Desk” (i själva verket mycket mer). Arméns elitförband hade utrustats med den mest moderna utrustning (särskilt helikoptrar) och leveranserna av napalmbomber till flygvapnet hade ingalunda hållits hemliga. De amerikanska överstarna John Weber (som utlovade en penningbelöning för varje död ”kommunist”) och Ernest Munro — senare avrättad av stadsgerillan — som hade anlant omedelbart efter bildandet av den nya regeringen, var uppenbarligen ledare för den nordamerikanska militärdelegationen. Senare tvingades amerikanska ambassaden officiellt erkänna närvaron på guatemaltektiskt territorium av Special Forces, vilka den med en blandning av humor och cynism angav till — 34 man. Men redan då hade amerikanska fallskärmsoldater tvingats till en nödlandning vid Mariscosflygplatsen i Izabal ombord på ett transportplan av typ C-47 utan nationalitetsbeteckningar, eftersom US Air Force' stjärna hade målats över.

Den tredje militäroffensiven, som inleddes den 3 oktober 1966, skilde sig genomgående från de båda tidigare (1964 och 1965), vilka slutat i uppenbara ehuru icke erkända fiaskon, inte bara därför att den möttes av en oorganiserad och demobiliserad gerilla utan inre enighet och vars flesta ledare befann sig utanför operationsområdet, utan också genom de nya metoder som utnyttjades. För första gången tillämpades counterinsurgency-tekniken metodiskt, under båda sina aspekter, den civila och den militära. Dess formel kan sammanfattas i två ord: *Gerillabekämpning = demagogi + terror.*

Demagogi: I enlighet med rekommendationerna från Framstegsalliansen, den latinamerikanska tillämpningen av detta universalmedel, igångsattes ett ”medborgarprojekt” bland befolkningen. Armén byggde skolor och broar, förbättrade dåliga vägar eller byggde nya genom djungeln, hjälpte till med bevattningsarbetena. Ambulerande sjukstugor erbjöd gratis sjuk- och tandvård åt människor som dittills aldrig i sitt liv sett en läkare eller en tandläkare; på kvällarna visade man filmer på friluftsbiografer på bytorget. Den 22 december 1968 förklarades jordreformen vara en ”nationell angelägenhet” (dekret 1653). Som handräckning åt militären eller för att inte hamna på efterkälken påskyndade regeringen sin distribuering av förstatligade jordområden, ”Fincas nacionales”, till småbönderna, särskilt i de latent ”farligaste” områden. Ungefär ett tusental familjer fick njuta frukterna av denna brådstörtade jordreform i gerillaområdet, dit presidenten personligen anlände för att överlämna äganderätts- (eller nyttjanderätts-)bevisen och uppmana de gynnade att stödja armén i dess ”pacificeringsansträngningar” genom att gå med i de milistrupper för gerillabekämpning som var underställda de reguljära styrkorna. AID bidrog med en halv miljon dollar för ”utvecklingsarbetet” bara i departementen Izabal och Zacapa. Alla dessa åtgärder medförde otvivelaktigt den önskade effekten: att vända de rika bönderna mot gerillan och neutralisera de övriga, till och

med de fattiga.²⁸

Terror: Eftersom politiken för varje härskande klass som håller på sig är oupplösligt förbundet med det militära (även om, och framför allt om, de behärskade för sin del struntar i denna gyllene regel) är dessa generösa och ”progressiva” reformer givetvis oupplösligt förbundna med sin baksida av blod och tårar. Den massiva terrorn, vars första våg sträckte sig från oktober 1968 till mars 1968, hade planerats och utarbetats med början redan 1965 av den nordamerikanska militärdelegationen, i synnerhet av en viss Matthews D. Smith. Den grundläggande tankegången var att låta repressionen framstå, inte som ett system tillämpat ovanifrån av statsmakten, utan som en folklig och spontan reaktion nerifrån, från befolkningen själv, som ett slags medborgerligt-kristligt korståg mot Antikrist till försvar för de västerländska värdena. För att förverkliga sin plan åstadkom upphovsmakarna en samverkan mellan MLN (den yttersta högern i klassisk betydelse), företagsledare och högre tjänstemän i den privata sektorn (”nationens levande kraft”) från den civila sidan och armén jämte ledningen för de olika polisstyrkorna från den offentliga sektorn. I juni uppträdde plötsligt en rad mystiska medborgarorganisationer med målsättningen att ”återupprätta ett tillstånd av ordning, säkerhet och arbetsfred” som dittills hade trakasserats av de upproriska. ”Inför den likgiltighet som regeringen visar då det gäller att med beslutsamhet besvara de väpnade rebellernas utmaning, inför domstolarnas hållningslöshet då det gäller att döma dem, har ett flertal samhällsmedborgare beslutat inta en hållning av självförsvar och har börjat besvara fiendens angrepp med samma vapen och med samma taktik”, hette det i ett av deras flygblad. Så tillkom först MANO (Organiserade nationella antikommunistiska rörelsen) kallad Vita Handen och under ledning av en jordbrukare och affärsman vid namn Raúl Lorenzana. Dess valspråk: ”För ett blomstrande Guatemala befriat från kommunismen”. Dess metoder: anonyma brev och telefonsamtal, utmärkande av misstänkta ”vänsterelements” bostäder med svarta kors, kidnappningar och mord. Utmärkande tecken: man slet tungan av sina offer och högg av dem vänstra handen innan de mördades. Medan MANO samarbetade med armén samarbetade NOA (Nya Antikommunistiska Organisationen), med valspråket ”Upptäckt kommunist död kommunist”, och CODEG (Guatemalas Antikommunistiska Råd, med valspråket ”Död åt förrädarna”) snarare med polisen. Vi kan summariskt säga att MANO huvudsakligen består av civilklädd militär och de andra organisationerna av polismän utklädda till borgare eller arbetande på övertid.

Dessa rörelser föredrar uppenbarligen handling framför ord, men de saknar inte ambitioner, i synnerhet när det gäller regeringsansvaret. Deras kortfattade ideologi vädjar till beprövade begrepp: det rör sig om att övervinna landets ”moraliska kris” med hjälp av fysiska och övertygande metoder. I en av sina sällsynta teoretiska programförklaringar deklarerar MANO: ”Det är nödvändigt att vidta energiska åtgärder för att göra slut på den härskande omoralen. När en lem har angripits av kallbrand måste man amputera den, en cancer måste bortopereras intill sina djupaste rötter. Vår Rörelse vill skapa en stark regering, med starka män, men inom lagens gränser. Vi kommer att påbjuda ordning, organisation, disciplin, plikt-känsla, hederlighet och arbete. Intet land kan överleva när anarkin härskar under demokratins täckmantel ... Man kan inte kallas hedervärd om man ryggar tillbaka för att döma och straffa brottslingar. I detta hänseende kommer vi att föregå med gott exempel.” Det ekonomiska programmet är icke mindre utstuderat, i det att det bygger på ”delaktighet”: ”kapitalet måste fylla en samhällelig funktion. För att möjliggöra detta, och för att uppnå en verklig jämvikt mellan kapital och arbete, måste arbetarna få del i företagets vinster. Endast genom att i det gemensamma intresset förena de olika produktionsfaktorerna kan man bibehålla den nödvändiga harmonin, samarbetet och samförståndet”. (*Ideología de la MANO*, Guatemala, 8 nov

²⁸ En ytterst detaljerad studie av de olika guatemalteckiska regimernas jordbrukspolitik under de senaste tio åren återfinns i det redan klassiska arbetet av Thomas och Marjorie Melville *Guatemala, Another Vietnam!*, Penguin Books 1971.

1967). Man må mera uppskatta den enkla ärligheten och stringensen hos en annan organisation ("Öga för öga"), vilken inledde sina brev till affärsmän, företagare, läkare etc med "anmodan" om ekonomiskt stöd med formuleringen: "Om vi höjer arbetarnas levnadsstandard kommer de att uppresas sig och bita den hand som föder dem."

I själva operationsområdet intensifierade regeringen terrorismen med hjälp av väsentligen två åtgärder: först och främst utfärdade den generell tillstånd för affärsmän, jordägare och statstjänstemän att bära vilka vapen som helst och att göra bruk av dem efter eget gottfinnande mot envar som de bedömde som misstänkta (bönder, lantarbetare, kontorister); i ett officiellt dekret från december 1966 erhöles dessa civila milisförband samma ställning och auktoritet som den statliga polisen. Sedermera utvecklades ytterligare det spionage- och övervakningsnät som utgjordes av vad som kallades "comisionados militares" och som redan tidigare hade utnämnts i landets samtliga landsbygdsdepartement (1965 hade man 971 bara i departementet Jutiapa, dvs en för var femtionde vuxen manlig invånare), för att stödja arméns spaningspatruller i deras uppspårande verksamhet.²⁹

Aldrig någonsin dittills hade det reaktionära våldet i Guatemala nått en sådan klimax av råhet. Böndernas stympade lik lämpades av utanför deras egna dörrar för att tjäna som avskräckande exempel. Under hot om tortyr tvingades armén fångarna att tortera andra fångar, och en del överlöpare som inte hade någonting att förlora förvandlades till sina före detta kamraters bödlar innan de själva avrättades av sina arbetsgivare. Liket efter Cesar Montes bror, vilken infångats, torterats och mördats i huvudstaden, kördes iväg till aktionsområdet och lämnades, väl synligt, mitt på en landsväg. Inom kort nådde terrorn även de aktivister som minst av alla kunde misstänkliggöras inom den traditionella vänstern, inom centern och till och med inom regeringspartiet (vilket hade ett starkt stöd bland bondebefolkningen). Mellan 1966 och 1967 mördades fyra parlamentsledamöter och sju departements- eller kommunsekreterare av dessa privatarméer, där det kryllade av civilklädda officerare, av godsägare och av den ständigt och överallt lika villiga lumpenbourgeoisin. Antalet offer för denna första terrorvåg uppskattas i allmänhet till 6 000 personer. En korrespondent för tidskriften *Time* (17 mars 1970) för fram den mer blygsamma siffran 3 000 döda (fördelade på 80 "gerillasoldater", 500 "sympatisörer"

²⁹ 1969 beskrev en iakttagare på platsen den verksamhet som utövades av dessa repressionens lokala hantlangares verksamhet:

"Comisionados och deras underlydande fanns överallt: i varje stad, varje köping och varje liten by, och till och med bland plantagearbetarnas hyddor.

Utåt föreföll de endast ha befälet över *de lokala militära reservförbanden* samtidigt som de gjorde propaganda för de regionala rekryteringskontoren. Under militärregimen (*regeringen Peralta Azurdia*, förf:s anm) åtog sig emellertid dessa oavlönade hantlangare ett otal ytterligare åligganden: att övervaka den eventuella närvaron av upprorsmän, politiska agitatorer och utlänningar; tjäna som vägvisare åt militärpatruller utsända mot de upprorska; avslöja, förhöra misstänkta och organisera arresterandet av dem.

Under de perioder då regeringen upphäver de medborgerliga rättigheterna (belägringstillstånd) har *comisionados* en betydande auktoritet, begränsad endast av att de är underställda den militära hierarkin. De som blir angivna av *comisionados* arresteras av de väpnade styrkorna och får aldrig tillgång till det legala rättsmaskineriet, kommer aldrig inför någon civil domstol.

Ehuru *comisionados* officiellt var ansvariga inför de olika departementens befälhavare över reservstyrkorna och inför den militära hierarkin utvaldes och utnämndes de i själva verket av de mest inflytelserika medborgarna i de olika regionerna (plantageägare, affärsmän, politiker, pensionerade officerare etc). Denna dubbla auktoritet gav *comisionados* en överväldigande maktställning: de kunde på detta sätt utnyttja sin ställning som regeringsrepresentanter samtidigt med den auktoritet de hade till följd av sina intima förbindelser med den lokala eliten.

Dessa förbindelser tog sig ofta offentliga uttryck. Under bomullsskörden 1966 kunde sålunda tidningarna meddela att en avdelning av de lokala militära reservstyrkorna hade deltagit i arbetet. Vid ett annat tillfälle hade områdets militära *comisionado* åtagit sig att ansvara för att tillräcklig arbetskraft fanns tillgänglig vid en plantage." (Jerry L. Weaver, tidskriften *Aportes* nr 12, april 1969, cit. i Alvaro López, *Diez anos de insurrección en América latina*, Prensa Latinoamericana, Chile 1971).

och 2 420 ”oskyldiga”³⁰)

Samma ”kvalitativa språng” kom till synes i de rent militära operationerna. De tidigare inringningarna, cercos, hade endast utgjorts av sporadiska rensningsaktioner utmed skogsvägarna i bergen. Armén inskränkte sig till att säkra trafiken längs Atlantmotorvägen, vilken går utmed Sierra de las Minas och förbinder huvudstaden med Puerto Barrios, att ockupera de större samhällena vid sierrans fot, från vilka då och då något fåtal rörliga patruller skickades upp i bergen längs de förefintliga vägarna och stigarna. Då behövde gerillasoldaterna bara låta dem passera och vänta tills de försvann på andra sidan Cordilleran utan att lämna några spår efter sig. Men nu övergick inringningen till att bli såväl rörlig som permanent. Byarna högst upp på sluttningarna, nära sierrans kam, evakuerades tvångsvis: på det sättet skapade armén en ödemark uppifrån. Samtidigt ockuperade den byarna längs motorvägen och posterade ut starka garnisoner i dem. Lätta patruller, alla försedda med automatvapen och i ständig radiokontakt med varandra, utgick oupphörligt från vägen upp mot bergskammen och samordnade sina rörelser så att de rutade in sierrans skogklädda och beboeliga sluttning där gerillasoldaterna förflyttade sig och stängde av de sålunda skapade rektanglarna en efter en. Bergskammen ockuperades samtidigt som motoriserade kolonner bevakade vägen nerifrån. Så snart en patrull träffade på gerillan bibehöll den kontakten och meddelade sitt läge per radio till den motoriserade kolonnen. Därefter trängde en soldatkolonn upp parallellt med den väg som patrullen tagit, för att falla gerillan i ryggen då den sökte dra sig tillbaka. Genom detta listiga utnyttjande av motorvägen nere på slätten i förening med snabbheten i radioförbindelserna och hos de motoriserade transporterna kunde armén på en eller ett par timmar täcka ett avstånd som det kunde ta gerillasoldaterna ett tiotal dagar att tillryggalägga när de marscherade i bergen utmed kammens sträckning. Under tiden bombarderade flyget oupphörligt operationsområdet för att terrorisera civilbefolkningen och, framför allt, för att tvinga gerillan att blotta sig genom sina förflyttningar — eftersom det ju är ett känt faktum att bombardemang inte kan göra någon direkt skada på en lättroblig gerilla (i Latinamerika torde man kunna räkna de gerillasoldater som dödats eller sårats av en exploderande bomb eller raket på ena handens fingrar).

Gerillan tvingas på detta sätt att splittra upp sig i smågrupper för att reducera målets storlek, få möjlighet att slinka igenom mackorna i nätet och underlätta underhållsproblemen. När de lokala underjordiska kommittéerna väl en gång har upptäckts och oskadliggjorts av armén blir i själva verket livsmedelsfrågan den kinkigaste (en av dessa kommittéers fyra viktigaste uppgifter var, förutom propagandan, underrättelseverksamheten och den politiska organisationen i byn, att förse gerillan med livsmedel). När gerillan isoleras från sin sociala bas, när den märker att befolkningen drar sig undan från den och ibland till och med vänder sig emot den alltefter som den kontrarevolutionära milisen går till aktion, och när den ser sitt manöverutrymme krympa som en metallplåt i smältan, är den dömd att förr eller senare långsamt falla sönder. När dess spridda smågrupper isoleras från varandra utan möjligheter till förbindelser sinsemellan och utan att kunna lokalisera varandra på avstånd faller den ena efter den andra offer för en rensningsaktion som kombinerar användandet av helikopterburna elitförband och lejda milistrupper som förflyttar sig till fots i en terräng som de känner lika bra som, eller till och med bättre än, gerillasoldaterna vilka kommer från andra landsändar. Sådan var, kort och schematiskt uttryckt, den taktik som hjälpte de traditionellt ineffektiva — men av de nordamerikanska rådgivarna på två år förvandlade till en kompetent, välutrustad och aggressiv dödsmaskin — väpnade styrkorna till deras seger 1967.

Gerillafronten Edgar Ibarra hade redan före inledningen av den militära offensiven av eget val klyvt sig i två delar. Alldeles efter överfallet vid Sunzapote — avskedstagandet till militärregimen Peralta Azurdia — hade en pluton i avsikt att utvidga FAR:s inflytelsesfär till

³⁰ Den oundgängliga källan härvidlag är Gabriel Aguileras arbete *La violencia en Guatemala como fenómeno político*, CIDOC, Mexico 1971.

departementen Izabal och Progreso under ledning av Pablo Monsanto sänts västerut till det s k Aconagua-området, och en annan under befäl av Arnoldo (Rolando Herrera) ned mot Atlantkusten. Denna uppsplittring blev i och med arméns första angrepp till en okontrollerbar sprängning. Medan Cesar Montes satt fast i huvudstaden och diskuterade framtidsplaner och den exakta utsträckningen av sina befogenheter med CPDR, den provisoriska revolutionära ledningskommittén, i början av oktober, utdelade armén sitt första slag med hjälp av två desertörer som tjänstgjorde som vägvisare: 14 vapen gick förlorade och en lägerplats förstördes. Den 20 november lokaliserades Cesars förband som stod under befäl av Arnoldo och besköts med spärrelld från granatkastare. För att ge den större rörlighet delade Arnoldo upp den på två avdelningar. Den ena lyckades bryta sig igenom inringningen och återförening med Camilo Sánchez förband som opererade längre norrut. Men Arnoldos pluton hade infiltrerats av armén. En bonde från trakten vid namn Giro, som hade dömts för mord men lyckats fly ur fängelset och därefter anslutit sig till gerillan hade praktiskt taget avancerat till ställföreträdare för Cesar Montes; då vapenstilleståndet avbröts hade han fått tillstånd att ge sig iväg hem för att besöka sin familj; genom förmedling av släktingar hade armén fått tag i honom, fått honom att tala och köpt honom; då han återvände till gerillan var han redan fiendespion. Det var han som tjänstgjorde som vägvisare åt Arnoldos pluton och förde dem in i ett bakhåll där Arnoldo och de flesta av hans män stupade den 20 november.

Gerillan, som redan var isolerad från sin sociala bas och splittrad i åtskilda grupper, såg sig nu även isolerade från de övriga FAR, vilka dessutom själva var splittrade i rivaliserande ”regionales” som bekämpade varandra mer i en anda av ömsesidig avundsjuka än av tävlan. Denna småaktiga och långsinta regionalism återspeglade egentligen FAR:s politiska splittring i olika rivaliserande tendenser. Regionerna förhandlade sinsemellan alltefter sina ideologiska eller politiska sympatier över huvudet på den nationella ledningen och utbytte vapen, manskap och tillgångar bundsförvanter och kamrater emellan. Inför antigerillaoffensiven gick många regioner över till försvaret av sina egna lokala intressen och hävdade att vad som hände på den östra gerillafronten bara angick den själv, samtidigt som de förklarade att de erkände Cesar Montes bara som befälhavare för en region bland de andra — inte som överbefälhavare för FAR i dess helhet, vilket Turcios underförstått och trots de formella begränsningarna av hans befogenheter tidigare varit, särskilt sedan han återvände från Trikontinentalkonferensen i Havanna. Av den anledningen blev motståndsaktionerna tämligen sporadiska, trots att regimens offensiv omfattade landet i dess helhet. Sydkustens gerilla var, liksom Västregionens under befäl av Leonardo Castillo Johnson, bland de mest aggressiva. Den senare företog en samfäll attack mot ett antal polisförband (operation El Tumbador) men den rann snabbt ut i sanden och Castillo tvingades retirera till huvudstaden. Repressionens angrepp riktade sig med en alldeles speciell häftighet mot regionen Nore, kring Rabinal, för vilken Kommunistiska Ungdomsförbundet hade ansvaret. Trots ett heroiskt motstånd från några få flydde de flesta och gav sig av från distriktet; de lämnade inga goda eftermälen bakom sig, ty de övergav samtidigt bondebefolkningen i området, som var tvungna att stanna kvar vid sin jord och således lämnades helt försvarslösa gentemot de militära och civila repressalierna. I samtliga regioner offentliggjorde de paramilitära organisationerna som verkade under arméns beskydd långa listor på personer som skulle skjutas — lokala politiska ledare, sympatisörer, och ofta vanliga medborgare utan någon som helst förbindelse med gerillan — och enligt den psykologiska krigföringens urgamla recept lät de, för att ytterligare påskynda demoraliseringen, påskina att dessa listor hade upprättats med hjälp av förrädare som nästlat sig in i FAR:s nationella ledning. På samma sätt använde de sig ofta av FAR:s emblem eller dess initialer då de ”undertecknade” sina terrordåd eller sina hotelsebrev och telefonsamtal till enskilda individer i avsikt att öka förvirringen och diskreditera gerillan gentemot dess sympatisörer.

Först i december, tre månader efter offensivens igångsättande, började regionerna i det inre av landet agera mera påtagligt. I Amatitlán söder om huvudstaden utsattes elektricitetsverket för

ett framgångsrikt sabotage, vilket regeringen tog som förevändning för att utsträcka belägringstillståndet till att omfatta hela landet och legalisera repressionen. Samma månad försökte landsbygdsgerrillan förgäves återta initiativet under befäl av Camilo Sánchez, tillförordnad befälhavare i Cesar Montes frånvaro. Trots planeringen visade det sig omöjligt att samordna de olika plutonerna, och Pablo Monsantos förband fick ensamt anfälla garnisonen i San Agustín, dessutom på grundval av upplysningar som redan var för gamla. Garnisonen hade kort dessförinnan förstärkts och mötte attacken med kulspruteeld. Monsanto ("Manzana") tvingades till en brådstörtad reträtt och förbandet led allvarliga förluster.

I januari 1967 återvände Cesar Montes upp i bergen, övertygad om att han slösade bort sin tid till ingen nytta med de oändliga diskussionerna i huvudstaden. Då han fann situationen i den centrala delen av sierran ohållbar skickade han iväg Monsantos förband att förena sig med Aconcaguagruppen i väster. Under denna förflyttning blev en av förbandets grupper överrumplad av armén. Fyra av gruppens medlemmar, bland dem poeten Otto René Castillo och en flicka, Nora Paíz, tillfångatogs, torterades och mördades efteråt vid militärbasen i Zacapa. Trots att man brände deras lik kunde deras familjer senare identifiera dem.

Under tiden skärptes rivaliteten om kontrollen över ledningen alltmera. Nyheten om en förestående splittring inom FAR på initiativ av grupper i huvudstaden som ville frigöra sig från PGT:s förmynderskap liksom nödvändigheten av att förbereda sin egen avfärd ur landet för att delta i OLAS-konferensen i Havanna förmådde Cesar Montes att än en gång återvända till Ciudad de Guatemala. Där sökte han omdisponera FAR:s ledning genom att samla alla sektionscheferna (livsmedelsförsörjning, finanser, kommunikationer, underrättelseväsen, propaganda etc) utanför den redan upprättade ledningscentralen, under det att Monsanto, vilken likaledes befann sig i huvudstaden, sammankallade de militära cheferna i landets samtliga regioner till ett möte med de övriga medlemmarna av den nationella ledningen för att försöka få till stånd ett samfällt motangrepp i landsomfattande skala. Dessa förhandlingar förblev fruktlösa. I den situationen började ledningscentralen, som kände sin ställning hotad, i avsikt att få ett slut på diskussionerna och smälta samman alla olika åsiktsriktningar genom en allmän kompromiss att dela ut befordringar till höger och vänster och utnämna en ny "comandancia" med representanter för alla riktningar. Cesar Montes utnämndes till förste överbefälhavare, Castillo Johnson och Nestor Valle till respektive andra och tredje överbefälhavare ... Pablo Monsanto och Socorro Sical befordrades till kaptener och Camilo Sánchez till chef för gerillafronten med majors rang. De tre nya majorerna var medlemmar av partiets centralkommitté. Kort därefter stupade "Fuguche" (Arnaldo Vásquez), ledaren för stadsgerillan, under en aktion i huvudstaden.

I ett sista försök att återsamla sina styrkor erinrade sig flera gerillaledare en gammal plan som Turcios hade utarbetat, vilken gick ut på att man skulle dra sig norrut, upp mot en ännu otillgängligare bergstrakt än Sierra de las Minas. Gerillan stod på gränsen till förintelse. Befolkningen, som redan under normala tider var fåtalig, var helt kontrollerad av fienden och några förbindelser gick följaktligen inte att upprätthålla. Många av bönderna vände sig, när de upptäckte att de satt mellan hammaren och städet, mot gerillan och anklagade den för att kompromettera dem genom sin närvaro, vilken utsatte dem själva och deras familjer för arméns repressalier allt medan gerillasoldaterna själva hela tiden hade möjlighet att sticka sig undan. Och faktum var naturligtvis att de civila sympatisörerna i byarna och bönderna som var tvungna att stanna kvar på sina åkerlappar led mera av terrorn än den lättroliga gerillan. Det hade med ett ord blivit nödvändigt att försvinna. Att samla de olika överlevande grupperna var den enda återstående aktion som måste genomföras innan man påbörjade "marschen mot non". Camilo Sánchez och Pablo Monsanto kom sålunda överens om att mötas på en i förväg bestämd plats uppe i sierran. Antingen det berodde på missförstådda positionsuppgifter eller på ren oginhet kom mötet inte till stånd. För att ta sig fram till Aconcaguaområdet, där Monsanto och hans män skulle befinna sig, delade Camilo upp sitt

förband i två grupper. Den grupp som skulle avancera utmed Atlantmotorvägen skingrades under marschen och gruppledaren återvände till huvudstaden för att senare fly till Mexico. Den 22 juli 1967 överrumplades Camilos grupp som marscherade utmed bergskammen mitt ute i ett sockerrörsfält av ett fientligt bakhåll: endast fyra man överlevde. Bland de stupade var gerillans veteran, Luis Trejo. Den bergsslutning där han stupade dominerade staden och militärbasen Zacapa där han tio år tidigare som ung löjtnant inlett sitt liv som upprorsman genom att erövra hela garnisonen. Camilo Sánchez som mirakulöst undsluppit massakern fortsatte mot norr, och efter långa strövtåg i urskogen kunde han så småningom återvända till huvudstaden.

Så försvann gerillafronten Edgar Ibarra från kartan och ur nyhetskrönikorna. Som Yon Sosas grupp även den hade skingrats fanns det i augusti 1967 inte längre någon organiserad landsbygdsgerrilla kvar i Guatemala.

4. Den misslyckade motoffensiven

A. De stora politiska manövrerna

Armén hade koncentrerat sin offensiv till FGEI och till de övriga FAR som den ansåg utgöra det allvarligaste politiska och militära hotet, medan den däremot ägnade MR-13 bara ett mer förstrött intresse. På två månader (oktober — november 1966) hade den lyckats likvidera de så kallade väpnade självförsvarsorganisationerna i departementet Izabal, vilka varit alltför statiska, alltför passiva, och inte varit i besittning av några egentliga försvarsmedel. Yon Sosa själv sårades och måste i maj 1967 lämna sitt läger och söka sig tillbaka till huvudstaden. Från militär synpunkt utgjorde böndernas ”alternativmyndighet”, vilken bestod av omkring femhundra familjer i ”bykommittéer”, som valdes av hela befolkningen och som helt öppet verkade som ett slags halvt legala kommunalnämnder, ett lättillgängligt mål för repressionen. Ändå hade MR-13:s förankringar på landsbygden lättare att motstå repressalierna från terroristligorna ute i byarna än vad FAR:s hade. Förklaringen låg i Yon Sosas egen personlighet och i hans arbetsmetoder: han var den minst militaristiska av alla de professionella latinamerikanska militärer som övergick till det revolutionära lägret. Hans attityd hade både sina goda och sina dåliga sidor. Yon Sosa hade aldrig bekymrat sig om att kontrollera sin egen politiska organisation nere i huvudstaden, vars teser och ställningstaganden på intet sätt återspeglade hans gerillas uppfattningar och handlingssätt utan enbart organisationens egna, den organisation som agerade i hans namn men i själva verket bara för sin egen räkning. Med en viss pragmatisk likgiltighet lät Yon Sosa de olika intellektuella som den ene efter den andre ”representerade” honom i huvudstaden eller i utlandet göra och säga vad de hade lust till. Posadas trotskister kunde ibland göra intryck på honom, men aldrig för någon längre tid. Han överlät åt dem den teoretiska aspekten som han personligen inte var intresserad av, övertygad som han hela tiden var om fastheten i hans egna direkta förbindelser med bönderna och lantarbetarna inom hans region. Den enda människa för vilken han på det intellektuella planet hade ett fullständigt förtroende och en fullständig respekt var Alejandro de León, vilken för honom framstod som den mest framstående politiska ledaren inom MR-13 och för vilken han hyste en verklig vördnad. Då Alejandro mördades av hemliga polisen greps Yon Sosa av bitterhet och raseri till den grad att han personligen deltog i repressalieattentatet mot chefen för Ydígoras hemliga polis, Ranulfo González.

Denna relativa likgiltighet som ”El Chino” hyste för de så kallade intellektuella debatterna — hans politiska engagemang var mer eller mindre rotat i hans inälvor, mest av allt präglad av personlig vänskap och tillgivenhet — bidrog säkerligen till att MR-13 så länge den bestod kunde svaja mellan praktiskt taget alla ideologiska ståndpunkter. Innan han inom ramen för den första FAR hade anslutit sig till kommunistpartiet hade ”El Chino” till en början dragits till den nationalistiska bourgeoisin genom dess ”Revolutionära Partiet”, men redan innan det så småningom kom till makten hade han avskräckts av den korrupcion som frodades där.

Sedermera hade han fastnat för "Arevalismen", men där ville man köpa honom med klingande mynt i goda valutor, och Yon Sosa avvisade erbjudandena, lika ursinnig som besviken. Han överflyttade i stället sina sympatier till William Kramer och dennes lilla progressistiska parti URD, men då han insåg att denna småborgerliga intelligentsia lät sig föras i ledband av Kennedy övergav han partiet, återigen desillusionerad. I den situationen var han mogen att acceptera att PGT stod i ledningen för FAR, emedan han såg dess ledare för vad de var — hederligt och kunnigt folk — trots att han visade en viss återhållsamhet beträffande deras politiska målsättning. Redan i slutet av 1962, då han fick klart för sig att PGT i huvudstadens borgmästarval stödde en borgerlig och proamerikansk politiker, Jorge Toriello, i stället för en progressistisk kandidat som Villagran Kramer, blev han klar över att partiet svårligen kunde tänkas helhjärtat ge sig ut i väpnad kamp. Yon Sosa sympatiserade med arbetarnas strävanden, men i grund och botten identifierade han sig aldrig med något annat än böndernas kamp och han trivdes bara ute på landsbygden hemma, bland de sina. Säkerligen var det av den anledningen han hyste en sådan sympati för den kinesiska revolutionen, samtidigt som han ständigt föreföll misstänksam gentemot Sovjetunionen. Denna hängivenhet gentemot de infödda bönderna och denna nära nog agrarromantiska uppfattning av revolutionen gjorde än mer groteskt hans samarbete med trotskisterna, vilkas politiska ideal och fördomar lika litet kunde förenas med hans egna som olja med vatten.

Från hans sida betydde därför hans förbindelser med Fjärde Internationalens latinamerikanska byrå bara ett oskyldigt missförstånd, medan det för trotskisterna handlade om ett skickligt utnyttjande av hans omedvetenhet. Brytningen var emellertid inte resultatet av en ideologisk tvist eller av efter hand ådagalagda politiska meningsskiljaktigheter, utan anledningen var, som alltid då det gällde Yon Sosa, moralisk och personlig. Yon Sosa gjorde sig av med sina rådgivare och företrädare inte därför att de var trotskister i motsats till honom själv utan därför att de i hans ögon gjort sig skyldiga till trolöshet och förtroendebrott. Gilly och de övriga ansvariga vid Byrån hade utan att underrätta honom utnyttjat MR-13:s hemliga underrättelsenät i huvudstaden för att kidnappa en av stadens kapitalister, enligt deras egen utsago i avsikt att utvinna en lösensumma att tillföras Internationalens central i Buenos Aires. Då Yon Sosa under sommaren 1966 medan han ännu befann sig uppe i bergen fick reda på det inträffade sammankallade han omedelbart MR-13:s ledning, inklusive de trotskistiska kadreerna, till sitt läger för att reda ut situationen och låta var och en förklara sig i en öppen debatt. Diskussionerna pågick under tre dagar, och alla de närvarande gerillasoldaterna uttalade sig för att de skyldiga skulle dömas till döden för "att ha förskingrat tillgångar tillhörande en folklig gerilla under krigstillstånd". Endast Yon Sosa själv, vars fördragsamhet och goda hjärta var legendariska, kunde genom sitt personliga ingripande rädda "trotskist-posadisterna" från att ställas inför exekutionsplutonen. I vilket fall som helst var Francisco Amado, rörelsens främsta förbindelselänk med yttvärlden, vid den tiden redan död, avrättad av armén under marsrazzian i Ciudad de Guatemala, och Gilly hade tillfångatagits av de mexikanska myndigheterna med 50 000 quetzales (= 50 000 dollar) i sin besittning. De övriga trotskisterna, som Evaristo Aldana, Felipe Galván och andra, dömdes av MR-13 till landsförvisning från Guatemala och utstöttes givetvis samtidigt ur rörelsen. Gilly tillbringade sex år i ett mexikanskt fängelse med att författa en bok om revolutionen i detta land och hade i fortsättningen enligt vad det förefaller inga ytterligare förbindelser med MR-13. Denna våldsamma utrensning lämnade, trots att den genomfördes utan blodsutgjutelse, MR-13 försvagat och utan politiskt ledarskap. Intill dess att "El Chino" vid sin sida fick Gabriel Salazar, vilken tidigare varit ledare för Kommunistiska Ungdomsförbundet och var medlem av centralkommittén och vilken sedermera influerade honom i "maoistisk" riktning, hade MR-13 till sitt förfogande bara unga universitetsstudenter utan tillräcklig politisk erfarenhet för att kunna utarbeta eller sätta i system en sammanhängande politisk linje, för att kunna lämna det nödvändiga underlaget för propagandan och för att klara diskussionerna med de andra revolutionära organisationerna.

Yon Sosa hade föga till övers för teorier. Hans valspråk var enkelt och okomplicerat: mot de rikas makt, för jorden och fosterlandet. Hans klassanalys var summarisk: rika mot fattiga. Hans strategi gick ut på att trava på varandra alla de slagord och taktiska initiativ som kunde tänkas vara ägnade att sätta folket i rörelse. Han var medveten om att han var i behov av politiskt stöd utifrån, men uppgiften att skaffa fram det anförtrodde han åt första bästa intellektuella person på ledarplanet som han kunde få tag på. Det enda som intresserade honom själv var hans revir, hans maktområde, bönderna som omgav honom. Yon Sosa var varken militarist, ideolog eller politiker, han var en patriarkalisk caudillo, en samhällsagitator som rörde sig som fisken i vattnet bland massorna, vilka avgudade honom. Enkelheten i hans uppträdande, hans blygsamhet, hans värme, och till och med hans förståelse för politisk och militär ordning gjorde det möjligt för honom att i högre grad än någon annan gerillaledare leva i symbios med befolkningen i Izabal och i norra Zacapa, vilken i honom såg en caudillo eller en fadersgestalt snarare än en ledare i vanlig mening. Hans okonventionella metoder passade väl in i regionens blandade sociala sammansättning. Spontaniteten, avsaknaden av centralisering och fasta former liksom av från varandra avskilda sektioner och disciplinärt tvång var ett uttryck för och avspeglade klasskaraktärerna och spridningen av anhängarunderlaget: jordlösa bönder, peoner i utkanterna av United Fruits domäner, där stora brukbara jordområden lämnades att ligga i träda, kringvandrande lantarbetare som flyttade mellan olika arbetsgivare.

Denna släktskapskänsla, som var så naturlig även om den inte innefattade något bestämt politiskt innehåll eller något program med en gång för alla fastlagda krav, medförde att Yon Sosas prestige var så fast rotad i detta område att godsägarnas och United Fruit-förvaltarnas lokala maktställning kringkars i motsvarande grad. Men den var ”El Chinos” svaghet på samma gång som hans styrka: hans inflytande var rotfast men lokalt, personligt snarare än politiskt, och därmed obeständigt så som en människas liv är det.

På det militära området accepterade Yon Sosa urskillningslöst varje begäran om inträde eller utträde som lades fram för honom, vilket fick till följd att hans läger utgjorde ett veritabelt säll, ett genomgångsläger för traktens bönder, vilka kom och stannade ett tag hos gerillan och sedan gav sig av igen för att eventuellt komma tillbaka efter sådden eller efter skörden eller också inte komma tillbaka alls. MR-13 kunde således inte räkna med mer än en mycket begränsad kärna av stadigvarande, verkliga gerillasoldater, men den hade å andra sidan till sitt förfogande en omfattande reserv av sympatisörer, medhjälpare och sporadiska aktivister. Yon Sosa litade till dessa för sin säkerhet, till den grad att han kunde stanna kvar på samma lägerplats flera veckor i sträck och avsiktligt underlåta att placera ut några vaktposter. (Det är för övrigt ett markant drag för den guatemalteckiska gerillan, sannolikt unikt i Latinamerika, att den eviga tråkiga vakthållningen natt och dag inte är en ofrånkomlig regel.) Då man frågade honom om skälet till denna bekymmerslöshet svarade han att om armén närmade sig skulle befolkningen ögonblickligen underrätta honom. Och det var sant. I byarna i närheten visste alla när Yon Sosa fanns i trakten. Hans läger förvandlades omedelbart till en samlingspunkt, och besökare saknades aldrig. När någon bonde kom och talade om för honom att armén närmade sig bröt han bara lugnt lägret och vidtog sina försvarsförberedelser. Ty Yon Sosas militära aktioner var i huvudsak sporadiska och defensiva — med undantag för ett fåtal avrättningar, en del mindre rekvisitionsexpeditioner eller bakhåll, sabotageaktioner eller väpnat stöd åt bönderna då de ockuperade nya jordområden (i ett föga produktivt och ekonomiskt vanlottat område). Sådana improvisationer räckte givetvis inte till under de perioder då armén var på offensiven, och det hände mer än en gång att Yon Sosa överraskades i sitt läger, med knapp nöd lyckades undgå förföljarna och kom ifrån dylika oförmodade sammanträffanden, sårad men fortfarande i livet, såsom i maj 1967. Sant är att när ”El Chino” en gång givit sig ut på en räd och bara hade lämnat kvar några få man på vakt hade dessa kommit efter honom och rapporterat att armén trängt in i lägret: hela förbandet återvände, omringade och överraskade soldaterna, som var i färd med att plundra lägret och förstöra de fasta

anläggningarna, och förorsakade dem svåra förluster. Detta händer för varje gerilla världen över när den verkar på landsbygden, där skvallret och ryktena går från mun till mun, hundradubblar styrkorna och förvandlar räder till invasioner: två dödade soldater på en skogsstig blir till ett fruktansvärt blodbad och så småningom till den slutgiltiga segern över armén ... Detta slags lyckosamma tillfälligheter, som måttlöst överdrevs av beundrande ryktessmidare över hela landet, hade förvandlat ”El Chino” till en folklig legend.

Då Yon Sosa politiskt isolerad återvände till huvudstaden sökte han kontakt med FAR och samtyckte till och med till att delta i den delegation som skulle representera organisationen vid OLAS-konferensen. Han hade knappt hunnit lämna landet innan han upptäckte att nordamerikanerna var honom på spåren, och när han ansåg att man inte kunde garantera hans säkerhet återvände han. Det var av den anledningen han aldrig reste till Havanna, trots att hans förbindelser med FAR bara blev bättre och bättre.

FAR-delegationen leddes därför av Nestor Valle, som nyligen utnämnts till major och som valdes till konferensens vice talman. Med stor värdighet representerade han en gerilla som inte längre existerade eftersom han lämnat Guatemala utan att ha blivit underrättad om den viktigaste gerillafrontens senaste öden. Den guatemalteckiska delegationen skilde sig från de övriga latinamerikanska delegationerna i det att den företrädde bara av en enda organisation, FAR. För att bibehålla denna helt och hållet fiktiva fasad erfordrades många och långa diskussioner inom delegationen, diskussioner som ofta präglades av bitterhet, och Nestor Valles tal kunde enhälligt godkännas endast tack vare sin beskedliga utformning och sin ytterliga försiktighet i ordvalet.

Camilo Sánchez, som fått det svåraste uppdraget, att återförening FAR:s skingrade styrkor, beslöt att lösa problemet med strängt militaristiska metoder. Han ville avhjälpa organisationens bristfälliga och osammanhängande uppbyggnad genom att tillämpa en mekanisk disciplin. Han förenklade de faktiskt förefintliga ideologiska meningsskiljaktigheterna till frågan om huruvida man var för eller emot PGT. Partiet å sin sida föredrog, framför att ombilda ledningsorganen för att göra dem mer funktionsdugliga, att låta dem mögla bort. I stället för att omedelbart försöka analysera orsakerna till tillbakagången och svårigheterna valde det uppenbarligen att ligga lågt och försöka vinna tid. Trots repressionens växande intensitet var vissa av ledarna av den uppfattningen att motsättningarna mellan regeringen och armén var på väg att skärpas, att en brytning stod för dörren och att det framför allt gällde att förbereda sig så att man var beredd att tränga in genom den bräsch som därigenom skulle slås. Än en gång ägnade man större uppmärksamhet åt de underordnade motsättningarna inom fiendelägret än åt den grundläggande motsättningen mellan de exploaterade och exploatörerna.

Medan alltså partiets aktivister och subalterner föll offer för regimens repression upprätthöll samma parti ihärdigt sina kontakter med sektorer eller inflytelserika personer inom den nationella bourgeoisin, inom det makthavande partiet, vid universiteten och inom det kristligt-demokratiska partiet.

Denna hållning förklarar hur det kom sig att Camilo fick ett brett stöd för genomförandet av sin plan för FAR:s omorganisering, trots dessas relativa politiska hållningslöshet. Strängheten i hans disciplinära åtgärder tolkades som ett tecken på beslutsamhet och självförtroende. En överväldigande majoritet av de militära grupperarna inom FAR önskade fortsätta den väpnade kampen, och de underställde sig hans befäl.

Motståndsrörelsen i huvudstaden omorganiserades under befäl av Percy Jacobs de León (alias Ramiro Díaz, alias Canción). Canción var något av en FAR:s ”Ali la pointe”. Med sin impulsivitet, sina snabba reflexer och ständigt i god fysisk trim var han som skapad för stadsgerillan. Han kom från trasproletariatet, och hade tidigt arresterats för väpnat rån mot en bensinstation. Det var i fängelset han fick kontakt med politiska fångar som redan då upptog

honom i den revolutionära rörelsen. Så snart han sluppet ut ur fängelset anslöt han sig till motståndsrörelsen, där han omedelbart utmärkte sig genom sin djärvhet.

Camilo lyckades, inte utan svårigheter till följd av hans oförsonlighet och hans kantighet i de personliga relationerna, samla de flesta av FAR:s regionavdelningar under sig. Nordregionen gick helt och hållet över till honom, Västregionen till hälften (med dess politiske kommissarie Ariel González i spetsen) och Nestor Valle likaså, praktiskt taget i samma ögonblick som han återvände från Havanna. Partiledningen gjorde å sin sida sitt yttersta för att förhindra eller åtminstone fördröja en brytning som föreföll alltmer oundviklig. Camilo vägrade att ge sig in på någon diskussion och tog första steget genom att självmant dra sig ur den förenade ledningscentralen. Med hjälp av Mario Bozoc, en av ledarna vid universitetet som nyligen flytt ur fängelset, utarbetade han ett dokument där han offentliggjorde brytningen mellan FAR och PGT. Däri gjorde Camilo en genomgång av misstagen i det förflutna, vilka han gjorde partiet ansvarigt för, varefter han lade fram ett förslag som byggde på den enklaste möjliga politiska strategi. Samtliga avdelningar inom FAR skulle koncentreras till ett ställe för att bilda en ”gerillans moderkolonn”. Platsen var ett föga utforskat område i landets norra del, där man skulle befinna sig utom räckhåll för arméns räder. Tillströmningen dit skulle ske från flera olika utgångspunkter, så att största möjliga antal aktiva gerillasoldater skulle kunna samlas, med endast ett minimum av försvarare och ett fåtal underhållsgrupper kvar i staden. Så snart den samlats skulle ”moderkolonnen” inleda sina operationer och försörja sig på platsen medelst väpnade överfall. Camilo ansåg sig kunna räkna med en styrka på 200 man i vapen i initialskedet, och för att genomföra sin plan disponerade han i själva verket också över mer än en miljon dollar. Det ledande slagordet — ”Varje man till kampen redan nu” — var i sig självt ett uppenbart bevis på ytterlig militarism och subjektivism och avspeglade ett uppsåt som aldrig skulle kunna förverkligas utan utomordentliga påtryckningar. Förutsättningarna för ett fortsättande av kampen, och i synnerhet att fortsätta den ”en för alla och alla för en” var så påfallande obetydliga att den lilla trupp som till slut kunde uppbringas hade stora svårigheter att ens hålla sig kvar i det utvalda operationsområdet. Den fick aldrig möjlighet att upprätta någon lokal försörjningsbas, och efter hand återvände FAR:s olika ”regionales” den ena efter den andra till sina egna utgångspunkter.

Mot slutet av 1967 gav de av ledarna som befann sig utomlands — bland dem Cesar Montes och Ricardo Ramírez — uttryck för sitt avståndstagande och sina invändningar. Men genom ett slags intern statskupp kunde Camilo utan att underätta Cesar Montes, vilken ju ändå vid denna tidpunkt var FAR:s högsta instans, offentliggöra ett manifest som tillkännagav brytningen med PGT. Innan han lämnade landet hade Cesar Montes, som delvis hade blivit informerad om gerillafrontens slutliga sammanbrott, föranstaltat om en kommission inom FAR med uppdrag att utröna Camilos eventuella skuld till denna upplösning. Resultatet av undersökningen skulle avgöra huruvida Camilo skulle avsättas från sin post som befälhavare eller om han skulle få förbli i sin ställning intill dess Cesar återvände. Utomordentligt lättstött som han var gjorde Camilo detta till en grundval för ett outsläcktligt hat till Cesar, vilken ifrågasatt möjligheten av hans degradering.

Cesar Montes och hans grupp samtyckte till att undandra FAR partiets politiska överinseende, men på villkor att man öppnade en grundlig intern politisk debatt, för att beslutet skulle kunna fattas efter moget politiskt övervägande i närvaro av samtliga medlemmar; bara under sådana omständigheter skulle FAR kunna befästas som ett konkret och långsiktigt alternativ. Ställda inför fullbordat faktum utfärdade Cesar och ”utlandsgruppen” ett dokument, vari de militära ledarnas initiativ stadfästes, ehuru i mera nyanserade tongångar; vilket föranledde hemlands-kommandot att publicera ett nytt manifest tio dagar senare, denna gång mera politiskt och mindre personligt. Med en ironi som ingalunda var tillfällig fick FAR:s brytning med PGT alla kännetecken av en brytning inom FAR själva.

För att ge stadga åt sin omorganiseringsplan och göra den mindre utopisk påskyndade Camilo

en formell överenskommelse om sammanslagning med MR-13. Det blev i själva verket snarare en allians mellan staber än en genomdiskuterad hopslagning, ty överenskommelsen hade inget som helst politiskt eller ideologiskt innehåll och underställdes aldrig medlemmarna för godkännande — de fick för övrigt aldrig ta del av den fullständiga avtalstexten.

Yon Sosa visade prov på en mönstergill, nära nog naiv försoningsvilja. MR-13 uppgick i FAR och överlät åt dessa sina styrkor, sina vapen och sina tillgångar utan att fordra någon enda post i ledningen. Yon Sosa var den ende MR-13-medlemmen som fick en plats i kommandot, och fastän han officiellt fick titeln överbefälhavare var den verkliga makten inte hans. Som en lika symbolisk gest utnämndes Cesar Montes till andre överbefälhavare, trots att hans egen åsikt i frågan aldrig hade inhämtats och att åtgärden av vissa skulle ha betecknats som en ”separatistisk intrig”. Nestor Valle degraderades: han anklagades för att aldrig ha varit uppe i bergen och för att ha fått sin post som gerillabefälhavare enbart på grund av en politisk manöver från PGT:s sida.

Inför denna splittring och därefter den skräll som sammanslagningen av FAR och MR-13 utgjorde sammanträdde kommunistpartiets centralkommitté i mars 1968 för att ombilda sina beslutande organ och ompröva sin politiska linje. Den beslöt att med de militära kadrer partiet hade kvar bilda sina egna FAR som för att spela på likheten i initialer skulle få namnet Fuerzas Armadas Revolucionarias (i stället för ”Rebeldes”). I realiteten hade partiet ställts utanför den väpnade kampen och bortom varje möjlighet att tillämpa den massornas politik som det hade beslutat sig för, eftersom folket vid denna tid var helt slaget, antingen terroriserat av den blinda repressionen eller självt förblindat av regimen reformistiska demagogi.

Terrorn nådde sin symboliska höjdpunkt när man den 11 januari 1968 vid en flodbädd påträffade liket efter Rogelia Cruz, arkitektstuderande, aktivist inom FAR och en gång ”miss Guatemala”. Hon hade några dagar tidigare kidnappats av en commandogrupp ur den fruktade Fjärde poliskåren, förts till arméns högkvarter och därefter till en privatvilla utanför staden där hon våldtogs, torterades och mördades av en grupp officerare. Händelsen väckte en allmän förstämning. Rogelias pojkvän, Leonardo Castillo Johnson, son till bondeledaren med samma namn (mördad i mars 1966), hade endast 21 år gammal utnämnts till befälhavare över västra ”regionalen” just i början av regeringens militära offensiv. Han begav sig omedelbart till huvudstaden och organiserade under loppet av några få dagar en uppseendeväckande serie repressalieattentat som kostade Förenta staternas båda främsta militära rådgivare, Munro och Weber, livet (16 januari) och till sist även Leonardo själv: den ursinniga beslutsamhet varmed han gick till väga ger vid handen att han medvetet ville begå självmord.

I mars 1968, sedan två rakryggade medlemmar av den nordamerikanska katolska Maryknoll-orden, Thomas och Marjorie Melville, hade förvisats ur landet såsom varande ”omstörtande agitatorer”, kidnappades Guatemalas ärkebiskop, Mgr. Casariego, av MANO bara ett hundratal meter från presidentpalatset. Kidnappingen skyldes givetvis på FAR, men det uppdagades snart att ärkebiskopen, vilken släpptes efter några dagar, hade varit inspärrad i ett hus som tillhörde en notorisk högerextremistisk ledare, en förutvarande minister i Castillo Armas regering. Genom denna provokation sökte MANO i maskopi med en fraktion inom de väpnade styrkorna skapa nationell upphetsning och ett indignationsutbrott hos den katolska befolkningen, i avsikt att påvisa den civila regeringens maktlöshet och förmå ”nationens levande krafter” att fordra en militär statskupp. Ärkebiskopen hade ådragit sig militärens synnerliga misshag genom att icke, så som hans företrädare, öppet ställa sig bakom det antikommunistiska utrotningskorståget, och genom att till och med gå så långt att han i december 1967 av regeringen begärde en förklaring angående 273 namngivna ”försvunna”. I en stad under belägringstillstånd, med en kulspruta i var gatukorsning och patrullerande soldater på varenda gata, hade ett bortrövande av landets ärkebiskop aldrig varit möjligt utan medbrottslighet från mycket högt håll såväl inom polisen som inom armén. Kyrkan bevarade

sin sinnesnärvaro och presidenten lät inte tillfället gå tillspillo: han utnyttjade den bumerangeffekt som provokationen fick när den slog tillbaka mot upphovsmännen och lät amerikanska ambassaden förstå att måttet nu var rågat, övertalade en del av armén att förhålla sig neutral och försatte i disponibilitet de två överstar som var alltför uppenbart komprometterade, försvarsministern och polischefen. Aralia Osorio skickades som ambassadör till Nicaragua, och kort därefter proklamerades han av högerextremisterna officiellt som kandidat vid 1970 års presidentval. Den civila regeringens glimt av värdighet och oberoende gentemot militären skulle när allt kom till kritan bara vara några få månader.

B. De militära manipulationerna

Genomförandet av marschen mot norr stötte från början på problem som ytligt sett föreföll oväsentliga men som i själva verket var grundläggande. De minst diffusa av diskussionerna inom ledningen gällde befordringar och utslutningar, interna gräl där överbefälhavaren Yon Sosa ständigt befann sig i minoritet. I botten av dessa personliga rivaliteter låg politiska grundvärderingar. För att driva igenom sin plan var Camilo tvingad att slåss mot de objektiva förutsättningarnas realiteter — en äventyrlig duell som han inbillade sig kunna vinna genom auktoritära utrensningar och mångdubblade utslutningsdekret. Innan han inledde sin aktion ville han till varje pris tillförsäkra sig totalt herravälde över ledningen, även om han skulle bli den ensam ansvarige. Yon Sosa, som ständigt motsatt sig all sekterism, var klar över att man, om man ville att gerillarörelsen skulle återuppstå, måste arbeta för enhet och inte för splittring. Men Camilos hätskhet mot den starka och enhetliga grupp som höll på att utbildas utomlands blev än större av hans fruktan för att denna grupp skulle kunna genomföra en landstigning vid Atlantkusten eller till och med en luftlandsättning uppe i bergen — vilket skulle vara tillräckligt för att stäcka hans egna personliga ambitioner.

Den förberedande rekognosceringen av operationsområdet var snabb och ytlig. Den förhärskande tanken var egentligen att anförtro åt den framryckande gerillakolonnen uppgiften att dels rekognoscera, dels politiskt upplysa och uppfostra den bofasta befolkningen. De som, i likhet med Yon Sosa, ansåg det mer ändamålsenligt att genomföra rekognoscerings- och agitationsarbetet underjordiskt före aktionens igångsättande fick ingen möjlighet att få gehör för sin uppfattning. Inte förrän man inkasserat de första nederlagen började man ta dem i beaktande. Som avledningsmanöver för att vilseleda fienden sände Camilo Sánchez först ut en grupp under befäl av Nestor Valle med uppgift att upprätta en gerillakärna i landets nordöstra del, där Luis Trejo redan hade misslyckats i början av 1963 och där området fortfarande myllrade av regeringstrupper i beredskapstillstånd. Gruppen förintades och Nestor Valle stupade.

På vägen upp till operationsområdet blev Mario Bosoc, en av de få deltagarna i gruppen som kände till terrängen och den ende som talade den lokala dialekten, igenkänd av polisen och dödad. I och med hans bortgång restes en oöverstiglig språklig spärr mellan ortsbefolkningen och gerillasoldaterna. Dessa, som till antalet var långt ifrån att ens komma i närheten av den från början uppskattade styrkan (200), stod under befäl av Yon Sosa, medan Camilo Sánchez för det mesta var upptagen med sina bestyr i huvudstaden. Yon Sosa oroades av de svårigheter kolonnen mötte redan då det gällde att ta sig fram till den överenskomna samlingspunkten, liksom också av en desertering som inträffat inom FAR (en före detta sergeant som hade varit medlem av ledningsgruppen och som var informerad om Camilos planer hade gått över till armén), han ansåg sig ha blivit vilseledd av de preliminära rekognosceringsrapporterna och var dessutom äcklad av den självupptagna äregirighet i förening med likgiltighet för andra som var förhärskande; han beslöt sig för att upplösa kolonnen och återvände själv till huvudstaden. Han sattes ögonblickligen på de anklagades bänk, och trots att han hade fullt fog för sitt beslut tvingades han, fullständigt isolerad som han var, att överlämna de reella befälsfunktionerna inom FAR till Camilo och godkänna dennes beslut att avsätta Cesar Montes och utsluta honom ur FAR. Det var vid den tiden till och med tal om

att arrestera eller kidnappa Cesar ifall han skulle återvända.

Kort därefter, i augusti 1968, blev Camilo, förledd av en skenbar avmattning av terrorn, infångad i en av militärens vägspärrar när han körde bil inne i huvudstaden under dygnets farligaste timmar, de första morgontimmarna. Motståndsrörelsen i staden reagerade omedelbart, och inom 24 timmar planerade och genomförde den ett kidnappingsförsök mot den amerikanske ambassadören Gordon Mein, trots att denne var utomordentligt omsorgsfullt skyddad, i avsikt att utväxla honom mot Camilo. Men eftersom diplomaten gjorde ett så våldsamt motstånd mot den gerillagrupp som hejdade hans bil i ett av stadens villakvarter blev han nedskjuten. I en förtvivlad ansträngning att rädda Sánchez liv erkände FAR omedelbart att de bar ansvaret för Gordon Meins död och tillkännagav att de ämnade fortsätta med samma medel till dess att Camilo frigivits. Det var för sent: Camilo var redan avrättad.

Gordon Meins död var en malör, och den kom också som en överraskning för myndigheterna. Gordon Mein var, mer eller mindre på samma sätt som ambassadören Bunker i Vietnam, i realiteten, landets prokonsul. Han övervakade personligen antigerrillakampen och fungerade som skiljedomare i fraktionstvisterna inom regeringen. ”Dessa vapen”, yttrade han vid ett tillfälle då han offentligt överlämnade till den guatemalteckiska armén en ultramodern leverans av utrustning, helikoptrar bland annat, ”är just nu mycket svåråtkomliga, eftersom de utnyttjas av våra väpnade styrkor i andra delar av världen till frihetens försvar. Men friheten måste försvaras överallt i världen där den är hotad, och friheten är i dag hotad i Guatemala”.

För att mildra Washingtons vrede utlöste regeringen Méndez Montenegro en dittills exempellös terrorvåg. Huvudstaden avspärrades i alla riktningar och finkammades systematiskt kvarter för kvarter och hus för hus med understöd av stridsvagnar och helikoptrar.

Commandogruppen som leddes av Canción personligen hade lämnat ett spår efter sig: tvivelsutan på grund av den brådska de nödgades handla i i sitt försök att hindra mordet på Castilo hade de inte hunnit vidta alla nödvändiga försiktighetsmått — de hade använt sig av första bästa fordon som de hade till hands, och ett vittne hade lagt märke till dess registreringsnummer. Spåret ledde rakt till en biluthyrningsfirma: bilen hade hyrts av en ung fransyska, Michéle Firk.

Michéle Firk, tidigare militant i det franska kommunistpartiet, vilket hon lämnade under Algerietkriget (då hon aktivt samarbetade med FLN), hade befunnit sig i Havanna vid tidpunkten för Trikontinentalkonferensen och hade därvid tagit kontakt med den guatemalteckiska delegationen. Efter ett kort besök i Guatemala 1967, under vilket hon hade tillfälle att sammanträffa med Cesar Montes och Yon Sosa, slog hon sig ner där för gott 1968, varvid hon anslöt sig till FAR och blev Camilos älskarinna. Hon anförtroddes FAR-ledningens centrala arkiv, och hennes mod lika väl som hennes kroppsliga företräden gjorde henne väl ägnad åt vissa täcknings- och underrättelseuppdrag, liksom de senare i förening med hennes egenskap av utlänning öppnade många portar för henne. Men hennes impulsivitet och hennes överordnades lättsinne bidrog till att man överskattade hennes säkerhetsmarginaler och utnyttjade henne alltför ofta.

Armén och polisen slöt omedelbart en järnring kring det kvarter där hon bodde. Michéle var ensam, och hennes nästa kontakt med organisationen var utsatt först till följande dags morgon.

Polisen trängde in i hennes lägenhet. Den officiella kommunikén påstår att Michéle begick självmord. Vissa rykten talar för att hon skulle ha mördats. Bara polisen känner till sanningen. Alla revolutionära organisationer av alla schatteringar i Guatemala är eniga om att hylla Michéle Firk som en av revolutionens martyrer.

I och med Camilo Sánchez död tilltog motsättningarna inom FAR i våldsamhet. MR-13 demonstrerade sitt ogillande av ledningens metoder och frånsade sig allt ansvar för

uteslutningen av Cesar Montes, vilken hade beslutats bakom hans rygg och utan att han haft möjlighet att försvara sig politiskt. Camilos efterträdare i ledningen svarade med ett öppet brev till Yon Sosa där de anklagade honom för splittringsverksamhet. Som följd därav begärde denne sitt utträde ur FAR och återupprättade MR-13 under sitt eget namn, varvid han drog med sig gamla erfarna revolutionärer som Gabriel Salazar, gammal medlem av PGT:s politbyrå, och Socorro Sical, grundaren av Edgar Ibarra-gerillan. Den revolutionära enighet som Camilo hade återupprättat kring den utopiska planen på en massiv moderkolonn upprättad mitt ute i djungeln bestod knappt sex månader. Det enda som återstod av den var hätskheten och bitterheten, vilken skulle fortsätta att jäsa inom rörelsen under många år framåt.

Inom FAR flammade den gamla schematiska motsättningen ”land mot stad” återigen upp, med vart och ett av begreppen förkroppsligade i de båda rivaliserande ledare som tävlade om makten: Pablo Monsanto för landsbygdsgerillan och Canción (Ramiro Díaz) för stadsgerillan. Ehuru Pablo hade en djupare politisk bildning och bra mycket längre erfarenhet hade Ramiro å sin sida en betydande prestige tack vare sina bedrifter. Dessutom behärskade han ett antal commandogrupper som var effektivare och mer välorganiserade än Pablos, och i sista hand var finansieringen av FAR, inklusive landsbygdsgerillans, beroende av de aktioner som genomfördes av motståndsrörelsen i staden och vilka han själv personligen ledde.

Vid slutet av 1968 var den väpnade revolutionära rörelsen splittrad i fyra sinsemellan oförsonligt fientliga fraktioner: de revolutionära FAR (PGT:s väpnade styrkor), de ursprungliga FAR (rebellerna), MR-13 samt utlandsgruppen, vilken bevarat sin enighet genom att helt hålla sig utanför konflikterna.

5. Längst ner i utförsbacken: 1968-1969

A. Den gamla motsättningen stad — landsbygd

Var och en på sitt håll medvetna om sin oförmåga att samla kring sig FAR i deras helhet försökte ingen av de båda ledarna ersätta Camilo Sánchez som överbefälhavare. Man fann i stället en kompromisslösning därigenom att man officiellt förnekade Camilos bortgång, så att FAR:s kommunikéer under flera månader framåt undertecknades i hans namn. Ehuru hans död bekräftats hade den för övrigt inte officiellt erkänts av armén.

Den ende som skulle ha kunnat återuppbygga FAR var, även om han inte förekom i förteckningen över deras utåt erkända ledare, i själva verket Ariel González, ledaren för västregionen, där några få gerillagrupper fortfarande opererade. Olyckligtvis tvingades denne att tid efter annan ta sig till huvudstaden för att ta ställning till de interna problemen inom ledningen; under en av dessa resor överraskades han av polisen och likviderades. Pablo Monsanto återupptog i egen regi den gamla planen för ett återuppbyggande av en moderkolonn, utan att ha genomskådat förändringarna i det objektiva läget och de väpnade styrkornas nya föranstalter. Dessa hade slutligen lyckats uppdaga var den nya kolonnen skulle återsamlas och hade fördubblat sin verksamhet i departementet Alta — Verapaz genom att öka omfattningen av de styrkor som förlagts till djungelområdet Petén i landets norra del.

I stället för att söka förena sina styrkor och samordna motståndsrörelsen i huvudstaden med landsbygdsgerillan försökte var och en av de båda att öka sitt inflytande på den andras bekostnad. I början av 1969 utnämnde sig Monsanto till FAR:s överbefälhavare och drog upp i bergen med order till organisationens samtliga medlemmar att förena sig med honom där. Ramiro förklarade att han tänkte stanna i staden och protesterade mot ledningens auktoritära uppträdande. Utan någon egentlig underhållsorganisation, vilken de aldrig lyckades upprätta inom området eftersom de saknade såväl social förankring bland befolkningen som en militär aktionsplan irrade Monsanto och hans kolonn planlöst omkring i djungeln under flera månader. När de av brist på livsmedel tvingades till aktion angrep de vid ett tillfälle en

nordamerikansk gruva i ett område kallat Las Tortugas, mellan Quiché och Alta-Verapaz. Därigenom kunde armén lokalisera kolonnen och dra igång jakten med hjälp av flera kompanier fallskärmssoldater, vilka aldrig lyckades få till stånd stridskontakt men ändå ständigt var kolonnen på spåren. I den situationen lät Monsanto sig övertalas att överge kampen i bergen och återvända till huvudstaden, allt under det han anklagade Ramiro för att ha utnyttjat sin ställning som chef för motståndsrörelsen i staden till att kontrollera och innehålla alla de tillgångar, särskilt de finansiella, varav landsbygdsgerillan hade behov för att överleva.

Alltsedan 1969 hade emellertid den väpnade kampens faktiska tyngdpunkt förskjutits från landsbygden till städerna. Ramiro Díaz hade i hög grad lyckats stärka sin personliga prestige, och även sina tillgångar, genom ett flertal kidnappningar, särskilt den av utrikesministern själv, endast några månader före presidentvalet 1970. Den kärna som dragit sig tillbaka till huvudstaden efter aktionen vid Las Tortugas återvände aldrig upp i bergen så som Pablo givit order om. De militära och ideologiska turerna inom FAR föranledde åtskilliga tecken på missnöje inom organisationen: utträden, deserteringar, söndringar. Ramiro begagnade detta tillfälle till att begära sammankallandet av en generalkonferens i avsikt att ompröva befälsmetoderna och ombilda staben. Då Monsanto i denna situation såg sin ställning hotad sökte han vinna tid genom att begära ett uppskov för hans region och att den rådande militära befälsordningen skulle gälla till dess detta uppskov utlöpt. Detta utmynnade i en omsvängning i läget: genom en serie interna manövrer förvandlades den tilltänkta konferensen till en öppen anklagelseakt mot Ramiro Díaz för försvinnning av anförtrodda medel. Denne, som mer och mer började överges av de olika commandogrupperna i staden, närmade sig kommunistpartiet och anklagade i ett öppet brev FAR:s ledning för maktmissbruk och godtycke och för att vilja framtvunga en landsbygdsgerilla som i det nuvarande läget inte kunde ha några som helst framtidsutsikter. Landets alla massmedia spred denna polemik, och Monsanto utfärdade öppet ett ultimatum till Ramiro att inom fyra dagar framträda inför sina kamrater, varom icke skulle han i sin frånvaro dömas till döden. I det läget beslöt Ramiro att tillsammans med en handfull kamrater lämna landet. Han offentliggjorde sitt utträde ur FAR och förklarade att han skulle fortsätta kampen med hjälp av de medel som ännu stod till hans förfogande, och därefter flydde han i hemlighet till Mexico. Men en man som kan ståta med att ha avrättat två ambassadörer kan i fortsättningen knappast sova med mer än ett öga i taget. Polisen i Mexico, i Förenta staterna och i Tyskland var sedan lång tid tillbaka "Canción" på spåren. De upptäckte hans tillflyktsort i Mexico så mycket lättare som han redan sänkt sin gard och tagit kontakt med flera andra guatemalteckiska flyktingar. Han hade köpt sig en liten butik i ett annat namn och trodde sig i fullständig säkerhet när La Secretaría de Gobernación begärde att han skulle inställa sig tillsammans med en del andra guatemaltecker för att klara av några obetydliga administrativa formaliteter. Med en oskuldshullhet som förvånar när det gäller en så slipad gammal räv begav han sig till platsen för kallelsen, vilken visade sig handla om allt annat än en formalitet. Hans lik påträffades några veckor senare på guatemalteckiskt territorium, vid stranden av Rio Suchiate.

B. Valkonjunkturen och kidnappningen av von Spretti.

Förberedelserna till presidentvalet, vilket skulle äga rum i mars 1970, tog sin början ett helt år tidigare. Den reformistiska regeringen Méndez Montenegro var fångad i en ohållbar själv motsägelse. Å ena sidan stimulerade den med sin populistiska demagogi de spontana ockupationerna av jordegendomar och arbetarnas krav, samtidigt som godsägarnas lejda terroristband massakrerade de bönder som ockuperade jorden och till och med angrep regeringens lokala representanter. Regeringen å sin sida stärkte polisstyrkorna för att försöka hålla terroristverksamheten inom rimliga gränser. Medan det makthavande Revolutionära partiet som sin presidentkandidat utsåg regeringens försvarsminister och de kristliga demokraterna i förbund med URD (en liten grupp av progressistiska intellektuella) utsåg sin,

tillkännagav Carlos Araña Osorio, vid denna tid ambassadör i Nicaragua, sin egen kandidatur, stödd av den högerextremistiska rörelsen MLN. Arañas valkampanj var mera moraliserande än politisk och gick ut på pacificeringen inom landet och på nationell försoning. Ställd inför en situation präglad av allmänt kaos lovade han att återupprätta ordningen till varje pris, en ordning som de härskande klasserna hade ett trängande behov av för att kunna garantera tillflödet av utländskt kapital. DC-URD hade inget väljarunderlag utom i huvudstaden, och det utgjorde inget konstruktivt politiskt alternativ. Valet stod alltså tragiskt nog mellan det maktavande Revolutionära partiets korrumperade och genom händelseutvecklingen förlöjligade reformism och den öppna reaktionen som symboliserades av Araña. Under det att kommunistpartiet och MR-13 kraftigt uppmanade sina anhängare att rösta mot Araña Osorio spelade FAR ut katastrofkortet genom att uppmana sina anhängare att rösta för honom! Enligt FAR:s ledare var reformismen i själva verket huvudfienden, och Arañas maktövertagande skulle innebära en ny terrorvåg (vilken också mycket riktigt kom till stånd) med påföljd att medelklassen och de folkliga skikt som dittills hade hållit sig utanför motsättningarna skulle tvingas ta parti för den väpnade kampen. FAR, som inte hade någon massorganisation att lita till och inte heller förfogade över några politiska mottagningskommittéer, beslöt i det läget att satsa på den kontrarevolutionära terrorn som medel att väcka folkets medvetande. Från en dylik utgångspunkt och till den renodlade politiska banditismen är det uppenbarligen bara en enda hårsman.

Lenins varningar för småbourgeoisins ideologiska medvetlöshet och för pendlandet mellan olika ytterlighetsståndpunkter förefaller ha fått sin bedrövlige bekräftelse i Guatemala under denna epok. Fastän FAR i början av 1970 uppmanade sina anhängare att i valet stödja Araña Osorio i avsikt att få till stånd en skärpning av förtrycket och därmed åstadkomma bättre förutsättningar för ett inbördeskrig, så accepterade de icke desto mindre fem månader senare en inbjudan från regeringen och från de med den allierade överklasspartierna — förenade bakom denne samme Araña — att delta i en konferens ”mot våldet och för nationell försoning”. Samma vacklande hållning och samma löslighet återfanns inom det ensidiga förhållandet av landsbygdsgerillan, vilken snart fullständigt övergavs och nonchalerades till förmån för commandoaktionerna i staden. Likaså tvingades FAR, efter att med buller och bång ha brutit med PGT 1968, krypa till korset 1971 och gå samman med partiet utan några som helst invändningar eller försök till kritik.

Den 1 mars 1970 uppnådde MLN det högsta röstetalet, även om det kristligt-demokratiska och det revolutionära partiet tillsammans erhöll fler röster. Endast 49 procent av de röstberättigade deltog i valet, och Araña hemförde segern, vald av mindre än 20 procent av de röstberättigade (234 626 röster). Guatemala har alltså en lagligt utsedd högerregering trots att mer än fyra femtedelar av valmanskåren (1 210 019 röstberättigade medborgare) är motståndare till den. Detta är bara ett uttryck för rättvisa, om man betänker det språkliga ursprunget till ordet oligarki — diktaturens sociala bas — vilken i sammanhanget här endast betecknar summan av storgodsägarna, de stora affärshusen och företagsledarna inom industrin. Det nordamerikanska monopolkapitalet, som genom de väpnade styrkorna beseglar och kontrollerar alliansen mellan dessa tre parter, har ännu inte funnit möjlighet att bli inskrivet i röstlängderna. Den vita terrorn är därför på lång sikt en politisk nödvändighet, outhärlig för att bibehålla en så oansenlig minoritet vid makten.³¹ Det är likaledes lätt att förstå att en dylik oligarki knappast kan tänkas lägga fram en långsiktig plan för ekonomisk

³¹ Dock innebar överste Aranas valseger en vändpunkt i Guatemalas, och även hela Centralamerikas, historia: för första gången kunde högerextremismen komma till makten på laglig väg, utan statskupp. Att en militär befälhavare som står anklagad för att, under den tid han var chef för militärbasen i Zacapa, ha torterat och mördat mer än 3 000 personer kan ställa sig i spetsen för en lagligt utsedd och tillsatt regering, detta visar med all önskvärd tydlighet hur det Amerikanska Imperiet omvandlat de ”infödda” väpnade styrkorna till grundvalen för en ny härskarstrategi: den auktoritära modernismen (”desarrolismo”), eller med andra ord alliansen mellan de privata multinationella företagen och den inhemska, nationella statsapparaten under militärt beskydd.

och politisk utveckling, förklarad som den är av fruktan för att minsta något så när genomgripande reform skall framkalla ”okontrollerbara sociala störningar”. För tillfället förefaller till exempel en kapitalistisk utveckling på landsbygden — målet för varje nationell bourgeoisie — osannolik eftersom den skulle förutsätta ett nedbrytande av den förhärskande jordbruksstrukturen och ett direkt eller indirekt deltagande av nordamerikanskt kapital, vilket företrädesvis investeras i nickelgruvorna. Och det inhemska kapitalet och sparandet är ännu så länge otillräckliga för att genomföra ett sådant företag. Kaffeproducenternas landsorganisation, som är nära förbunden med industrin och med bankerna, försöker visserligen övertala sina medlemmar att göra sin produktion mera mångsidig, men dessa negligerar uppmaningen och föredrar att dra nytta av de stigande kaffepriserna på världsmarknaden.

Författningen³² gav kongressen friheten att välja mellan de två presidentkandidater som fått det högsta röstetalet, Aralia och regeringspartiets kandidat, vilken var den närmaste konkurrenten. Det maktavande partiet innehade den absoluta majoriteten i kongressen och var alltså i stånd att genomdriva valet av sin kandidat. Men det var nödvändigt att få stöd härför hos den amerikanska ambassaden och ett minimum av godkännande från militärens sida, två saker som inte gick att skilja från varandra. Ambassaden tvekade och var inte särskilt missbelåten med att som alltid ha två järn i elden. Förhandlingarna med armén pågick som bäst då en oväntad händelse plötsligt fick vågskålen att definitivt väga över till Arañas förmån: den av Ramiro planerade och genomförda kidnappningen genom FAR:s motståndstyrkors försorg av greve Karl von Spretti, ambassadör för Tyska Förbundsrepubliken (det land som näst Förenta staterna har det största inflytandet och de största intressena i Guatemala).

Denna gång var det antal politiska fångar vars frigivande fordrades som lösen fem gånger större än det som medgett befriandet kort tidigare av utrikesministern och av en sekreterare vid amerikanska ambassaden, och FAR fordrade dessutom en betydande lösensumma, allt inom mycket kort varsel. Regeringen sammanträdde ögonblickligen i närvaro — ett besynnerligt faktum — av Araña Osorio, vilken ännu inte utsetts av kongressen och vilket visade att han redan erhållit arméns stöd och därmed att det inflytande som kunnat utövas av den ännu fungerande försvarsministern, general Doroteo Reyes, reducerades till noll och intet. Alla de civila regeringsmedlemmarna uttalade sig för att anta FAR:s villkor, inför de starka internationella påtryckningarna och inför den vikt för landet man tillmätte de ekonomiska och politiska förbindelserna med Förbundsrepubliken. I arméns namn inlade Arana sitt veto häremot (tvärt emot den ståndpunkt han intagit under de tidigare kidnappningarna) och framhöll som exempel Pacheco Areco, vilken vägrat förhandla med Tupamaros. I fruktan för att, om han negligerade det militära vetot, en statskupp skulle hindra honom från att avsluta sin presidentperiod återkallade Méndez Montenegro sin tidigare ståndpunkt och ställde sig på arméns sida. Det var han som fick framföra den otrevliga nyheten till tyska ambassaden; denna föreslog honom att åtminstone försöka vinna tid genom att ambassaden själv betalade den lösensumma på en miljon dollar som fordrats, i avvaktan på västtyske utrikesministerns ankomst. Med pistolen i ryggen gav Méndez Montenegro denna gång prov på en orubblighet och en vördnad för lagarna som han aldrig tidigare hade visat och vägrade gå med på detta uppskov. Han förklarade att ”de fångar som begärts av FAR redan var dömda och att befria dem skulle vara en outhärdlig skymf mot domstolsväsendet och författningen” — dessa hade dock fått uppleva bra mycket värre saker under alla dessa år av blodiga orgier.

Under denna tid satt FAR i överläggningar, bragta ur fattningen av denna oväntade händelseutveckling. Dessa ledde till en förlängning av tidsfristen och till en reducering av kraven, i första hand på inrådan av PGT, med vilket FAR haft kontakter under mellantiden. Medan

³² Det rör sig om den författning som antogs den 15 september 1965 av en konstituerande nationalförsamling, vald av ett begränsat valkollegium under Peralta Azurdias de facto-regering, och som trädde i kraft den 5 maj 1966, vid tidpunkten för Méndez Montenegros valseger.

diskussionerna pågick inom motståndsrörelsen upptäckte Ramiro och andra att de löpte risken av att hamna i en oändlig härva av eftergifter som skulle göra det möjligt för armén och polisen att undan för undan intensifiera sina efterforskningar. Till skillnad från Tupamaros hade FAR under denna tid inte några underjordiska "folkets fängelse?", inte ens under planering. Von Spretti avrättades alltså till sist, utan att ha utsatts för förhör eller någon dålig behandling under den tid han satt fängslad. Västtyske kanslern mottog nyheten ombord på sitt plan till Ciudad de Guatemala, och vid sin ankomst hade han inget annat att göra än att inlägga en officiell protest till regeringen. Men Méndez Montenegro som nu var säker om att få sitta kvar sin mandattid ut genomled pinan med stoiskt lugn och fick ännu en gång åtnjuta de väpnade styrkornas välvilja och tacksamhet. Araña Osorio tillträdde sitt ämbete den 1 juli och ställde sitt personliga flygplan till den avgående presidentens förfogande för att denne skulle kunna resa till Spanien och "vila upp sig och studera i lugn och ro".

Affären von Spretti föranledde inträdet på scenen av en ny antikommunistisk organisation, "Ojo för ojo", Ojo por Ojo, och var början till vad den guatemalteckiske sociolog som bäst ägnat sig åt att dissekera terrorsystemet i sitt land, Gabriel Aguilera, har kallat "den tredje terrorvågen".

Journalister, universitetsprofessorer och studenter blev de första offren. Vågen varade bara i två månader och fick inte någon större räckvidd, ty den mötte denna gång organiserat motstånd från medborgarna. San Marcos-universitetet satte upp en *Front mot våldet*, och undan för undan som antalet offer ökade, övergick motståndet till öppen utmaning och motattack. Regeringen ställdes mot väggen av en uppretad folkopinion, och de ultimata som utgick från *Ojo por Ojo* och som uppmanade flera namngivna professorer och kulturpersonligheter att "lämna landet eller skriva sina testamenten", följdes av motmanifest. Vissa motsättningar uppkom mellan Araña och terrorns politiska basorganisation MLN, vars excesser började bli besvärande. Man sade att den enes politiska program var alltför avancerat för den andre. Faktiskt hade den nye presidentens installationstal varit en överraskning: han lade tonvikten vid ett nationellt ekonomiskt utvecklingsprogram för att utrota de ekonomiska orsakerna till våldet. Han tillade att kampen mot det revolutionära våldet borde vara en "fredsstiftande aktion i respekt för lagen"; och han drev sin djärvhet så långt att han hävdade att "mordet som ett medel att skrämja eller besegra fienden inte är en berättigad form för den politiska kampen". Sålunda avtecknade sig ett närmande mellan den folkliga protestvåg som satts igång av Studentförbundet och Arañas intresse att framstå som "alla guatemalteckers president" och lämna den ballast överbord som hans an- hängares blinda blodtörst hade visat sig utgöra.

I augusti 1970 sammankallade Universitetets Högsta råd alla landets politiska organisationer till en diskussion i avsikt att göra slut på våldet, och dess befullmäktigade sammanträffade med presidenten, vilken anförtrorde dem sin leda vid högerextremisternas excesser. Men samtidigt avvisade ledaren för dessa samma högerextremister, chefen för MLN, vice talmannen i kongressen och organisatören av *Ojo por Ojo*, Oliveiro Castañeda — vilken ständigt bytte vistelseort och levde tillsammans med sina tjugofem livvakter — all diskussion, i det han förklarade att han representerade regeringspartiet och att de partier som satt vid makten inte hade någon anledning att diskutera med oppositionen. Regeringen, som under sina första månader vid makten ännu knappast hunnit stabilisera sina positioner, föll dock undan för opinionens påtryckningar genom att förbjuda den — civilklädda — hemliga polisen att själv företa arresteringar, genom att inställa de nattliga husundersökningarna och genom att medge medborgarna rätten att försvara sig mot alla nattliga kidnappingsförsök från civilklädda personer. Dessa åtgärder föranledde många spekulationer om växande motsättningar inom regeringskoalitionen och om en förestående öppning mot vänster från Arañas sida.

C. Yon Sosas död.

Den terrorvåg som följde på avrättningen av von Spretti fick sin största utbredning på landsbygden och gjorde bland annat slut på MR-13:s sista aktiviteter där. I juni 1970 tillkännagav en kommuniké från det mexikanska försvarsdepartementet att Yon Sosa hade stupat på mexikanskt territorium under en sammanstötning med en militärpatrull tillsammans med två andra guatemalteckiska medborgare, hans förste officer Socorro Sical och en annan gerillasoldat. Kommunikén tillade att en mexikansk vägvisare mist livet under striden men att mexikanska armén inte lidit några förluster. Det gick även rykten om att Yon tillfångatagits i en mexikansk landsortsstad och därefter avrättats. De första tvivlen uppkom i och med rättsläkarnas rapport, vilken visade att Yons lik varit helt oskadat, utan spår av vare sig strid, smuts eller utmattning. Hur förklara att en för sitt mod legendarisk gerillakrigare kunde ha likviderats utan någon som helst kamp? De otaliga rykten och versioner som spreds över hela Centralamerika gjorde bara förvirringen större utan att bidra till att avslöja den sorgliga sanningen.

I själva verket hade Yon Sosa tillsammans med en handfull okuvliga kamrater upprättat sitt läger i det nordligaste hörnet av Guatemala, nära mexikanska gränsen. En av arméns rensnings-operationer tvingade honom att slå till reträtt genom djungeln, och utan att veta om det hamnade han på andra sidan av den mexikanska gränsen. En bonde upplyste honom snart om att han inte längre befann sig i Guatemala; Yon Sosa ville omedelbart vända tillbaka och började söka efter en lämplig väg. Eftersom det var regntid och alla vägar var översvämmade bad han bönderna, vilka hade givit honom ett hjärtligt mottagande, att hjälpa honom hitta en liten landningsbana där han kunde hyra en Piper Cub. En av bönderna åtog sig att hjälpa honom, men när denne på Yons accent förstod att han och hans kamrater inte var mexikaner och dessutom såg att de bar vapen och hade pengar med sig angav han dem i stället vid närmaste militärpostering. Då flygplanet landade på en liten öppen landningsbana mitt i urskogen gick Yon fram till det, obehäpnad eftersom han inte ansåg sig ha någon anledning att bära vapen på mexikansk mark. Då han såg en grupp soldater med en officer stiga ur planet förklarade han med tillfredsställelse för dem att hans avsikt just var att ta kontakt med myndigheterna för att begära politisk asyl. Den mexikanske kaptenen erbjöd sig att föra utlänningsarna till närmaste stad, där de skulle kunna lägga in en officiell ansökan. Yon Sosa, själv före detta officer, avslöjade sin identitet för sin kollega och överlämnade till honom i förvar de få tusen dollar han bar med sig. Eftersom han ansåg sig som en utländsk medborgare som ville komma in i landet på laglig väg och inte som en fånge var han dum nog att begära ett kvitto. Den mexikanske kaptenen begrep att om han lämnade kvitto skulle han också bli tvungen att betala tillbaka pengarna. Medan guatemalteckerna vände ryggen till gav han sina soldater order att öppna eld. Så stupade den mest folkkäre av Guatemalas gerillakrigare: som offer för sin tilltro till människorna och för den ridderliga uppfattning av soldathedern som han aldrig övergav ens efter det han hade lämnat sitt yrke.

Den mexikanske försvarsministern tillkännagav några dagar senare att en gerillaframstöt hade tillbakavisats vid den guatemalteckiska gränsen och att den nationella suveräniteten hade försvarats.

Kaptenen befordrades till general.

Liket efter vägvisaren som trott sig ha gjort det bästa kapet i sitt liv återfanns aldrig.

D. Den tredje terrorvågen

Så snart han tillträtt sitt ämbete syntes Arana vilja motbevisa sitt rykte för blodtörstig grymhet. Under hans första fyra månader på presidentposten förekom faktiskt bara 107 politiska mord i landet. Hans vallöften om försoning började därför väcka någon tilltro, men den växande folkopinionen, instabiliteten hos den maktavande koalitionen och hotet om ett

återupptagande av gerillan skulle förr eller senare återföra terrorismen till dagordningen. Förevändningen kom då de överlevande ur MR-13 för att fira tioårsminnet av 13 november-upproret den 10 och 12 november avrättade fyra militärer på huvudstadens gator. Så inleddes den tredje terrorvågen som skulle komma att pågå fram till mars 1971.

Då en militärdiktatur uppfyller de legala krav man ställer på en "rättsstat" blir terrorn i samma ögonblick en respektabel institution. Men även om barbariet efterbildar civilisationen försvinner det inte i den. Regeringen proklamerade "inbördes krigstillstånd för obegränsad tid framåt" och inledde med att införa belägringstillstånd i hela landet. Men detta undantagstillstånd, genom vilket alla medborgerliga rättigheter upphävs (man kan anhållas för obegränsad tid utan att behöva föras inför domstol), utgör i Guatemala ett normalt tillstånd, ren rutin: av de 38 månader som regeringen Peralta Azurdia satt vid makten förgick 19 månader under belägringstillstånd, och 14 av de 48 månader som Méndez Montenegros demokratiska och författningensliga regim härskade. Därför behövdes det ytterligare metoder för att skrämja befolkningen. Alltså förstärkte man belägringstillståndet med ett generellt utgångsförbud gällande såväl personer som fordon mellan klockan 9 på kvällen och 5 på morgonen.

De flesta av de kidnappningar, tortyrfall och avrättningar som letts av de inofficiella polismyndigheterna hade genomförts nattetid. Under de tidigare terrorvågorna hade många, då de märkt att exekutionspatrullerna närmade sig deras hem, lyckats undslippa de fascistiska frikåristerna genom att under någon förevändning telefonledes tillkalla en ambulans eller brandkåren. Vidare lyckades vissa tidningar undslippa den inländska censuren genom att publicera telegram från utländska nyhetsbyråer eller uttalanden av utländska bemärktheter, vilka återgav och redogjorde för vad som försiggick i Guatemala. Därför var regeringen denna gång förutseende nog att förbjuda all trafik med ambulanser och brandbilar under de tider utgångsförbudet varade (i brådskande fall måste en tillkallad läkare göra sitt sjukbesök under militär eskort). Hädanefter utsträcktes presscensuren också till att gälla alla utländska nyhetsmeddelanden där händelser eller personer från de socialistiska länderna omnämndes.

Under de första veckorna arresterade armén omkring 4 000 personer, och mellan den 9 och 11 januari 1971 koncentrerade regimen landets samtliga militära styrkor för att helt omringa huvudstaden. Under två dagar var det förbjudet att visa sig på gatorna; vartenda hus, varje lägenhet genomsöktes systematiskt, ett efter ett. Universitetet, vars självstyre och ocränkbarhet är inskrivna i författningen, invaderades, inklusive dess rektorsexpedition. Nationella Fronten mot Våldet upplöstes givetvis. Före detta utrikesministern Fuentes Mohr kastades i fängelse. Under januari månad försvann 480 personer spårlöst. Vad som skilde denna terrorvåg från de tidigare var framför allt ett mer omsorgsfullt urval av offren, av vilka många var nationellt välkända personligheter som ingen på något sätt kunde beteckna som revolutionärer. En professor i internationell rätt, Julio Camey Herrera, mördades bakom ratten till sin bil. Kongressledamöter ur centern, arkitekter, advokater, universitetsprofessorer och till och med fackföreningsledare från ORIT bortrövades på öppen gata, och deras kroppar återfanns dagar senare, fruktansvärt torterade, i botten på någon brunn eller vid någon väggkant. Den 13 januari 1971 genomborrades en delvis förlamad kristligt-demokratisk kongressledamot, en känd jurist, av 25 kulor från en kulsprutepistol i det ögonblick han lämnade sitt kontor i sin rullstol. Några kristligt-demokratiska kongressledamöter, universitetets rektor, några katolska och protestantiska präster, hade mod nog att säga ifrån, men den totala censuren gjorde det omöjligt för dem att göra sina röster hörda. Vad denna terrorvåg framför allt avsåg var inte längre att fysiskt tillintetgöra den revolutionära rörelsen, det var att sätta munkavle på de sista resterna av yttrandefriheten och beröva den lagliga oppositionen dess ledare.

Vad gäller motsättningarna mellan regeringen och de illegala paramilitära förbanden hade de uppenbarligen dämpats, ty vid denna tid infann sig Oliveiro Castañeda personligen på

polisstationerna, sorterade ut de anhållna och tog dem utan utlämningshandlingar med sig till okänd plats där de torterades och mördades.

Det finns alltså all anledning förmoda att den föregående perioden av lugn och skenbar laglydnad bara varit ett kamouflage tillkommet för att få en politisk oppositionsrörelse att träda fram i ljuset i syfte att identifiera dess ledare och avslöja latent motståndscentra. Sålunda blev nästan alla medlemmarna i en kommission som universitetet tillsatt för att undersöka villkoren i ett kontraktsförslag vari staten överlämnade utvinningsrätten till nickelfyndigheterna till det nordamerikanska monopolföretaget Exmibal, utsatta för attentat (Camey, Bauer och Mijangos). Denna överlåtelse gav statskassan ett tillskott på 50 milj. dollar om året, delvis avsedda att förbättra regeringsmedlemmarnas levnadsförhållanden, men samtidigt också att ge regeringen möjlighet att genomföra ett begränsat ekonomiskt reformprogram utan att fördenskull behöva utsätta de härskande samhällsklasserna för en strängare skattelagstiftning. Universitetet tvingades upphöra med sina direkta attacker mot diktaturen för att i stället ägna sig åt försvaret av en autonomi som blev alltmer ihålig. När väl en gång de organiserade oppositionscentra krossats kunde regeringen upphäva utgångsförbudet i slutet av februari 1971, dock utan att för den skull häva belägringstillståndet. Terrorn minskade i intensitet, den återgick till det normala. Den fortsatte i första hand på landsbygden, där en spontan folklig motståndsrörelse, ofta utan samband med de väpnade revolutionära grupperna, sporadiskt framhärdade i form av ekonomiskt sabotage, lokala bondeuppror, avrättningar av lokala polismän, militära ”comisionados” och storgodsförvaltare.

3. Återuppbyggnaden

Ursprungligen hade gerillan aldrig ”utlösts”, den hade blivit *inympad*. Den föddes ur ett politiskt *beslut* som fattades i hettan under den stora nationella krisen i mars-april 1962 av medelklassen i städerna och fördes därifrån vidare ut över landsbygden. Intill dess vidare besked står att vinna måste vi utgå från att revolutioner inte uppkommer av sig själva, och det ”voluntaristiska” ursprunget är ingalunda något medfött lyte. Om denna politiska trevare från de ledande skikten inom den radikaliserade småbourgeoisin inte hade mött ett historiskt gensvar hos bondebefolkningen, såväl hos indianerna som hos *ladinos*, hade den aldrig kunnat slå rot där. Obestriddigt är att basen besvarat inviterna uppifrån positivt: de begränsade förtjänsterna hos den revolutionära voluntarismen skulle inte ensamma ha räckt till för att slita det guatemalteckiska samhället mitt itu, och inte heller för att skapa den vändpunkt i Guatemalas och Centralamerikas historia som gerillarörelsen åstadkommit. Ty även om gerillan i vissa situationer kan upplösas är dess tendens att för varje gång återuppstå ur sin aska än starkare. Den enda förklaringen till denna paradoxala vitalitet är ett, må vara obestämt, latent och ojämnt, men ändå okuvligt stöd från folkets breda massor.

Till och med PGT erkänner, efter det att det självt dragit sig ur gerillakampen i egentlig mening, i alla sina redogörelser och analyser den historiska oundvikligheten av den väpnade kampen. Likaså även den inhemska bourgeoisin, på sitt sätt. Generalen Kjell Langerud, före detta försvarsminister och officiell kandidat till presidentvalet i mars 1974, förklarade fortfarande i ett tal till ett hundratal företagsledare i februari 1973 att ”pacificeringen” var huvudpunkten i hans politiska program. Tio år tidigare hade Méndez Montenegro, och efter honom Araña Osorio, proklamerat samma sak. Den som talar om pacificering erkänner att han är krigförande. Detta ändlösa, smygande inbördeskrig visar med all önskvärd tydlighet att växlingen mellan eller kombinationen av demagogi och repression aldrig kan komma tillrätta med de existerande sociala motsättningarna. Vare sig bakslagen, avvikelserna, de politiska och organisatoriska svagheter eller de tekniska framstegen i de direkt av Förenta staterna ledda ”counterinsurgency”-aktionerna har heller lyckats likvidera den revolutionära rörelsen. Mellan denna och den moderniserade militärdiktaturen försökte kristdemokraterna föreslå en nationell och liberal tredje väg, med slagordet *reconstitución democrática con desarrollo*, och

i dag höjs försynte röster i militära kretsar till förmån för en öppning i demokratisk riktning som skulle kunna befria landet från terrorismens förkvävande strupgrepp lika väl som från den totala underkastelsen under imperialismens intressen. Det förefaller inte som om denna ”öppning” vore något annat än ett blindfönster. Upptrappningen av våldet och skärpningen av klassmotsättningarna skär sönder och krossar centerkrafterna, påskyndar polariseringen mot ytterlighetsriktningarna. Det enda man kan hoppas på är att den revolutionära vänstern når en förmåga till sammanhållning som är åtminstone lika stark som den makthavande yttersta högerens. Hittills har det varit omöjligt, det har förhindrats av den inre splittringen och rivaliteterna, den fruktan och den misströstan som behärskat massorna alltsedan införandet av den vita terrorn, dess bannlysning (sedan 1954 har den marxistiska, olagligförklarade vänstern aldrig kunnat framträda i ett val, ge ut en tidning eller hålla ett offentligt möte), och den yttersta högerflygeln står som den store segraren, den enda som lyckats överleva cyklonen.

Alltsedan 1970 har det praktiskt taget varit enbart universitetsstudenterna som svarat för huvuddelen av motståndsrörelsen, och de har successivt tvingats tillbaka till följd av den brutala repressionen (vid San Carlos-universitetet i huvudstaden studerar 12 000 elever). Det underjordiska väpnade motståndet har slutit sig inne inom sig självt och ägnar sig åt intern omstrukturering, genomgång av gjorda erfarenheter och nya förberedelser. De senaste åren har således medfört en otvetydig stabilisering inom de härskande klasserna. Den onda cirkeln av demagogi och repression går genom Guatemalas hela samtida historia, men under Araña Osorios presidentperiod framträder den med särskild tydlighet. För att bli i stånd att genomföra dessa båda skenbart motsägande men i själva verket varandra intimt kompletterande uppgifter fick Araña den exporterande nationella bourgeoisins och den nordamerikanska regeringens fulla stöd, samtidigt som han till yttermera visso kunde dra fördel av ett massivt kapitalinflöde och av en ny, fördelaktig ekonomisk konjunktur.

Sedan sextioalet försiggår i själva verket i hela Centralamerika en påskyndad modernisering av de ekonomiska strukturerna: det i området investerade utländska kapitalet har ökat från 65 miljoner dollar år 1946 till 527 milj. år 1965 och till 1 000 milj. 1972, samtidigt som värdet av exporten av jordbruksprodukter fallit från 88 procent av det totala exportvärdet år 1960 till 59 procent år 1970. Förenta staternas införande över hela Näsät av en modell av beroende kapitalism, underordnad Imperiets finansmarknad och teknologi, har gjort slut på de förkapitalistiska strukturerna inom jordbruket och överflyttat näringslivets tyngdpunkt till de sekundära och tertiära sektorerna. Medan fram till 1959 nära 60 procent av de nordamerikanska investeringarna var koncentrerade till jordbruk för export, järnvägar, hamnar och elektrisk energi har investeringarna i industrin ökat från 21 miljoner dollar år 1961 till 121 milj. 1968. En lätt industri håller på att byggas ut bestående av lokala filialer till de stora multinationella företagen och avsedda att färdigställa de halvfabrikat som importeras från norr (emballageindustri, konservindustri, monteringsverkstäder etc). För första gången är betalningsbalansen inom Centralamerikanska Gemensamma marknaden (som bildades 1960 men kämpar med kvävningsskörden sedan gränskriget 1969 mellan Honduras och San Salvador) positiv för Guatemala. Araña har till sist undertecknat det famösa kontraktet som förelades honom av Exmibal gällande exploateringen av nickelfyndigheterna, och för 1973 väntade man sig en produktion om 25 miljoner pund, nära nog lika stor som Förenta staternas. 1974 skulle nio utländska företag, nästan alla nordamerikanska, investera 100 miljoner dollar i ett oljeletningsprogram i djungeln i Petén-området. Olja och nickel synes alltså redan nu komma att för den guatemalteckiska ekonomin ersätta den gamla kaffemonokulturen (vars produktion ökar men vass värde minskar) liksom jordbruksprodukterna bomull, socker och kött. ”Mamita Yunai”, som man kallade United Fruit, den gamla jordslukaren och blodsugaren, sjunker alltmer bort i folkets sånger och minnen. ”UF-CO”, som under kontrarevolutionen 1954 ägde 20 procent av Guatemalas, Honduras och Costa Ricas odlingsbara jord (och en duglig affärsjurist i John Foster Dulles, anställd i företaget) har i dag återlämnat större delen, och har till och med 1969 till regeringen Méndez Montenegro avträtt en nedlagd järnväg till det

otroliga priset av 42 miljoner dollar. Tillsammans med Grace & Co. sysselsätter man sig numera med produktion av konserver och textilier. Vad beträffar det gamla monopolen, bananerna, tillverkar man dem inte längre själv, man köper upp dem. Så måste den gamla urholkade oligarkin (eller den traditionella bourgeoisin med sin export av jordbruksprodukter) dela sin plats med en ny pseudo- eller para-industriell bourgeoisin, som inte består av egentliga företagare utan av förvaltare, tekniker, advokater och administratörer av utländska företag, multinationella eller ej, anställda för att på platsen verkställa de beslut som fattats i Imperiet.

Denna omvandling av den ekonomiska basen måste givetvis motsvaras av en förändring av de politiska överbyggnaderna. Om klockan i Centralamerika ännu inte har klämtat för en statskapitalism (även om den för de djärvaste avantgarderna inom de maktavande militärbyråkratierna redan kan verka som ett idealiskt perspektiv) har staten måst modernisera sig, rationalisera sig. Även om de fortfarande står i tjänst hos privata utländska intressen, vilkas materiella infrastruktur de säkrar, har den allmänna sektorn grenat ut sig och dess uppgifter mångfaldigats. Budgeten sväller från år till år, offentliga institutioner och departementens administrativa avdelningar kanaliseras AID:s fonder. El Señor Presidente reser omkring ute i landet och distribuerar mannan, inviger en väg här, en skola eller ett sjukhus där. Planer för uppodling av nya jordområden utarbetas, av demagogiska skäl eller för att avleda missnöje, men också av ekonomiska och politiska skäl. Detta "koloniseringsföretag", som den guatemalteckiska regeringen gjort till huvudpunkten i sin jordbrukspolitik, gör det möjligt att minska ner kostnaderna för utvecklingen av oerhörda djungelområden samtidigt som man lättar på befolkningstrycket i de farligt överbefolkade centrala delarna av landet. Dessa planer består i att förflytta den överflödiga arbetskraften inom jordbruket, till största delen infödd, till landets ytterområden, i avsikt att öppna väg för investeringar från framtida storplantager. Kolonisterna återbetalar kostnaderna för transporter och installation med sitt arbete, de odlar upp jorden, inleder sådden och bevattningen med otillräckliga tekniska hjälpmedel, och eftersom de inte kan betala sina skulder förvandlas de så småningom till lönearbetare utan andra utvägar än att ta arbete i de kapitalistiska produktionsenheter som de stora bolagen undan för undan installerar på de bästa jordarna. Så skapas bakom den officiella propagandans tal om "marschen mot djungeln" och den ekonomiska utvecklingen av landets territorium, en propaganda som likaledes utnyttjar folkets längtan efter en egen jordbit och dess förhoppningar om att kunna försörja sig som småbrukare, villkoren för en snabb expropriering av brukarna och för en kapitalackumulering inom jordbrukssektorn.

Den huvudsakliga drivkraften till denna ackumulering, den politiska grundsten på vilken hela detta ekonomiska system vilar, det är militärens Establishment. Ty även militarismen har moderniserats under dessa år. Den klassiske jordbruks- och boskapsskötande tyrannen från början av århundradet (som Estrada Cabrera, vilken höll landet under sin stövel under tjugo år och i sig förkroppsligade boskapens överhöghet över människorna och hela samhällskroppens underkastelse under djurens och växtlighetens behärskare) får lämna plats för en militärteknokratisk struktur i brasiliansk stil, mer anonym, mer kollegial. De lokala administratörerna söker i sin blygsamma skala i någon mån efterlikna de nordamerikanska bolag som de själva är styrda av, med deras organisationsscheman av utbytbara funktionärer. Kittet i den härskande ideologin är inte längre vare sig Kristuskonungen eller Rasens Renhet (valspråk för storgodsägarnas terroristiska miliser) utan vinstens tillväxttakt eller omfång. Även om de båda inte helt utesluter varandra och fortfarande förekommer sida vid sida är det dock den moderna ekonomin som har övertaget över den moraliserande arkaismen. De vinster varom det handlar angår inte så mycket nationen som dess utländska herrar (1968 återfördes 50 procent av de vinster som producerades inom landet till imperiet, och proportionen växer oavbrutet), men det är förvaltarnas uppgift att mot privilegierad ersättning vidmakthålla "gynnsammast möjliga förhållanden för kapitalinvesteringar" (skattefrihet, tullfrihet för importerade maskiner, fritt valutaflöde, etc).

I Guatemala liksom i de angränsande länderna är de väpnade styrkorna, såsom Edelberto Torres och Vinicio González visat i en studie³³, för närvarande den inhemska personal som garanterar den utländska dominansen. Armén är inte längre bara den polisapparat eller den organisation för repression som den alltid varit — den har genom Förenta staternas försorg utvecklats till det enda organiserade verktyget för landets underordnande under Imperiets intressen; dessa är inte uteslutande ekonomiska (den centralamerikanska marknaden är tämligen begränsad och det investerade kapitalet är, åtminstone hittills, obetydligt i jämförelse med det i Venezuela eller Brasilien), utan även geopolitiska (det gäller hemisfärens säkerhet, försvaret av Nässet, vägen mellan Stilla havet och Atlanten). Under tiden blir armén själv en finansorganisation och en av Arañas sista ämbetsåtgärder var skapandet av en arméns egen bank, upprättad med hjälp av fonder som hämtats ur statsbankens reserver och från privata institutioner. Det militära inflytandet ökar därför samtidigt med och i samma takt som de utländska investeringarna, vilka ökat från 137, 8 miljoner dollar 1959 till 286,2 miljoner tio år senare, varav 86 procent härrör från nordamerikanska företag. I rollen som auktionsförrättare när landet går under klubban och därigenom att den reglerar den nationella produktionen enligt det nordamerikanska systemets behov kan alltså armén stärka sin ställning som skiljedomare gentemot oligarkins politiska krafter och sammanslutningar. Sammansmältningen mellan den gamla storgodsägarklassen och den nya ”förvaltarklassen” går nämligen ingalunda friktionsfritt. De olika och ibland motsatta intressen som splittrar de skilda klasserna eller klassfraktionerna har då i det militära etablissemanget en instans för förlikning och upprätthållande av jämvikten.

Denna arméns nya ”legitimitet” har blivit så oemotståndlig, att alla legaliserade partier inför presidentvalet 1974 ansåg sig föranlåtna att dra tillbaka sina civila kandidater och ersätta dem med militärer. Mot regimens kandidat, Arañas utsedde efterträdare generalen Kjell Laugerud, ställde de kristliga demokraterna i allians med vissa center-vänster-grupper (som URD) general Efraim Rios, chefen för landets starkaste garnison, ”Mariscal Zavala” och chef för militärhögskolan, om vilken det sades att han inte vore långt borta från en nationalism av peruanskt snitt, ehuru mindre djärv, och Revolutionära partiet utsåg i sista minuten en överste, Ernesto Paiz, att försvara dess urtvättade färger. Med ett ord har valhandlingen blivit ett sätt att utöva skiljedom mellan gamla officerskamrater när de står vid slutet av sin karriär.

Avnationaliseringen av landets naturtillgångar, dess bankväsen, dess industriinvesteringar, vilket allt befrämjades genom upprättandet år 1960 av ett frihandelsområde omfattande alla Nässets länder (Centralamerikanska Gemensamma marknaden) borde naturligtvis motsvaras av en internationalisering av de angränsande ländernas repressiva organ. Det räcker inte med att investera, man måste också upprätthålla ett investeringsvänligt klimat, och till att börja med försäkra sig om socialt lugn och göra sig av med möjliga uppvigglare. Därför upprättade Förenta staterna 1964 det Centralamerikanska Försvarsrådet (CON DE-CA), vilket var direkt anslutet till US Southern Command i Panamakanalzonen och samordnade de militära generalstaberna i de fyra angränsande länderna (två undantag: dels Costa Rica som icke har någon armé, dels Panamá som endast deltar som observatör). Detta organ möjliggör för Imperiet att standardisera sina lokala legioners utrustning och beväpning, sänka kostnaderna för officersutbildningen (man talar redan om en enhetlig militärhögskola för alla de ingående arméerna), att centralisera underrättelseväsendet och att i förekommande fall planera en multilateral militär intervention om ”subversionen” skulle försätta någon av de etablerade regimerna i svårigheter. Mexico, Salvador, Nicaragua och Guatemala har nyligen slutit en hemlig överenskommelse enligt vilken deras säkerhetsstyrkor har rätt att förfölja upproriska element även utanför vederbörande lands nationsgränser utan att detta skall anses som kränkning av det invaderade landets gränser. Förutom det ständiga utbytet av underrättelser

³³ ”*Naturaleza y crisis del poder en Centroamérica*”, rapport framlagd inför den 10:e latinamerikanska sociologkongressen (Santiago de Chile, aug—sep 1972).

angående de olika revolutionära organisationernas aktiviteter är försvarsministrarna i de fyra länderna förbundna med en ständig direkt telefonlinje. Denna telefonlinje kan någon gång förorsaka tråkigheter: 1971 hade den guatemaltekiske försvarsministern erhållit en falsk uppgift om att en kubansk fiskebåt gått genom Panamákanalen medförande landstigningsbåtar ombord, varvid han ringde upp sin kollega i San Salvador för att be denne dra bort alla sitt lands fiskebåtar från kusten. Denne fattade det som 'krigsfartyg' och lät sin fiskeflotta fortsätta med sitt arbete, vilket fick till följd att det guatemaltekiska flygvapnet störtbombade fredliga salvadoranska fiskare i tron att det rörde sig om en 'kubansk commandoråd'. Men 1972, då en civil upprörsrörelse lyckades bemäktiga sig kontrollen över San Salvador var det de guatemaltekiska piloterna som bombarderade de upproriska och räddade grannlandets militärdiktatur från att störtas.

I ett dylikt klimat, där den ekonomiska integrationen, moderniseringen av statsapparaten och den internationella samordningen går framåt med stormsteg och säkrar det guatemaltekiska samhällets indragande i Imperiets kapitalistiska rationalitet, kan den extrema högerens paramilitära grupper inte längre bibehålla den självständighet de en gång hade. Även de måste inordna sig i systemet. Terrorn förlorar inte sitt existensberättigande, dvs den fortsatta fortvaron av ett revolutionärt hot underifrån, men den måste centraliseras och organiseras liksom statsmakten själv. Förutsättningarna för uppkomsten av de fascistiska milistrupperna har ändrats, liksom allt annat. De hade upprättats av de härskande klasserna — huvudsakligen av godsägaroligarkin som i dag står inför en oundviklig nedgång — vid en tidpunkt då den framgångsrika gerillarörelsen stod i sin fulla kraft och inte bara rikligen finansierades på oligarkins bekostnad (medelst kidnappningar mot lösen) men framför allt framstod som en oemotståndlig kandidat till makten som hotade att demolera alltsammans. 1966 hade oligarkin intrycket att gerillan, tack vare vilken de av Castillo Armas utplundrade bönderna så småningom började hoppas, hade makten i sina gevärspipor och på armlängds avstånd. Därav denna tillflykt till den vita terrorn såsom ett *ultima ratio*, till den ursinniga motattacken som ett sista försvarsvapen — så mycket mera outhärlig som armén dittills visat sig reserverad eller ineffektiv. De båda första motoffensiverna mot gerillan hade slutat med ömkliga fiaskon, och det nyttade föga att införa skottpengar på Yon Sosa och Turcios (25 000 dollar för var och en), de förblev osynliga. Vid denna tidpunkt hade en civil regering nyligen valts, och ehuru klyftan mellan 'civilister' och militarister, mellan liberaler och gorillor, redan förlorat mycket av sin mening i Guatemala till följd av militärens absoluta övervikt — vilka civila dockor den än sköt framför sig — medförde militärernas skenbara likgiltighet att den traditionella oligarkin greps av panik. 1966, då 'Mano Blanca', 'NOA' (Nya anti-kommunistiska organisationen) och så många andra frikårer uppstod, uppfattade godsägarna valsegern och maktillträdet för en regering som kallade sig själv 'Den tredje revolutionsregeringen' (efter Arévalo och Arbenz) som ett omedelbart hot om ett återuppväckande av förslaget om en jordreform och om ett återlämnande till de plundrade bönderna av deras jord. Efter Méndez Montenegros valseger hade MLN (godsägarparti grundat av Castillo Armas) liksom 1954 inför Arbenz dragit sig tillbaka till Honduras (varifrån tolv år tidigare CIA-invasionen hade företagits) där de satte upp en kraftig radiosändare på andra sidan gränsen och manade till ett nytt korståg i Kristi och Äganderättens namn för att krossa den kommunistiska Satan. Genom att upprätta sina egna stöttrupper och endast lita till sig själva vidtog den guatemaltekiska högern för övrigt bara samma försiktighetsmått som Imperiet självt. Vi bör erinra oss att ordföranden i senatens utskott för Latinamerika, mr Wayne Morse, 1966 i Washington ansåg att ett nytt Santo Domingo var på väg att uppstå i Guatemala och förordade en direkt militär intervention för det fall 'oroligheterna' skulle komma att fortsätta.

Marinkårsdivisionerna kunde emellertid stanna hemma och Imperiet behövde till slut bara sända mellan 1 000 och 2 000 'gröna baskrar' (antalet amerikanska 'militära rådgivare' i Guatemala efter 1966 har aldrig kunnat exakt uppskattas). 'Reformismens' så befarade glidning ägde visserligen rum, men åt höger i stället för åt vänster, och Méndez Montenegros

”progressiva” regering visade sig slutligen vara den bästa tänkbara fasad för att dölja tillämpningen av ”counterinsurgencypolitiken”.

Det var i det läget som fascistbanden först sattes upp eller inspirerades av armén, vilken delade ut tvåtusen automatvapen till dem i departementet Oriente för att de skulle hjälpa till att likvidera gerillans stödbaser bland bönderna. Men när målet — det militära tillintetgörandet av den viktigaste gerillafronten — var uppnått fortsatte dessa band sin verksamhet, utan att alltid tänka på om de gick för långt. Armén, som använde sig av dem när det passade den, tolererade dem, men deras excesser började bli besvärande. För övrigt gjorde de direkta terrorattackerna ganska liten skada på gerillaorganisationerna som var väl tränade och skyddade genom sin underjordiska struktur: dessa ”squadri” *sui generis* angrep för det mesta i brist på bättre den försvarslösa civilbefolkningen.

Sociologen Aguilera har räknat upp 23 olika hemliga organisationer inom den extrema högern uppkomna mellan 1967 och 1970, utan att man kan skilja mellan bluff och realitet i den mångfald av initialer som kom till användning och vilka även de på sitt sätt utgjorde en skrämselform. I och med att den drevs *in absurdum* bet sig terrorn till sist i svansen. När osäkerheten blev total gick ingen längre säker till liv och lem. Redan 1968 medförde den skandal, som Mano Blancas kidnappning av den ytterst reaktionäre ärkebiskopen av Ciudad de Guatemala Mgr Casariego väckte, att dess ledare tillfångatogs av polisen och avrättades. 1972 bröt en commandogrupp av civilklädda militärer in i en restaurang där ledaren för ”Ojo por Ojo”, Oliveira Castañeda, avhöll en familjefest, neutraliserade hans privata livvakt och sköt ned honom med kulsprutepistoler. De statliga säkerhetsstyrkorna har tusen gånger visat att de kan operera utan att lämna några spår efter sig. I detta fall undertecknade de åskådligt sin aktion, liksom för att i klartext lämna ett politiskt meddelande till alla människor: armén har numera situationen helt i sin hand, och även om den accepterar civila medhjälpare kommer den inte att tolerera att dessa börjar konkurrera med den på dess egen mark. För en fascistisk regim som vill slå in på vägen till industriell tillväxt, ansluta sig till en Gemensam marknad och förbättra sin ”image” internationellt blir puritanismen hos de gamla Falangerna en förlamande arkaism, ett obehagligt stigma.

Det är en aktuell fråga, i Guatemala liksom annorstädes, som sedan någon tid tillbaka oroar den demokratiska rörelsen; det vill synas som om den först väcktes inom PGT. Efter 1970 tycktes partiet ha återhämtat sig ganska väl efter stormen och föreföll bättre än andra ha överlevt vad som utifrån liknade ett allmänt skeppsbrott för hela den revolutionära vänstern. Då PGT konstaterat FAR:s utträde (som offentliggjordes i början av 1968 genom de två kommunikeyerna från Camilo Sánchez och Cesar Montes) erkände partiet öppet i mars samma år att det genomgick ”den farligaste krisen i sin historia”, och det hade då utpekats vänsteravvikelsen som huvudfienden.³⁴ Partiet återvann sin jämvikt och sin sammanhållning vid sin Fjärde kongress (den sista hittills) i december 1969, som preciserade innebörden av ”den väpnade vägen” såsom ”folkligt revolutionärt krig” på lång sikt (”Folkets revolutionära krig måste vara långvarigt, ty folket är ännu inte i besittning av en egen armé och det måste nödvändigtvis upprätta en för att kunna erövra och behålla makten”), inskräppte nödvändigheten av att samtidigt ägna sig åt alla tänkbara kampformer (politisk, ekonomisk, social och ideologisk), såsom den enda möjligheten att uppnå att massorna successivt dras in i kampen. Det nya ”Program för den folkliga revolutionen” som Kongressen antog tilldelar arbetarklassen, i staden och på landsbygden, den ledande rollen, de fattiga bönderna rollen som ”grundläggande kraft” (eftersom de utgör majoriteten av befolkningen och därför att de är i

³⁴ Se *La lutte pour l'unité*, Fredens och socialismens problem, mars 1969 (franska uppl.) av Mario Silva Jonama. Denna analys är anmärkningsvärd genom sin ovanligt uppriktiga ton och genom skarpsinnigheten i många iakttagelser, och den visar hur framstående Jonama var, utan tvekan landets mest briljante kommunistledare. Kritiken mot vänsteravvikelsen åtföljs i själva verket av en obönhörlig självkritik av partiets högeravvikelser under den närmast föregående perioden.

dubbel måtto förslavade: utsugna som arbetskraft och förtryckta i sin egenskap av indianer) och "löntagarna i mellanskikten" (tjänstemän, skollärare, studenter, intellektuella etc) rollen som "stödkrafter".

Avrättningen av ledaren för terroriströrelsen "Ojo por Ojo" i mitten av 1972 som följdes av en viss mildring av terrorn (upphävande av belägringstillståndet och av utgångsförbudet) hade återuppväckt de ständigt återkommande förhoppningarna om en återgång till någorlunda normala förhållanden — förhoppningar som grundade sig på en överskattning av de politiska motsättningarna inom den härskande klassen. Många trodde att Araña ville göra sig av med MLN och med hjälp av de första propagandaaktionerna inför valen söka stöd hos en del centerpartier för att mjuka upp regimen. Då kriminalpolisen arresterade, torterade och mördade praktiskt taget hela PGT:s politbyrå — en händelse utan motstycke i den internationella kommunistiska rörelsens historia — kom det, i september, som en påminnelse om drömmarnas överklighet för dem som tog sina drömmar för verklighet.

För att celebrera årsdagen för grundandet av PGT (det grundades den 28 september 1949) började de kommunistledare som fortfarande var kvar i landet samlas i en förortsvilla utanför huvudstaden; de anlände den ene efter den andre under natten mellan den 25 och 26. Denna hemliga lokal var redan avslöjad, och från ett bygge i närheten hade polismän förklädda till murare iakttagit allt som försiggick i och omkring villan sedan flera dagar tillbaka. På morgonen den 26 september smög sig ett tiotal väl-beväpnade poliser in bakom hushållerskan då hon kom tillbaka från marknaden, tystade henne och påträffade politbyråns medlemmar samlade i vardagsrummet. Tre av dem var beväpnade, men överraskningen var så total att det aldrig ens blev tal om något motstånd. Eller kanske var skälet att en medlem av centralkommittén kort dessförinnan hade blivit arresterad, just i denna sin egenskap, och snabbt hade släppts genom regeringens försorg. De fördes i polisbilar till polishögkvarteret, varifrån de samma kväll överfördes till Fjärde armékårens garnison. Inom regeringen diskuterade man i två dagar om vad man skulle göra med dem: vissa militära chefer var av den uppfattningen att man offentligt borde landsförvisa dem för att bringa dem i misskredit hos deras anhängare; andra ansåg att de skulle ställas inför domstol; de mest beslutsamma hävdade att de skulle likvideras ögonblickligen. Araña fick vågskålen att väga över till de senares förmån. Domskålen var enkla: en kollektiv stympning av det största vänsterpartiet skulle bringa partiet i en förvirring från vilken det inte skulle kunna hämta sig på flera år. Och på det sättet skulle man också slå två flugor i en smäll och samtidigt lugna ner den extrema högerns milistrupper.

Så försvann spårlöst Bernardo Alvarado Monzón, partiets generalsekreterare, Mario Silva Jonama, Carlos Alvarado Jérez, Hugo Barrios Klee, Carlos René Valle, M. Angel Hernández, Fantina Rodríguez — och hushållerskan Natividad Franco. Man anser i dag att deras kroppar, liksom deras som fångslades i mars 1966, kastats i havet från ett av flygvapnets plan. Man kan också förmoda att de skelettartade människorester som av en händelse (av en utsvulten hund) grävdes upp ur en dittills okänd massgrav utanför byn El Fiscal i mars 1973 skulle kunna vara liken efter de åtta försvunna, även om de inte har kunnat identifieras. Rättsläkarna kunde endast konstatera att döden hade inträtt sju eller åtta månader tidigare och att dödsorsaken var kvävning: man fann spår av jord i lungorna. Så behandlar en "demokratisk", "konstitutionell" regering, trogen de "kristna västerländska värdena", sina motståndare: den begraver dem levande. Man trodde att dylika metoder hade försvunnit i "det asiatiska barbariets natt". Misstag. För att terrorns skrämseffekter inte skall förslöas av tiden och vanan måste den genom sin egen inre logik ständigt ytterligare raffinera råheten och grymheten. I Guatemala är sannolikt införandet av pålspetsningen bara en tidsfråga. Regeringens talesmän som tillfrågades av de försvunnas familjer när dessa presenterade sin begäran om habeas corpus svarade som vanligt att de inte hade en aning om någonting och att, i vilket fall som helst, "många medborgare försvinner, en del därför att de ansluter sig till gerillan, andra för att de söker sig arbete i grannländerna, och de övriga för att de vill

undslippa lagens straff'. Osäkerheten, fruktan för att uppmana till ytterligare brott genom att alltför våldsamt protestera mot dem och därtill känslan av osannolikhet inför en så monstruös cynism, förlamade de omedelbara reaktionerna. Sanningen uppenbarades inte förrän i november 1972, då en polisofficer blev tillfångatagen av ett PGT-commando och avslöjade detaljerna i operationen — i vilken han personligen hade deltagit. Det var tämligen sent för protester, icke desto mindre inkom de i överflöd, på grund av offrens partitillhörighet och politiska betydelse. Men de kom i första hand från yttrevärlden, mycket mer än från det egna landet, som sedan länge hade reducerats till apati efter så många nidingsdåd. I och med att dessa ledare försvann — alla utom två av dem hade varit med och grundat det kommunistiska partiet — de som hade återgivit åt PGT en ny politisk sammanhållning, led arbetarrörelsen och de revolutionära krafterna den största förlusten i sin historia. Det kommer inte att bli lätt att återskapa en ledargrupp med lika stor erfarenhet och talang.

Så fortsätter den dystra repressionen, ehuru nu ledd och kontrollerad uppifrån. Det går inte en månad, inte en vecka, utan att man i huvudstadens förstäder påträffar nya massgravar, hemliga kyrkogårdar. ”Försvinnandena”, ”attentaten av okänt ursprung”, de ”oförklarliga arresteringarna” har sedan länge förvisats till tidningarnas smånotiser.³⁵

Pressen meddelar till exempel som ett enkelt konstaterande att under veckan 15-21 juli 1973 69 personer i hela landet hastigt avlidit, de flesta av ”okänd anledning”. Släktingarna till de försvunna, de åtminstone som vågar höja rösten, har bildat en Nationalkommitté för att sammanställa ansökningarna och vidarebefordra kraven; men när det kommer till kritan lär man sig leva med ohyggligheten då den blir vardagsmat. Maktlösheten förädlas till svart humor: under den senaste folkräkningen hette det i ett folkligt skämt att den var avsedd att räkna ”inte hur många vi är utan hur många det finns kvar av oss”. I motsats till vad oansvariga provokatörer inbillar sig verkar terrorn, när den utövas i höga doser och under långa perioder, som ett bedövningsmedel. När den sätts i system (och detta i bra mycket högre grad än i Brasilien eller till och med i dagens fascistiska Chile) får den en dubbelverkan, motsägande och samtidigt negativ. Hos mannen på gatan föder den en apati som närmar sig undergivet samtycke, som upphör att reagera mot vidrigheterna eftersom man i det långa loppet vänjer sig vid att betrakta ohyggligheterna som något alldagligt, det onormala som normalt. Och hos revolutionärerna intensifierar den alla de självmordsinstinkter som ligger latent hos även de bästa av dem, maskerar förtvivlan till heroism och förvandlar ursinnet till ett slags hallucinatorisk offervilja. För en del gerillakämpar blir det en anledning att sluta sitt liv som desperados. (Majoriteten av dem har dock undsluppit detta öde och håller just nu som bäst på att med omsorg och från början återskapa den väg som leder till ett revolutionärt återuppbyggande.)

Emellertid är befolkningens förvirring och avpolitisering i dag större än någonsin tidigare. Ändå har under 1973 en avgjord uppgång skett bland folkrörelserna: strejk av den samlade lärarkåren, trots hård repression (april—augusti); 1 maj-firande med gatudemonstrationer; offentlig studentdemonstration (7 augusti); upprättande av en ny nationell landsorganisation (juli). Uppvaknande eller dödsryckningar? Även om dessa framstötar nedifrån snedvridits och mist en del av sin skärpa till följd av regimen förberedelser till valfarsen har de dock bidragit till att hejda den fortsatta glidningen nedför demoraliseringens ödesdigra brant.

Allt under det att regimen uppmanar till och hänger sig åt vad den kallar ”pacifieringen” — vi har sett med vilka metoder — förklarar den sig ha likviderat gerillarörelsen. Det är till att ha bråttom. Inte bara därför att rörelsen ingalunda har resignerat och givit upp, utan fastmer

³⁵ Ströexempel på dessa smånotiser ur de lokala kvällstidningarna, inbrutna mellan Familjenytt och väderleksrapporten: ”Tre icke identifierade lik uppgrävda”; ”Sju personer dödsskjutna av okänd”; ”Två försvunna: licenciaten López Montiel och Cesar Humberto Barilla: det antas att det rör sig om kidnapping”; ”Två lik återfunna, genomsållade av kulor och med spår efter tortyr”; ”en delegation av mödrar begär att statssekreteraren skall efterforska 180 försvunna”, etc.

därför att den tålmodigt och i tysthet förbereder ett nytt utspel.

FAR har efter fruktlösa ”fokistiska” experiment lyckats lägga sig på en ny bog. 1971 framhärskade de fortfarande i sina försök att upprätta en ”moderkolonn”, och denna gång lyckades de tränga djupt in i det inre av landet, längst i norr i den ödsliga Petén-djungeln. Men redan i mars 1971 hade armén varseblivit närvaron av vissa suspekta spaningspatruller och hade förstärkt sin bevakning i området, vilket vid denna tid blivit lättillgängligt till följd av de nya vägar som anlagts. För att försvåra spaningarna genomförde Androcles, Monsanto ställföreträdare, ett eldöverfall mot en militärkonvoj på vägen mellan Poptún och Flores. Men som följd av att han just för detta ändamål ryckt fram utan betäckning i en terräng som han var obekant med och där han inte förfogade över någon lokal understödsbas utsattes Androcles och hans grupp för en skoningslös jakt, vilken slutligen utmynnade i att de blev omringade och tillintetgjorda. Så slutade FAR:s sjätte försök att upprätta en gerillakärna. Detta bakslag, i förening med andra av liknande slag, förmådde dem till sist att dra slutsatserna av sin politiska och militära isolering och att börja överväga orsakerna till alla dessa misslyckanden: FAR förkastade helt och hållet den ursprungliga gamla idén om landsbygds-kärnan och drog sig tillbaka till staden. Samma argument som användes för att utstötta Ramiro Díaz tjänade nu, kort sagt, till att motivera att de överlevande gerillasoldaterna undan för undan drog sig tillbaka in mot städerna. FAR ansåg i själva verket att lantarbetarna i landets västra delar, som var talrikare, mer medvetna och bättre organiserade, utgjorde den bästa sociala basen för en eventuellt kommande väpnad kamp, och därför överflyttade de sin verksamhet mot den tätbefolkade Stillahavskusten, där några sporadiska aktioner i början av 1973 utlöste en våldsamt repressaliekampanj från de lokala godsägarnas sida. Denna ändrade ideologiska inriktning möjliggjorde från 1972 ett närmande mellan FAR och PGT, och de två organisationerna som i går var fiender är numera allierade och agerar i samarbete. De har nyligen utfärdat en gemensam maning till enighet mellan alla revolutionära krafter för att återta det politiska initiativet och lägga grunden för det kommande folkkriget.³⁶ Att FAR lyckats hålla sig vid liv, gottgöra sina förluster och vidmakthålla en viss aktivitet är ett tecken på såväl medlemmarnas individuella egenskaper som folkets sympatiska inställning till den väpnade kampen.

Omsvängningen inom FAR väckte redan från januari 1972 kritik från dess vänsterflygel och inom kort öppen opposition i Västregionen: den tog avstånd från alliansen med PGT, vars ytliga och principlösa karaktär den fördömde.³⁷ Dess medlemmar avböjde varje förslag till nationell enighet utan bestämda konturer, utvidgad till progressiva skikt vars framtoning omgavs av en viss vaghet, minst sagt. Detta FAR-distrikt har därför brutit med organisationen och synes numera vara i färd med att bygga upp en oberoende verksamhet. Dess program framhäver betydelsen av den indianska frågan, och dess avsikt är att slå samman kampen mot rasförtrycket av indianerna (vilka är särskilt talrika i de västliga departementen Quetzaltenango och San Marcos) med den ekonomiska och politiska klasskampen. Denna grupp räknar många värdefulla kadrer, särskilt ur de intellektuellas led.

Slutligen och framför allt arbetar sedan 1972 en underjordisk organisation effektivt och i tysthet i det inre av landet. Det förefaller som om det främst är inom denna organisation som möjligheterna finns till ett framtida återupptagande av det revolutionära kriget i Guatemala. Dess ledning, som för övrigt utgör ett verkligt kollektiv, har bevarat sin anonymitet, men den har antagit en provisorisk benämning: NORC, Nya Revolutionära Kamporganisationen. Trots sitt namn har den sina rötter så långt tillbaka som i den väpnade kampens allra första skede och den åberopar det historiska arvet efter gerillafronten Edgar Ibarra, vars grundare och

³⁶ Se *Correo de Guatemala*, aug-sep 1973: ”Unidad revolucionaria para combatir a la oligarquía y al imperialismo”.

³⁷ I deras ögon är det omöjligt att bortse från ursprunget till gerillans alla nederlag, FAR:s deltagande i valen 1966 — ett principiellt missgrepp för vilket de anser att PGT bär ansvaret.

övriga överlevande ingår bland dess medlemmar. Brevet från gerillan till kommunisterna och trotskisterna 1965 kan ha varit dess första framträdande, och det som kallas Marsdokumentet (1967), undertecknat av Orlando Fernández, där FAR:s politiska självständighet (som alltså förutsatte en brytning med PGT) framställdes som ett villkor för en utbredning av den väpnade kampen, synes också ingå i dess direkta ideologiska bagage. Detta dokument har emellertid reviderats och korrigerats i ljuset av de senare händelserna, i all synnerhet befriat från sina schematiska (i analysen av landets samhällsklasser), ”militaristiska” och ”immediatistiska” (som förordar det omedelbara maktövertagandet) inslag. Dess kärntrupper utgörs av de politiskt-militära kadrer som 1967 befann sig i eller kallades till utlandet i avsikt att förbereda en undsättnings- och/eller förstärkningsoperation till gerillans hjälp (som slutligen aldrig kunde genomföras) och som utnyttjat tiden till att skapa sig en egen politisk och ideologisk identitet genom att analysera de missgrepp som begåtts i Guatemala och genom att noga studera erfarenheterna från andra, segerrika revolutionära krig — särskilt det vietnamesiska. Efter en period av ofrivillig stagnation och stillastående under 1969 och 1970 har de tålmodigt och metodiskt förberett framträdandet av en ny gerillastyrka, uppbyggd bland bondemassorna, samtidigt som de skickligt undvikit att hamna i de fallgropar som de braskande proklamationerna och de förhastade segerbulletinerna utgör. Genom att tilldela bergsgerillan den strategiska huvudrollen utan att för den skull ge avkall på fronten i staden har denna organisation förutsett en balanserad och smidig, måttfull och progressiv utveckling av den väpnade kampen från det lokala till det nationella planet, från upprättandet av understödsbasen till öppnandet av den militära fronten, från den underjordiska organisationen till den direkta aktionen, så att den ledande kärnan har möjlighet att *fortplanta sig*, genom att utnyttja alla gynnsamma situationer, lokala såväl som landsomfattande.

Som dess namn antyder anser sig denna grupp varken vara ett avskilt politiskt parti eller en redan upprättad gerilla, utan som en avantgardekärna öppen för all slags medverkan, utan sekterism. Organisationen tar avstånd från all den caudillodyrkan och personlighetsfixering som löpt som en förhärjande pest genom hela den väpnade kampen i Guatemala sedan tio år tillbaka; den vill vara en folklig politisk armé som inte avskiljer de väpnade och de icke väpnade aspekterna på den revolutionära kampen från varandra. Dess ledare är exempelvis väl medvetna om att det inte var någon ny militär offensiv som skulle ha kunnat förhindra nederlaget 1967, utan att den dåvarande militära krisen skulle ha krävt mycket mer än en förändring i den operativa ledningen, ty dess orsaker var rent politiska och ideologiska.

Man har rätt att förmoda att en kollektiv, strängt genomförd analys, på alla nivåer, av den guatemalteckiska gerillarörelsens historia skall göra det möjligt för dessa kamrater att dra lärdomarna av tio års uppoffringar, att finna de praktiska metoderna för att i massiv skala dra med de förtryckta i den utveckling som skall leda till deras egen nationella, sociala och rasmässiga frigörelse.

Lästips – mera om gerillan i Latinamerika

Debray: [Revolution i revolutionen](#) (Debrays berömda ”gerillahandbok”)

[Gerillarörelser i Latinamerika](#) av James Petras

[Argentina och Bolivia - ett bokslut](#) av Hugo Blanco m fl.